Kreatív fiatalok – innovatív vidék

Sikeres helyi fejlesztési gyakorlatok a Székelyföldön

Szerkesztette:

Biró A Zoltán, Gyetvai Árpád, Magyar Ferenc

Kreatív fiatalok – innovatív vidék

Sikeres helyi fejlesztési gyakorlatok a Székelyföldön

Szerkesztette:

Biró A Zoltán, Gyetvai Árpád, Magyar Ferenc

Státus Kiadó
2015

Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány

Új utakon a tehetséggondozás 6.

Kreatív fiatalok – innovatív vidék

Sikeres helyi fejlesztési gyakorlatok a Székelyföldön

Szerkesztette:
Biró A. Zoltán
Gyetvai Árpád
Magyar Ferenc

A pályázat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-HTE-M-14-0004 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

ISBN 978-606-661-040-7

© Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány
© Biró A. Zoltán
© Gyetvai Árpád
© Magyar Ferenc
© Státus Kiadó

Készült a Státus Nyomdában Madéfalván 2015-ben
www.status.com.ro
office@status.com.ro

Tartalomjegyzék

Ajánlás (Jakab István, a Magyar Országgyűlés Alelnöke, MAGOSZ elnök) 7

Előszó 9

Szakmai kiindulópontok

KÁPOSZTA JÓZSEF
A vidékgazdaság fejlesztési kérdései a XXI. században 13

TÓTH TAMÁS
„Jövőépítés technikái". Terület-, gazdaság- és közösségfejlesztés és építés támogatásának módszertani lehetőségei 23

RITTER KRISZTIÁN
A helyi (gazdaság)fejlesztés meghatározói 34

BODÓ JULIANNA
Szimbolikus térfoglalás, téralapú identitás 46

Módszertani szempontok

SZÉKELY KINGA
A kommunikáció mint az innovatív vidék kulcseleme 57

GERGELY ORSOLYA
Térségi társadalmi-szociális körkép 61

FERENCZ ANGÉLA
Kultúra és vidékfejlesztés 69

BIRÓ Z. ZOLTÁN
Vidékfejlesztési folyamatok, forrásbevonás 74

Helyi fejlesztési projektek

MADÁR FRANCISKA – CZIFRA RELLA
A Csíkszentdomokosi Mesélőfalu program 81

BOTH ERIKA – DEMETER PETRA
Mesevár, hol sok csoda vár *88*

ILLÉS GERGŐ – PÁL MELINDA
Családi házból Turisztikai Központ 97

KOVÁCS JUDIT-TÜNDE – PAPP BARBARA
A szépvízi sajtüzem mint sikeres vidékfejlesztési program 104

SZABÓ HUNOR – HOFFMANN GYÖRGY
Homoródalmási Turisztikai Információs Pont – a turizmusfejlesztés lehetőségei 109

DEMETER SAROLTA – KRÖGLER ESZTER
Csíkszentmiklósi Kolbászfesztivál 116

BOGYOR IZABELLA – SZABÓ ANNA
Csíkszentimre értékei vidékfejlesztési megközelítésben 122

SZABÓ BÁLINT – SZABÓ VARGA JOLÁN KATALIN
Márton Áron nyomában Csíkszentdomokoson 131

SIMÓ BARNA – DOBAI ISTVÁN
Óvoda – napköziépítés Madéfalván 137

GYÖRFI KINGA – TÓTH ANNA
Helyi fejlesztés Csíkkarcfalván 144

POZSÁR BALÁZS – CSISZÉR LEVENTE
A Madéfalvi Információs Iroda sikertörténete 152

DEMETER ÁGNES – MEISZTER FRANCISKA
A szépvízi Káposztafesztivál 159

KIS IZOLDA – BATTAY MÁTÉ
A gyergyóalfalvi rehabilitációs és szociális otthon 167

FÖLDI PÉTER – SZTOJKA JÁNOS
Madéfalvi Siculicidium project 171

Helyzetkép és kitekintés

BIRÓ A. ZOLTÁN
Sikeres projektek – vidéki térségben 179

A kötet szerzői 189

AJÁNLÁS

Jónéhány éve már, hogy a Magyar Országgyűlés Alelnökeként, agrárszakemberként, szakmai szervezetek, intézmények képviseletében vagy oktatóként egyre gyakrabban járok Székelyföldre, Csíkszeredába. Szakmai fórumok, tapasztalatcserék, egyetemi és felnőttképzési programok, kiadványbemutatók fogadják azt, aki az agrárinnováció, a vidékfejlesztés kapcsán a térségben tájékozódni, szakmai kapcsolatokat építeni, együttműködési kapcsolatokat kialakítani kíván.

A kihívásoknak megfelelni, az EU és a nemzetközi versenyben eredményesen helytállni csak korszerű ismeretekkel, megalapozott tudással és mindezt egymással megosztani képes szakemberekkel lehet. A fiatal szakembereknek ebben a Kárpát-medence gazdasági felemelkedését segítő programban meghatározó szerepük van. Az agrárinnováció sokoldalú szakmai előtérbe hozása meghatározó mértékben a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány munkájához köthető, amely – egyéb programjai mellett – az agrárinnováció legfontosabb térségi szakmai bázisa, programok kezdeményezője és szervezője.

Ma már egyre többen újra elfogadják, hogy az agrárgazdaság/vidékgazdaság nem csupán a megélhetés forrása lehet, hanem olyan tevékenység is, amely szorosan kapcsolódik a helyi fejlesztéshez, a vidéki társadalom erősítéséhez, a falvak önazonosságának megőrzéséhez.

Újszerű megközelítés van terjedőben, amely kibővíti az agrárjellegű foglalkozások és termékek körét, amely egységben láttatja a gazdálkodást, a környezet értékeire való figyelést, a tájhoz való kötődést, az egészséges táplálkozást, a közösségépítést.

Mindebben nagyon fontos a fiatalok szerepvállalása, akkor is, ha termelőként, fiatal gazdaként vállalnak szerepet a vidék fejlesztésében, de akkor is, ha vidékfejlesztő, elemző szakemberként egy-egy térség vagy ágazat működését igyekeznek szakmai szemmel tervezni, szervezni, értékelni. Különlegesen fontosnak tartom a csíkszeredai Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány munkáját, amely a székelyföldi agrárinnováció terén sokféle tevékenységet végez, de elsősorban a fiatalokra összpontosít úgy a mesteri képzésben, a tudásátadásban, mint a szakmai programok szervezésében.

A „Kreatív fiatalok – innovatív vidék” program a legújabb, és valóban innovatív kezdeményezése az Alapítványnak. A székelyföldi térség egyetemein és a gödöllői Szent István Egyetemen tanuló fiatalok bevonásával tesz kíséretet arra, hogy sikeres helyi fejlesztési programok sorozatát tárja fel és mutassa be térségi és térségen kívüli szakmai, közéleti, intézményi szereplőknek.

Elismerés és köszönet a szervezőknek, az Alapítvány vezetőinek, munkatársaknak, a programban résztvevőknek.

Budapest, 2015. június 15.

Jakab István

ELŐSZÓ

Mire jó a „jó gyakorlat”, a sikeres programok bemutatása? A mindennapi élet, a közvélekedés többféle megközelítést kínál. „Jó bornak nem kell cégér!” – tartja az egyik mondás. „A jó példa ragadós” – érvel a másik. A vidékfejlesztési gyakorlat azonban azt mutatja, hogy bizony kell a cégér, a jó példa pedig nem feltétlenül ragadós. Ha azt szeretnénk elérni, hogy egy vidéki térségben a sikeres helyi fejlesztési programok ismertté váljanak és más programokra pozitív hatást gyakoroljanak, akkor ebbe a tevékenységbe is be kell ruházni. A sikeres helyi fejlesztési programokkal kapcsolatos híradások, beszámolók rendszerint csak az indulásról, a program pénzbeli értékéről, illetve a projekt nyomán született eredményről szólnak. Holott ennél sokkal, de sokkal többről van szó. A sikeres helyi fejlesztési programok mögött meghúzódó projektfolyamat – a maga feltételeivel és körülményeivel, tartalmi elemeivel és működési módjával, közreműködő szereplőivel, a benne hasznosuló szakmai tudással, feladatmegoldási gyakorlatával, termékjellegű eredményeivel – olyan érték, amelyet érdemes a maga összetettségében számba venni, bemutatni és hasznosítani.

Egy olyan térségben, ahol a kisebb-nagyobb léptékű helyi fejlesztési programok száma évről évre növekszik, a sikeres programokban felhalmozódó tudás már a szóbanforgó térség endogén adottságainak, belső erőforrásainak része. Ezért célszerű időt, energiát fordítani arra, hogy a hasznosítás szempontjait, módozatait a helyi fejlesztésben érdekeltek minél szélesebb köre megismerje, és maga a hasznosítás gyakorlata a helyi fejlesztés szerves részévé váljon.

Ez a felismerés vezette a csíkszeredai Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítványt a **„Kreatív fiatalok – Innovatív vidék”** tematikájú tehetséggondozási program megtervezése és lebonyolítása során. A Program sikeres helyi fejlesztési programok elemzési és bemutatási módszertanának kidolgozását tűzte ki célul, olyan egyetemi hallgatók bevonásával, akik a székelyföldi térség egyetemein ismerkednek a vidékfejlesztés korszerű szakmai ismereteivel. Magától értetődően adódott, hogy ebbe a munkába olyan egyetemi hallgatókat is bevonjunk, akik a székelyföldi térségtől távol, nagy múltú szakmai intézményben, a Gödöllői Szent István Egyetemen ismerkednek a vidékfejlesztéssel. Az így kialakított elemző csoportok előnye az, hogy egyesíteni tudják a helyismeretet és a külső szakmai rálátást, ugyanakkor a kettő együttese nem csupán hasznos elemzői meglátásokhoz, hanem kreatív ötletek megfogalmazásához is elvezethet.

Az előkészítő szakmai munka, a háromnapos táborszerű foglalkozás keretében zajló szakmai előadások és módszertani ismertetők sorozata, a kiscsoportokban végzett terepmunka, a közös műhelymunka keretében végzett feldolgozás és szakmai prezentáció, az elkészült anyagok kapcsán szervezett műhelykonferencia olyan rendszerszerű munkafolyamattá állt össze, amely értelemszerűen kínálja a szakmai kiadványban való összefoglalást. A hallgatók által készített projektelemzésekhez szaktanulmányok, módszertani útmutatók kapcsolódnak, mindez együtt foglalja keretbe a sikeres helyi fejlesztési programok székelyföldi fejlesztéspolitikai hasznosításának szemléleti és módszertani kérdéseit.

Mint minden tudományos munkára, jelen program szakmai eredményeire is jellemző, hogy egy megoldott feladat legkevesebb tíz újabb kérdést vet fel. Meggyőződésünk azonban, hogy a fiatal szakemberek bevonásával (erre Alapítványunk a sorozat korábbi kötetében, a vidékfejlesztési esettanulmányok elkészítésének megszervezésével és kiadásával már tett sikeres kísérletet: Település, innováció, identitás 2014.), lehet és érdemes működtetni olyan komplex programokat, amelyek a szakmai tudástranszfert, a feladatmegoldó munkát, a társadalmi tematizációt és a tudományos munkát összekapcsolva támogatják, ösztönzik a térségi innovációt.

A kötet szerkesztői köszönik a polgármesterek, helyi fejlesztési programszervezők, fejlesztő szakemberek közreműködését, akik a hallgatók terepmunkáját támogatták. A Szent István Egyetem és a Sapientia EMTE oktatóinak, a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja szakembereinek a nagyon értékes szakmai-módszertani szerepvállalásért vagyunk hálásak. Külön köszönettel tartozunk dr. Tőzsér Jánosnak, a Szent István Egyetem Rektorának és dr. Szendrő Péter rector emeritusnak, az OTDT elnökének, akik jelenlétükkel megtisztelték a csíkszeredai programot, Jakab Istvánnak a Magyar Országgyűlés Alelnökének és Tánczos Barna szenátornak, akik a szakmai prezentációkat értékelő zsűri tagjaiként vállaltak szerepet programunkban.

A program szakmai megszervezését és lebonyolítását, jelen kötet kiadását a Nemzeti Tehetség Program támogatása tette lehetővé (NTP-HTE-M-14-0004 kódjelű program). Köszönjük a Nemzeti Tehetség Program munkatársainak a munkánk számára nyújtott támogatást, valamint a programunk lebonyolításában való együttműködést.

Csíkszereda, 2015. június

A szerkesztők

SZAKMAI KIINDULÓPONTOK

Káposzta József

A vidékgazdaság fejlesztési kérdései a XXI. században

Napjainkban olyan gazdasági változásokon megyünk át, amelyek alapjaiban változtatják meg a világgazdaság körülményeit, hiszen kimerültek a korábbi növekedési források, a termelőtőke hozamai visszaestek, ennek megfelelően mérséklődött a beruházási kedv, mindezt tetézte a pénzügyi válság sokkoló hatása. A jelentős ipari államok gazdasági magterületein egyre súlyosabb feszültségek halmozódnak fel, részben a környezeti problémák előtérbe kerülése miatt, részben pedig a tradicionális termelési bázisok válsága következtében. Ugyanakkor az elmúlt évtizedek **növekedési periódusának hatására** átalakult a szükségleti skála, megváltoztak az igények, számos új fogyasztási elem bukkant fel, amely a jóléti állam eszméjének és intézményeinek terjedésével természetes igényként jelentkezik. Ezen globalizált trendek mellett vidéken jelentős gazdasági és társadalmi eróziónak lehetünk szemtanúi, miszerint a helyi közösségek sorra elveszítették szolgáltató és közösségmegtartó intézményeiket, iskoláikat, közlekedési infrastruktúrájuk leépült, természet adta tevékenységük háttérbe szorult, a környezethez alkalmazkodó mezőgazdálkodásuk, a hagyományokra épülő élelmiszertermelésük már csak nyomokban található meg, a forrásmegkötő képesség gyakorlatilag megszűnt. Mindezek következtében a centrumok folyamatos erőforrás elszívása mellett a perifériák kézzel fogható elszegényedése, a társadalom, élelmezési, víz- és energiaellátási, foglalkoztatási, szociális kiszolgáltatottsága egyre súlyosabbá vált. A vidéki élet a közgondolkodásban mára egyenlő lett a hátrányos helyzettel. Ebben a sokváltozós viszonyrendszerben az újabb és újabb fejlesztési stratégiák kidolgozását elsősorban a régiókon belüli lehetőségekre, az endogén potenciálok kiaknázására, a saját erők megújítására és fejlesztésére alapozták az adott térségek. De felmerül a kérdés: **mi várható az alulról induló, az endogén forrásokra épülő fejlesztésektől?**

A nemzetközi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy az endogén forrásokra épülő fejlesztések hatására új impulzusok érhetik a célterületet, így

- a térség természeti, környezeti, gazdasági, illetve humán adottságai új egységet alkotva, ezen tényezők át- és újraértékelésével növekedés indulhat el

- olyan gazdaságfejlesztési irányok fejlődhetnek ki, amelyek képesek a belső adottságokra épülve külső források bevonását is integrálni az adott térségbe
- az így kialakult munkahelyeken megtermelt javak elkölthető jövedelmet koncentrálnak az adott térségbe, így csökken a társadalmi krízis (elvándorlás, idősödő társadalom, stb.), a gazdasági és infrastrukturális leszakadás kialakulásának veszélye
- ezen tényezők integrálódása mellett az adott térségek szociokulturális hagyományai, illetve a lakosság egyre növekvő részvétele a társadalmi döntésekben olyan közösségfejlesztést indíthat el, melyek hatására eleddig fel nem használt, ki nem merített források jelenhetnek meg.

Mindezek alapján a vidéki területek fejlesztésének célja elsősorban az endogén források, a területi potenciálok hasznosítása, aktivizálása. Hiszen a fejlesztés alapproblémája, hogy miként lehet a területi faktorokat hatékony allokációval beilleszteni az adott társadalmi termelés és tevékenységek rendszerébe úgy, hogy azok működése optimális legyen az adott gazdasági, társadalmi viszonyok és feltételek között. Az irányzat elméleti gyökerei a generatív növekedési koncepcióban rejlenek, amiben az fogalmazódik meg, hogy a lokális fejlődési teljesítményekből, azok fejlődési kapacitásaiból levezethető, sőt generálható a nagyobb területi egység növekedése, így a komparatív lokális előnyökre épülő gazdaságfejlődés összessége adhatja meg az alapot a regionális fejlesztésekhez. A lokális potenciálok, mint endogén erőforrások roppant széles skálán mozognak. Kiinduló feltételezés lehet az „egyes településekben, térségekben található földrajzi, környezeti, történelmi, kulturális, társadalmi, gazdasági tényezők együttes rendszerének értelmezése és az ezen értéktartományok aktivizációját befolyásoló tényezők” (Rechnitzer, 1990) meghatározó szerepet jelenthetnek az adott területi egység modernizációs pályára állításában. Figyelembe véve a fejlődést befolyásoló tényezők kapcsolatrendszerét, az **alábbi főbb tényezőcsoportokhoz köthetők az endogén források, mint a gazdasági potenciál meghatározói:**

- tőkepotenciál (rendelkezésre álló termelőbázisok és vagyon)
- támogatásokhoz szükséges adszorpciós képesség
- működő tőke jelenléte, összetétele
- szabadon elkölthető többletjövedelem
- munkaerő adottsága, iskolázottsága, képzettsége, korösszetétele

- infrastruktúra felszereltsége, fejlettsége
- földrajzi helyzet, centrumoktól való távolság
- környezeti állapot és minőség, természeti adottságok
- piaci kapcsolatok (keresleti tényezők), logisztikai lehetőségek, tercier szektor jelenléte
- szocio-kulturális adottságok, nemzetiségi, kisebbségi kérdések
- épített örökség léte
- döntési-, intézményi és hatalmi rendszer.

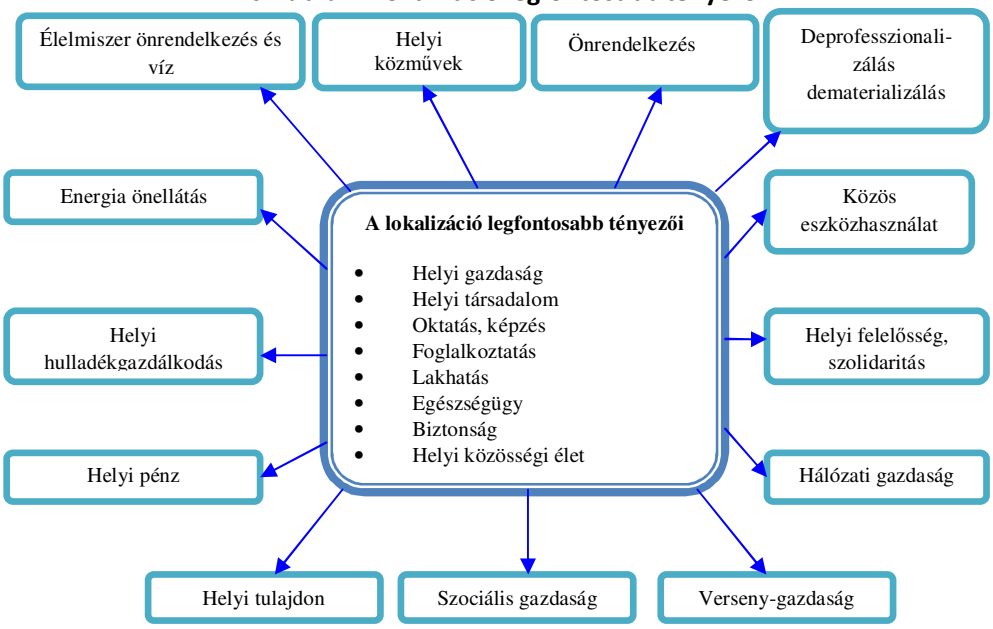
Az egyes endogén tényezők közvetve vagy közvetlenül megtalálhatók a másik megnevezett fakorban, vagy éppen az adott potenciál-komponensek egymásra hatása révén alakulnak ki. A földrajzi potenciálban már meghatározódnak egy-egy térség piaci lehetőségei vagy kapcsolatai. Ezzel a faktorral jellemezhetjük a közlekedési, a kommunikációs infrastruktúrát, annak viszonylatait és korlátait. A térség munkaerő-potenciálja már megjelenik a népesség összetételében, de behatárolja a szocio-kulturális adottságokat is és kihat a tőkeállományra, annak aktivitására. A településállományban rejlő adottságok fellelhetők ugyanúgy a tőke potenciálban, de az infrastrukturális rendszerekben is és visszahatnak a munkaerőre, a humán dimenziókra. Látható, hogy ezen endogén tényezők önmagukban is értelmezhetők, de kölcsönös meghatározottságaik révén összefüggnek egymással, sőt bizonyos társadalmi, gazdasági körülmények között megindíthatnak aktivizációs folyamatokat, kiválthatják vagy magukban hordozhatják az adott tér megújításának lehetőségét (Porter, 2000). A területi potenciálok összekapcsolódhatnak. Közöttük kialakulhatnak egymásra épülések, olyan szövevények, amelyek újabb aktivizációs tereket nyithatnak meg és más, további endogén forrásokat alakíthatnak ki. Mindezek alapján összefoglalóan: a területi potenciál egy-egy térség endogén forrásainak összessége. Egymás közötti kapcsolataik, átfedéseik és hálózataik új dimenziókat kínálhatnak a gazdaságfejlesztésben, ha a dinamikus kölcsönhatások exogén tényezőkkel erősödnek meg, azaz a szinergiák révén a térségi megújítás új fejlődési pályát alakíthat ki.

Ezen összefüggések mentén jól látható, hogy a lokalitásban rejlő endogén tényezők jelentős befolyást gyakorolhatnak egy adott tér gazdaságfejlesztésében, a vidéki gazdaság fejlesztésében, így ennek erősítése, fejlesztése nélkül a gazdasági-, társadalmi periféria további növekedése, illetve a területi egyenlőtlenségek fokozódása várható. Mindezek alapján a vidékfejlesztés csupán egyik, de talán a legmeghatározóbb tényezőjének a **helyi gazdaság fejlesztését** tekinthetjük.

Lokalitás növekedésének jelentősége

Maga a lokalizáció szó, különböző szakterületeken speciális jelentéstartalommal bír a víz- és tűzvédelemben, az informatikában, a gazdaságban, a tudományban. A lokalizációt – a gazdaságban és a tudományban – a legszűkebb értelmezésben a globalizáció ellentétekén határozzák meg. A lokalizáció kitűnő definícióját adja Lóránt Károly (2000): *„A lokalizáció alapvetően a hatalomelosztás megváltoztatását, a döntési jogkörök áthelyezését jelenti a nem választott transznacionális vállalatoktól, nemzetközi szervezetektől a demokratikusan választott helyi közösségekhez. A "lokális" vagy "helyi" jelző konkrét kérdésektől függően jelentheti a nemzetállamot, a nemzetállam valamely részét vagy földrajzilag összekapcsolódó nemzetállamok régióját. A lokalizáció közgazdaságtana arra a statisztikailag bizonyítható tényre épül, hogy az emberi szükségletek túlnyomó része helyileg gazdaságosan kielégíthető.”*

1. sz. ábra: **A lokalizáció legfontosabb tényezői**

Forrás: Gergely, 2010.

A helyi gazdaság, a gazdaságnak azt a legalsó működési szintjét jelenti, ahol a termelés és a fogyasztás közvetlenül összekapcsolódik. A gazdaságnak ez a típusa egyszerre tradicionális, mert a világ számos pontján máig létezik és újszerű, mert egyre inkább újra felfedezik, mint a fogyasztói társadalom alternatíváját, illetve a

gazdasági nehézségekkel küzdő térségek gazdasági fejlesztésének egyik eszközét *(1. sz. ábra).* A történelemben a lokális gazdaságot alapvetően a helyi viszonyok határozták meg, nem volt jellemző az áruk nagy távolságra való szállítása, a termelés, a feldolgozás és a fogyasztás térbeli elkülönülése. A gazdaság helyi viszonyainak újraszervezésében alkalmazható a vállalkozásösztönzés, a vállalkozások közötti együttműködés, a lakosság vásárlói tudatosságának erősítése, a közvetlen termelői-fogyasztói kapcsolatok elősegítése, továbbá közösségszervezési akciók, annak tudatosítására, hogy az emberek maguk is sokat tehetnek saját környezetük gazdasági talpra állításáért. Kifejezett cél, hogy az adott gazdasági tevékenység eredményei helyben hasznosuljanak, akár mint megvásárolható termék, elérhető szolgáltatás, vagy mint munkahely és jövedelem. Vagyis a helyi gazdaságfejlesztés nem egyszerűen helyi, hanem helyi érdekű gazdaságfejlesztés. A helyi piacot kívánja a helyi vállalkozások és gazdasági tevékenységek ösztönzésével támogatni, a helyi közösség érdekében.

Célja tehát nem kizárólagosan gazdasági, hanem meghatározóan közösségi és társadalmi: a helyi lakosság életminőségének javítása, nem pedig a bármi áron történő profitmaximalizálás. Ezért – szemléleti és módszertani megközelítésére egyaránt utalva – helyi közösségi gazdaságfejlesztésnek is nevezhetjük. Ideális esetben a helyi gazdaságfejlesztő tevékenység helyi kezdeményezésként valósul meg, de kezdetben külső beavatkozás, szakértelem szükségessé válhat. Ez annak függvénye, hogy az adott térség rendelkezik-e az előzőekben felsorolt endogén források optimális eloszlásával, illetve rendelkezik-e a fejlesztéshez szükséges rátermett és elhivatott humánerőforrással, akik „motorjai" lehetnek a folyamat beindításának, szervezésének és működtetésének.

Amennyiben a jelenlegi vidéki gazdaság hanyatlását vizsgáljuk, pont ezen erőforrás folyamatos szűkülését figyelhetjük meg. Jól látható, hogy a magyar vidék fokozódó leszakadásának legfőbb indoka a kvalifikált humánerőforrás hiánya, annak elvándorlása, a maradó népesség idősödése, illetve eróziója. Ezen tényezők olyan gazdasági-, társadalmi folyamatokat indítottak el, melyek a perifériákat, multiperifériákká, halmozottan hátrányos helyzetűekké tették, az ott maradó lakosságot pedig a mélyszegénység szakadékja felé sodorták. Felmerül a kérdés: **mi lehet a kiút ezen, kilátástalan helyzetből?**

Természetesen a helyi gazdaságfejlesztés, a lokális piacok kialakítása csupán a kezdeti, de nélkülözhetetlen lépés lehet, melyek a helyi munkahelyteremtést alapozhatják meg, de a fenntartható fejlődéshez mindenképpen szükségesnek

tartom a külső erőforrások bevonását, az állami- és az EU-s támogatások ok- és ésszerű allokálásához. Mindezek segítségével adódhat az olyan prémiumtermékek előállítása, melyek kereskedelmén keresztül többletforrás érkezhet az adott térségbe, ezzel megalapozva a folyamatos gazdaságfejlesztés fundamentumát. A helyi gazdaság fellendítésének, fejlesztésének tehát napjainkban is kiemelkedő jelentősége van. Számos előny – köztük környezetvédelmi, gazdasági, társadalmi szempontok – indokolják a versenyképes, exportorientált (belső, külső) helyi gazdaság megteremtését. Mik lehetnek a vidék ilyen típusú gazdaságfejlesztésének az alapjai? A jelenleg hatályos vidékstratégiák részletesen foglalkoznak a fejlesztés stratégiai irányaival, melyek közül a legfontosabb összefüggések, értelmezések és az általam fontosnak tartott kiegészítések az alábbiakban:

a.) *Helyi termékek népszerűsítése, értékesítése, speciális termékpaletta kialakítása*

Helyi termékek azok a termékek, amelyek hozzátartoznak egy adott település, térség, tájegység, régió identitásához és létrehozásukban a helyi gazdasági rendszer vesz részt. A termelés során létrejövő hozzáadott érték helyi szinten jelenik meg, helyi szinten járul hozzá az egzisztenciák fejlődéséhez. A helyi termékeket jellemzően mikro- és kisvállalkozások termelik, amelyek között jelentős az önfoglalkoztató vállalkozás. A helyi termékek értékesítése a helyi piacon mind környezetvédelmi, mind gazdasági szempontból kiemelkedő jelentőségű. A helyi előállíthatóság, helyi termelés azt is jelenti, hogy helyi munkaerőt alkalmaznak és a foglalkoztatás előnyei is ott jelentkeznek. Komoly előny a helyi termékeknél, hogy mivel értékesítésük döntően helyben történik, környezetterhelésük minimális. A helyi gazdaságfejlesztésben kitüntetett szerepet kap az együttműködés. Egyik legfontosabb jellemzője, hogy keretében a helyi szereplők (gazdaság és társadalom) együttműködnek a helyi gazdasági tevékenységek ösztönzése érdekében, olyan akciókat hajtanak végre, amelyek a helyi adottságokhoz illeszkednek, a helyi erőforrásokra építenek, meglévő és az új helyzetekből következő új helyi keresletek kielégítésére törekszenek. Vagyis a helyi gazdaság bizonyos mértékű „befelé fordulást" jelent, helyben jelentkező gazdasági szükségletek, helyi szereplők tevékenységei által történő kielégítését, amely azonban többé-kevésbé a tágabb gazdasági környezetbe ágyazódik (Swinburn-Goga-Murphy, 2004). Ez egyben alkalmazkodóképességének javulását, illetve a későbbiekben az exportorientált gazdaságfejlesztés alapjait, prémiumtermékek előállítását is jelentheti. Összessé-

gében a helyi gazdaságfejlesztésnek számos pozitív hatása van, amelyek területfejlesztési és vidékfejlesztési jelentőséggel bírnak:

- helyi vállalkozói tevékenységet generál
- munkahelymegőrző- és teremtő szerepe van
- mozgósítja a helyi közösséget, bővíti a helyi együttműködési hálót
- a helyi erőforrások fenntartható használatához vezet
- erősíti a helyi identitást és lokálpatriotizmust
- a település népesség-megtartó erejét növeli, élhetőségét javítja
- megújítja a város-vidék kapcsolatokat.

b.) Helyi élelmiszergazdaság fejlesztése

A decentralizált élelmiszergazdaságnak számos előnye van: a helyben megtermelt élelmiszer (zöldség, gyümölcs) frissebb (a betakarítás/szedés a fiziológiai érés állapotában történik), kevesebb feldolgozást és tartósítást igényel, így tápanyagtartalmát jobban megőrzi és egészségesebb. A változatosabb, polikultúrás helyi élelmiszertermelés nagyobb tűrőképességgel rendelkezik a környezeti stressz hatásokkal szemben, valamint kevésbé fenyeget a nagyobb mértékű szennyeződések bekövetkezése. A helyi specialitások nem csupán az élelmiszer- és étkezési monokultúra káros hatásait ellensúlyozva egészségügyi szempontokból előnyösek, hanem gazdaságélénkítő hatásuk is jelentős. A helyi élelmiszertermelés ellenzői szerint a helyi élelmiszerek fogyasztói ára sok esetben magasabb, mint a távol(abb)ról származóké és a helyi termelésű élelmiszerek favorizálása a választékot szűkíti (szezonális élelmiszer-ellátás és a termelés klimatikus-földrajzi korlátai). Ugyanakkor a nagykereskedelmi forgalmazású, különböző származású élelmiszerek alacsonyabb ára döntően a származási ország termelési-és export-támogatásától függ és nem tartalmazza a valós költségeket. Ezt a teljes körű életciklus elemzéssel kialakított valós költségeket tükröző (vagy azt közelítő) árak kialakításával lehet kivédeni (csökkenteni). A helyi termelésű és az import élelmiszerek vásárlása ésszerű arányának kialakulásához felelős (tudatos) vásárlói magatartás elterjedése szükséges. Sok esetben pedig az elfeledett, vagy kevésbé közismert helyi élelmiszerek (vad fajok, tájfajták, ökotípusok) „felfedezése" valójában az élelmiszer-választékot bővíti. Az egyik legfontosabb lényegi kérdés, hogy **képes-e helyi élelmiszergazdaságra épülő élelmiszerellátás kielégíteni a különböző közösségek élelmiszerigényét?**

Megfelelő helyi közösségi és kormányzati támogatás esetén a helyi élelmiszertermelés versenyképes lehet az intenzív, ipari termelési rendszerekkel, de bizonyos, hogy csupán az igények egy részét képes ellátni. Természetesen ez nem lehet gátló tényezője a helyi piacok kialakításának, sőt véleményem szerint a helyben értékesített termékek mellett kialakuló speciális, piacképes termékek értékesítése megteremtheti a többletigények kielégítéséhez szükséges forrásokat. A helyi gazdaságfejlesztés mellett van egy másik társadalmi haszon, ami a környezetterhelés csökkenésével valósul meg.

c.) *Helyi „pénz" – cserekörök, pénzhelyettesítő eszközök lehetőségének kidolgozása*

A helyi pénz jelentősége a gazdaságélénkítő funkciójában rejlik. Használatával lehetővé válik egy olyan pénzügyi rendszer kialakítása, mellyel a helyi érdekeltségű vállalkozók és gazdák közös érdekeltségű csoportja jön létre.

d.) *Helyi alternatív energiatermelés fejlesztése, autonóm kisközösségi energiaellátás kialakítása*

Az alternatív energiaforrások jellegüknél fogva a decentralizált energiatermelést teszik lehetővé, mellyel a helyi gazdaság szerepét erősítik. Továbbá minden közösség számára fontos, hogy a környezet megóvását előtérbe helyezve, – a lehetőségekhez képest – a legtöbb ember számára biztosítsa az egészséges életvitelhez szükséges környezetet. Mindezek mellett - figyelembe véve a jelenlegi vidéki szabad munkaerő potenciálját - jelentős része ezen szektor lehetőségeiben találhat leginkább munkalehetőséget. A vizsgálatok eredményei alapján a fásszárú ültetvények teremthetik meg leginkább a kívánt eredményt, de a geotermia is jelentős potenciálokat tartogat.

e.) *Mikro-, kis- és középvállalkozások helyi fejlesztése*

A helyi mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztése, – különös tekintettel helyi termékfejlesztésre, népi mesterségekre, biotermékekre – meghatározó fontosságúnak tekintem. Jelentősége a munkahelyteremtés, valamint a gazdaságélénkítés területén mutatkozik meg. Ezen vállalkozások hálózatának fejlesztése, a hálózat működése jelentős gazdasági növekedést generálhat. Fontosnak tartom, hogy a helyi vállalkozások fejlesztése esetén csak olyan termékek gyártása, fejlesztése célszerű, melyek értékesítése nem csupán az adott térség igényeinek kielégítésére szolgál. A belső adottságokból fakadó potenciális előnyök ezen termékek értékesítésében hasznosulhatnak, így többletjövedelem bevonására adhat lehetőséget.

Ezen többletjövedelem alapozhatja meg a folyamatos fejlesztés lehetőségét. Itt érdemes az endogén források összekapcsolásának lehetőségeit feltárni és együttműködést kialakítani a K+F+I szektorral.

f.) *Fenntartható vidéki turizmus*

A falusi turizmus komplex módon értelmezhető, mert jóval több, mint az alapvető szállás és étkezési szolgáltatások biztosítása. A falusi vendéglátás, a hagyományos falusi környezet megőrzését, a mezőgazdaság, a népi kultúra, a folklór, a népi építészet és mesterségek továbbélését segítő tevékenység, amely számottevően növelheti a vidék népességmegtartó erejét. A falusi turizmus mellett fontosnak tartom a turizmus speciális ágainak a térség endogén forrásaihoz integrálni, ezzel is elősegíteni a fejlődési irányok kialakulását. Itt a fejlesztés több speciális ágát is érdemes megemlíteni (vadászturizmus, egészségturizmus, konferenciaturizmus, vallásturizmus, gasztronómiaturizmus, stb.), melyek szorosan kapcsolódhatnak a térség egyéb szolgáltatásaihoz, ezzel is elősegítve a hálózatok fejlődését.

g.) Szociális gazdaság kialakítása, fenntartása

Fontos kérdés, ha a vidéki gazdaság fejlesztéséről beszélünk, hogy a termelő és a szociális gazdaságot külön válasszuk. Ebben az esetben nem elsősorban a termék előállítása (bár az önellátáshoz rendkívül fontos lehet ez is), hanem a foglakoztatás, a közjó, a környezetvédelem fejlesztése, fenntartása az elsődleges. Ennek számos iránya, kezdeményezése látott már napvilágot (pl. szociális földprogram), de látnunk kell, hogy ennek fenntartása folyamatos támogatások nélkül nem, vagy csak nagyon nehezen valósulhat meg. A szociális gazdaság elsődleges feladata tehát, hogy az alapvető társadalmi érdekeket versenyképessé tegye a pénzügyi és versenyképes gazdasági szektor területén.

Hangsúlyozni kell, hogy a helyi gazdaságfejlesztés egy hosszú távú folyamat, amely az igények felismerésétől, az ötletek megfogalmazásától, majd a helyi gazdaságfejlesztési stratégiák közösségi részvétellel történő kidolgozásától kezdve, a programozáson és az egyes projektötletek generálásán keresztül a projektek megvalósításáig, valamint a tapasztalatok nyomon követéséig és azok visszacsatolásáig bezárólag számos szakaszból áll. Ideális esetben egy véget nem érő körfolyamatot alkot, amely a helyi szereplők számára egyben egy tanulási folyamat is. A keretében megvalósított akciók egymást kiegészítik, tovább építik, öngerjesztő módon segítve elő további fejlesztő akciók indítását. Ezáltal a helyi gazdaság folyamatosan bővül, alakul, a helyi adottságokhoz leginkább illeszkedő

módon ágyazódik be környezetébe, alkalmazkodik a helyi és külső feltételekhez, mindeközben a helyi lakosság megélhetése, megfelelő életszínvonalának helyben való biztosítása hosszú távon (a környezettel összhangban, társadalmi konszenzussal, területi szempontokat figyelembe véve és nem utolsó sorban pénzügyieket is) fenntartható módon történik. Ennek kezdetéhez viszont olyan forrásallokáció szükséges, amely a jelenlegi gazdasági helyzetben nagymértékű állami és EU-s forrásokat igényelhet. Erre számos példát, illetve sikertörténetet találhatunk az EU-ban és bizakodjunk, hogy nemsokára a Kárpát-medencét is a jó példák között láthatjuk.

IRODALOM

Gergely Sándor (2010): Nemzeti stratégia és a vidék felemelkedése. Párbeszéd a vidékért, MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2010. pp. 45-79.

Lóránt Károly (2000): Amiről Richardo nem így álmodott. Pointernet, market place, 2000.

Porter, M. J. [2000]: Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. Economic Development Quaterly, 1, 15-34. o.

Rechnitzer, János [1998]: Területi stratégiák. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.

Swinburn, G.–Goga, S.–Murphy, F. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve.

Tóth Tamás

„Jövőépítés technikái”.

Terület-, gazdaság- és közösségfejlesztés és építés támogatásának módszertani lehetőségei

1. **Bevezetés**

„Nem mondhatom el senkinek,
elmondom hát mindenkinek
Próbáltam súgni, szájon és fülön,
mindnyájatoknak, egyenként, külön.
A titkot, ami úgyis egyremegy,
S amit nem tudhat más, csak egy meg egy.”

Karinthy Frigyes: Előszó

Karinthy Frigyes bizonyára sokak által ismert gondolatai szorosan kapcsolódnak a bevezetőhöz, mivel a tanulmányban szereplő fogalmak, eszmék által körbejárt témakör a területi tervezés és programozás és annak feldolgozásra került módszerei megkerülhetetlen hatást gyakorolnak jövőnkre és mindennapi életünkre így fontos elmondani „MINDNYÁJATOKNAK, EGYENKÉNT, KÜLÖN”.

A tanulmány a tervezés egyes kérdéseiben új utakat keres, melyek hatékonyabbá és egyszerűbbé teszik a tervezést és közelebb viszik a való élethez, azért is mert, ahogy azt már rengetegen leírták: a különböző gazdasági és társadalmi folyamatokat nem lehet hosszabb és rövidebb időszakosra szóló tervek nélkül a jó szerencsére bízva működtetni.

Egy társadalom rendszerét vizsgálva a jólét, avagy életminőség javítása domináns célként határozható meg. Ennek megfelelően egy tervezési rendszer vizsgálatakor, az elméleti rendszerek áttekintésekor fontos tényező a pontos cél meghatározása. A területfejlesztés rendszerében a **fejlődés** négy terület köré koncentrálódik, úgymint.

- gazdasági (hatékony cégek, alacsony munkanélküliség, nagy jövedelmek, fogyasztó, stb.),

- politikai (demokratikus közélet, jó légkörű városirányítás, közvetlen érdekérvényesítés, stb.),
- kulturális (gazdag kulturális élet, színvonalas oktatás, változatos rendezvények, sport- és tudományos élet, stb.),
- környezeti, ökológiai (természeti értékek állapota, védelme, ökológiai fejlesztések, stb.). (Piskóti, 2000)

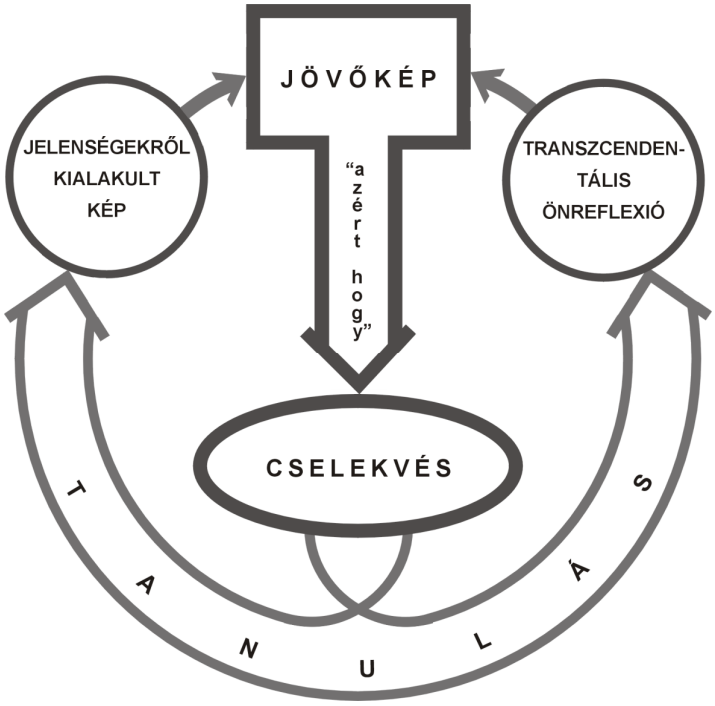
Ezen négy terület egysége, összhangja biztosíthatja, hogy megfelelő gazdasági életszínvonalon, sikeres üzleti működés mellett, jó közéleti, demokratikus, polgárbarát városműködés, gazdag tudományos, művészeti, sport kínálat, tevékenység, lehetőség jelenjen meg egy értékeiben megőrzött, védett környezet, ökológiai tudatosság mellett.

Az egyes területeken megfogalmazott célok gyakorta mondanak ellent egymásnak, pl. egy gazdasági növekedés nem mindig szolgálja közvetlenül az ökológiai célokat. (Káposzta, 2007) Ilyenkor egy olyan kompromisszum elérése kívánatos, mely az „összelégedetlenség" minimalizálását jelenti. A jólét, mint végső cél elérése számos elemből tevődik össze, melyeket gyakran találunk meg az egyes régiók, települések terveiben. A vonzerő, attraktivitás, versenyképesség növelése eszköz-jellegű, közvetlen célokként jelennek meg. Természetesen a négy cél mindegyike további részcélokká bontható, s így alakul ki az a többszintű (stratégiai és taktikai) **célhierarchia**, melynek komplexitása, belső összefüggésrendszere leképezi a régió és város, településmarketingbeli aktivitásait. Az egyes tartalmi területeken a célok kibontása három cselekvési síkon jeleníthető meg, azaz megfogalmazódnak:

- fejlesztési, növekedési, új megoldásokat felvonultató, sokszor innovatív törekvések,
- a meglévő intézmények, szervezetek hatékonyabb működtetésére szolgáló javaslatok, célok,
- illetve az ezeket kísérő vagy éppen önálló kommunikációs, promóciós törekvések.

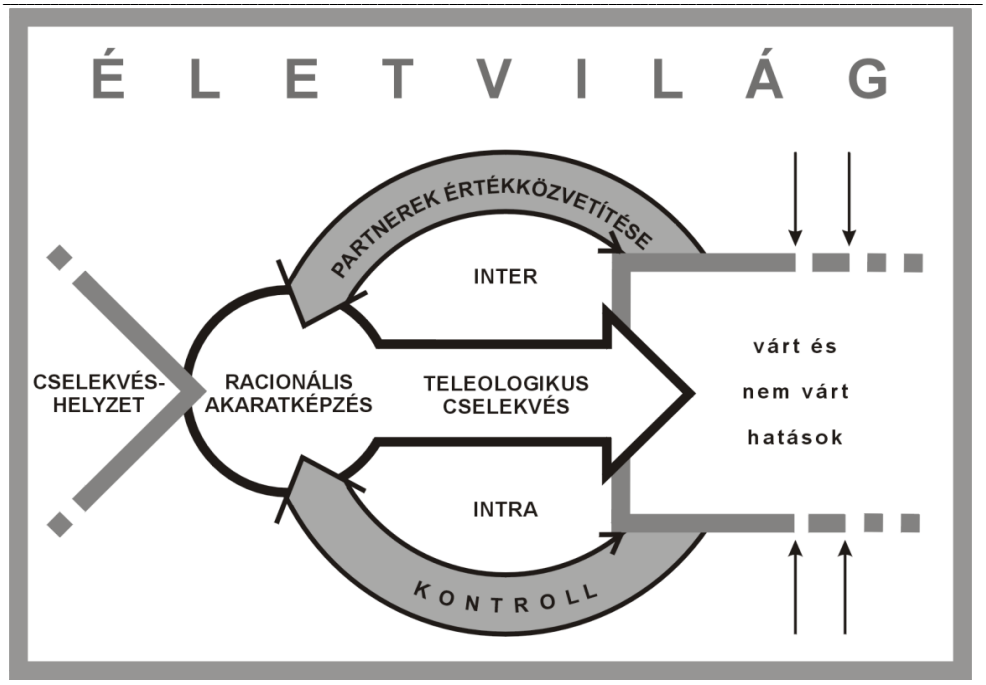
A probléma felismerése beavatkozási igényt, akciót generál. Feladatként jelentkezik tehát egy beavatkozási terv, illetve **stratégia** elkészítése. A beavatkozási terv egy cselekvési **program** kidolgozását igényli, ami egy projektben ölt testet, illetve jelenik meg. A helyzetleírás és a stratégia közötti kapcsolatot a **SWOT analízis** teremti meg. A SWOT analízis mellett ebben a fázisban a leggyakrabban alkalmazott módszer a **logikai keretmátrix (LFA) módszere**. A ciklus követ-

kező fázisa a **megvalósítás**, illetve végrehajtás. Ezzel párhuzamosan zajlik a **monitoring** tevékenység. A monitoring a projekt megvalósulásának folyamatos figyelése, rendszeres információ gyűjtés a projekt helyzetéről és visszacsatolás az érintettek felé. A hatékony monitoring sokféle technikát alkalmaz. E technikák közül kitüntetett szerepe van az indikátoroknak, de nem csak ebben, hanem a ciklus többi fázisában is. A megvalósítást az **értékelés** fázisa követi. E fázisban összegezhetők a tapasztalatok, amelyek alapját képezhetik egy új probléma eredményes megszüntetése érdekében indított újabb ciklus zavartalan levezénylésének, mivel a ciklus egy tanulási folyamatként is értelmezhető. Az ábrából az is kitűnik, hogy a ciklus, különböző szinteken is értelmezhető, de egy magasabb szinten értelmezett ciklus fázisainak más lesz a tartalma. Az életciklus-modell alkalmas az egyes szintek integrálására is, mivel a programot projektciklusok sorozataként, a szakpolitikát pedig programciklusok sorozataként kezeli, illetve értelmezi. Az elmondottakból az is következik, hogy ezek a ciklusok időben párhuzamosan, és különböző szinteken, azaz más dimenzióban zajlanak.

1.2. ábra: **A jövőorientált normatív tervezés ciklikus kísérletezési folyamata**

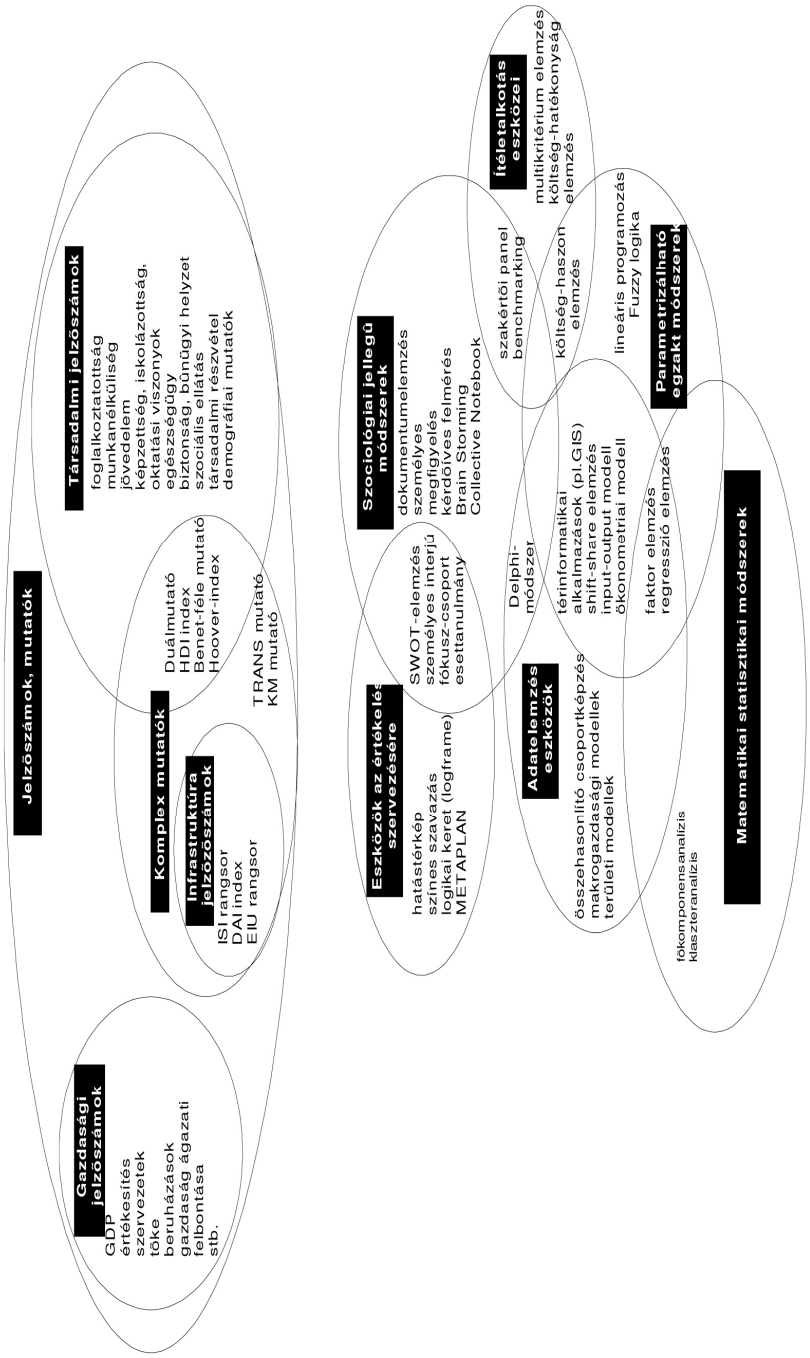
Forrás: Faragó, 2009.

1.3. ábra: **A tervezés kettős tanulási és ellenőrzési köre**

Forrás: (Faragó, 2009)

Tehát a tervezés „kísérletezésen" alapuló ciklikus tanulási, racionalizálási folyamat, a sikerorientált intencionális társadalmi cselekvés egyik jól strukturált instrumentális módja, az (ex ante) irányítás explicit eszköze. A tervező a történetileg szituált jelenhez egzisztenciálisan kötődő, érvelési és stratégiai kompetenciákkal rendelkező kommunikatív individuum. A terv a szándékolt cselekvések konkrét pillanatban rögzített (előrevetített) képe, a normákkal átszőtt társadalmi cselekvés objektivációja, elfogadása pedig kötelezettségvállalás. A tárgyiasulás nem elsősorban a megvalósítás érdekében szükséges, hanem az átláthatóságot, a véleményezhetőséget, a partnerség elvének teljesíthetőségét, a számonkérhetőséget szolgálja. Mindezek biztosítása érdekében használatát a társadalmi normák és azokat szakaszosan követő jogszabályok szabályozzák. Információkat tartalmazó, üzenetet közvetítő, mértéket adó kommunikációs eszköz. A terveket maradéktalanul nem megalapozható és igazolható hipotézisként foghatjuk fel, amelyeket időről időre felül kell vizsgálni (Faragó, 2009).

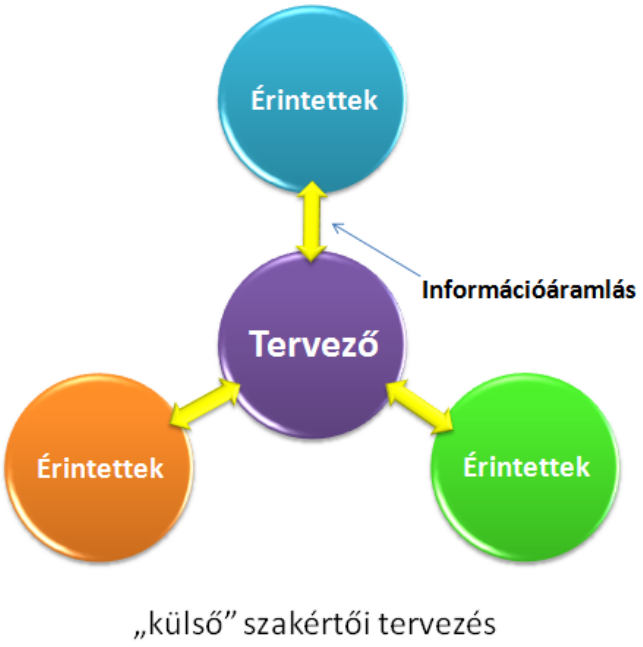

1.5. ábra: ***A területi programozás során felhasználható módszerek rendszere***

Forrás: Tóth, 2008

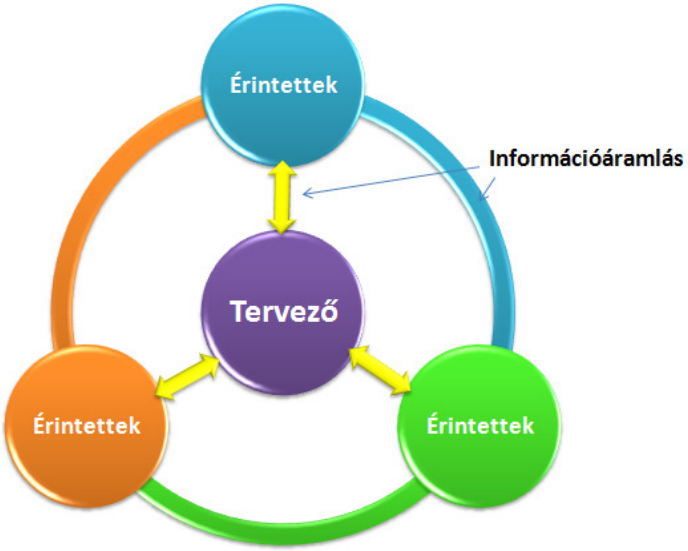
A területfejlesztés egyik alapvető jellemzője a „külső” szakértői tervezés, amely sok hiányossággal bír, valamint eredményessége is kifogásolható. A probléma alapját az képezi, hogy a tervező az általa fontosnak ítélt társadalmi szereplőket keresi meg és a tőlük begyűjtött információ egyedül a tervező kezében összpontosul. (Kassai - Ritter, 2011) Az így kapott információhalmazra alapozva magát a döntést is a tervező hozza meg.

Természetesen a tervezés csak a megfelelő módszerek hatékony felhasználásával lehet sikeres, e módszertani arzenál kivonata található a következő ábrán, mely jól szemlélteti a módszerek sokszínűségét, sajnos ezen eszközük töredéke kerül felhasználásra a tervezési folyamatok során…

1.4. ábra: ***Külső szakértői tervezés sémája***

Forrás: (Tóth–Oláh, 2012)

1.5. ábra: ***Belső közösségi tervezés sémája***

Forrás: (Tóth- Oláh, 2012)

A külső szakértői tervezés során, a megkérdezetteknek nincs lehetőségük arra, hogy egymás gondolataira reflektáljanak, aminek következtében árnyaltabb vélemények fogalmazódhatnának meg. Bár az információ legtöbbje az érintettektől származik, mivel nincs közöttük kommunikáció a döntésbe sincs lényegi beleszólásuk. Emiatt a terv utólagos társadalmasítása nehézségekbe ütközhet, mivel korán sem biztos, hogy az adott fejlesztéssel a közösség igényei valóban kielégíthetőek. Ha az érintettek nem fogadják el a tervet, máris konfliktushelyzet adódik, ami minden résztvevő számára komoly terhet jelenthet, és a jövőbeli fejlesztésekre is rányomhatja a bélyegét (Szaló, 2010).

A „belső” más néven közösségi tervezés nem egy tágabban értelmezett szakértői tervezés. Kulcseleme a helyi szereplők aktivizálása, a jövőkép közös kialakítása. A közösségi tervezés alkalmazásakor az érintettek már a tervezés legelején aktívan részt vesznek a munkában. A helyzetfeltárás alkalmával lehetőségük van megismerni egymást, megosztani egymással az elképzeléseiket és alapvető értékeiket, melyeket meg szeretnének valóstani. Tapasztalható, hogy a

szakértői tervezéshez képest sokkal magasabb a résztvevők elkötelezettsége, és aktívan részt vesznek a munkában. Az együttgondolkodás során kapott terv társadalmasítása meglehetősen könnyű, hiszen az a közösség által elfogadott konszenzussal jött létre (Szaló, 2010).

A közösségi tervezés „áldásos" hatásai

Míg a szakértői tervezés esetén a tervező célja hogy olyan információhoz jusson melyek alapján az érintettek számára elfogadható tervet tud alkotni, addig a közösségi tervezésnél a tervező helyi elemzés generálásával olyan tervet szándékozik körvonalazni amely minden résztvevő számára megfelel. Az információ kezelésében is eltér egymástól a két tervezési módszer: a szakértői tervezés esetén minden információ a tervező kézben összpontosul és ennek megfelelően a tervdokumentációt is a tervező fogalmazza meg, a közösségi tervezés esetén a közösen gyűjtött információk mindenki számára elérhetőek, valamint további felhasználásra is hasznosíthatóak. Ugyanígy az információ hozzáférhetőségében is eltérés mutatkozik, míg a „külső" tervezésnél az információhoz való hozzáférés az érintettek számára korlátozott, addig a „belső" tervezésnél korlátlan és állandó. Az információáramlás a szakértői tervezéskor szakaszosan érkezik, valamint nem összefüggő, a közösségi tervezésnél viszont összefüggő, egymásba kapcsolódó információáramlás figyelhető meg. A tervezés eszközeinek kiválasztásában is eltár e két tervezési módszer (Tóth-Görög–Pupos–, 2009).

A „külső" tervezés esetén maga a tervező választja ki, hogy melyik módszert alkalmazza, a „belső" tervezésnél azonban az érintetteknek is beleszólásuk van a módszerek megválasztásába, valamint ők maguk is megtanulhatják annak használatát. A legfontosabb eltérés azonban a helyi érintettek hozzáállásában figyelhető meg, miszerint a szakértői tervezés esetén az érintettek közömbösek, hozzáállásuk elutasító vagy elfogadó, a közösségi tervezés esetén azonban pozitív, együttműködő hozzáállás figyelhető meg. Mindezen tulajdonságok nagyban befolyásolják a tervezés eredményességét.

Túl azon, hogy a közösségi tervezés a területfejlesztés egyik hatékony eszköze, a közösség jelenére és jövőjére is pozitív hatást gyakorol. A tervek és projektek társadalmi elfogadottsága sokkal nagyobb, mint a szakértői tervezésnél. (Ritter, 2014b) A már eddig említett azonnali előnyökön kívül eredményessége még számos dologban megmutatkozik:

- Közös értékek melletti elköteleződés, a közösség fejlődése számára fontos kérdések és értékek kapcsán kialakult irányvonal, mely csupán a közösség bevonásával teremthető meg.
- Összetett szempont: nem elég csupán a statisztikákból kinyerhető objektív adatokat figyelembe venni, ki kell egészíteni a közösségtől beszerezhető szubjektív adatokkal is. Ennek fontos elemét képezi a közösség helyzetfeltárásba való bevonása, mely segít árnyaltabb adatokat gyűjteni az érintettek fejlesztéshez való viszonyáról.
- Újszerű megoldások: a tervező önmaga nem tudja pontosan feltárni a probléma gyökerét, szükséges ehhez az érintettek párbeszéde, ami így a közös tervezés során körvonalazódik. Ezután a tervező az adott problémára már létező megoldási sémái illetve a közösség által igényelt megoldások egyaránt beépülnek a tervezésbe.
- Fejlesztés létjogosultsága: számos esetben előfordul, hogy a fejlesztés során nem a közösség valós igényei kerülnek kielégítésre, így a fejlesztés nem lesz sikeres. Ezt elkerülendően a jó közösségi tervezés ezeket a valós igényeket tárja fel, és vezeti a fejlesztést sikerre. A fennmaradó elképzelések legtöbbször más forrásokból is megvalósíthatóak.
- Ellentétek kiküszöbölése, összhang, eredményesség: már a tervezés korai szakaszában célszerű bevonni az érintetteket, így rengeteg konfliktus elkerülhető, ezzel idő és pénz takarítható meg. Figyelembe kell venni a közösség akaratát, mivel a fejlesztés sikerességén túl, egyéb nyereséget is el lehet érni.
- Az érintettek elkötelezettsége: nagyban meghatározza a fejlesztés sikerét hogy a helyi szereplők mennyire elkötelezettek a projekt iránt. Minél több időt és energiát szánnak a terv alkotására és megvalósítására annál elkötelezettebbek lesznek és az nem csak a fejlesztés megvalósításánál hasznos, hanem a későbbiekben a létrejött eredmények fenntartását is megalapozza.
- Mindenki számára nyertes megoldások: mivel a közösségi tervezés alkalmával az érintettek megismerik egymás érdekeit, szempontjait és igyekeznek közös nevezőre hozni azokat, sokkal könnyebb így mindenki számára megfelelő és elfogadható megoldásokat találni, mint a szakértői tervezésnél.

A közösség bevonásának vannak bizonyos kritériumai, melyek számbavételét célszerű a tervezés előtt elvégezni valamint az esetleges kockázatokat is fel kell mérni. Tisztázni kell a fejlesztés indíttatását, milyen motivációs tényezők állnak rendelkezésünkre a tervezés során. A tervezés sok fáradozást igényel az összes résztvevőtől. (Ritter, 2014a) A sok idő és energia befektetésen túl meg kell küzdeni azzal a pszichés nyomással, amely az emberi gyengeségek és konfliktusokkal történő szembesüléskor keletkezik. Azok a tervezők testesíthetik meg a közösségi tervezés biztos motivációs hátterét, akik kellő elszántságuk, munkájuk és meggyőzőerejük által a lakosság érdeklődését fel tudják kelteni és ösztönözni tudják az érintetteket a munkájuk eredményes elvégzésében. Fel kell mérni a tervezési folyamat gazdáinak hogy milyen erőforrásokkal (idő/pénz) rendelkeznek. Elsősorban a tervezésre fordított idővel és pénzzel kell kalkulálni, mivel ez a sikeres tervezés egyik alapfeltétele. A szűkös és rosszul felhasznált erőforrások akadályozzák a cél elérését, konfliktusokhoz és kölcsönös vádaskodáshoz vezethetnek. Ezért elengedhetetlen hogy a meglévő kapacitáshoz mérten legyen megválasztva az alkalmazandó módszer és legyen kitűzve a cél. A tervezői készségeket is fel kell mérni, hiszen egy műhelyvita, csoportos beszélgetés alkalmával is szükség van ilyen képességekre. A nemzetközi szakirodalom számos technikát sorol „amelyek lehetővé teszik, hogy egy megbeszélés hatékonyan, az egybegyűltek előzetesen kinyilvánított elvárásainak megfelelően, demokratikusan (mindenkit egyformán érvényesülni hagyván, vagy akár szelíden kényszerítvén), s az eltervezett időkereteken belül maradva folyjék” (Szaló, 2010).

A közösségi tervezés, mint a területfejlesztés eszköze számos problémára megoldást nyújt, bár használata nem minden esetben egyszerű, de alkalmazása nagyban hozzájárul a tervezés sikerességéhez. A civilszervezeteken túl, az önkormányzatok, a helyi vállalkozások, a fejlesztési terveket készítő szakemberek, kistérségi társulások, valamint a minisztériumok tervezési feladatait ellátó szakemberei is alkalmazhatják.

Irodalomjegyzék

Faragó L. (2009): Habilitációs tézisek, Győr, 2009.

Káposzta, J. (2007): Regionális gazdaságtan. Egyetemi jegyzet. SZIE Kiadó Gödöllő, 2007. 120 p.

Kassai Zs. - Ritter K. (2011): Helyi vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben. Gazdálkodás 55 (4) pp. 337-346. ISSN0046-5518.

Ritter K. (2014a): Possibilities of local economic development (LED) inlagging rural areas. Acta Carolus Robertus 4. (1) pp. 101-108. ISSN 2062-8269

Ritter K. (2014b): A szociális gazdálkodás lehetőségei a helyi gazdaságfejlesztés-ben. pp. 1261-1270.In: Takácsné Gy. K. (Szerk.): XIV. Nemzetközi Tudományos Napok – Az átalakuló, alkalmazkodó mezőgazdaság és vidék (Gyöngyös, 2014. március 27-28.): Gyöngyös: Károly Róbert Fősikola. ISBN978-963-9941-76-2

Piskóti, I. (2000): A régió és településmarketing kockázatai - a célrendszer és a stratégiai döntési dimenziók.

Szaló, P. (2010): Területfejlesztési füzetek 1. : segédlet a közösségi tervezéshez, Budapest 2010. 93 p.

Tóth T.- Pupos T.- Görög M (2009): Terület- és projekttervezés, Budapest: Szaktudás Kiadó Ház, (Tóth, T. szerk.) 190 p.

Tóth T. (2008): Applying Methods and Processes Used in Regional Planning and Analysis to Regional, Rural and Small Area Development 105-119. p in AGRICULTURAL MARKET AND TRADE: Evidence and perspektive of V4 Region and its Neighbour – Ukraine, Editors: Peter Bielik, Bogdan Klepacki, Sergii Kvasha. Editorial House Wies Jutra, Warsaw 2008 pp. 157 ISBN83-89-503-62-x

Tóth T. - Oláh I. (2012): A közösségi tervezés elméleti és gyakorlati alapjai In: Farkas A. - Kollár Cs. : A filozófia párbeszéde a tudományokkal: A 70 éves Tóth Tamás professzor köszöntése. 447 p. Budapest: Protokollár Tanácsadó Iroda, 2012. *pp. 358-370.* (ISBN:978-963-7044-61-8)

Ritter Krisztián

A helyi (gazdaság)fejlesztés meghatározói

Bevezetés

A helyi gazdaságfejlesztés jelentősége és aktualitása az utóbbi két és fél évtizedben lezajlott folyamatok fényében megkérdőjelezhetetlen a közép- és kelet-európai régiók fejlődése szempontjából. *„A helyi gazdaságfejlesztés (LED) célja, hogy kiépítse egy térség gazdasági kapacitását annak érdekében, hogy biztosítsa a térség gazdasági jövőjét, és a népesség megfelelő életszínvonalát. Ez egy olyan folyamat, melyben az állami és az önkormányzati, a vállalkozói és a magánszektor partnerei közösen dolgoznak azért, hogy kedvezőbb feltételeket teremtsenek a gazdasági növekedés és a munkaerőpiac számára”* (Swinburn G. et al. 2004, 11. o.). *A helyi gazdaságfejlesztés… a helyi gazdaság életébe történő… tudatos beavatkozás*” (*Mezei* 2006a: 93. o.), amit *„a globalizáció erősödése erősített meg*” (*G. Fekete* 2002: 125. o.) A világgazdaság globalizálódásának fokozódása, a kiéleződő területi verseny, az egyre komplexebb üzleti környezet megteremtésének fontossága helyezik előtérbe a helyi erőforrásokra építő, az adott térség szereplőit összefogó és koordináló, alulról építkező helyi gazdaságfejlesztési stratégia kidolgozásának, megvalósításának igényét. Vannak országok, melyek ezen a területen már alaposabb tapasztalattal rendelkeznek, és vannak olyanok, mint az Európai Unióhoz (EU) később csatlakozó országok - például Románia és annak régió, területei - ahol a sikeres akciók és a jó gyakorlatok (best practice) összegyűjtése, elemzése nagy segítséget jelenthet a további beavatkozások szempontjából. A helyi gazdaságfejlesztés a vidéki térségek, a vidékfejlesztés számára is kiemelt terület, hiszen az Unió megközelítése alapján *„a szélesebb vidéki gazdaságra vonatkozó intézkedéseket lehetőleg helyi fejlesztési stratégiákon keresztül kell végrehajtani*” (EC 2005: 5. o.).

Lokális erőforrások, helyi közösség, helyi gazdaságfejlesztés

Elsődleges feladatként jelenik meg a sokszereplős területi verseny résztvevőinek összefogása, koordinálása. Ezek *Lengyel* (2003) szerint a helyi önkormányzatok, a gazdasági önkormányzatok (gazdasági kamarák, vállalkozói szövetségek, szakmai testületek), a tudás-transzfer intézmények (felsőoktatás, szakképzés, stb.) és a fejlesztési ügynökségek. *Sprenger* (2001) közintézményeket, vállalatokat és szövetségeseiket, valamint egyéneket és csoportjaikat különíti el. *Swinburn és*

társai (2004) állami, magán és helyhatósági/közösségi szektort azonosítanak. Már a vidékfejlesztéssel kapcsolatban *Kulcsár* (2006) és *Madarász* (1998) önkormányzati, gazdasági (vállalkozói), társadalmi (civil) „háromszögről" ír. Mindezek alapján, az alulról építkező fejlesztések terén, az 1. táblázatban összefoglalt szereplők együttműködése körvonalazható.

Nemzetközi tapasztalatok (*European Foundation*… 1999, *Lowe et al.* 1995, *Terluin és Post* 2001) azt mutatják, hogy ezeknek a szereplőknek az állandó együttműködése során formálódó, az érdek-ellentéteket megfelelően kezelő, alulról szerveződő gazdaságfejlesztési programok lehetnek csak tartósan sikeresek. A globalizációs folyamatokhoz való alkalmazkodásnak a klasszikus termelési tényezők mennyisége és minősége csak az egyik előfeltétele. A másik adaptációs kritérium adott terület szervezetei és intézményei közötti kapcsolatok jellege, a közös célkitűzések intézményesülésének lehetősége, a helyi ösztönzök, a kollektív döntések előkészítése, a társadalmi konszenzus (*Pálné* 1999). Ez az új versenyképességi tényezőcsoport azt jelzi, hogy a helyi fejlődés sikere már nem csupán szűk gazdasági szempontokon múlik, hanem a területi fejlődésben érdekelt szereplők szoros koalíciójától, intézményes együttműködésétől is függ (*Horváth* 2000).

1. Táblázat: A gazdaságfejlesztés és a területi verseny lehetséges szereplőinek főbb csoportjai

Állam és Közintézmények	Vállalati vagy magán szektor	Közösségek, csoportok
Kormányzati intézmények - regionális - megyei - helyi Helyi önkormányzatok - képviselőtestületek és hivatalaik - térségi szövetségek Közszolgáltatásokat végzők - iskolák, egyetemek - szociális, egészségügyi intézmények - kutató intézetek	Pénzintézetek - bankok és pénzügyi csoportok - takarékszövetkezetek Termelő szektorok - kereskedelmi és iparkamarák - nagyvállalatok - részvénytársaságok - KKV-k, mikrovállalkozások - szövetkezetek Szolgáltató vállalatok - média - magán szolgáltatók	Területi szervezetek - társulások - egyesületek Kulturális szervezetek - társaságok - szociális és vallási szervezetek Civil szervezetek, NGO-k Érdekcsoportok, szakmai szövetségek
	- szakszervezetek - fejlesztő csoportok	

Forrás: Sprenger (2001) valamint Swinburn és társai (2004) alapján saját szerkesztés, 2015

Ennek az intézményesült formának tapasztalataink és a szakirodalom szerint (*Mezei* 2006b, *Swinburn et al*. 2004, *Pap* 2007, *Ritter* 2000) leggyakoribb formája a kistérségi társulás, melyben a többi szereplő (civil és vállalkozó szféra) szervezetlensége miatt, a helyi önkormányzatoknak van nagyon fontos koordinációs, kezdeményező, ösztönző, közvetítő szerepe. A vidéki területek fejlesztésével kapcsolatosan az önkormányzatok szerepét, azok innovativitásának fontosságát, a nemzetközi tapasztalatok (pl. *Douglas* 2005, *Martin* 2001) kifejezetten hangsúlyossá teszik. Ugyanakkor osztható *Lengyel* (2003) véleménye, aki - miközben szintén fontosnak tartja a helyi érdekeket kifejezni tudó decentralizált intézményeket, intézményrendszert - megállapítja, hogy ezt az összetett feladatot egyetlen döntési központ sokszor nehezen tudja megoldani.

Ezen fajta szerepkör betöltésére a térségi hálózatok nyújthatnak még megoldást (ld. *Leader+* 2005, *Lowe et al.* 1995), melyek a különböző szervezetek (vállalatok, közintézmények közti hálózatok) és személyek (társadalmi hálózat) összekapcsolására alkalmasak. *Bebbington és Perreault* (1999) a társadalmi tőke és a társadalmi hálózatok szerepét azért hangsúlyozza, mert az alapvetően befolyásolja a többi erőforráshoz való hozzáférést, és ezáltal a helyi fejlesztés lehetőségeit. *Kulcsár* szerint pedig, a hálózatok működése egyben új erőforrásokat is létrehoz, melyek az egyes térségek értékének növelésére fordíthatók (*Kulcsár* 2008).

Kutatások kimutatták, hogy a települések méretük, adottságaik, önkormányzati menedzsmentjük függvényében eltérőképpen használják ki a szabályozási háttérből adódó, és a települési adottságokhoz kötődő lehetőségeket (ld. *Mezei* 2006b). Az aktívabb, eredményesebb példák többségében a nagyobb városok köréből kerülnek ki, a kisebb lakosságszámú településekre sokszor magának a fejlesztési kezdeményezésnek a hiánya jellemző. A kistérségi szerveződésekkel kapcsolatban *Rechnitzer* (2007) is a kisvárosi központok fejlesztésének fontosságát hangsúlyozza. *Garamhegyi és Révész* (2000), valamint *Kozma* (2002) szintén úgy gondolja, hogy elsősorban egy-egy nagyobb településre, annak vonzáskörzetére támaszkodva kell megteremteni a gazdasági, társadalmi, intézményi szereplők együttműködését. Ez Erdélyben, ahol sokszor kis települések alkotnak egy Községet, illetve ahol a központi település és a községi települések között - több okból kifolyólag - nincs meg a kellő szintű együttműködés, valamint olyan esetekben, ami már Magyarország tekintetében is gyakran előforduló probléma, jelesül hogy a központi településnek sincsenek ténylegesen működő centrális szerepei, szolgáltatásai, funkciói, ennek az együttműködésnek az alapjai kevésbé egyértelműek.

Swinburn és társai szerint, mivel a vállalatok működését és stratégia alkotását a vállalati verseny határozza meg, a lokális szint nemigen lehet alkalmas annak befolyásolására, legfeljebb csak korlátozottan. Az alulról-szerveződő gazdaságfejlesztés során a mikrogazdasági alapokat kell megteremteni és tudatosan erősíteni, emiatt a helyi gazdaságfejlesztés elsősorban a mikrogazdasági üzleti környezet minőségének javítására törekszik (*Swinburn et al*. 2004). Ezen túlmenően persze nem tekinthetünk el attól sem, hogy a felső szintek (akár regionális, akár nemzeti) szerepe, koordinációs és összefogó tevékenysége továbbra is igen fontos (*Terluin és Post* 2001). Ugyanakkor *G. Fekete* felhívja már a figyelmet, hogy ennek a fejlesztésnek a során érdemes ügyelni a helyi adottságok, a lokális versenyelőnyök megőrzésére is (*G. Fekete* 2005). A Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézetében folytatott kutatási tevékenységekből kiindulva, a lokális adottságokra alapozott, de a regionális vagy nemzeti szintű koordinációra (is) támaszkodó fejlesztések kihangsúlyozásával teljes mértékben egyetértünk.

A vidéki területekkel kapcsolatban, és a fentiekkel összhangban, mindenképpen ki kell emelni az endogén fejlesztés fontosságát, mely az exogén, kívülről meghatározott, elsősorban (állami) támogatásokra hagyatkozó, egyetlen szektorra - a mezőgazdaságra - alapozó, a vidéki területeket az urbanizálódás és az iparosítás ellensúlyozásaként befolyásoló modellt váltotta fel. Ez a korábbi modell a gazdasági, társadalmi, kulturális, és politikai marginalizálódás és perifériálitás felszámolására irányult, a gazdasági és társadalmi struktúrák erősítésével, a regionális, nemzeti és nemzetközi piacokhoz történő integrálódás elősegítésével, de egyértelműen az agrárgazdaság bázisán (*European Foundation*… 1999). Ebben a megközelítésben - a mezőgazdaság valamint a vidék városoktól való függését hangsúlyozva - a vidéki területek az ipari és szerviz szolgáltatásokat koncentráló városi területek kiszolgálójaként (*hinterland*) jelennek meg, miközben élelmiszerrel, erőforrásokkal, munka- és vásárlóerővel látják el azokat (*Kulcsár* 2006, *Terluin és Post* 2001).

Miután az 1980-as évek elejére kiderült, hogy ez a külső függőséget okozó, kívülről meghatározott, kizárólagos területeket és szereplőket támogató, a kulturális és környezeti sajátosságokat megszüntető modell nem képes a vidéki gazdaság és népesség stabilizálására, a hangsúly az alternatív foglalkoztatási lehetőségek, a vidéki beruházások, a vidéki infrastruktúra erősítése, a szállítási és kommunikációs lehetőségek megteremtése, a szolgáltatások elérhetősége, a helyi vállalkozások erősítése, valamit a vidéki helyi közösségek megerősítése/kihasználása felé tolódott el. Ennek során az endogenitás dimenziója, mint a vidékfejlesztést domináló földrajzi és a gazdasági faktor, elsősorban két nemzetközi fejlesztési

szervezet tevékenysége – a Világbank egyes projektjei és a FAO vidékfejlesztési törekvései – nyomán nyert teret, és később a regionális fejlesztésekkel kapcsolatban is elterjedt elméletté vált (ld. *Káposzta* 2007, *Rechnitzer* 1998). Az endogén elmélet szerint a fejlesztés akkor lehet eredményes, ha adott terület helyi (természeti, gazdasági, humán, kulturális) erőforrásaira alapoz (*Kulcsár* 2006, *Ploeg és Dijk* 1995), ha a regionális és globális hálózatokhoz való kapcsolódást teszi lehetővé (*Lowe et al.* 1995), teret ad a helyi részvételnek (*participation*) és a helyi kezdeményezéseknek (*Cernea* 1992, *Rahman* 1993). Eközben, az önerős fejlesztés révén hosszú távon elszakad a külső támogatás okozta függőségtől, és a fenntartható fejlődést szolgálja (*Murdoch* 1995). *Terluin és Post* (2001) valamint *Kulcsár* (2006) alapján, meghatározó a helyi erőforrások (*local resources*), a helyi tevékenységek (*local activities*) és a helyi szereplők (*local actors*) fontossága, valamint az integrált megközelítés. *Kulcsár* a helyi részvétel kapcsán kiemeli még a szubszidiaritás - mint a vidékfejlesztést meghatározó társadalmi dimenzió - fontosságát is, amit a helyi közösség önszerveződése és érdekérvényesítő képessége határoz meg (*Kulcsár* 2008), és ami nagyban befolyásolja a fejlesztés jellegét (2. táblázat).

2. Táblázat: A vidékfejlesztés gazdasági és társadalmi jellege

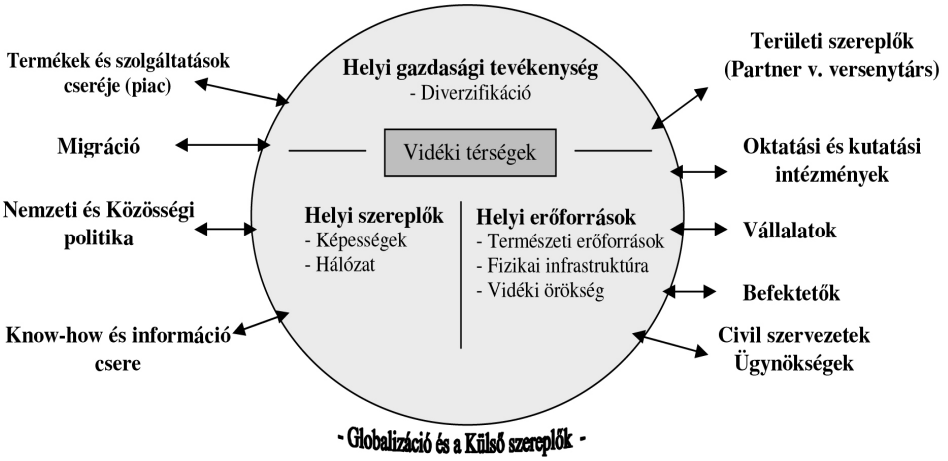
Gazdasági dimenzió - fejlődés	**Társadalmi dimenzió - Szubszidiaritás**	
	Magas	***Alacsony***
Dominánsan Endogén	A szereplők együttműködésén alapuló, az ember, a közösség, a lokális társadalom és gazdaság központú (bottom - up) fejlesztés	Helyi elit, „kiskirályok" által irányított, véghezvitt fejlesztés
Dominánsan Exogén	Konfliktusok mentén végbemenő, kierőszakolt, nem szerves fejlesztés	Központosított, külső központokból vezérelt, top - down fejlesztés

Forrás: Kulcsár 2008

McGuire és társai az Egyesült Államokban végzett empirikus kutatásuk tapasztalatai alapján, szintén a helyi társadalom szerepét, a helyi részvételre alapozott stratégiai tervezés kapacitásnövelő hatását emelik ki, mely szerintük egyértelműen sikeresebb fejlesztési lehetőségeket teremt a vidéki, városhiányos területek számára (*McGuire et al.* 1994).

Az endogén fejlesztés tehát lokálisan meghatározott, szem előtt tartja a helyi értékeket, az érintettek helyben határozzák meg a fejlesztési alternatívákat, lokális kontroll működik a fejlődési folyamat fölött, és a fejlődés hasznait visszatartják a lokalitáson belül. Ugyanakkor a globalizáció erősödésével, az IKT fejlődésével a külső tényezők és aktorok (1. ábra) szerepe továbbra is meghatározó, ezért a helyi és külső hálózatokhoz való kapcsolódás[1] egyaránt fontos (*Kulcsár* 2008, *Lowe et al.* 1995, *Terluin és Post* 2001). Ebben a megközelítésben az exogén modell bizonyos elemei keverednek az endogén modellel.

1. ábra: Vidéki térségek erőtere és kapcsolatai a globális környezetben

Forrás: Terluin és Post (2001) kiegészítésével saját szerkesztés, 2007

Megjegyzésként fontos, hogy a tanulmánykötetben bemutatott projektek kapcsán is felhívtuk a figyelmet annak fontosságára, hogy minden egyes helyi fejlesztést a szélesebb értelemben vett (térségi - regionális - nemzeti - globális) környezetbe kell belehelyezni, működtetni, ennek hiánya a hosszú távú működést, és a felhasznált források megtérülését kérdőjelezheti meg.

Moseley (2003) a helyi fejlesztések fontosságával és értelmezésével kapcsolatban már konkrétan párhuzamba állítja a helyi- és vidékfejlesztést. Ennek során öt fontos tényezőt, argumentumot különít el:

[1] *De Haan* (2000), aki a fenntartható vidéki megélhetési stratégiák, a globalizáció és a lokalizáció összefüggését kutatta, ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy a lokális lehetőségeken alapuló stratégiák szorosan kötődnek a globális környezethez, attól nagymértékben függnek (pl. a lokális, helyspecifikus termékek értékesítése a már globális piacon).

1. **Helyi sokszínűség**: definíció szerint minden vidéki terület szórványos népességgel és nyílt vidéki tájjal rendelkezik, ám a gazdasági és szociális körülményeik, problémáik, szükségleteik és fejlesztési lehetőségeik jelentősen eltérőek, ami a gyakorlatban helyi érzékenységet követel.
2. **Egymásba fonódó vidéki problémák**: ezeket egy középszinten kell megcélozni, valahol a nemzet vagy régió, és a falu vagy község (kommuna) között. Ezen a szinten lehet a legjobban szövetkezni, elérni a társultak közötti összhangot, és kibékíteni egymással a szektorokra vonatkozó, felülről lefelé irányuló prioritásokat a helyi szükségletekkel.
3. **Helyi identifikáció és mobilizáció**: a helyi emberek információ-, ötlet-, energia- és kezdeményező forrásként a helyi fejlesztés kulcsfigurái. A társadalmi tőke építése és mobilizálása, valamint a helyi tudásra és tapasztalatokra történő alapozás szükséges, de csak akkor valósítható meg, ha a helyi emberek a kérdéseket relevánsnak, sajáterő befektetésüket pedig előnyösnek és hasznosnak tartják.
4. **A helyi erőforrások értékének előnyben részesítése**: az importált nyersanyag és tőke preferálása helyett, ez biztonságosabb és fenntartható jövőt teremt a gazdasági fejlesztés számára. Ehhez a helyi erőforrások, valamint ezeknek az új üzleti lehetőségek megteremtésére való potenciáljának ismerete, és a megfelelő hozzáértés szükséges. A helyi erőforrások helyi igénybevétele biztosítja, hogy a beléjük fektetett tőke a területen belül marad és újrahasznosul.
5. **A globalizációval szembeni védelem**: a helyi sokszínűség szándékos hangsúlyozása és hirdetése, minden helyi terület jellegzetességeinek támogatása, a helyi identitás, valamint a hozzá kapcsolódó különféle minőségi áruk és szolgáltatások fejlesztése és értékesítése.

Osztható *Moseley* (2003) megközelítése, aki szerint - a fentiek figyelembe vételével - a helyi fejlesztés:

- helyi szintű törekvés a fejlesztésre, azzal a céllal, hogy a helyi problémákra megoldást keressen, a helyi erőforrásokat felértékelje (akár anyagi, humán vagy szimbolikus erőforrásról van szó), és hogy a helyi szereplőket mobilizálja (akár emberekről, csoportokról, ügynökségekről van szó);
- a helyi vidékfejlesztés tulajdonképpen vidéki jellegű helyi fejlesztés;
- a centralizált döntéshozó egységek által fentről szervezett intervenciók helyi méretűvé kicsinyítésénél több, radikálisabb, amely új célokat igyekszik elérni a fejlesztési folyamattal kapcsolatban azáltal, hogy olyan fogal-

makra koncentrál, mint a multi-dimenzionalitás, integráció, koordináció, a szubszidiaritás, és fenntarthatóság.

Összegzés helyett végszó

A tanulmánykötet jellegénél fogva is talán megengedhető, hogy egy kevésbé bevett módon és formában záruljon jelen cikk. Az elméleti háttér és a szakirodalmi kutatások rövid összefoglalása mellé kerüljön egy olyan adalék, amely talán hozzájárulhat ahhoz, hogy a kötet betöltse tényleges szerepét, és hozzájáruljon a helyi gazdaságfejlesztés jó gyakorlatához Erdélyben, a Székelyföldön. Ez az adalék egy olyan tényező, mely a térség történelmi, gazdasági és társadalmi múltjából fakadóan abszolút mértékben lokális erőforrásnak tekinthető: ez a helyi identitás megléte és minősége. A helyi identitás szerepével többen foglalkoztak már, kezdve a regionális megközelítéstől (ld. pl. Lukovics 2004) egészen a vidéki szintig (pl. Csurgó és Szatmári, 2014) terjedően. A vidékszociológiai és fejlesztéspolitikai kutatások szerint az új vidékfejlesztési rendszerben a diszkurzív stratégiák, a térségi imázsok és identitások megjelenítése és kommunikációja felértékelődött. A fogyasztókért és a fejlesztési forrásokért folytatott versenyt a megfelelő diszkurzív stratégiák és az egyes termékekről, régiókról és rurális településekről kialakított imázsok döntik el. Az imázsteremtés pedig közvetlen módon is szolgálhatja egy-egy terület, régió, település fejlesztési érdekeit (ld. erről Ray 1998, Goverde és de Haan 2002, Ploeg és Renting 2000, Szijártó 2002). Csurgó és Szatmári (2014) kutatásai azt mutatják, hogy a helyi kulturális értékek és hagyományok hozzájárulnak a helyi identitás újraértelmezéséhez, megújításához és ezek megjelennek a helyi közösségi életben. A kulturális örökség kulcsfontosságúnak tekinthető a helyi társadalom integrációjában, mivel a hozzá kapcsolódó lokális identitás elemek közösségi programokat generálnak és ezáltal hozzájárulnak a helyi közösségépítéshez. Az erdélyi tapasztalatok alapján ennek a kulturális és helyi identitásnak a rendkívül erős meglétét teljes mértékben lokális versenyelőnynek tartjuk, és mindenképpen kulcsfontosságúnak tartjuk a közeljövő fejlesztési terveinek megalapozásánál. A helyi tapasztalataink alapján a kultúra gazdasági, és azon belüli is főként turisztikai hasznosítása bár megjelenik célként a helyi fejlesztésekben, de ez még elsősorban a szimbólumteremtés és az egyedi imázs közvetítés fázisában tart, az erre szervesen épülő gazdasági tevékenységek egyelőre nem jelentek meg.

Az elkövetkező időszak fejlesztéseinél mindenképpen figyelembe kell venni annak fontosságát, hogy a helyi identitásra komplex gazdasági tevékenységek

épüljenek, hogy ezeket a fejlesztéseket ne pontszerűen, egymástól elszigetelten, esetenként egymás konkurenciájaként hajtsák végre, hogy olyan intézményeket, szervezeteket alakítsanak ki, vagy működtessenek már meglévőket úgy, hogy ezeket a beavatkozásokat és akciókat összehangoltan, egymással szinergiában tehessék meg, és mindeközben építsenek arra a rendkívül erős közösségre, mely ezeket a tevékenységeket megalapozza, támogatja, működteti, és hasznait élvezi. Mindezekhez az EU közösség vezérelt helyi gazdaságfejlesztési irányvonala kiváló alapot és forrásokat nyújthat a 2014-2020-as programozási periódusban.

Felhasznált irodalom

Bebbington A. - Perreault T. (1999): Social Capital, Development, and Access to Resources in Highland Ecuador. *Economic Geography* (4) pp. 395-418.

Cernea M. (1992): *The Building Blocks of Participation*. World Bank, Washington

Csurgó B. - Szatmári A. (2014): Vidéki kultúra, helyi közösség és lokális identitás. A kulturális örökség szerepe a lokális identitásépítésben és a helyi közösségfejlesztésben Hajdúdorogon és Hajdúhadházon. *Metszetek* (3). pp. 33-51.

de Haan L. J. (2000): Globalization, Localization and Sustainable Livelihood. *Sociologia Ruralis* (3) pp. 339–365.

Douglas D. (2005): The restructuring of local government in rural regions: A rural development perspective. *Journal of Rural Studies* (21) pp. 231–246.

EC (2005d): *1698/2005/EK - A Tanács rendelete (2005. szeptember 20.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról.* OJ L 277 (2005. 10. 21). Európai Közösségek, Luxemburg

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/oj/2005/l_277/l_27720051021hu00010040.pdf

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (1999): Participation in Rural Development. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Garamhegyi Á. - Révész B. (2000): A területi marketing, mint az önkormányzatok versenyképességének egy lehetséges eszköze. pp. 124-137. In: Farkas B. - Lengyel I. (Szerk.): *Versenyképesség - regionális versenyképesség*. SZTE GTK Közleményei. JATEPress, Szeged

G. Fekete É. (2002): A helyi gazdaságfejlesztés mint a foglalkoztatási problémák kezelésének aktív eszköze nemzetközi tapasztalatainak összegzése. pp. 125-145. In: G. Fekete É. (Szerk.): *A tartós munkanélküliség kezelése vidéki térségekben.* MTA RKK, Miskolc-Pécs

G. Fekete É. (2005): Új esély a perifériának? *Falu-Város-Régió* (1-2) pp. 44-46.

Goverde H. - de Haan H. (2002): The politics of rural development. pp. 33-59. In: Halfacree K. - Kovách I. -.Woodward R. (eds.): *Leadership and local power in European rural development.* Aldershot: Ashgate.

Horváth Gy. (2000): Partnerség az Európai Unió regionális politikájában. *Tér és Társadalom* (1) pp. 11-26.

Káposzta J. (2007): *Regionális gazdaságtan*. Egyetemi jegyzet. SZIE GTK, Gödöllő

Kozma G. (2002): *Terület- és településmarketing*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen

Kulcsár L. (Szerk.) (2006): *Vidékfejlesztés*. (tankönyv - kézirat) SZIE, Gödöllő

Kulcsár L. (2008): *A vidékfejlesztés szociológiája*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs

Leader+ (2005): *AVOP Leader+ - készségek elsajátítása.* Tankönyv. PROMEI Kht, Faluműhely Alapítvány, SZRVA, ZRVA

Lengyel I. (2003): *Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon*. JATEPress, Szeged

Lowe P. - Murdoch J. - Ward N. (1995): Networks in Rural Development: beyond exogenous and endogenous models. pp. 87-105. In: Ploeg J. D. van der - Dijk G. van (eds.): *Beyond modernisation: The impact of endogenous rural development.* Van Gorcum, Assen

Lukovics M. (2004): A regionális identitás szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben. pp. 214-228. In: Czagány L. - Garai L. (szerk.): *A szociális identitás, az információ és a piac.* SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged

Madarász I. (1998): A vidék- és területfejlesztés alapjai (egyetemi jegyzet). Gödöllő: GATE

Martin J. (2001) Economic and Community Development through Innovative Local Government. *Sustaining Regions* 1. (1) pp. 5-12.

McGuire M. et al. (1994): Building Development Capacity in Nonmetropolitan Communities. *Public Administration Review* (5) pp. 426-433.

Mezei C. (2006a): A helyi gazdaságfejlesztés fogalmi meghatározása. *Tér és Társadalom* (4) pp. 85-96.

Mezei C. (2006b): A települések versenyképességét befolyásoló helyi gazdaságfejlesztési gyakorlat Magyarországon. pp. 413-442. In: Horváth Gy. (2006): *Régiók és települések versenyképessége* MTA RKK, Pécs

Moseley M. J. (2003): *Rural Development Principles and Practice.* Sage, London

Murdoch J. (1995): Sustainable Rural Development: Towards a research agenda. *Regional Studies* (5) pp. 479-499..

Pap N. (2007): A kistérségek szerepe és jelentősége. pp. 103-114. In: László M. - Pap N. (szerk.): *Bevezetés a terület- és településfejlesztésbe*. Pécs: Lomart

Pálné Kovács I. (1999): *Regionális politika és közigazgatás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs

Ploeg J. D. van der - Dijk G. van (szerk.) (1995): *Beyond Modernization: The Impact of Endogenous Rural Development*. Van Gorcum, Assen, The Netherlands

Ploeg J. D. - Renting H. (2000): Impact and potential: a comparative review of European rural development practices. *Sociologia Ruralis*, Vol. 40. (4) pp. 529-543.

Rahman A. (1993) *Peoples' Self Development: Perspectives on Participatory Action Research*. Zed Books, London

Ray C. (1998): Culture, intellectual power and territorial rural development. *Sociologia Ruralis*, Vol. 38. (1) pp. 3-21.

Rechnitzer J. (1998*): Területi stratégiák. Területi és Települési Kutatások, 12.* Dialóg Campus, Budapest-Pécs

Rechnitzer J. (2007): Az európai regionális politika és városfejlődés. *Magyar Tudomány* (6) pp. 692-703.

Ritter K. (2000): Az Önkormányzati társulások, a településközi együttműködés jelentősége a terület- és vidékfejlesztésben. *Területi Statisztika* (1) pp. 17-29.

Sprenger R.U. (2001): *Inter-firm Networks and Regional Networks. Opportunities for Employment and Enviromental Protection*. Federal Labour Office, Bonn

Swinburn G. - Goga S. - Murphy F. (2004): *A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve*. Bertelsmann Stiftung, Gütersloh; UK DFID, London; The World Bank, Washington, D.C.

Szijártó Zs. (2002): Turizmus és regionalizmus a Káli medencében. Egy kutatás tapasztalatai. pp. 7-21. In: Fejős Z. - Szijártó Zs. (szerk.) *Egy tér alakváltozásai. Esettanulmányok a Káli medencéből.* Budapest: Néprajzi Múzeum.

Terluin I. J. - Post J. H. (2001): *Key messages on employment dynamics in leading and lagging rural regions of the EU.* (Az „European Rural Development: Problems, Chances, Research Needs" c. konferencián (2001. május 7-9.) elhangzott előadás anyaga.) Agricultural Economics Research Institute LEI, The Hague. http://www.iiasa.ac.at/Research/ERD/net/pdf/terluin_1.pdf

Bodó Julianna

Szimbolikus térfoglalás, téralapú identitás

Tér és identitás, a tér szimbolikus birtoklása

Napjaink társadalmának egyik fontos jelenségeként figyelhetjük meg, hogy a fizikai terek beélésében megszaporodnak a szimbolikus tartalmak, felértékelődnek a téralapú identitások: a nemzeti, a helyi, a térségi identitás építésében fontos szerepet kapnak a közösségeknek a fizikai helyhez kötődő aspektusai. Azt látjuk, hogy miközben kapcsolódunk a globális folyamatokhoz, ezen igyekekezetekkel párhuzamosan felerősödik a helyi és regionális terekhez való kapcsolódás igénye is. Az emberek tradíciókat keresnek és találnak, újraértékelik a közösségi cselekvési formákat, egyre nagyobb szerepet kapnak a térségi kapcsolathálók – ezek pedig mind a fizikai térben való megjelenés, a tér szimbolikus megjelölése, birtoklása által mennek végbe. Az egyes térségek lakói az érzelmek és az érdekek mentén szorosan kötődnek azokhoz a terekhez, ahol mindennapjaikat élik. Ezek az egyre nyilvánvalóbbá váló folyamatok ugyanakkor arra figyelmeztetnek, hogy a helyi, regionális identitások építése nem csupán kulturális kérdés, hanem jelentős fejlesztéspolitikai lehetőség is. Ezért fontos figyelni ezekre a folyamatokra, számbavenni, elemezni, valamint hasznosítani azokat a fejlesztési programokban. (Ray, 2000)

Az ünnepi események általában jó alkalmak arra, hogy a résztvevők ne csupán egyénként érzékeljék önmagukat, hanem egy közösség tagjaiként tekintsnek egymásra, önmaguk létét tágabb perspektívába helyezve átéljék a közösséghez tartozás érzését. (Bahtyin, 1982) A helyhez való kapcsolódás által létrejövő identitáskonstrukciók esetében kiemelt szerepet kapnak az olyan ceremonikus események, amelyekben egy közösség a fizikai térhez való kapcsolódását erősíti meg, a hely birtoklását hangsúlyozza. Ilyenkor megtörténik a tér szimbolikus megjelölése, események, rituálék általi „elfoglalása”. Ezek az rituális alkalmak, szimbólumokkal történő megjelölések kapcsolódhatnak a közösségnek egy múltbéli fontos eseményéhez, kiemelt személyiségéhez, megteremtve ezzel a közösen birtokolt múlt felidézésének lehetőségét. Mint ahogy a francia történész, Pierre Nora állítja, a folyamatosság érzését a helyek által vagyunk képesek megélni, napjaink emberének tehát ezért van szüksége az emlékezet helyeire. (Nora, 1999) A közösségek téralapú identitása természetesen nem csak a kiemelt események és személyiségek emlékezete által építhető. Napjainkban egyre nagyobb az igény arra is,

hogy a közösség mndennapi életének, a „kis eseményeknek”, a mindennapi élet apró, de jellegzetes összetevőinek a felidézése, számbavétele és kulturális értékként való kezelése is megtörténjen, de lehetőleg olyan figyelemfelhívó formában, amely az ünnep eszközeivel válik kiemelkedő, rituális alkalommá.

Ha sikeres helyi programok alapos megismerésére, leírására törekszünk, célszerű figyelembe venni a lokális léptékű társadalmi folyamatoknak a szimbolikus térfoglalással kapcsolatos aspektusait is. Egy lokalitás szimbolikus töltetű eseményei, a hely ünnepei, a térhez kötött ceremonikus alkalmak önmagukban is jelentős történések, amelyek alapvetően hozzájárulnak a hely identitásának kialakításához és megerősítéséhez. Olyan események ezek, amelyek lehetőséget teremtenek arra, hogy a település lakói kinyilvánítsák ragaszkodásukat az illető helyhez. A nyilvános térben zajló ünnepi, szimbolikus eseményeken a résztvevők átérzik az együvé tartozás élményét, a közösség részeiként tekintenek önmagukra. A hely szimbolikus megjelenítése ugyanakkor olyan eseményeknek is részét képezi, amelyek nem kimondottan ünnepiek, illetve amelyeknek nem elsődleges célja a hely szimbolikus reprezentációja. Ezek a nem kimondottan ünnepi jellegű, nem elsősorban szimbolikus reprezentációra törekvő történések is számos ponton érintkeznek a hely identifikációjának olyan aspektusaival, amelyek a megjelenítés szimbolikus természetével élnek. Ezért fontos figyelnünk a lokalitások reprezentációjának szimbolikus természetére is, mert ezáltal jobbam megértjük azokat az identifikációs funkciókat, amelyek ünnepi és nem-ünnepi események részeként magukban hordozzák a kifele és befele mutató identitáskonstrukciók működésének természetét.

Szimbolikus térfoglalási események a Székelyföldön a rendszerváltás utáni időszakban. Korszakok és trendek

Jelen írás célja, hogy tájékoztató jelleggel mutasson rá a szimbolikus helyek és események néhány alapvető jellemzőjére a székelyföldi régióban, ezáltal ugyanakkor segítséget is nyújtson azok elemző leírásához.

A továbbiakban a székelyföldi térség rendszerváltás utáni szimbolikus térfoglalási eseményeihez kapcsolódó kutatásaink néhány eredményének vázlatos bemutatása következik. (Bodó – Biró, 1997, Bodó 2000, 2004) Fontos mindenekelőtt megjegyezni, hogy a kutatások terepéül szolgáló Székelyföld esetében egy olyan régióról van szó, amelynek tömbmagyar lakossága a romániai szocialista korszak utolsó évtizedébe a kisebbségi helyzetnek egy különösen nehéz korszakát élte. Ebben az időszakban a szocialista homogenizációs törekvések a nemzeti egységesítést is célul tűzték ki, ez pedig azt jelentette, hogy a kisebbség esetében a

nemzeti identitás építése a társadalom nyilvános terében egyáltalán nem mehetett végbe. Tiltás alá esett a nemzeti szimbólumok használata, a terek szimbolikus beélésének, megjelölésének gyakorlata. A nyilvános tér használata szigorúan csak hatalmi ellenőrzés mellett mehetett végbe, és az akkori hatalmi ideológia megjelenítésére szolgálhatott. Olyan ünnepi események vagy szimbólumok, amelyek a magyarság nemzeti identitására utaló elemeket tartalmaztak vagy a lokalitások sajátos jellegét mutatták volna fel, száműzve voltak a társadalom minden nyílvános helyéről. Ezen előzményeket figyelembe véve érdemes vizsgálni a rendszerváltás utáni korszak nyilvános térhasználatában bekövetkezett változásokat. A kommunista hatalom bukásával ezek a tiltások feloldódtak, és mintegy robbanásszerűen törtek be a nyilvános térbe az etnikai identitás elemei. Nemcsak a székelyföldi régióra volt jellemző ez a folyamat: a kelet-európai országokban a rendszerváltás utáni időszakban megtörtént a nyilvános és a privát szféra újrarendeződése. Ebben az időszakban különösen látványos volt a nyilvános szféra újrastrukturálódása, ami azt jelentette, hogy az addig a magánszférában rejtőzködő identitáselemek (etnikai kisebbség esetében a nemzeti szimbólumok különböző formái) kiléptek a társadalom nyilvános szférájába, és látványos formában zajló identitásépítési folyamat részeivé váltak. Ez a korszak kedvezőnek bizonyult az etnikai és lokális térmegjelölési, térhasználati események számára. A „Kié ez a hely?” kérdésre adott szimbolikus válaszadás lehetősége rendkívül nagy számban hívta életre az elmúlt két és fél évtizedben azokat az eseményeket, amelyek a nemzeti tudat felmutatására és megerősítésére törekedtek. Megnövekedett az ünnepi események száma, nagyon sok szobrot állítottak, emléktáblát avattak, utcák és intézmények kaptak új nevet. Az etnikai jegyek nyilvános térben történő felmutatása dominálta ezeket az eseményeket, de a nemzeti jelképtár mellett nagyon hamar helyet kapott a lokalitás szimbolikus megjelenítése is. Az elmúlt években pedig – legutóbbi kutatásaink tapasztalatai alapján jelenthetjük ki – ismét új jegyekkel gazdagodtak a térség ünnepi alkalmai, szimbolikus helyei: megjelentek a regionalitás kifejezését szolgáló szimbólumok, és ma már egyre nagyobb teret követelnek maguknak az identitásépítés gyakorlatában. (Bodó, 2014)

Ha a rendszerváltástól máig terjedő időszakot a szimbolikus térfoglalási, ünnepi események jellege, változásai szerint akarjuk korszakolni, a következő három periódust különíthetjük el:

1. Kitörés és rehabilitáció (1990-1996)
2. Terjeszkedés, új szimbolikus helyek, események létrehozása (1996-2010)
3. Fókuszálódás, integrálódás (2010-2015)

Az egyes szakaszok közti határvonal nem jelent éles és gyors váltásokat, az egyes korszakokra jellemző trendek fokozatosan jelentek meg és váltak dominánssá.

Az első korszak, amelyet a **„Kitörés és rehabilitáció”** megnevezéssel illettünk, már a nevével is jelzi, hogy legfontosabb jellemzője a nyilvános terek elfoglalása volt. Az előző időszak tiltásai után az emberek arra törekedtek, hogy a hosszú ideig rejtőzködésre kényszerített nemzeti identitást, annak jelképeit kivigyék a nyilvánosságba, azokra a terekre, amelyek azelőtt hatalmi ellenőrzés alá estek. Jellemző története ennek a csíkszeredi főtér “elfoglalása”. Ez a tér a szocilaista urbanizáció terméke, amely azzal a nem titkolt szándékkal épült a nyolcvanas évek elején, hogy a diktatorikus hatalom jelképe és megjelenítése legyen. 1989 decemberében, a diktatúra bukásának hírére a város lakói erre a térre gyűltek ki, magyar nemzeti jelképeket tettek itt láthatóvá, hallhatóvá (tárgyi és verbális szimbólumok, énekek), és a közösség együtt élte meg a diktatúra alóli felszabadulás élményét. Ebbe a közös élménybe beletartozott tehát a nyilvános tér visszafoglalása, és alkalmassá tétele arra, hgy a nemzeti identitás építése ettől fogva ne a rejtett szférába, hanem a társadalom nyilvános szférájába mehessen végbe. Ez a tér vált ezután számos demonstráció, tüntetés helyszínévé (ma is magvan ez a funkciója), ahol a helyi közösség nemzeti és lokális identitása, politikai követelései nyilvános megjelenítést kaphattak. Ugyancsak a kitörés és rehabilitáció gesztusaként értelmezhető egy másik csíkszeredai példa, amely a március 15-i ünnepségek nyilvános, szabad megünnepléséhez kapcsolódik. A városnak van egy olyan tere, ahol még a hetvenes években felállítottak két szobrot: Petőfi Sándor és Nicolae Bălcescu szobrát. Mindkét szobor az 1848-as forradalom jelképeként került a parkba, és nem véletlen, hogy a magyar és a román szabadságharcot szimbolizáló két szoboralak teljesen szimmetrikus helyzetben foglalt helyet, az ország népeinek a szocialista ideológia szerinti “békés és testvéri” kapcsolatát illusztrálandó (ezt a teret azóta átépítették, a szobrok eredeti pozíciója is megváltozott, átalakult maga az ünnepi forgatóönyv is). A szobrok felállítása megtörtént ugyan, de abban az időszakban semmilyen esemény nem zajott le ezen a helyen. A rendszerváltásnak kellett bekövetkeznie ahhoz, hogy a helyi a lakosság birtokba vegye a teret, hogy „elfoglalja” abból a célból, hogy a március 15-i megemlékező ünnepségeken felmutassa szimbólumait, kifejezze a nemzethez való tartozását.

A második szakasz, amely a **„Terjeszkedés, új szimbolikus helyek, események létrehozása”** nevet kapta, a rengeteg új emlékmű, szoborállítás, névadás, kopjafaállítás időszaka. Nincs egyetlen olyan települése sem a térségnek, ahol ne történt

volna akár több is a fent említett eseménytípusokból. De nemcsak a helyek szimbolikus megjelölése történt meg, hanem sor került azokra a legtöbb esetben rendszeresen megszervezett ünnepi alkalmakra, amelyek a már szimbolikussá tett helyen a közösség valamilyen fontos múltbéli eseményére, kiemelkedő személyiségére emlékeztek. Az ilyen ünnepeknek kiemelt jelentőségük van abban, hogy a közösség megélje együvé tartozását, építse nemzeti, lokális identitását. Jellemző erre a korszakra, hogy újra jelentőssé válnak olyan a régi emlékhelyek, amelyek sokáig kényszerűségből eljelentéktelenedtek. Jó példa erre a madéfalvi Siculicidium emlékmű, amely mind a nemzeti, mind a lokális identitás megélésének igen fontos helyszíne lett az 1989 utáni időszakban. Az emlékmű nem újkeletű (1899-ben állították), de a rendszerváltás előtt nem lehetett az emlékmű által szimbolikusan megjelölt téren emlékünnepségeket szervezni.

Jellemző erre a korszakra új emlékművek, emlékezethelyek kialakítása is – tulajdonképpen ezeknek az eseményeknek a száma szaporodott meg a leginkább. Minden településen találunk példát erre a törekvésre, amelynek során a helyiek megkeresik a hely történetének azokat az eseményeit, személyiségeit, amelyeknek/akiknek emléket állíthanak. Ezzel párhuzamosan fontos szerepet töltenek be továbbra is az összmagyarsághoz tartozás szimbolikus megjelenítései. A nemzeti és lokális identitás együttes építésének korszaka ez. A térség minden iskolája új nevet kapott ebben az időszakban: vagy valamilyen, az összmagyarság számára ismert személyiség nevét, vagy pedig egy helyi személyiségét. Az iskolanévadások ünnepélyes keretben mentek végbe, a legtöbb helységben rendszeres, periodikusan ismétlődő évfordulós ünnepségeken is megemlékeznek a névadó személyről. Meg kell jegyezni, hogy ezek a törekvések nem voltak mindig egyformán sikeresek, vannak köztük olyanok is, amelyek a hely kialakítása, szimbolikus megjelölése után nem váltak megemlékező, ünnepi események helyszíneivé, ebben az esetben nem is tudják betölteni identitásépítő funkciójukat. Sikeres példaként említhető a csíkszentdomokosi Márton Árpád szobor és emlékhely komplexum, ahol változatos és a település mentális határait túllépő megemlékező ünnepléseket tartanak minden esztendőben. Hasonló szerepet tölt be a csíkszeredai Gloria Victis szobor, amely az 1956-os forradalomra emlékező ünnepségek helyszíne lett. Érdemes megjegyezni e térmegjelölési esemény kapcsán, hogy a szobor felállítását, a tér kialakítását deklaráltan az a szándék hívta életre, hogy ennek a történelmi eseménynek – az 1956-os forradalomnak – egy olyan emlékezeti helyet hozzanak létre, ahol a nyilvános és közösségi emlékezet ünnepi eseménye megrendezhető. Előzményi sem megemlékezésnek, sem a megjelölt fizikai térnek nem voltak, hisz a

kommuista korszakban ez nagon erős elhallgatás és tiltás alá esett. Sikertelenek-nek nevezhetők azok a kísérletek, amelyek esetében megtörtént ugyan az emlékhely kialakítása, de nem sikerült fenntartani annak szimbolikus jellegét, nem történnek körülötte ünnepi események. Ilyen esetekben a hely eljelentéktelenedik, nem tudja betölteni a nyilvános közösségi identitásépítés funkcióját. Példa erre a csíksomlyói kegytemplommal szemben felállított Domokos Pál Péter szobor, amely a nagyon erős jelentést hordozó kegyhelyen nem tudott jelenőssé válni, nem tudta betölteni a neki szánt szerepet, amelyet a helyi néprajzkutató emlékének szentelt szobor és tér be kellet volna hogy töltsön a hely kialakítóinak szándékai szerint. A hely már meglévő, erős jelentése elnyomta az újabb jelentésadásiszándékot, ezért sorolható a sikertelen kísérletek sorába.

A harmadik korszak azért kapta a **„Fókuszálódás, integrálódás”** elnevezést, mert kutatási tapasztalataink nyomán azt láttuk, hogy ebben az időszakban, (2010-től napjainkig) felerősödtek a Székelyföld léptékű téralapú identifikációs folyamatok. Témánk szempontjából ez azt jelenti, hogy az ünnepek, a szimbolikus események egyre inkább arra törekednek, hogy hangsúlyosan egyfajta „Székelyföld”-identitást működtessenek. Ehhez keresik a szimbolikus megjelenítések különböző módjait: olyan ünnepségeket szerveznek, amelyek túllépik a lokalitások kereteit, de akár a megyékét is, és az egész Székelyföldet célozzák meg az elnevezés, a dimenziók tágítása tekintetében (Székelyföld Napok, Székelyek Nagy Menetelése). Ennek a folyamatnak a részeként új, regionális szimbólumok jelennek meg: ide sorolható például a gyors és páratlanul nagy sikert befutott székely zászló szimbóluma, amely vitatott elemkészletével, szintén vita tárgyát képező autentikus volta ellenére is integratív, regionális identitásképző szerepet képes betölteni.

Szimbolikus térfoglalás – a fejlesztéspolitikák szolgálatában

A fenti rövid áttekintés után néhány olyan megjegyzés következik, amely a harmadik korszak új fejleményeinek néhány jellegzetes vonására mutat rá. Ezek az új vonások egyben azt is jelzik, hogy melyek lehetnek a fejlesztéspolitikák, a sikeres programok esetében továbbgondolást érdemlő aspektusai a szimbolikus térmegjelölő, térépítő, identitásépítő helyi és/vagy regionális léptékű eseményeknek.

Az identitásépítési folyamatok legújabb formái most már nemcsak a fesztív, ceremonikus alkalmak megrendezését teszik lehetővé, hanem azt is, hogy például az egyes helyeknek, illetve a régiónak a történelmi hagyományai kapcsán szakszerű és intézményes foglalkozástípusokat is lehessen szervezni. Mindez kibővít-

heti a sikeres programok tárházát, új elemmel gazdagítva az eddigi formákat. Már most találunk példát ezekre törekvésekre, amikor egy, a lokalitás jeles személyiségének emlékére szerezett ünnepségsorozatban tudományos igényű előadások, konferenciák is helyet kapnak, ahol távolabbról érkezett szakemberek is szerepelnek.

Néhány esetben tanúi lehetünk az emlékhelyek olyan természetű és dimenziójú kialakítási kísérleteinek, amelyek a kultuszépítés kategóriájába sorolhatók. Ilyen jelek mutatkoznak például a madéfalvi emlékművel (Siculicidium) kapcsolatos eseménysorozatok megszervezésekor, illetve a nyergestetői emlékhelyen is. Az ilyen esetekben általában egy nemzeti elem kerül az esemény középpontjába, ugyanakkor a helyi esemény és a nemzeti identitás között tételes, pontosan definiált kapcsolatot képződik, és ezzel az esemény túl is lép a lokalitáson.

A szimbolikus térépítés velejárójaként jelenik meg a lokális desztinációépítés kísérlete is, amely a már kialakított emlékhelyek, szimbolikus események nagyobb léptékű „hasznosítását" is lehetővé teheti, ugyanakkor nagyobb méretű projektekbe való betagolódásuk is lehetővé válhat. Ezáltal bekövetkezhet a lokalitás ismertségének növekedése, ami a távoli érdeklődők odavonzását is jelentheti.

Befejezésként azt hangsúlyoznám, hogy az egyes lokalitások, azok sikeres programjainak bemutatásakor a szimbolikus térfoglalási, ünnepi események feltérképezése, leírása fontos feladat. Ez a jelenség ugyanis jól mutatja a helyek felértékelődését, a napjaink globális trendjei mellett egyre erősödő térhez kötődő, téralapú ientitáskonstrukciók természetét.

Szakirodalom

Bahtyin, M. 1982
Francois Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája. Európa Könyvkiadó, Budapest

Bodó Julianna 2014
A nyilvános tér közösségi, ünnepi használata a Székelyföldön. Nemzeti identitásépítés a nyilvános térben. Kézirat

Bodó Julianna – Biró A. Zoltán 1997
Szimbolikus térfoglalási eljárások. In: Szabó M. (szerk.) Szövegvalóság. Írások a szimbolikus és diszkurzív politikáról. Scientia Humana, Budapest. 305-332.

Bodó Julianna (szerk.) 2000
Miénk a tér? Szimbolikus térhasználat a székelyföldi régióban. Helyzet Könyvek, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

Bodó Julianna 2004
A formális és informális szféra ünneplési gyakorlata az 1980-as években. Scientia Humana sorozat, MTA PTI, Budapest

Nora, P. 1999
Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája. In: Aetas, 1999. 3.

Ray, C. 1999
Culture, Intellectual Property and Territorial Rural Development. In: Sociologia Ruralis, 38 (1) 3-20.

MÓDSZERTANI SZEMPONTOK

Székely Kinga

A kommunikáció mint az innovatív vidék kulcseleme

A fejlődő, innovatív vidékek egyik fontos jellemzője, hogy számos olyan sikeres projekt, kezdeményezés indul el, amelyek közvetlenül vagy közvetve hozzájárulnak a térségi életszínvonal növekedéshez. Ez történhet gazdaságfejlesztő programok által vagy éppen olyan projektek segítségével, amelyek hatással vannak a helyi lakosság életminőségének javulására. Az innovativitás fenntartásához, a hosszú távú fejlesztési programok megtervezéséhez célszerű, ha megvizsgáljuk azokat a sikeres programokat, amelyek valamilyen pozitív gazdasági és/vagy társadalmi hatással voltak az érintettek, a közösség életére.

A vizsgálatok elkezdése előtt, azonban fel kell tennünk azt a kérdést, hogy mitől sikeres egy projekt? Mi szükséges ahhoz, hogy valóban pozitív hatása legyen a vidék fejlődésére? Számos tényezőt felsorolhatunk itt, pl. az erőforrások megléte, a társadalmi elfogadottság és támogatottság, a szakmai tudás, megfelelő menedzsment – többnyire projektfüggő, hogy éppen melyik tényező kiemelkedő – , de van egy olyan elem, ami valamilyen formában mindig jelen van és befolyásolja a programok sikerességét, és ez nem más, mint **a kommunikációs tevékenység**. Hogy csak néhány példát említsünk: egy rendezvény tervezése, megszervezése és menedzselése lehet tökéletes, ha az nincs megfelelően hirdetve, népszerűsítve, az üzenet nem jut el az érintettekhez, és ez alacsony részvételt, nulla publicitást eredményezhet, ami sok esetben a sikertelen rendezvény egyik ismérve. Ugyanez jellemző más jellegű projektek esetében is: hiába készül el egy turistaútvonal, épül meg egy népi fürdő vagy egy turisztikai információs központ, ha arról a turisták nem értesülnek, akkor a projektek hozadéka minimális lesz. Lehetnek különleges és sajátos emlékházaink, műemlékeink, ha azokról nem készülnek leírások, bemutató anyagok, ha nincs olyan személy, aki azokat bemutassa, akkor nem hasznosul megfelelően azok értéke. A vállalkozások, a közösségi gazdaságfejlesztő programok is jelentősen függnek a kommunikációtól, egyrészt a termékértékesítés szempontjából elengedhetetlen a marketingkommunikáció, de más vetületei is vannak, pl. egy sajtkészítő üzem sem működhet eredményesen, ha nem sikerül a gazdákkal egyeztetni megfelelően, kommunikálni kell feléjük az előnyöket, meg kell győzni őket az együttműködés fontosságáról. A kistermelők, kézművesek hiába készítik a legfinomabb házi lekvárt, ha azt csak a szomszéd ismeri, hosszú

távon ez nem fenntartható, és nem járul hozzá a térségi fejlődéshez. Az említett példák is jól szemléltetik, hogy a sikeres kezdeményezések esetében a kommunikáció megkerülhetetlen, és a sikeres helyi fejlesztési programokra irányuló vizsgálataink során szükségszerű ezt a szempontot is figyelembe venni.

Ugyanakkor érdemes arról is szólni, hogy mindezeknek a sikeres projekteknek a megfelelő megjelenítése, külső kommunikációja és szélesebb körű tematizációja milyen hatással van a térségre, régióra. Sokszor előfordul, hogy egy települést, egy térséget az alapján ítélnek meg, hogy milyen termékei, szolgáltatásai vannak, milyen fejlesztések történtek ott és milyen emberek lakják. A népszerű projektek, rendezvények hozzájárulnak egyrészt a térség ismertségéhez, másrészt alakítják a róla kialakult képet. Ez pedig gazdaságfejlesztési szempontból kiemelkedő jelentőséggel bírhat (egy ismert hely több turistát vonz, egy sikeres projekt felkeltheti a befektetők figyelmét, nőhet a helyi termékek külső piaci kereslete stb.). Éppen ezért fontos lenne, ha minden projekthez megfelelő kommunikációs tevékenység kapcsolódna, és sokkal intenzívebben foglalkoznának a kommunikációmenedzsmenttel. Az alábbiakban néhány olyan szempontot, megközelítési módot veszünk számba, amelyek a sikeres helyi fejlesztési programok vizsgálata, értékelése kapcsán alkalmazhatók. Ugyanakkor ez a bemutatás hasznos lehet abban, hogy a terepmunka, a sikeres helyi fejlesztési programmal kapcsolatos adatgyűjtő munka során rákérdezhessünk minden kommunikációs aspektusra.

Kommunikációs tevékenységek elemzési szempontjai

A kommunikációmenedzsment feladata a projektben résztvevő és a projekt által érintett összes személy és szervezet folyamatos, megfelelő mennyiségű és minőségű tájékoztatása, valamint a közös feladatok egyeztetése. De a nyilvános tematizáció aspektusából most elegendő, ha csak a külső kommunikációs gyakorlatot vizsgáljuk.

A külső kommunikáció feladata, hogy a programról, tevékenységekről, a képviselt ügyről ***tudatosan*** és ***tervszerűen*** információkat közvetítsen a külvilág felé, az onnan érkező visszajelzéseket pedig menedzselje. A külső kommunikáció fontos részterülete a ***médiakapcsolatok,*** azok építése és menedzselése. A megfelelően szervezett sajtókapcsolatok segítenek abban, hogy a projektek, rendezvények a szélesebb nyilvánosság számára is ismertté váljanak. Másik lényeges feladata az, hogy egy adott programról hiteles, határozottan felismerhető, egységes

képet alakítson ki. A projekt imázsának egyik meghatározó eszköze az ***egységes vizuális arculat kialakítása***.

A sajtókapcsolatok menedzselése mellett számos, más eszköz is a segíthet a kommunikációs tevékenység hatékonyságában: hírlevelek, nyomtatványok (szórólapok, füzetek, plakátok, meghívók, prospektusok, rendezvényposzterek, oklevelek, újságok, címkék, matricák, térképek, leporellók, könyvek, sajtómappák), rendezvények, kisfilmek, prezentációk, online és digitális eszközök (e-mail, honlap, DVD), blogok, közösségi média (pl. Facebook, Youtube, Twitter, Instagram, Pinterest stb.) A terepmunka során célszerű mindezekre rákérdezni.

Az egységes arculat kialakításának, a sajátos vizuális szimbólumrendszer alkalmazásának elsődleges célja a beazonosíthatóság és megkülönböztethetőség. A vizsgálat során érdemes számba venni, hogy alkalmazzák-e az alábbi elemeket: sajátos embléma/logó, színvilág, betűtípusok és tipográfiai elemek. Van-e szlogen/ jelmondat, készültek-e logót hordozó arculati elemek (levélpapír, névjegykártyák, kísérőkártyák, borítékok, címkék, matricák, dossziék, információs mappák, zászlók, cégtáblák, jelvények, kitűzők, csomagolások, járművek, prezentációk, weboldalak stb.). Milyen a tárgyi környezet (berendezések, irányító táblák, hangulat)?

Ideális esetben minden projekt megvalósíthatósági tervét egy kommunikációs terv is kíséri.

Ennek kapcsán érdemes megvizsgálni az alábbiakat:

- *A program, projekt tartalma szerint kit céloz meg?* Helyieket, turistákat, intézményeket, vállalkozásokat, más szervezeteket, ugyanakkor azon belül is érdemes tovább szegmentálni. Ennek meghatározása azért fontos, hogy a továbbiakban elemezni tudjuk, hogy mennyire volt hatékony a kommunikáció, eljutott-e az üzenet a fő célcsoportokhoz.
- Milyen kommunikációs eszközöket, csatornákat használtak annak céljából, hogy hírt adjanak a projektről vagy népszerűsítsék azt: sajtó- és médiamegjelenések (online és nyomtatott sajtó, TV, rádió), kiadványok (szórólapok, bemutató füzetek, brosúrák), promóciós tárgyak audiovizuális anyagok, online kommunikációs eszközök.
- Milyen tartalmat közvetítenek*?* Milyen üzenetet fogalmaztak meg?
- Rendelkezik-e sajátos, megkülönböztető arculattal a program/projekt?

Kommunikációs gyakorlat Székelyföldön

A székelyföldi gyakorlatot vizsgálva érdemes néhány sajátosságot kiemelni, ami jellemzi az egyes programok kommunikációs tevékenységét. A térségben zajló helyi fejlesztési kezdeményezések, programok többségében – a kommunikációs gyakorlatot tekintve – nem beszélhetünk folyamatosságról és tudatosságról, és ennek egyik legkiemelkedőbb oka az, hogy a kommunikációs feladatok elvégzése még mindig valahol a háttérbe szorul, legtöbbször az erőforrások hiányában. Annak ellenére, hogy egyre többen felismerték már a jelentőségét, nehezen tudják megteremteni az anyagi forrásokat erre a célra. Ugyanakkor az emberi erőforrás is problémát jelent, és itt nem a szakemberhiányról beszélünk, hanem arról, hogy általában egy programban résztvevő személyek számos feladatot kell elvégezzenek, és a kommunikációs tevékenységek gyakran kerülnek a lista végére.

Általános jelenségként említhető az is, hogy a kommunikációs gyakorlatra kevésbé jellemző a stratégiai gondolkodásmód. Az egyes kommunikációs tevékenységek többnyire pontszerűek, kevésbé következetesek és véletlenszerűek. Nincs gazdájuk, ha elindul egy program, általában születik egy-két hír, de hosszú távon nem jellemző, hogy foglalkoznának a hírgenerálással, a tematizációval. Ezért a terepmunka során rendszerint nem számíthatunk arra, hogy a helyi szereplők kérdezés nélkül beszámoljanak a programok kommunikációs elemeiről. Ebben a helyzetben különösen fontos, hogy az egyes projektekhez kapcsolódó adatgyűjtési munka során igyekezzünk feltárni és a projektek egészére vetítve értékelni minden olyan kommunikációs kezdeményezést, akciót, terméket amely hozzájárult a projekt sikerességéhez.

Gergely Orsolya

Térségi társadalmi-szociális körkép

A Székelyföld mint kulturális és földrajzi-történelmi régió egy idelátogató turista számára számtalan látnivalót, élményt, egyediséget képes nyújtani. Ez nemcsak a földrajzi adottságoknak köszönhető, amelyek országos vagy Európa szinten páratlan látnivalót és kalandot igérnek (pl. Nagyhagymás, Egyeskő, Szent Anna tó, Hargita, sípályák, hegymászás stb.), nemcsak az épített örökség egyre erőteljesebb és hatékonyabb promoválódását érhetjük tetten (székelykapuk, parasztházak, templomok, kúriák), hanem az elmúlt egy-másfél évtizedben megerősödő rendezvények is mind nagyobb érdeklődést váltanak ki, hazai és külföldi résztvevők körében is (Ezer Székely Leány Napja, Régizene Fesztivál, Puliszka Fesztivál, Hagymafesztivál stb.).

Ennek a kis „turistaparadicsomnak" viszont van egy másik, hétköznapibb oldala is, amelyet a figyelmes megfigyelő szinte bármelyik településen – hosszabb-rövidebb tereptapasztalat során – érzékelhet. Olyan jellemzőkről van szó, amelyek jelentősen meghatározzák a térség jellegét, arculatát. Bármely településen, bármilyen szempont szerint is vizsgálódjunk, érdemes ezeket a társadalmi-szociális jellemzőket szem előtt tartani, mivel ezek jelentős befolyással bírnak a helyi fejlesztési programok alakulására. Fontosnak mutatkozik tehát, hogy a terepmunka megtervezése során a legfontosabbakat ezek közül tudatosítsuk. Az alábbi vázlatos áttekintés ebbe kívánja segíteni a terepmunkát végző hallgatókat.

A székelyföldi térség néhány fontos meghatározója

- A térség egy történelmi, és nem egy adminisztratív régió. Ami sok szempontból a kisebb térségek közti diszkrepanciában is tetten érhető, s többek közt egyik oka lehet a közösségi megvalósítások és helyi kezdeményezések kivitelezése során felmerülő akadályoknak is.
- Lakosságának száma hozzávetőlegesen 800000-re tehető, viszont tényleges, aktív, a térségben élő népességének a száma jóval alacsonyabb.
- A térség meghatározója a magyar etnikai többség, a román etnikum kompaktabb megjelenése és közösségi szerepe többnyire a városokban, illetve néhány rurális térségben érvényesül.

- Székelyföld egy hangsúlyosan rurális térség, a térség meghatározója a falusi településszerkezet.
- A térségben található falusi települések viszont nem egységesen értelmezhetők vagy elemezhetők. Sokféle szempontból különböznek egymástól még egy-egy kistérségen vagy községen belül is. A községközpontok jelentősen különböznek a többi településtől. Ugyanakkor a főút mellettiség vagy főúttól való távolság is komoly meghatározó a település helyzete, fejlődése szempontjából. Ugyanakkor beszélhetünk aktív és passzívabb falvakról, illetve fiatalos és elöregedő településekről.
- A térségben az 1950-es évekig a domináns életmód a tradicionális falusi életmód volt, ezt egy hosszabb változási időszak követte, de a tradicionális falusi életmód a mai napig számos településen még meghatározó.
- A kommunizmus évtizedei jelentős befolyást gyakoroltak a térség arculatára, megszervezésére, mentalitására, ennek hatása még ma is tetten érhető a települések jó részén (életmód, életszervezés, mentalitás, szociális rendszer stb.).
- Az erőltetett urbanizáció és iparosítás (1960-1989) bizonyos településeket, térségeket előnybe hozott (Szentegyháza, Madéfalva stb.), másokat viszont a periferikus helyzetbe sodort (pl. Homoród vidéke). Ezeket a szocialista időszakban szerzett jellemzőket, hátrányokat 1989 óta a települések próbálják leküzdeni, s vannak települések amelyeknek ez nem sikerül.

A szocialista korszak további hozadékai a vidék települései számára

- Kollektivizálás: a sok évszázados térségi hagyományok megszüntetése, az életmódbeli trendek erőszakos átrajzolása.
- Erőletett urbanizáció: új városi életmód ráerőltetése a lakosságra, a korábbinál sokkal szűkebb élettér biztosítása, amely a kisebb családot, a nukleáris családtípust helyezte előtérbe.
- Iparosítás: a nem otthonhoz kötött munkahelyek általánosabb elterjedése, a két-három váltásban végzett munka a családi élet átrajzolását indukálta, a női munkavállalás pedig még inkább hozzájárult ehhez.
- Erőltetett emancipáció: a rövid gyereknevelési szabadság, a szükségszerű családi jövedelemkiegészítés miatti munkavállalás, a beiskolázási tervek és hasonlók mind a térségben élő nők erőltetett emancipációjához járultak hozzá.

- Abortusz-tilalom (1967-1990): jelentősen meghatározta a 60-as évek végén, a 70-es évek elején a gyerekvállalási trendeket, viszont sem térségi, sem országos szinten nem produkált tartós és jelentős népességgyarapodást ez az intézkedés.

Az 1989 utáni térségi változások

- A térségi szerényebb, de meghatározó szerepű ipar összeomlása után, illetve a földtulajdonok visszaszolgáltatása után a mezőgazdaság újrafelfedezése válik jellemzővé a térségben, illetve a mezőgazdaságba való menekülés – első és második generációs városi lakosság részéről. Viszont a korábbi (1950-es évek előtti) mezőgazdálkodási technikák és gyakorlatok, amelyekhez visszanyúltak a térségben élők, már majdnem a munkanélküliséggel egyenlő (nem gépi erő használata, családi szükségletre és nem piacra termelés stb.) helyzetet tartanak fenn.
- A térségre – az országos helyzethez hasonlóan, de annál jelentősebb módon – a munkalehetőségek, a munkaalkalmak hiánya jellemző. Gyengén és rosszul fizetett munkák találhatóak, alacsony személyi és családi jövedelmek, alacsony térségi vásárlóerő, családi és egyéni megtakarítási nehézségek. Országos összehasonlításban 2013-ban Hargita megye került az utolsó helyre a megyei átlagjövedelmek szempontjából, azaz ebben az évben ebben a megyében kerestek átlagosan a legkevesebbet a munkavállalók (ld. *Gândul* 2013.04.08.[2]).
- A lakosság egy jelentős része a munkamigráció fele fordul (szezonális vagy hosszú távú külföldi munkavállalás, eleinte férfiak vállakoztak erre, a 2000-es évektől a nők is).
- A vállalkozói réteg a térségben lassan erősödik meg. Fontosak az ezzel kapcsolatos mentalitásbeli jellemzők, a kezdeményezés terén a bátortalanság, a kockázatkerülés. Ehhez társul – nem csupán térségi jellemzőként – az átláthatatlan és instabil jogi-adminisztratív környezet.
- A térség Románia egyik „közepesen hátrányos" régiójának számít. Jelentős ipar nincs a térségben, mely munkaerőpiaci vagy pedig térségi fejlesztéspolitikai vonatkozásban meghatározó lenne

[2] Harhita County: most underpaid workers in Romania work in Harghita. What kind of advantages do they have? http://www.gandul.info/financiar/harghita-cei-mai-prost-platiti-angajati-din-romania-lucreaza-in-harghita-ce-avantaje-au-locuitorii-acestui-judet-10675471 (08.04.2013.)

- Elmaradtak vagy túl sokat várattak magukra a jelentős infrastrukturális és modernizációs beruházások, és itt is jelentős eltérések, lemaradások vannak az egyes települések, kisebb térségek között
- A modernizációs folyamatok kis léptékűek, elsősorban helyi vagy egyéni erőforrásokra alapozódnak, ez jellemző a családokra és a településekre egyaránt.
- Egyre több jelét lehet felfedezni a térségben a fogyasztói társadalom kiépülésének.

Térségi demográfiai tapasztalatok (az országos trendekhez hasonlók)

- Növekvő népesség, természetes szaporulat 1914-ig
- Stabil népesség 1989-ig
- Csökkenő születésszám 1989 után
- Stagnáló népesség 2002-ig, majd természetes fogyás
- Magasabb várható élettartam 1989 után
- Javuló egészségügyi ellátás (a magán egészségügyi rendszer erősödésével)
- Magasabb a 65 és 80 év felettiek aránya az elmúlt 2 évtizedben
- Az aktív lakosság arányának folyamatos csökkenése (migráció, idősek arányának növekedése, alacsony születésszám)
- Új családtervezési értékek és szempontok megjelenése
- Egy- és kétgyerekes családok dominanciája a térségben (ld 1. és 2. táblázatok)

	Átlagos gyermekszám	Maximális gyerekszám	Három és annál több gyerek
Erdély (2004) (N=1254)	2,01	7	21,75
Székelyföld (2004) (N=401)	2,10	7	23,72
Székelyföld (2011) (N=430)	2,12	6	24,55
Székelyföld (2012) [6] (N=805)	1,92	4	20,11

1. táblázat: Gyerekszám alakulása Erdélyben és Székelyföldön (Gergely 2014).

Országos családpolitika és annak esetleges hatásai a térségre

Az országos családpolitika elsődleges céljai:

- Stabil vagy növekvő születésszám
- A nők munkaerőpiaci reintegrációja
- Olyan gyereknevelési támogatást biztosítása minden család számára, ami nem jelent nagy jövedelemkiesést
- A férfiak motiválása a gyereknevelésben való feladatvállalásra

Nincs elegendő állami keret ahhoz, hogy mindezt hosszabb távon biztosítani tudják. A GYES időtartama és a vele járó összeg gyakran változik, így nem lehet előre pontosan tervezni, ezért alacsony marad a GYES családtervezésre gyakorolt hatása. A térségben jelentős mértékben tetten érhető a nők esetében a munkaerőpiacról való kisodródás a gyerekvállalás után, főként vidéki, városoktól távolabb eső településeken és alacsony vagy középfokú végzettségűek körében. Nem túl jelentős mértékben, de a gyerekvállalás a munkaerőpiaci helyzet instabilitásának kiváltójaként is megjelenik, ismét csak az alacsonyabb iskolai végzettségűek, inkább vidéki településen élők körében. Azaz második, harmadik gyermek vállalása a „biztosnak" tűnő havi minimális GYES miatt, ami majdnem a minimálbérrel egyenlő és térségre jellemző „átlagbérnek" felel meg. Mindezek ellenére a térségre inkább a térségi átlagéletkor-növekedés jellemző, és nem a természetes szaporulat.

	Székelyföld (2004)		Székelyföld (2011)	
		%		%
Nincs gyermeke	89	22,2	92	21,4
Van gyermeke	312	77,8	338	78,6
Egy	80	25,64	75	22,19
Kettő	158	50,64	180	53,25
Három	49	15,71	57	16,86
Négy	16	5,13	21	6,21
Öt	8	2,56	3	0,89
Hat	1	0,32	2	0,59
Érvényes összes	***401***		***430***	

2. táblázat: Gyerekszám alakulása Székelyföldön (Gergely 2014)**.**

Székelyföldi szociális helyzet 1989 előtt és után

	1989 előtt	1989 után
Munkaerő-piac	Országosan, központilag, tervszerűen szervezett és kizárólag állami szektor által dominált. Ipari szektor jelentős.	Lassú átmenet a piacgazdaságra, magánszektor kiépülése Civil szektor kiépülése, megerősödése Külföldi tőke csekély szerepe Munkamigráció Ipari szektor minimális szerepe
Munka-lehetőségek, munka-alkalmak	Állam által biztosított munkahelyek	Szegényes és alulfizetett munkaalkalmak Országos szintű problémák, viszont a vidéki térségekben sokkal hangsúlyosabbak
Bérek, fizetések	Átlagosan alacsonyak, állam által biztosított és hasonló szinten tartott	Jelentős jövedelemkülönbségek, állami szektorban biztos,de alacsony bérek
Nyugdíjak	Átlagosan alacsonyak, állam által biztosított és hasonló szinten tartott	A térségben kevésbé jelentős különbségek, a mezőgazdasági nyugdíjban részesülők esetében nagyon alacsony havi bevételek
Oktatás	Ingyenes, kizárólag állam által biztosított	Továbbra is főként ingyenes Felekezeti iskolák és alternative oktatási intézmények és programok megjelenése a térségben is

Egészségügy	Ingyenes, bárki számára ingyenesen hozzáférhető. Az egészségügyi ellátás a községközpontokban is hozzáférhető	Jelentős javulás tapasztalható a térségi egészségügyi szolgáltatás terén, főleg a magán egészség-ügyi hálózat megjelenésével és fejlődésével, viszont sokkal költségesebb és nem mindenki-nek hozzáférhető anyagilag. A magánegészségügyi szolgáltatások (a családorvosi hálózaton kívül) szinte kizáró jel-leggel csak városon érhetőek el.
Lakás és **lakhatás**	Az állam által biztosított, főként városon. Gyenge minőségű lakások, viszont megfizethető a fenntartásuk.	Szinte eltűnnek az állam által biztosított lakások, azaz magántulajdonba kerülnek, újak alig épülnek. A lakhatás jelentős terhet ró a családokra, egyénekre, nagy beruházásokat igényel (vásárlás, modernizáció, költségmegtakarítás).

A fenti táblázatba foglaltak jelzik, hogy az 1989-es változás után az állam több területről „kivonul", ezáltal a család szerepe 1989 után meghatározóvá válik. Ez a változás azzal jár, hogy a korábi időszakhoz képest sokszoros teher hárul a családra. A 2000-es évektől kezdődően minden téren vannak pozitív állami kezdeményezé-sek, viszont az államnak hosszú távon egyre kisebb szerepe lesz. A segélyek biztosítása terén marad a fontos szerepe, az életminőség megtartás és az életszínvonal emelésének szintjén nem. A **gazdaság** szerepe ezen a téren még esetleges és nagyon szerény. A **közösség** alkalmi, esetleges funkciót tud betölteni, az esetek nagyon kis hányadában. A **szociális szolgáltató civil szervezetek, nem állami intéz-mények** szerepe lenne meghatározó (pozitív kezdeményezések: Caritas, Dévai Szent Ferenc Alapítvány). Ez lenne az egyik fontos szempont, hogy az egyes lokális tele-pülések, közösségek, milyen szinten tudnak szociális téren is sikeresebbek lenni, közösségi szinten is olyan projekteket vagy sikeres programokat megvalósítani, amelyek közvetlenül hozzájárulnak valamilyen szinten a szociális problémák keze-léséhez.

Bibliográfia:

Gergely Orsolya (2014) Mennyi az annyi? A székelyföldi család méretének alakulásáról, statisztikai adatok tükrében. *Civil Fórum*. *Erdélyi civil társadalmi lap*. 2014/2. http://civilforum.ro/t/?p=1322

Gergely Orsolya (2007) Szociális helyzet In. Biró A. Zoltán (szerk.): *Székelyföldi elitek jövőképe*, Csíkszereda: Alutus Kiadó. pp. 85-100.

Ferencz Angéla

Kultúra és vidékfejlesztés

A vidékfejlesztés szempontrendszerében egy térség, egy település kulturális adottságai fontos fejlesztési tényezők. A rendszerváltás-globalizáció-EU csatlakozás kontextusában megannyi társadalmi folyamat jelzi a lokalitás megerősödését. Ennek a folyamatnak része a természet, a hagyományok és a ruralitás újraértékelése, a fogyasztási és táplálkozási kultúra átfogalmazása és új, a fejlesztés szempontjából értékelhető helyi értékek teremtése. Megnő az új helyi identitások kialakításának, a lokális kulturális tradíciónak, a helyi fejlesztési forrásoknak, a lokális tudásnak a szerepe, újraértékelődik a helyi kulturális örökség szerepe, a tradicionális konyha és élelmiszer, a helyi látványosságok, múzeumok, természeti nevezetességek, épületek, népszokások és a hagyományok a fejlesztés szempontjai szerint konstruálódnak újjá. A vidékkutatások elméleti és fejlesztéspolitikai elképzelései szerint arra kell számítani, hogy a kulturális intézmények működése, illetve működési módja kulcsszerepbe kerülhet, ha úgy tekintünk a lokális kulturális intézményekre, mint amelyek szerepet játszanak a vidékimázs termelésében.

Ha a kultúrát szélesebb értelemben fogjuk fel, és úgy tekintünk rá, mint amely közösségi élményt kínál, teret ad az önkifejezés és önértékelés számára, a társadalmi és lokális identitás fontos kerete, az innováció jó táptalaja, akkor közelebb állunk ahhoz, hogy a benne rejlő lehetőségeket is meglássuk. Ezt a szemléletbeli áttörést rendszeres tematizálással, képzésekkel, erre épített programmal lehetne elérni. Másfajta szemléletmódra van szükség, amelyben a versenyképesség, fejlesztés, készségek elsajátítása, a saját társadalom önmegjelenítésének képessége, a saját társadalomról való tudás artikulálási képessége akár kulturális és fejlesztési kérdésként egyaránt konstituálódik.

A rendszerváltás után a székelyföldi térségben számos helyi közösség igyekezett új önképét az autenticitás jegyében, a paraszti kultúra eltűnt elemeinek felhasználásával megfogalmazni. Számos példát láthatunk, hogy egy faluban történő események sikeres kommunikációja és a kreatív hagyományteremtés, mint sajátos településfejlesztési helyi gondolkodás, hogyan emel be szabadon korábbi letűnt kulturális elemeket új kulturális jelenségek létrehozásához.

A Csíki-medence településein is találkozunk hasonló jellegű eseményekkel: Szent László Napok, a Csángó fesztivál, Hagymafesztivál, Lovasnap, Káposztaszüret, Borvíznapok, Szőttesek Vasárnapja, Kenderfesztivál, Puliszkafesztivál. Ezek az események felvonultatják a falunapok elmúlt években kialakult programsorozatát, de innovatív elemként megjelenik egy bizonyos helyi adottságra építő rendezvény kiépítése. Ez egyfelől azt jelenti, hogy a település önképe megalkotásának kezdeti fázisában van, lényegében a „valahova tartozás" újfajta kimunkálása zajlik, ennek a kifele való kommunikálása várat magára. A tematikus napok lényegében egy kiválasztott, autentikusnak kinevezett kulturális elemre épülő konstrukció, így lesz (lehet) a madéfalviság a hagymához, a káposzta Szépvízhez köthető. Ezt a helybeliség konstrukciójának nevezhetjük, mely egy vonzó és márkázható erőforrás. A rendelkezésre álló kulturális „nyersanyagból" kell megtalálni az akár turisztikai látványosságként is felfuttatható jelenséget.

A rurális társadalom néhány jellemzője

Székelyföld rurális társadalom, sajátos szerveződési formákkal, szokásokkal, intézményekben alapvetően szegény társadalom. A nagyobb lélekszámú településeken három-négy intézmény működik állami és közösségi erőforrásokból: a polgármesteri hivatal, iskola, egyház, közbirtokosság. Néhány nagyobb községben civil szerveződések alakultak, ezek célkitűzései változatosak: termelői érdekvédelem, környezetvédelem, kulturális tevékenység, falufejlesztés. Az önellátó családi háztartások több évszázados modellje és az önellátó települések modellje olyan kulturális mintákat, magatartásokat tartalmaz, amelyek nem támogatják a kooperációt és az egyeztetéseket. Az uniós felzárkózáshoz kapcsolódó folyamatok, a fejlesztési lehetőségek azonban egyre nagyobb mértékben kikényszerítik az együttműködéseket. Különbség van a közérdekű ügyek iránti fogékonyság terén a falvak közt, a közösségi részvétel azzal hozható összefüggésbe, hogy mennyire sikerül a szereplőket bevonni, érintetté tenni. A közművelődés szférája is társadalmi részvételt igényel. Bizonyos falvakban élénk közösségi élet zajlik néhány tevékeny értelmiségi vezetésével. Itt jelentős az együttműködési készség, míg a szomszéd faluban nehezen vagy egyáltalán nem lehet közösségi eseményt létrehozni.

A helyi tudás mint kulturális érték

Térségünk lakói egy sajátos, sokszínű, gazdag helyi tudás hordozói, és a legnagyobb kihívás az endogén erőforrások helyi fejlesztésben való hasznosítása. Ebben a kérdésben örvendetes, hogy a térségben már léteznek olyan kutató- és akciócsoportok, amelyek nevéhez a vidékfejlesztési szemlélet meghonosodása köthető, így beszélhetünk társadalmiasításról is.

Akkor kapcsolhatók be a kulturális folyamatok a térségi fejlesztéspolitikai folyamatokba, ha aktívan szerepet vállalnak a térségi modernizációs, versenyképességi és munkaerőpiaci folyamatokban. A kulturális folyamatoknak fontos szerepük van az életminőség javítása, a kulturális javakhoz való hozzáférés biztosítása terén, ugyanakkor egyik fő funkciója a társadalmi kohézió növelése, a társadalmi részvétel fokozása. Térségünkben a sikeres fejlesztés egyik kulcsa a kreativitás és innovációközpontúság szorgalmazása és menedzselése.

Másik megközelítési mód, mely eredményhez vezet, a különböző területek összekapcsolódása lehet. A kultúra összekapcsolható a vidékfejlesztés, turizmus, oktatás, egyház, média, gasztronómia területeivel. Mindenekelőtt szükséges a projektszerű gondolkodás és a tervezés igényének a kialakulása, a településimázs, település marketing fontosságának tudatosítása.

A kultúragazdaság elmélete

A vidékfejlesztés kultúragazdasági megközelítése Christopher Ray nevéhez fűződik, és arra a meglátásra épül, hogy a vidéki térségekben a helyi gazdasági kontroll növelhető, amikor a helyi társadalom szereplőinek hatalmában áll a helyi gazdaság alakulását befolyásolni, és ha a hely (place) az ahhoz kötődő kulturális identitás révén felértékelődik. Azt az átalakulási folyamatot próbálja megragadni, melynek során a térhez kötődő helyi kultúra gazdasági jelentőségre tesz szert. A helyi, specifikus kulturális rendszerek jelkészleteinek megtalálása jelentheti a kulcsot a vidéki területek társadalmi és gazdasági felemelkedéséhez.

Ray a kultúra-gazdaság négy típusát ill. fokozatát különböztette meg:

1. Első fokozat: olyan meglevő források értékesítése, melyek egy adott helyhez, térséghez kötődnek, s mely forrásokat közvetlenül értékesítik, avagy a térség marketingjében alkalmazzák.

2. Második fokozat: új térségi identitás konstruálása, mely új térségi termékek (pl. turisztikai látványosságok) létrehozását és a térségen kívülieknek való eladását jelenti.

3. Harmadik fokozat: a kezdeményezések már nem csupán a térségen kívülieket, hanem a térségben működő szereplőket is megcélozzák. A helyi üzleti csoportok, hivatalos és nonprofit szervezetek közös stratégiájának célja a termékek egymásnak való eladása (selling itself to itself). Ez a típus különösen azokban a térségekben gyakori, ahol a közösségtudat egyik legfőbb eleme a közös külső elnyomás (pl. a centrumoktól távol eső, nemzetiségileg, nyelvileg különböző térségekben).

4. A negyedik fokozat a térségi önállóság minőségileg magasabb fokát jelenti: a közös stratégia lényege, hogy a domináns fejlesztési gyakorlatoktól különböző helyi fejlesztési utat dolgozzanak ki és valósítsanak meg.

A kultúra-gazdaság így nem egyéb, mint olyan stratégiák összessége, melyek a lokális tudás átalakításával új forrásokat teremtenek az adott térség aktorai számára, azaz a lokális tudás felismerése, konstruálása és értékesítése. A modell feltételezi, hogy a helyi kultúra termékként jelenik meg a piacon, új funkciót kölcsönözve, de nem felülírva a kultúra eredeti funkcióját. Látható, hogy a piaci megjelenés szerepet vállalhat a helyi kulturális identitás megerősödésében, a helyi kultúra, a helyi tudás olyan intellektuális tulajdon, mely gazdasági haszonra átváltható.

Székelyföld legnagyobb kihívása a tradíciók hiteles értékesítése. Turisztikai szempontból azok a települések vonzók, amelyben érezhető, hogy a helyi közösség valóban együtt él kulturális örökségével, egyszerre képes megőrizni és hasznosítani azt. Ezeket a folyamatokat helyi vagy regionális szinten lehet kezelni úgy, hogy a hagyományt, örökséget a helyi közösségek érdekeinek megfelelően teszik versenyképessé. Az endogén fejlesztés ez esetben a belső erőforrásoknak, az ún. kulturális jegyeknek (cultural markers) a helyi szereplők által megfogalmazott területi repertoárja. A kultúra-gazdaság megvalósulását és a helyi kulturális identitás megerősödését elősegíti a helyi szereplők tudatosságának növelése, amely a helyi erőforrások tudatos felhasználását és a külső erőforrások tudatos kihasználását jelenti. A múltban gyökerező, helyi tradíciókba ágyazott helyi erőforrások extralokális fogyasztói formákhoz való illeszkedésénél az innováció makacs gátja lehet a tradicionális jelleg, ezért hangsúlyos a tanulás és az innováció, amelyet az extralokálishoz több szállal kötődő helyiek képviselhetnek. A helyi kultúra árucikként való megjelenése és a termékek piaci értékesítése új gazdasági kihívások elé állítják a szereplőket, de annak sikeressége függ az extralokális fogyasztói magatartásától is. A vidéki területek termékei és szolgáltatásai iránti

kereslet posztmodern fogyasztói igényként írható le, melynek során megjelenik az autentikus iránti vágy, felértékelődik a tradicionális, az eredeti, és annak hordozója, a lokalitás.

A fentiekben bemutatott szempontok, megközelítési módok hasznosak lehetnek az olyan terepmunka során, amely a helyi sikeres programok leírására, elemző bemutatására törekszik. Javasolható a terepen dolgozók számára, hogy a kifejezetten kulturálisnak nevezhető programok esetében is keressék és vizsgálják a szinergiára utaló jeleket. Ugyanakkor a nem kifejezetten kulturális tárgyú programok elemzése során is célszerű figyelni azokra az összetevőkre, amelyek a tágabb értelemben felfogott helyi kultúrához kapcsolhatók. Különösen így van az alulról szerveződő sikeres helyi programok esetében, amelyek sok esetben az erre a térségre jellemző lokális közösségek kulturális mintái szerint szerveződnek.

Szakirodalom

Biró Z. Zoltán 2004

Új vidékfejlesztési perspektíva: a kultúragazdaság. In: Biró A. Z. et al. Vidékfejlesztés Hargita megyében. Alutus Kiadó, Csíkszereda, 63-76.

Ferencz Angéla (szerk.) 2014

Kulturális menedzsment. Módszertani kézikönyv kulturális szakemberek számára. Státus Kiadó, Csíkszereda.

Hargita Megyei Kulturális Stratégia

http://www.ccenter.ro/main.php?m=110

Biró Z. Zoltán

Vidékfejlesztési folyamatok, forrásbevonás

Egy térség forrásbevonó képessége nagymértékben összefügg az adott térségben lezajlott sikeres projektek arányával. Önmagában a forrásbevonó képesség nem tudja garantálni a projektek sikerességét. Azonban ha egy térségben fokozatosan növekedik azon szereplők száma, akik pályázati pénzeket tudnak behozni, akkor számszerűen elvileg nagyobb az esély arra, hogy sikeres projektek (is) szülessenek. Jelen összefoglaló vázlatos bemutatása annak, hogy a projekt alapú fejlesztési lehetőségek megjelenésétől Hargita megyében miképpen alakult ki és változott a forrásbevonásra képes intézmények, csoportok szerepe. A forrásbevonás térségenként és községenként másként és másként alakult az elmúlt időszak folyamán, s a forrásbevonás lokális gyakorlatának elemzése is fontos feladat a sikeres gyakorlat körülményeit feltérképező terepmunka során. Az alábbiakban megfogalmazott szempontok ezt a munkát igyekeznek segíteni.

Elsőként azt vesszük számba, hogy melyek azok a szereplők és intézmények, amelyek lokális szinten forrásbevonó képességgel rendelkeznek. Utána röviden megvizsgáljuk, hogy a térségben lezajlott projektek jellege miképpen változott az utóbbi két évtizedben.

Megkérdőjelezhetetlen tény, hogy a lokalitást véve alapul, a legfontosabb forrásbevonó szereplő a helyi önkormányzat. Előre láthatólag még jó pár évnek kell ahhoz eltelnie, hogy a fenti állítást át kelljen fogalmazni. A projektalapú fejlesztési lehetőségek megjelenésével egyidőben lokális léptékben majdnem kizárólag csak a helyi polgármesteri hivatalok rendelkeztek azokkal az alapvető képességekkel, amelyekkel a költségvetési kereten kívüli, elsősorban az állam vagy a Hargita Megye Tanácsa által meghirdetett forrásokra sikeresen pályázhattak. Ugyanakkor azt is meg kell itt jegyezni, hogy a projektalapú támogatások első fázisában túlnyomóan olyan pályázati lehetőségek voltak, amelyek a rendszerváltás előtti időszakban felhalmozott civilizációs lemaradások pótlására irányultak. Ilyen jellegű projektek voltak a községi utak leaszfaltozása, épületfeljavítások (Polgármesteri Hivatal épülete, kultúrház, iskolák, óvodák, stb.), alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása (vezetékes vízhálózat és csatornarendszer

kiépítése, elektromos hálózatok bővítése, földgázzal való ellátás biztosítása, stb.), közterületek felújítása.

Hargita megyében a helyi fejlesztési folyamat első fontos állomása a kistérségek megjelenése volt. Az 1996-ban megalakult kistérségek országos szinten is kiemelkedő eredményt jelentettek, hiszen hasonló jellegű folyamattal még hosszú évekig nem lehetett találkozni. A kistérségekkel együtt megjelentek a kistérségi menedzserek, akiket magyarországi és helyi szakemberek segítettek abban, hogy megfelelő szakmai felkészültséggel vágjanak neki ennek a teljesen új és szokatlan tevékenységnek. A kistérségi szerveződések létrejöttével Hargita megyében megjelent a helyi önkormányzatoktól részben független és nem kizárólag lokális érdekeket képviselő, forrásbevonó képességgel rendelkező struktúra. Ezzel egyidőben lehetővé vált a lokalitáson túlmutató elképzelések, tervek és projektek megjelenése. Habár mind a mai napig a lokalitást meghaladó projektek nem tudtak igazán teret hódítani, a megyei léptékű forrásbevonási lehetőségek terén a kistérségi aspektus jelentette az első komoly elmozdulást. A kistérségi folyamat a megalakulását követően számos változást mutatott. Egyes kistérségek átalakultak vagy újraalakultak, községek léptek ki és léptek be. Ez az átalakulási folyamat ma is tart, ami nagymértékben befolyásolja a lokális léptékű projektek kialakulásának lehetőségét is.

A polgármesteri hivatalok és a kistérségek mellett napjainkban forrásbevonási potenciálként egyre nagyobb szerepet töltenek be a civil szervezetek. Jelenleg elsősorban városi környezetben találunk olyan civil szervezeteket, amelyek tevékenység, integráltság és humán erőforrás terén képesek arra, hogy folyamatos pályázási gyakorlatot működtessenek. Rurális környezetben a civil szervezetek jóval kisebb számban és jóval kisebb hatékonysággal tudnak működni, de itt is találhatunk pozitív példákat. Tény, hogy a civil szektorban még számos olyan terület van, ahol nem alakult ki a civil érdekképviselet, és előre láthatólag ezt a hiányt a térség nem tudja rövid távon ledolgozni.

A térség forrásbevonó képességének növekedésében napjainkban egyre hangsúlyosabban jelennek meg azok a cégalapon szerveződő tevékenységek, amelyek kifejezetten pályázatírással, illetve a pályázati alapú működés népszerűsítésével foglalkoznak. Mivel a projektosztálynak ez a szegmense nemrég jelent meg hangsúlyosabban a térségben, egyelőre több szempontból sem tudja hatékonyan ellátni a feladatát. Az egyik legfontosabb tényező a tevékenységükkel szembeni bizalomhiány, amit csak hosszú évek alatt lehet majd kezelni. Ugyanakkor a

pályázatíró cégek jelenlegi kapacitása még nem tudja teljes egészében kiszolgálni a térségi igényeket. Mindezek ellenére a consulting típusú tevékenység fokozatos terjedése előre láthatólag komoly változást fog eredményezni a forrásbevonási kapacitás terén, mivel zömében olyan struktúrákat szolgálnak ki, ahol a pályázaton alapuló forrásbevonási tevékenységhez szükséges erőforrások teljes egészében nem találhatóak meg.

A forrásbevonási képességek alakulásában jelentős szerepet töltenek be a nemrég megalakult LEADER térségek. Eredményeik meghatározó részét a korábbi kistérségi folyamatnak köszönhetik. A LEADER típusú pályázatok több szempontból is új színfoltot jelentenek a projektalapú gondolkodás meghonosodásában. Elsősorban meg kell említeni azt a tényt, hogy a LEADER pályázati lehetőségek révén számos olyan szereplő kipróbálta a pályázati alapú fejlesztést, akik számára egyébként erre nem lett volna lehetőség. A LEADER pályázatok kapcsán fiatal gazdálkodók, eddig kizárólag helyi forrásból finanszírozott önkéntes tevékenységek, kisebb cégek, civil szervezetek kaptak reális pályázási lehetőségeket. A LEADER alapvető célja ugyanis az volt, hogy a térségben lehetőség szerint minél több szereplő bekapcsolódjon ebbe a folyamatba. Ennek ellenére a LEADER alapú pályázatok első szakaszában még mindig az önkormányzatok pályázatai dominálnak, de mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy a civil és gazdasági szektor pályázási gyakorlatának megalapozásában a LEADER térségek komoly lépéseket tettek. Másodsorban a LEADER stratégiák támogatták a már működő tevékenységeket, de ezzel párhuzamosa lehetőséget kínáltak újak elindulására is. Mivel zömében az eddig megszokotthoz képest kisebb összegű pályázatokról van szó, térségi léptékben nagyszámú szereplőhöz tudtak eljutni, és a térség több szegmensét is meg tudták mozgatni. Amennyiben a jövőben lehetőség lesz ennek a struktúrának a fenntartására, a LEADER fokozatosan növekvő szerepet fog jelenteni a pályázati alapú fejlesztési gyakorlat elterjedésében.

A forrásbevonó képességgel rendelkező struktúrák számbavétele után vizsgáljuk meg röviden, hogy az elmúlt két évtizedben hogyan alakult a pályázatok jellege a térségben. Ahogyan azt már korábban említettük, a pályázati alapon történő fejlesztési lehetőségek megjelenése majdnem kizárólag olyan pályázatokat jelentett, amelyek infrastrukturális jellegű beruházásokat támogattak. Természetesen ezen pályázatok jellegéből kifolyólag a megpályázott összegek igen jelentősek voltak. Nem lehet és nem is kell vitatni az infrastrukturális beruházások fontosságát és szükségszerűségét. Azonban ezek kizárólagossága több olyan következménnyel jár, amely jelentős hatással van az aktuális pályázati gyakorlatra és a pályázatokkal

kapcsolatos szemléletmód jelenlegi helyzetére. Az első hatás szoros összefüggésben van a pályázati úton megszerzett támogatás összegével. A korábbi gyakorlat eredménye, hogy egy pályázat akkor számít fontosnak, akkor számít a szó szoros értelmében pályázatnak, ha azzal a pályázó jelentős összeghez jut. Mivel számos esetben a jelenlegi forrásbevonási metódus a megpályázott összegtől függetlenül majdnem ugyanannyi adminisztratív munkát feltételez, ezért a pályázásra hajlamos szervezetek nem tekintenek egyenértékűen a kisebb és nagyobb értékű pályázatokra, függetlenül attól, hogy az adott település vagy térség érdekei melyik pályázatot igénylik jobban. Ez az egyik oka annak, hogy térségi léptékben a kisebb értékű pályázatok népszerűsége eléggé alacsony, elsősorban azon szervezetek esetében, amelyek viszonylag kis pályázatírási, menedzselési gyakorlattal rendelkeznek.

A korábbi pályázási gyakorlat másik hatása a pályázatokkal kapcsolatos szemléletmódban rejlik. Az infrastrukturális jellegű pályázatok kezelése a térségi szereplők számára egyértelmű volt. A megpályázott összeget a kiírásnak megfelelően elköltötték, megtörtént a beruházás, ami mindenki számára látható volt, de a pályázónak nem kellett figyelmet fordítania az eredmények népszerűsítésére. Dominánsan azért, mert ez nem is képezte a pályázat részét. A soft típusú projektek megjelenése viszont már megkövetelte ezt a kompetenciát is, ugyanakkor a pályázatok eredményének fenntarthatósága, a továbblépési lehetőségek kihasználása szorosan összefüggött a marketing és menedzsment kérdésekkel, az ilyen jellegű tevékenységekkel. Összességében kijelenthetjük, hogy térségünk ezen a téren még a tanulási fázisban van, és ez a tényező is hozzájárul ahhoz, hogy a nem infrastrukturális jellegű pályázatok iránti érdeklődés csak lassan növekszik.

Végül, de nem utolsósorban meg kell említeni a térségi pályázási gyakorlat ad-hoc jellegét. Ennek értelmében a térségben születő pályázatok a megjelenő kiírásokra termelődő reakciók. Vagyis arra pályázunk, amire kiírás van, és ez természetesen nem mindig esik egybe a helyi igényekkel és/vagy prioritásokkal. Habár megyei léptékben számos helyi, kistérségi, térségi stratégia készült, és a jelenlegi fejlesztési időszakra vonatkozó fejlesztési dokumentumok is készülőben vannak, még előre láthatólag továbbra is a korábbi gyakorlat lesz az uralkodó, miszerint akkor készítünk pályázatot, amikor tudjuk, hogy az adott pályázati forrás nemsokára elérhető lesz.

HELYI FEJLESZTÉSI PROJEKTEK

Madár Franciska – Czifra Rella

A csíkszentdomokosi Mesélőfalu program

Bevezetés

Tanulmányunkban a csíkszentdomokosi Mesélőfalu programot mutatjuk be.

Csíkszentdomokoson 2011-ben Sándor Edit helyi könyvtáros és Lázár Csilla kezdeményezésére megkezdődött egy helyi értékmentő folyamat. Céljuk a csíkszentdomokosi szokások, hagyományok, élettörténetek átmentése a jelen és jövő generációi számára. Fontosnak tartják a hagyománnyal rendelkező mesélő kultúra életben tartását mindaddig, „amíg van, aki meséljen". Munkájuknak célját ez a kis idézet tükrözi:*"A hagyományt nem ápolni kell, mert nem beteg, nem őrizni kell, mert nem rab. Éltetni kell*".

A Mesélőfalu program elindulása

2011-ben a Székelyföld című kulturális folyóiratban megjelent Péter Lázsló írása Albert András (1905-1949) szentdomokosi mesemondóról, akit a „mindmáig legszebb magyar meséket tudó mesemondónak" nevezett Benedek Elekkel állítottak párhuzamba. A tanulmány olvasása után a település könyvtárosa, Sándor Edit elkezdett kutatni, érdeklődni a faluban – ki volt Albert András, vannak-e leszármazottjai, emlékeznek-e rá a helyiek? Az adatgyűjtés során kiderült, hogy a faluban a helyiek Albert Andráson kívül több mesemondót tartanak számon, számszerint tizenhetet, de ebből három-négy mesemondó emelkedik ki. Látva a nagy értékű feldolgozatlan szellemi, kulturális örökséget, Sándor Edit Lázár Csilla segítségével megkezdte az adatgyűjtést. A szájhagyomány útján terjedő meséken kívül a csíkszentdomokosi emberek szokásait, hagyományait, sajátos szókincsét, régi iratokat, fényképeket kezdtek gyűjteni. Az adatgyűjtés folyamatába bekapcsolódtak az iskolás gyerekek is, akik dédszüleiket, nagyszüleiket meséltetve gyűjtötték az élettörténeteket.

Kezdetben az összegyűjtött adatokat a közösségi oldalon tárták a nyilvánosság elé.

2012-ben pályáztak az IREX Alapítványnál, hogy az adatgyűjtéshez szükséges technikai felszereléseket – hangrögzítőt, fényképezőgépet biztosítani tudják.

Értékmentő munkájukat morálisan és anyagilag is támogatja a csíkszentdomokosi Márton Áron Általános Iskola és a Polgármesteri Hivatal.

Csíkszentdomokosi közösség és hagymányos értékei

Csíkszentdomokos bemutatására Kurkó Gyárfásnak (1909-1983), a falu szülöttjének szavait idézzük: „Az Olt és Maros forrásánál, Csík megye leghegyesebb vidékén terül el, vagy még inkább mondhatnám, szorul össze Erdély egyik legszegényebb és legnépesebb székely faluja, a nyolcezer lakost számláló Csíkszentdomokos. A nagyközség szorgalmas lakossága teljes egészében földműves volna, ha lenne, amit megműveljen. De a kopár hegyoldalakból és erdőségekből álló határa igen mostoha életet nyújt számára...".

A település Csíkszeredától 29 km-re északra, az Olt felső völgyében fekvő Szenttamással összenőtt nagyközség, a Lok és Szádakút-patakok Oltba való torkollásánál fekszik.

A település lakossága a 2011-es népszámlálási adatok alapján 6110 fő. A helyi Polgármesteri Hivatal adatai alapján 2014-ben 450 fő, 20-30 év közötti csíkszentdomokosi fiatal dolgozott külföldön. A fiatalok nagy része máshol keres megélhetési lehetőséget, kiszakadnak a helyi közösségből, eltávolodnak a hagyományaiktól, őseik szokásaitól, életükben a hagyományos értékrendet felváltja egy új értékrend.

A településen nagyon sok kezdeményezés, helyi esemény történt, amelynek célja a helyi identitás erősítése. Csíkszentdomokoson a napjainkban megtartott ünnepek nagy része a rehabilitációs törekvéseket tükrözi. Ide sorolhatjuk a hagyományos ünnepek visszaállítását, a hagyományos mesterségek újratanulását, a tudás feleleventését.

A Csíkszentdomokosi Múzeum Egyesület kezdeményezésére 2005-től újra megrendezik a búzaszentelő körmenetet és a Szőttesek Vasárnapját. Céljuk, hogy felhívják a figyelmet a helyi természeti és tárgyi értékekre. Ugyancsak az egyesület rendezésében kerül sor évi rendszerességgel a gyapjútábor megszervezésére, amelyen helyi, erdélyi és magyarországi gyerekek vesznek részt.

A település múltjában meghatározó szerepet töltött be a kendertermesztés és -feldolgozás, ennek hagyományát akarta feleleveníteni a helyi önkormányzat és a múzeum a kenderfesztiválok szervezésével.

A település identitásában fontos szerepet játszik a farsangtemetés. Ezt a szokást 1982-ben újraindították a Csíkszentdomokosi Hagyományőrző Együttes és Kedves Erzsébet óvónő kezdeményezésére, melynek megszervezésébe egyre több helybéli kapcsolódik be.

Csíkszentdomokoson is megszervezésre kerülnek: a március 15-i megemlékezések, falunapok, falubúcsú (augusztus 8-án, Szent Domokos napján), Páduai Szent Antal fogadalmi búcsú június 13-án, Szent Illés napi fogadalmi búcsú július 20-án, Báthori búcsú (Báthori Endre bíboros 1599-es kivégzése óta minden évben megtartják). Meg kell említenünk a falu identitásához tartozó Márton Áron kultuszt is.

Csíkszentdomokos nagyon gazdag és színes lokális értékekkel rendelkezik. A helyi közösség tagjai Sándor Edit és Lázár Csilla kezdeményezésére fontosnak tartják „a visszatanulható" erő, a közösséget megtartó szokásrend „ellesését" a még élő szentdomokosi öregektől és megpróbálni alkalmazni a mai internetes, elidegenült, jólét-hajhász világunkban. Az egykor erős közösségben élő csíkszentdomokosi emberek élettapasztalatából okulni és összefogva felvenni a harcot az elszigetelődés, a vigasztalanság, a globális tucatvilág értéktelenségével.

„Ez nem mese, ez a valóság"

A Mesélőfalu program Sándor Edit, helybeli könyvtáros kezdeményezésére indult el 2011-ben. Kezdetben Albert András csíkszentdomokosi mesemondó után kezdett kutatni. A helyi közösség idősebb tagjai még emlékeztek rá, meséi szájhagyomány útján terjedtek. „Hát az egy olyan hazudós ember volt" emlékeztek az idősek a mesélőre, akinek fantáziadús, egyedi meséi csakis a képzelet szüleményei lehettek, és az az ember, aki meséket mond, az nem mondhat igazat. A kutatás során kiderült, Csíkszentdomokoson nagy hagyománya volt a mesemondásnak, melyre minden kisebb-nagyobb közösségi összejövetel, kaláka alkalmat teremtett. Tizenhét mesemondóról sikerült adatokat összegyűjteni, de ebből három-négy emelkedik ki. A kutatás során, látva az értékes anyagot, elkezdtek egy gyűjtő munkafolyamatot, hogy az értékeket átmentsék a jelen és jövő generáció számára. A folyamat megvalósítása pár lelkes helybeli ember értékmentő munkája.

Az Irex alapítványnál sikeresen pályáztak, ebből a forrásból sikerült az adatgyűjtéshez szükséges technikai felszereléseket biztosítani, amelyek a fényképek elkészítéséhez és a hanganyag rögzítéséhez szükségesek. A pályázat keretén belül elkészült a Mesélőfalu program weboldala (meselofalu.ro), ahol az összegyűjtött adatokat is publikálják szöveg, kép és hanganyag formájában. Elkezdődött az idős emberek „meséltetése" az életükről, szokásaikról, hogy volt, amikor „nem így volt, mint most", amikor minden gyermeknek megvolt a maga kötelessége (Szőcs Emerencia, csíkszentdomokosi lakos), amikor a „semmiből" kellett előteremteni a

család ruházatát, élelmét, amikor a családok önellátóak voltak, amikor otthon sült a mindennapi kenyér. Mindez mesének tűnik a mai kor emberének, gyermekének, pedig „*ez nem mese, hanem maga a valóság*”, a nagyszülők, dédszülők megélt élete. Sándor Edit könyvtáros felhívására az unokák elkezdték meséltetni a nagyszülőket a régi idők eseményeiről, megkezdődött a generációkon átívelő adatgyűjtés.

2012-től régi fényképeket, iratokat is kezdtek gyűjteni, főleg az 1970 előtti időszakból. A könyvtárosnő felhívást intézett a csíkszentdomokosiakhoz „mutassuk be a „régi világot”, ami egy cseppet sem volt olyan, mint a mai, és mégis sokak számára, „mintha csak tegnap lett volna”. Az összegyűjtött fényképeket, iratokat 2013. augusztus 11-én kiállították.

2012-ben a csíkszentdomokosi Tenyeres talpas táncegyüttes közreműködésével egy zenés-táncos előadást rendeztek, amely az emberi élet fő eseményeit mutatta be a párválasztást, az esküvőt, a keresztelőt a falunapok keretén belül.

Rendezvényeik, kiállításaik főleg a csíkszentdomokosi embereket célozzák meg, nekik szólnak, az ők figyelmüket akarják felhívni egyedi, megfizethetetlen értékeikre ebben a rohanó, globalizálodó világunkban.

A program keretén belül megvalósított rendezvények során nagy problémát jelent az emberek mozgósítása, hogy résztvegyenek egy kiállításon, egy előadáson.

A Mesélőfalu program adatgyűjtési, kutatási, értékmentési folyamatához az évek során többen is csatlakoztak: Péter László magyarországi nyugdíjas tanár, Hermann Zoltán néprajzkutató, Gáll Ida tanítónő, Lázár Csilla projektmenedzser, Biró Anna Veronika tanítónő, Miklós Rozália tanítónő, Kedves Annamária tanítónő, Nagy Ágota tanítónő, Boros Piroska tanítónő, Madaras Csilla tanítónő, Bőjte Ágota tanárnő, Mezei Erika tanárnő, Kalamár Mária tanárnő, Kozsa Endre és családja, a „felvevőgéppel", Szabó Imre és az E-Sat a „képi közvetítésekkel", hirdetéseinkkel, Majorchik Irén néni, Szőcs Matild nyugdíjas tanárnő, Sándor Rebeka, Sándor Edit a program mindenese – titkári feladatok, ügyintézői teendők, menedzselési feladatok végrahajtója.

A hagyományt éltetni kell

A Mesélőfalu korunk csíkszentdomokosi közösségét szólítja meg, felhívja a figyelmet a közösség megtartó, hagyományos értékeire. Az adatgyűjtés folyamatába bevonja az iskolás gyerekeket is, akik nagyszüleik, dédszüleik „meséltetésével” megismerik a régi szokásokat, hagyományokat. Hidat épít a múlt és jelen között.

Miért fontos ez? Válaszként Lázár Csilla szavait idézzük a Domokosi kitekintő helyi közéleti újságban megjelent írásából: *„Nemrég mesélte valaki, hogy rátermett ügyes fiait nem lehet rábírni, hogy – miután megforgatták a szénát (géppel, természetesen) – leüljenek tíz percre, és meghallgassák apjuk, nagyapjuk történeteit a határrészről, ahol éppen takarnak. Nem kíváncsiak sem a dűlők nevére, sem azokra a történetekre, melyek az ő családjukat ahhoz a helyhez kötik. Sietnek. Sietünk. Dolgunk van. Megválaszolatlan üzenetek, üzleti tárgyalások, megrendelések. Vagy ha egyik sincs, legalább végigpörgetjük a Facebook hírfolyamunkat párszor, ugyanazokat az unalmas, semmiközünk-hozzá üzeneteket, képeket, közhelyeket... Ahelyett, hogy nagyapánkat hallgatnánk ... aki pedig biztosan nem marketing megfontolásokból készregyártott és életidegenre suvickolt egyen-üzenetekkel traktálna, hanem valódi, átélt bölcsességgel, a mi személyünkre szabott és féltő szeretettel elmondott üzenetekkel*”.

A feldolgozott és a Mesélőfalu weboldalán (meselofalu.ro) közétett mesék néprajzkutatók, néprajzosok érdeklődését is felkeltik.

„A Mesélőfalu hírét viszik”

A Mesélőfalu program keretében megrendezett vagy megrendezésre kerülő helyi események főleg Csíkszentdomokos közösségét és az innen elszármazottakat célozza meg.

Kommunikációs csatornák széles választékát használják az emberek megszólítására: a helyi tévét (E-sat), a helyi közéleti újságot (Domokosi kitekintő), szórólapokat, az internetes publikációt. A fontos felhívások, hirdetések továbbításában a lelkipásztor és a tanítónénik is fontos szerepet töltenek be.

A cél, hogy a felhívások, hírek mindenki számára elérhetőek legyenek mind a modern hírforrásokat használó fiatalok, mind a hagyományos, az élő szó útján terjedő hírek iránt nyitott idősebb generáció számára.

Jelen a múlt tükrében

A Mesélőfalu program adatgyűjtése során nagyon sok értékes adat halmozódott fel, amelyet a közösség épülésére szeretnék felhasználni Az összegyűjtött élettörténetekben a csíkszentdomokosi közösség összetartása, az egymásra figyelés, a kölcsönös segítségnyújtás, a hagyományok tisztelete figyelhető meg. Ez a mai csíkszentdomokosi közösségben lassan eltűnni látszik. Sándor Edit, Lázár Csilla és a helyi közösség több tagja felfigyelt erre a folyamatra, és a múlt tükrében

kutatva próbálják megtalálni a „megoldást”, a huszonnegyedik órában ugyan, de megpróbálnak „hidat verni a régi tudás és az új életük közé”. Próbálják „ellesni” a múlt történéseiből mindazt, ami hasznosítható, építő lehet a mai kor emberének, közösségnek. Közösségi rendezvényeikkel felhívják a helyiek figyelmét az igazi, megfizethetetlen értékeikre, a hagyományaikra, gyökereikre, a múltra, amely nélkül nincs jelen és jövő.

Miben rejlik ennek a programnak a sikeressége?

A Csíkszentdomokosi Mesélőfalu példaértékű program arra, hogy értéket menteni nemcsak pénzzel lehet, hanem a közösség érdekében való tenni akarással, egymásra szánt idővel, egymásra való figyeléssel olyan értékekkel, melyekre rohanó világunkban egyre kevesebb vagy egyáltalán nincs idő.

Sikere a helyi értékek összegyűjtésében, a közösségfejlesztésben van, szembeszállva korunk globalizálodó világával, a rohanó világgal. Több generációt átfogó helyi értékmentésben, hogy a Mesélőfalu program résztvevői lettek Csíkszentdomokos élő krónikásai. Munkájuk során az elfeledett értékek a helyi közösség igazi értékévé váltak, felhívják a figyelmet a közösség megtartó erejére.

Egy olyan folyamatot indítottak el, amely más települések számára is követendő példa lehet, hogy sajátos, egyedi szokásaikat, hagyományaikat megőrizzék és átadják a fiatalabb generáció számára.

Javaslatok

A Mesélőfalu program keretében megvalósuló értékmenetési folyamat példaértékű. Az itt összegyűjtött, feltárt értékek a csíkszentdomokosi közösség épülését segítik. Napjaink mindenért versenyző világában nagyon fontos, hogy egyedi, sajátos értékeink legyenek. Javaslatainkkal a megkezdett munka további közösségfejlesztő folyamatát és szélesebb körben való megismertetését szeretnénk segíteni.

Javaslataink:

- A Mesélőfalu programot folytatva úgy gondoljuk, hogy érdemes lenne a faluban kulturális táborokat szervezni. Ezen táborok leginkább kisiskolástól a gimnáziumi korosztály számára élvezetes programokat foglalnának magukba.

- Csíkszentdomokos infrastruktúrája mostanra kiépült, több szálláshellyel is rendelkezik, természeti környezete magával ragadó, így tökéletes helyszín lehet egy napközis vagy egy erdei iskola számára.
- A Mesélőfalu program felvehetné a kapcsolatot magyarországi általános és középiskolai tanárokkal, hiszen véleményünk szerint minden magyar embernek egyszer el kell látogatnia Erdélybe.
- A táborozók számára kirándulásokat lehetne szervezni, falukutatási programokat, játékos vetélkedőket. A leghangsúlyosabb program a régi szokások megismerése lenne. A táborozók úgy élnének egy vagy több napon keresztül, mint ahogy régen éltek a falubeliek. Emellett bemutatásra kerülne számukra minden régi hagyomány és népszokás születéstől a halálig, egy életúton keresztül. Emellett számos lehetőséget kínál Csíkszentdomokos, történelmi, természeti vagy sporttáborok megrendezésére alkalmas.
- Mesélő estéket, alkalmakat lehetne szervezni, ahol a közösség tagjai életükről, élettapasztalataikról mesélhetnek a közösség tagjai és más érdeklődők számára is. Kezdetben fontosnak véljük olyan személyeket felkérni, hogy részvegyenek ezeken az eseményeken, akiknek példáját a közösség többi tagja követendőnek tartja.
- Az összegyűjtött meséket nyomtatásban is publikálni kellene, hogy minél szélesebb réteg ismerhesse meg.
- A gyerekek körében az ismert, publikált (interneten közzé tett) Albert András mesékből rajzversenyeket, mesemondóversenyeket lehetne szervezni, amelyek túllépnek Csíkszentdomokos határain.

Both Erika – Demeter Petra

Mesevár, hol sok csoda vár

Bevezetés

Napjainkban az egyik legnagyobb feladat a vidék népességmegtartó erejének erősítése, a vidéki megélhetési lehetőségek és életminőség javítása, valamint az alapvető fontosságú, a vidéki környezet minőségét befolyásoló szereplők támogatása. Mindehhez szükség van megfelelően kiépült tájékoztatási és képzési rendszer biztosítására, az önálló ismeretszerzés képességének kialakítására, ezeknek a fejlesztésére, illetve az élethosszig tartó tanulás szemléletének kialakítására. Mindezek sikerességéhez már a legkisebb korban el kell kezdeni a tudatos nevelést, hogy a felnövő generáció már egy ilyen jövőképpel kezdje meg önálló életét. Ezeket a szempontokat figyelembe véve a **Csíkszentimrén** működő **Napközis Otthon** szerves része, kezdeményezője ennek az indíttatásnak. A 2012 óta működő intézmény hitvallásának tartja a fiatal generáció tudatos nevelését, a természet szeretetének, a múlt értékeinek megbecsülését, a szép, a jó, az igaz iránti fogékonyság megalapozását. A fiatalok helyben tartása nagy kihívás a vidéki térség számára.

Az esettanulmány során bemutatásra kerül a község elhelyezkedése és rövid történelme, kitekintést teszünk Csíkszentimre társadalmi és gazdasági helyzetére. Ezek után értékeljük a Napközis Otthon életre hívásának igényeit, működésének sikerességét. Az intézmény marketingstratégiáját is elemezzük, valamint mindazt a többletet is bemutatjuk, mellyel a napközi minden kisgyermekes család számára ideális lehetőséget nyújt a gyermekek elhelyezésére. Mindezek segítségével megfogalmazzuk a témával kapcsolatos következtetéseinket, javaslatainkat.

Csíkszentimre

Csíkszentimre a Csíki-medence Alcsíki részén, a Dél-Hargita keleti előterében, az Oltba torkoló bal parti Bedecs patak és a jobb parti Rege - Bánya patakok között fekszik. Csíkszeredától 11 km-re terül el, megközelíthető Csíkszentkirályon át a 12-es országúton, majd tovább a 123A megyei úton. A település nevét a középkori Szent Imrének szentelt templomáról kapta.[3]

[3] Csíkszentimre község honlapja [megnézve:2015.05.26.]. Megtalálható http://www.csikszentimre.ro/

A Dél-Hargita keleti előterében, az Olt síkságán terül el. A község az Olt mindkét partján húzódik. Ferencz Béla: „Csíkvármegye monográfiája a legrégibb időktől napjainkig" című művéből tudjuk, hogy Csíkszentimre határa 11000 hold területen fekszik. Csíkszentimrét is, mint Csíkszentkirályt, az Olt két külön csoportra osztja. Orbán Balázs szerint a község az Olt bal parti Bedecs patak és a jobb parti Rege- és Bánya patak Oltba ömlésénél fekszik. Orbán Balázs idejében az Olt jobb partján levő részt Oltelvének nevezték, amit Alszeg, Pálszeg, Sándorszeg és Felszeg tízesek alkotják, míg az Olt bal partján fekszik Bedecs és Tenkeszeg tízes. A község fekvését nagyon pontosan írja le Benkő Károly (1853): „… a község „T" forma állásban északról délnek húzódik - közepe az Olt nyugati partján, keleti része pedig kerekded. Endes Miklós hét tízest jegyzett le: Sándorszeg, Pálszeg, Tenkeszeg, Oltelve, Alszeg, Felszeg és Bedecs tízest. Mivel az Oltelve elnevezés tulajdonképp összefoglaló neve az Olton túli tízeseknek (Alszeg, Pálszeg, Sándorszeg és Felszeg), sem ezt, sem a Tenkeszeg elnevezést ma már nem használják.

Csíkszentimre területe ősidők óta lakott. A falutól északra a Zöldfák nevű területen 3. századi valamint 6. századi telep nyomaira bukkantak. A szájhagyomány szerint a falu hajdan az Olton túl, az erdő alatt, a Tomaj nevű vár körül volt. A vár alapítójaként Tomaj Tamást nevezi meg. Itt is temetik el a nagy lovasvezért, és hű katonái nagyságához illő emléket hordtak holtteste fölé. Ez a Hargita lankáján, a Margit-kápolnán túl van, a községtől délnyugatra. Tény az, hogy a Margit-kápolna körül „temetkezési hely" volt. A sok sírhant ma is jól látható. Ugyanakkor nem messze a kápolnától ma is egy helyet „Temető kertnek" neveznek. Amikor a traktorokkal mélyebb szántásokat kezdtek végezni e határrészben, főleg Margit-kápolna és Tomaj-dombja közt, nagyon sok olyan leletre találtak, amelyek egyértelműen valamikori településre utalnak. Ezek a leletek a csíkszeredai múzeumba kerültek.

A falunak már a 13. században volt temploma. Az 1332-34-es pápai tizedjegyzékben ugyan még nem szerepel, de mivel mai templomában XV. századból való nagyméretű szárnyas oltár maradványok találhatók és van egy szintén XV. századból való Margit-kápolnája a falutelepülésen kívül a Hargita lejtőjén, feltételezhető, hogy jóval előbb már létezett. Lehet, hogy kicsi és szegény egyház lévén, azért nincsen felvéve a pápai tizedjegyzékbe. Plébániatemploma gótikus volt. Apszisában még látszanak a boltsüvegek és a bordák helyei, de a barokk korban átalakították a templomot, sőt tornyát is. Mai oltárának háta mögött őrzik a XV. századból fennmaradt nagyméretű szárnyas oltárnak nyolc képét.

Az 1567-es adóösszeírás adatai szerint Bedecs külön faluként 26 kapuval, míg Szentimre 30 kapuval külön községnek van feltüntetve. Idővel Bedecs, amely megőrizte ősi elnevezését, beleolvadt a szomszédos Tenkeszeg tízesbe. Mára már nem használják a Tenkeszeg tízes nevét pedig köztudott, hogy a templomot is oda építették. Bedecs a hajdani Bedecs patak mentén alakult ki, annak a folyása mentén, amiért egy véka aranyat adtak, hogy az élethez nélkülözhetetlen vizet kapjanak. És csak a folyó mentén létezett, fel a Zöldfákig. A régi Olt híd végében terült el, majd az út mentén dél irányban következett a másik tízes, akkor még teljesen különállóként egy ősi templommal, Tenkeszeg. Iskolája 1622-óta létezik.

A faluban 1702-ben boszorkányper volt. A falu déli részén, a Kúria-dombon áll a Henter család 18. századi barokk-reneszánsz kúriája – siralmas állapotban. A 18. század elején itt gyilkolták meg báró Henter Ádámot, 1764-ben itt tettek hűségesküt Csíkszék vezetői a császárnak. A Henter-kúriának különösen szép a lépcsős portikusza. Négyszögletes kőoszlopai reneszánsz díszítésűek. 1707-ben a falut az osztrákok fosztották ki, 1719-ben pestis pusztított, a 404 áldozatra a temető sarkán álló kőoszlop emlékeztet. 1910-ben 1788 magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Csík vármegye Felcsíki járásához tartozott.[4]

Csíkszentimre környéke – jellemzően Székelyföld nagy részéhez – bővelkedik természeti erőforrásokban, jó minőségű termőföldje segíthetné a község fejlődését. Mindemellett turisztikai potenciálja is van a községnek és környékének, a mindössze 15 km-re fekvő Szentimrei Büdösfürdő. A település jövőjének egy fontos alapja lehet a kis-és középvállalkozások támogatása, életképessé tétele.

Módszertan

A pontos helyzetértékelés, a problémás területek számbavétele és nevesítése elengedhetetlen feltétele a hatékony beavatkozásnak, a vidék fejlődési útja pontos kijelölésének. Számos vidékstratégiai kihívással, mielőbbi megoldásra váró feladattal kell szembesülnünk a vidéki térségeink kapcsán. A legtöbb esetben azonban fellelhetők azon vidéki értékeink is, amelyek a válságból való sikeres kilábalás ígéretét hordozzák. Az agrár-, vidék- és környezetpolitikának egyidejűleg és egymással összehangolva, egymással minél nagyobb harmóniát megteremtve megoldania a problémákat.[5]

[4] Orbán Balázs: Székelyföld leírása I.-II. Pest: Helikon Kiadó, 1982, Csík-szék fejezet

[5] Nemzeti Vidékstratégia 2012–2020, Vidékfejlesztési Minisztérium, [megnézve: 2015.05.26.]. Megtalálható http://videkstrategia.kormany.hu/

Az információk gyűjtése során primer és szekunder adatokat egyaránt feldolgoztunk. Adatokat gyűjtöttünk Csíkszentimre gazdasági, társadalmi és kulturális helyzetéről. Az adatokat főként Orbán Balázs által írt könyvből merítettük, illetve a Transindex-en található 2002-es népszámlálási adatokat használtuk fel. Számos értékes szekunder adatot sikerült összegyűjtenünk a megjelent cikkekből, publikációkból.

Egy projekt sikerességét nagyban meghatározza az intézmény vezető személye, aki vagy jó hatást gyakorol az intézmény imázsára, vagy megbélyegezheti annak jelenét, jövőjét. Ezért is volt elengedhetetlen, hogy egy megbeszélt időpontban mélyinterjút készítsünk Ferencz Károly igazgatóval.

Ezenkívül személyes tapasztalatokat is gyűjtöttünk, melyre szintén az interjú során volt lehetőségünk.

Csíkszentimre társadalmi feltételei

A polgármesteri hivatal által a rendelkezésünkre jutott információk alapján a 2011-es népszámlálás során 2047 főt regisztráltak a községben és 729 házszám található. Az etnikai megoszlás szerint ebből a 2047 személyből 4 személy román, 1992 fő magyar és 50 fő roma nemzetiségűnek vallotta magát. Mindezeket az adatokat összevetettük az 1992-es, valamint a 2002-es népszámlálás adataival. Elmondható, hogy a község nagyarányú magyar lakosainak számában nem történt jelentős változás, azonban a romák száma megduplázódott. (1. táblázat)

Csíkszentimre népességének etnikai megoszlása

Év	Összesen	Román	Magyar	Roma	Egyéb
1992	2086	6	2080	0	0
2002	1995	3	1969	23	23
2011	2047	4	1992	50	0

Forrás: Polgármesteri Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés, 2015

A rendelkezésünkre bocsátott adatokból betekintést kaptunk az óvodás- és iskoláskorúak számáról is, mely a következőképpen alakult a 2012-es adatok alapján. Előkészítő osztályba 23 gyermek, óvodába 70 gyermek járt, míg elemi oktatásban részesült 93 gyermek, illetve V-VIII. osztályba 79 gyermek járt a településen. Összesen 265 gyermek, amely a teljes lakosság megközelítőleg 13%-a. Ez az arány nem túl magas, azonban nem kapunk pontos képet, hiszen ez a szám nem tartalmazza a 2,5 éves kornál kisebb gyermekek számának alakulását.

Mesevár Napközi Otthon

Csíkszentimrén az oktatás múltja egészen 1630-ig nyúlik vissza, amikor is már folyt oktatás, gyermeknevelés a községben. 1884-ben megkezdődött a római-katolikus jellegű iskola épületének építése, melynek épülete sajnos az első világháború idején megrongálódott. Ezt követően el is vesztette elsődleges szerepét és élelmiszerraktárnak és hadikonyhának használta a katonaság. Teljesen használhatatlanná vált. 1935-ben az iskola gazdát cserélt, az egyház átadta a községnek. Jelenleg három épületben folyik az oktatás, az 1884-ben épült V-VIII. osztályos általános iskolán kívül még Pálszegben az I-IV. osztályos iskola működik és a Kúria utcai napközi otthonos óvodában zajlik az iskola előtti oktatás.[6]

Csíkszentimre területén két óvoda is működött 2011 előtt. A két épület a falu két szélén volt, lehetővé téve, hogy a közösség gyermekei a lakóhelyükhöz legközelebb fekvő óvodába járhassanak. Ugyanezen az elven működött a kisiskolások helyzete is.

A község gépjármű állománya egy autóbusszal bővült, mely lehetővé tette a kisgyerekek egyik falurészből a másik falurészbe való szállítását, ezzel pedig megszületett a közös napközis otthon ötletének gondolata is. Mindemellett az egyik régi óvoda épülete magánkézben volt, melynek tulajdonosa egészen másként kívánta hasznosítani ezt az épületet. Ugyanakkor a hely kialakítása sem volt megfelelő egy napközis csoportot indításához. Ferencz Károly, az intézmény igazgatója az interjúnk során elmondta, hogy a szülők részéről is felmerült az igény az óvodák egy épületbe való összesítésével kapcsolatban, mely szerint sokan vannak, akik a városban dolgoznak, és nem szívesen viszik az ottani óvodákba gyermekeiket, jobban szeretnék, ha az otthoni környezetben, ismerősök, barátok között töltenék el egész napjukat.

A lehetőség adott volt, már csak nagyot kellett álmodni, ugyanis az iskola mellett volt egy kihasználatlan terület, mely méreteit tekintve elég nagy volt ahhoz, hogy egy óvodát lehessen kialakítani rajta.

Kencse Előd, Csíkszentimre polgármestere az otthon avató ünnepségén így nyilatkozott az ötlet megszületéséről: „A régi épület, amit már vissza is kellett szolgáltassunk a régi tulajdonosainak, az nem felelt meg annak, hogy napközis csoportot működtessünk. Ezért is döntötte el akkoriban a helyi tanács, 2007-be

[6] Csíkszentimre község honlapja [megnézve: 2015.05.28]. Megtalálható: http://www.csikszentimre.ro/

még, közösen az iskolaigazgatóval, hogy belevágunk, hogy építsünk egy új napközit.” [7]

Az építkezés 2008-ban vette kezdetét, amikor a kivitelező cég, Aurora Impex Kft megkezdte az épület felépítését. Azonban a fizetett munkaerő mellett a helyi közösség is kivette részét a munkálatokból, ugyanis kalákában készült el a játszótér, és az óvodát körülvevő kerítés is. A Kaláka program lényege volt, hogy a Megyei Tanács által megvásárolt és biztosított alapanyagok beépítésébe a falu lakóit kellett bevonni. Az iskola igazgatója szerint a munkálatokban a szülők, a régi tanítványok, a diákok és a fiatalok mind lelkesen segítettek.

Emellett a csíkszentimrei napköziotthon létrehozásának anyagi keretei több részből tevődnek össze. A teljes beruházás költsége megközelítette a kétmillió lejt, melynek tíz százalékát állta a helyi önkormányzat, de ezenkívül hozzájárult Hargita Megye Tanácsa, Románia Kormánya, illetve Hargita Megye Tanfelügyelősége, a svájci Chene-Bougeries testvértelepülés támogatta anyagilag. Hogy valóban egy nagy álom vált valóra öt év alatt, amíg a projekt megvalósult, bizonyítja Korodi Attila parlamenti képviselő nyilatkozata az avató ünnepségen. „Mindenhol ahol találtunk néhány százmillió lejes tartalékot, amit erre tudunk mozgósítani, azt mindig megmozdítottuk. Az igazság az, hogy jó néhány év munkája van benne, de azt gondolom, hogy jobban is értékelik a szentimreiek.”

A rengeteg munkával, odaadással és áldozattal létrehozott napköziotthon 2012-ben megnyitotta kapuit. Az intézmény a kor követelményeinek maradéktalanul megfelelő környezetben sok kis gyerek testi-lelki fejlődését biztosítja. A létrejött óvoda mintegy 80 kisgyerek befogadására képes, ugyanakkor ebből a létszámból 25 személy számára ad lehetőséget napközis programban való részvételre. Az iskola igazgatójának elmondása alapján 18 és 22 között mozog a napközit igénylő személyek száma, így kényelmesen el tudják látni őket, mivel az erre kialakított ebédlő és szoba 25 férőhelyesek. A 2014-2015-ös tanévben, mintegy 75 kisgyerek jár az óvodába, ebből 22 gyerek van a napközis programban benne. A vegyes csoportokba már 2,5 éves kortól vesznek fel gyermekeket.

A modern intézmény rendelkezik egy modern konyhával, három nagy teremmel, amely a gyerekek foglalkoztatására szolgál, illetve egy orvosi szobával és elkülönítő helyiségekkel. A napköziben lévő gyermekek étkeztetését jelenleg Csíkszentkirályról hozott étellel oldják meg.

2008 és 2012 között sok idő telt, mely igen sok fejtörést és álmatlan éjszakát okozott mind az ötletgazdák, mind a kivitelezők számára. Azonban a projektben

[7] Erdélyi Magyar Televízió honlapja [megtekintve: 2015.05.24.]. Megtalálható: http://www.erdely.tv/

érintettek mind tudják, hogy a jövőbe, a felnövekvő generáció nevelésébe, oktatásába fektetni mindig hálás és sokszorosan megtérülő beruházás egy közösség számára. Ott jártunkkor az óvodapedagógusok elmondták, hogy tudják, az örömteli óvodásévek alatt szerzett tapasztalatok mélyen nyomot hagynak a gyermekekben, ezért olyan érzelmi hátteret kívánnak bennük kialakítani, mely segíti őket sikeres, környezetét, nemzetét szerető emberré válni.

A sikeresség tényezői

A program keretében tehát létrejött egy óvoda, mely egyesítette a vidék két pontján lévő óvodákat, ezzel lehetővé tette, hogy a közösség gyerekei egy környezetben nevelkedjenek. Sikerült egy olyan légkörű helyet létrehozni, ahol a szülő és a pedagógus közösen tud segíteni a gyerekek érzelmi, értelmi és esztétikai fejlődésében. A napközi a családi háttér funkcióit tölti be, szorosan együttműködve a szülőkkel, így biztosítva számukra a nyugodt munkavégzés lehetőségét. A szellemi érték mellett az otthon kellemes és modern környezetet nyújt a gyerekek számára.[8] A projekt sikerességét bizonyítja, hogy a községben nevelkedő kisgyerekek egyre kisebb számban kerülnek városi napközikbe, és egyre több szülő dönt úgy, hogy az új óvodába íratja be a kisgyerekét, ennek az is az oka, hogy most már lehetőség van a napközis csoportok létrehozására is. A napközis program keretei között a gyerekek akár 18:00 óráig is az otthonban maradhatnak, ahol lehetőség van délután alvásra, valamint meleg ételt is kapnak délben.

A sikeresség bizonyítéka a használatba vétel során szerzett megannyi pozitív tapasztalat is, hiszen valóban egy olyan épületet vehetett birtokba a sok kis apróság, mely a gyakorlatban is működőképes, mely minőségi, részleteiben átgondolt. A kicsik és nagyok egyaránt komfortosan érzik magukat, és semmi nem akadályozza őket az önfeledt játékban.

Bizonyította fenntarthatóságát is, már lassan 4 éve működik sikeresen, eddig soha nem volt gond, hogy nem lett volna elég gyermek, vagy bármilyen plusz támogatásra szorult volna az otthon. Amire szükségük van önmaguk erejéből, vagy a szülőkkel összefogva javítják meg, építik fel, szervezik meg.

[8] Hargita megye honlapja [megnézve: 2015.05.23.]. Megtalálható: http://www.hargitamegye.ro/hirek/

Kommunikáció

Bármely projekt, legyen szó akár egy település, akár egy konkrét intézmény megítéléséről, nagyon meghatározó, hogy miként kommunikál kifelé, milyen képet fest a kívülállók számára. Nincs ez másként a napköziotthon esetében sem. Azonban a vezetőség már az átadáson is nagy figyelmet fordított arra, hogy a szülők és a helyi közösség is elfogadja az új épületet és mindenki magáénak érezze azt. Ugyanis az átadó ünnepség keretén belül a szülőbizottság és a résztvevők egy gesztenyefát ültettek el közösen, ezzel is jelezve, hogy élet költözött a napközibe. Ez az együttműködés azóta is jellemzi a napköziotthon működését, amikor lehetőség adódik a szülőket minél több programba vonják bele, hogy a családok valóban második otthonuknak érezzék az otthont.

Egy-egy nagyobb megmozdulás során az intézmény vezetősége a sajtót is bevonja a programokba, hogy ne csak a közvetlenül érintettek értesüljenek a fontosabb eseményekről. A sikeres együttműködés eredményeként a tévével és az újsággal is kapcsolatban vannak.

A napközis otthon minden kommunikációs eszközének célja, hogy a fiatalok, a gyermekvállalás előtt álló családok számára azt sugallni, hogy van egy hely gyermekeik számára, ahol otthonos környezetben nevelkedhetnek, fejlődhetnek. Ezzel is próbálják ösztönözni a helybéliek gyerekvállalását, illetve egyben helyben maradását is.

Javaslatok

Mindemellett javaslatokat is tennénk a napközi otthon még hatékonyabb működése érdekében. Véleményünk szerint hasznos lenne, ha az óvoda maga főzné meg az ebédet. Hiszen így egyből munkahely is teremtődne azzal, hogy az otthon konyhája megkezdené működését, valamint a lehetőség is megnyílna a helyi termelők előtt, hogy termékeiket el tudják adni.

Emellett kiváló kommunikációs eszköz lenne, ha az óvoda elindítana valamilyen hagyományt, valami pluszt nyújtana a gyermekeknek. Gondolunk itt például Csíkszentimre egyik nagy kincsére, a néptáncra. A 2004 óta fennálló Rozmaring kisgyerektánccsoport heti szinten tarthatna foglalkozásokat a napköziotthonban, illetve ehhez kapcsolódhatnák különböző programok, melyek során a település sokszínű hagyományaival, értékeivel ismerkedhetnének meg a gyermekek.

Összegzés

Csíkszentimre egy tipikus vidéki község, mely olyan alapvető problémákkal küzd, mint az öregedő társadalom, a munkahelyek hiánya, az elnéptelenedés. Mindezeknek a folyamatoknak a megállítása megkívánja a fejlesztéseket, a még komfortosabb élet kialakítását. Ennek révén hozták létre a Mesevár Napközi Otthont is, mely megoldást jelenhet a gyermekes családok számára, ösztönzi őket, hogy a munka mellett már nem akadály a gyermekvállalás.

A Mesevár Napközi Otthon minőségi szinten, sikeresen működő intézmény, mely otthont és barátságos környezetet kínál a legkisebbeknek. Mindemellett pedig kiváló példája a helyi igények figyelembevételének, a közösséggel való együttműködésnek.

Illés Gergő – Pál Melinda

Családi házból Turisztikai Központ

Bevezetés

A Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány **Kreatív fiatalok – innovatív vidék** nevű programjának Csíkszereda adott otthont. A program kereti között, az első nap a Sapientia épületében 15 anyaországi és 15 székely hallgató egyikeként részt vettünk egy egész napos helyi fejlesztésekkel foglalkozó képzésen, majd a második napot 2 fős csapatokban (1 székelyföldi és 1 magyarországi hallgató) különböző Hargita megyei településeken töltöttük. Mi egy székelyföldi faluban, **Oroszhegyen** jártunk, hogy egy sikeres projektet megnézzünk és feltérképezzük ennek folyamatát, illetve a településen elfoglalt helyét és fontosságát.

A Turisztikai Központ létrejöttének körülményei

A terepmunkánk feladata az oroszhegyi Turisztikai Központ projekt sikerességének értékelése volt. A Turisztikai Központ épülete családi házként funkcionált egészen 2008-ig, a tulajdonosok elhalálozásáig. Az épület állapotáról ekkor elmondható volt, hogy nagyon leromlott. A benne rejlő lehetőséget a falu polgármestere ismerte fel, aki felkarolta a 180 éves ház sorsát és megvásárolta a telket.

Az igény egy ilyen központ létesítésére már évekkel ezelőtt, 2006-2007-től megvolt, ugyanis már 2007-ben a helyi iskola közössége keresett egy olyan helyet, ahol a gyerekek által összegyűjtött régi tárgyakat be tudják mutatni a vendégeknek, turistáknak. Ennek hiányában a régi községháza egyik termében találtak helyet, amely 2012-ig múzeumként működött. Az első tervek alapján ez a régi ház lett volna az a hely, ahol ezek a régi tárgyak visszakapják jelentésüket, a tiszta szoba megmarad tiszta szobának és a konyha is a régi funkciói szerint lesz berendezve.

A rendkívül jó adottságokkal rendelkező, a település központjában elhelyezkedő épületnek kezdetben, mint említettük, tájház funkciót terveztek, ezért az Uniós fejlesztési pénzek kihasználása érdekében 2010-ben közvagyonba helyezték. Pályázati források azonban ebben az időszakban nem voltak a tervezett tájház funkcióra, így újra kellett gondolni a ház hasznosítási lehetőségeit. Ekkor született meg az ötlet, hogy pályázatot nyújtsanak be a turisztikai központok létrehozására lehetőséget adó kiírásra (Európai Vidékfejlesztési Alapok 313-as tengely).

Bálint Elemér Imre polgármester érdeklődésünkre elmondta, a településen végbement fejlesztéseket minden esetben megpróbálják egymásra építeni. A tervezési munka két részre oszlik, egy belső és külső menedzsmentre. A belső alatt a település közössége és hivatali csapat projekttervezési munkája, míg a külső alatt szakképzett pályázatíró, tervező csapat munkáját értjük. A külső menedzsment is több részre oszlik, különböző típusú projektek, pályázatok munkáját különböző szervezetek, szakemberek végzik. Ez a stratégia sikeresnek bizonyult az eddigi pályázatok során.

A Turisztikai Központ helyszíne

Oroszhegy Székelyudvarhelytől északra, tőle 10 km távolságra fekszik, innen tovább már csak makadámút visz át más településekre. Hét kisebb település tartozik hozzá közigazgatásilag, és Oroszhegy ezeknek a községközpontja. A hozzá tartozó települések Székelyszentkirály, Tibód, Székelyszenttamás, Ülke, Székelyfancsal és Üknyéd. Így összesen a lakosság száma közel 4000, melyből Oroszhegy népessége 1886 fő a legutóbbi népszámlálási adatok szerint. A település felekezeti adatait tekintve Oroszhegy 99%-ban római katolikus, magyar anyanyelvű és magyar nemzetiségű település.

A település sok látnivalót kínál az idelátogatóknak, de ezeket nem foglalta egybe egy olyan helyszín, ahol az idelátogató informálódni tud, hanem csak egyénektől és a falu elöljáróitól, a helyi ifjúsági szervezet vezetőjétől értesültek ezek meglétéről. Ezért is vált fontossá és szükségessé egy olyan központi iroda, amely az idelátogatót információval és útbaigazítással látja el.

A településen szinte minden hónapban ünneplésre kerül sor, hiszen az önkormányzat és a helyi Kulturális és Ifjúsági Egyesület szervezésében megrendezésre kerül Oroszhegyen a Gyermek népdal- és néptáncfesztivál, Nárciszfesztivál, Kézműves és Néptánctábor, Szilvanapok. Ezeken a rendezvényeken nemcsak belföldiek, hanem számos külföldi is megfordul és viszi hírét az itt töltött napoknak. A település és a község többi falvai is gazdag épített örökséggel rendelkeznek, mint a kötött, galambbúgos székelykapuk, ugyanakkor a helyi ácsok és kőművesek munkái is említésre méltóak.

A természeti látványosságok közé tartozik az Urusos kút, Fijér fája, Tündérlikak és a hozzájuk kapcsolódó legendák és történetek. A Turisztikai Központ létesítésének alapgondolata az volt, hogy a helyi épített és természeti adottságokat a potenciális látványosság szintjére kell fejleszteni.

Oroszhegyi látogatásunk során Bálint Elemér Imre polgármestertől megtudtuk, hogy a település a 2007-es Európai Uniós csatlakozás óta 12, a Közösség által finanszírozott pályázatot nyert el. Ezen beruházások keretében 4.000.000 euró (1,2 milliárd forint, 17 millió lej) támogatáshoz jutott Oroszhegy, melyből végbementek infrastrukturális fejlesztések, mint például az úthálózat vagy a csatornahálózat kiépítése, illetve felújításon, korszerűsítésen esett át a községháza, az óvoda, a művelődési ház, a régi és az új iskola.

A sikeres Projekt megvalósulásának bemutatása

Az illetékesek a pályázatban úgy hangolták össze az eredeti elképzeléseket, hogy egy tájház jellegű épületben alakították ki a Turisztikai Központot, így a porta és épület eredeti állapotban megmaradt, megőrizhette elrendezését. A hagyományos székely porta a következőképpen osztható fel: a bejárat, a székely kapu mellett balra található a nyári konyha és a csűr. Ezeket a pályázat keretében restaurálták, többek között új zsindelytetőt kapott, azonban funkcióval nem lehetett megtölteni. A ház állapota azonban nem volt megfelelő a restauráláshoz, statikailag annyira megromlott, hogy a szakemberek indokoltnak látták a lebontását és eredeti állapotában történő felépítését. A ház építése során ügyeltek arra, hogy valamennyit a bontásból újra felhasználható anyagot visszaépítsenek, ezzel költségeket tudtak megspórolni, illetve megőrizték a ház egyes elemeit az utókor számára. Az épület a csűrhöz és nyári konyhához hasonlóan új zsindelytetőt kapott. A tisztaszoba, konyha és vendégszoba egykori helyén irodákat, illemhelyet és tárolót alakítottak ki, a pincében kapott helyet a fűtéstechnika és egy raktárhelység.

A projekt összköltsége és a pályázati forrás 111.335 euró (azaz 33,5 millió forint, 480 ezer lej) volt.

Oroszhegyen tervben van egyfajta koordináció elindítása, melyben feltérképezik a térség épített, kulturális, és természeti értékeit. Ennek egyértelműen az a célja, hogy a szezonális jellegű Nárciszfesztivál és Szilvanapok mellett olyan attrakciók lehetőségét nyissák meg, amelyek hosszabb távon, vagy akár egész évben vonzóvá tennék a területet az emberek számára. A másik kiemelt pont egy klaszter hálózat létrehozása térségi szinten. Véleményünk szerint egy ilyen Turisztikai Központ alapul szolgálhat egy ilyenfajta kezdeményezésnek, sőt később egy koncentrált kezdeményező és összetartó funkciót is elláthat a községben, térségben.

A projekt megvalósulása folyamán felmerülő nehézségek

Nehéz volt összehangolni a porta „újjáélesztését”, a régi épületet lebontani és a saját anyagából újrahasznosítani az eredeti stílusban, térelrendezésben. Ez nagy kihívás volt, de jól átgondolt tervek alapján és egy remek kivitelezővel sikerült a kihívásnak eleget tenni.

A turista első találkozása a tájház jellegű Turisztikai Központtal

Általánosságban elmondható, hogy az érdeklődők a hagyományos porta és eredeti épület miatt első pillantásra azt gondolhatják, hogy egy tájház fogadja őket, azonban a tájház elemeit is magán hordozó belső modern terű irodák minden kor igényét kielégítik. Klimatizált, számítástechnikai berendezésekkel felszerelt irodák, a települést, községet bemutató kiadványok segítik a pihenésre, élményekre vágyódó turistákat.

Annak ellenére, hogy a munkálatok teljesen befejeződtek, látogatásunkkor (2015. május 15.) a pályázat még nem volt lezárva, az utolsó ellenőrzésre vártak. A Turisztikai Központot jelenleg még inkább látogatni lehet, minthogy tényleges funkcióját betöltené. Jelenleg 2 munkatárs van alkalmazva a Központnál, akik munkájuk keretében a turisztikai értékeket népszerűsítik, a helybélieket és a turistákat értesítik a turisztikai programokról, besegítenek a rendezvények szervezésébe, a turisták elszállásolásába, felhívják a turisták figyelmét a helyi látványosságokra, pihenési, szórakozási lehetőségekre. Egyelőre a turisztikai munkatársak nem az épületben, hanem a községházán végzik munkájukat. Ez egyrészről érthető, hiszen a turisztika fejlettsége, illetve a Turisztikai Központ szolgáltatásai iránti kereslet nincsen olyan szinten, amely indokolttá tenné az irodák egész napos nyitva tartását, üzemeltetését, a jövőben azonban mindezek fejlesztése érdekében célszerű egy kiszámíthatóbb üzemeltetési rendet kialakítani. Erre a fejlesztési javaslatainkban térünk ki részletesebben.

A Turisztika Központ kommunikációs eszközei

Speciális helyzetben vagyunk, amikor a program kommunikációját kell meghatároznunk. Ezt azért merjük kijelenteni, mert egy Turisztikai Központ építése kommunikációs hidat épít a település, község, térség és a nagyvilág között. A projekt végig a helyi közösség támogatását élvezte, hiszen a székely motívumok megőrzése a helyi emberek számára fontos és örökérvényű tényező. A program

termékei között említhetjük a kor követelményeinek megfelelő írásos bemutatóanyagot, amely a későbbiekben kiegészülhet a kor igényeit napjainkban még inkább meghatározó online anyagokkal, programcsomagokkal. A program kezdetéről és a folyamatról is számos cikk, felvezetés, bemutatás, interjú, helyzetelemzés jelent meg a helyi írott és elektronikus sajtóban. Jelenleg többféle szóróanyag áll a vendégek, turisták rendelkezésére.

A sikeres projekt jelentősége a helyi közösség számára

A Turisztikai központ helyi adottságánál fogva is – a falu központjában, a leglátogatottabb helyen található – az egész településre hatással van. Egyszerre szolgálja eszmeiségében a falu régi hagyományos építészeti arculatának megőrzését, mivel egy közel 200 éves porta került felújításra és újjáépítésre, valamint a falukép védelmét. Emellett a porta elé egy gyönyörű, festett, faragott kötött, galambbúgos kapu került, melyet ugyancsak restauráltak. A kapu restaurálását Berze László és felesége Berze Katalin székelyszentkirályi kapufaragók végezték. Mindezek a tényezők hitelesítik és erősítik a hagyományápolást, az épített és tárgyi örökség megőrzését, mely a turisztikai központ esetében párosul egy modern, a kultúra szolgálatában is álló intézménnyel.

A helybéliek nagyon pozitívan fogadták, örültek a kezdeményezésnek és a megvalósításnak, a falu határain túl pedig nagyon jó visszhangra talált a kezdeményezés. A helyiek mellett a turisták igényeit is kielégíti a központ, ennek köszönhetően jobban előtérbe kerülnek a környezeti és kulturális aspektusok, megnőhet a turisták és vendégéjszakák száma, megnőhetnek a szolgáltatók bevételei.

A Turisztikai Központ sikeressége

Mitől lesz sikeres egy program? Véleményünk szerint egy program sikerességét nem lehet az átadás évében vagy az azt követő 1-2 évben meghatározni. Mi inkább 10-20 éves távlatban gondolkozunk, abban, hogy milyen fejlesztéseket generál egy-egy sikeres pályázat. Ahogy a következő fejezetben kifejtjük, számos funkcióval lehet feltölteni egy Turisztikai Központ működését, segítségével kiszélesedhet a turisztikai fejlesztések horizontja. Jelen pillanatban a program sikerének mégis azt tartjuk, hogy sikerült megőrizni egy régi, szép időket megélt, tipikus székely épületet és portát, amely a helyiek sok-sok munkájával és kreativitásával még szebb időket élhet meg Oroszhegy központjában. Mivel Oroszhegy része a Sóvidék-Hegyalja-Turisztikai Régiónak, ezért fontos szerepet játszik hosszú távon ezen a

helyszínen a Turisztikai Központ és annak szolgáltatásai. A munkatársak ezeknek az épített és természeti örökségvédelemnek a feltérképezését, stratégiáját végzik, hogy megfelelő szolgáltatásokat tudjanak nyújtani települési és térségi szinten is.

Kreatív ötletek, javasolt fejlesztési tervek

Az ötletelést a Turisztikai Központ apropóján és annak bizonyos kihasználtságából kifolyólag kezdtük meg. Javaslataink nem csupán a Központ működtetésére irányulnak, hanem a településfejlesztés szélesebb körére is.

A valódi funkció elérése érdekében, miszerint a megújult épület a község és a térség Turisztikai Központjává váljon, olyan kínálatot kell csomagba gyűjteni, amelyek keresletet generálnak. Ezt a folyamatot némiképp hátráltatja az a tényállás, hogy Oroszhegy egy zsáktelepülés, ám ha másik oldalról közelítjük meg a dolgokat, könnyen előnnyé formálhatjuk az áthaladó forgalomtól mentes, csendes vidéki községi környezetet.

A térségi központ szerep növelését is elengedhetetlennek tartjuk a Turisztikai Központ viszonylatában. Ezek szerint Oroszhegy településnek nem csupán saját, vagy községi határain belülről kell a turisztikai attrakciókat csomagba gyűjtenie, hanem 3-4 napos programok összeállításával kell a településre csábítani a turistákat.

A program termékei kapcsán merült fel bennünk, hogy a Turisztikai Központ további hasznosítása, fenntartása érdekében elengedhetetlen egy olyan szervezet létrehozása, amely térségi szinten gondolkozik turisztikai desztináció tekintetében. Ahogy az írásunkból kiderült, a turisztikai irodákban minden feltétel adott egy online rendszer üzemeltetéséhez, amely segítségével az érdeklődők a világ bármely pontjáról megismerkedhetnek Oroszhegy és térsége kincseivel, szállás- és vendéglátóhelyeivel, illetve egy lehetséges látogatás programcsomagjával. Egy ilyen típusú vállalkozásnál merésznek kell lenni, ki kell terjeszteni a határokat és partnerségeket kell létrehozni az élet számos területén tevékenykedő szereplők, emberek között, hiszen minden sikeres program, történet kulcsa az együttműködés.

Abban mindketten egyetértettünk, hogy Oroszhegynek, mint valamennyi székelyföldi településnek, komoly erőssége lehet, ha sikerül megőrizni kulturális, épített és természeti környezetét, hagyományait. A fenntartható fejlődését pedig generálhatja, ha ezeket belső, endogén erőforrásokra támaszkodva valósítja meg.

A gyönyörű táj adottságaiban rejlő potenciálok kihasználása érdekében érdemes lenne bemutató jellegű tanösvényeket, tematikus túraútvonalakat, pihenő- és táborozóhelyeket kialakítani.

Kitörési pontként fogalmaztuk meg az oroszhegyi szilvára alapozható táj-specifikus termékek megjelenési lehetőségét, illetve a multifunkcionális agrárium kiépítését, amelyben már nem az élelmiszeripari termelés lenne az elsődleges, hanem a táj és a tradicionális életközösségek megőrzése. A varázslatos dombok közepette természetesen nem egy szarvasmarha telep létesítését tartjuk ajánlatosnak, sokkal inkább a legeltető állattartás felelne meg a komplex térségfejlesztés követelményeinek. A szilva termesztése kapcsán talán még egyszerűbb a képlet, hiszen a községben nagy hagyománya van, ahogy az oroszhegyi Szilvanapok rendezvény is jelzi. A jövő kérdése az, hogy ezt az adottságot sikerül-e a helyi embereknek és a községnek gazdaságilag kamatoztatni.

A település egyik legnagyobb foglalkoztatója a pékség, amely 68-70 embert foglalkoztat. A pékséggel együttműködést lehetne teremteni a jövőbeni helyi termelőkkel, hiszen a pékáruk és a tejtermékek gyakran egy helyen találnak gazdára. Így a közös értékesítés lehetősége is nyitott, arról nem is beszélve, hogy megfelelő állomány esetében egy tejfeldolgozó üzem újabb munkahelyeket teremthet. Szintén meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy a pékség hogyan, milyen formában tudná hasznosítani a térségben termelt szilvát és gyümölcsöt. Az európai piacok megnyílásával az egyedi, táj-specifikus termékek nagy lehetőség előtt állnak. Oroszhegyen a múltba nyúló hagyományok miatt van létjogosultsága a szilvafák telepítésének, a szilvatermesztés növelésének, és lehetőség szerint szükség van a térségben az állattenyésztés, elsősorban a szarvasmarhatenyésztés ösztönzésére. Ezeken a gazdasági eredményeken túl, egy turisztikai sikertörténet alapjául is szolgálhatnak, hogy 20-30 év múlva büszkén látogathassuk meg gyermekeinkkel az oroszhegyi hegyeket, és vásároljunk az oroszhegyi szilvából készült termékekből.

Kovács Judit-Tünde – Papp Barbara

A szépvízi sajtüzem mint sikeres vidékfejlesztési program

Jelen tanulmány Szépvíz község egyik sikeres kezdeményezését mutatja be, a Szépvíz Csengő tejfeldolgozó központ megalakulását, annak előzményeit, működési feltételeit, valamint a közösségre gyakorolt hatását. A tejfeldolgozó megalakulásában a közösségi összefogás példaértékű méreteket öltött, ugyanis a község három településének közbirtokossága, Szépvíz önkormányzata, Hargita Megye Tanácsa, valamint a helyi állattartó gazdák együttes erejével valósulhatott meg. Az üzem átadására, mely öt embernek biztosít állandó munkahelyet, és további 107 gazdának megélhetési forrást, 2015 áprilisában került sor.

Társadalmi környezet

Szépvíz azon községek egyike, amelyek kiemelkednek a székelyföldi falvak közül sikeres kezdeményezéseik révén. A község az utóbbi években dinamikusan fejlődött, sikeressége a közösség támogatásából, valamint a helyi elöljárók tettrekészségéből fakad. A szépvízi lakosok egymáson való segítése a régmúlt időket idéző kalákákban gyökerezik. A község jelenlegi fejlesztési projektjeibe a helyi önkormányzat igyekszik minél hatékonyabban bevonni Szépvíz közösségét. A település sikeressége több pillérre épül, ugyanis számos rendezvény, projekt, összefogás tapasztalható, mely hozzájárul a helyi fejlesztéshez. A település nevének hallatán elsősorban a Káposztafesztivállal asszociálunk, hisz Szépvíz híres a több száz éven keresztül monokultúrában termesztett káposztájáról. A szépvíziek azonban nemcsak a káposztára büszkék, hanem a Szent László-legendára is, mely magyarázatot nyújt a település nevének kialakulására. Kevés székelyföldi település büszkélkedhet azzal, hogy rendelkezik saját rádióval, havilappal, ifjúsági egyesülettel, valamint egy naprakész honlappal. A polgármester hitvallása szerint amire lehetőség adódik, azt helyben kell megvalósítani. Így jött létre a szépvízi tejfeldolgozó üzem. Létrehozói szeretnék, ha legalább akkora sikerességnek örvendene, mint az évente megrendezésre kerülő Káposztafesztivál.

A kezdetek

Szépvíz természeti adottságainak számbavételekor említést kell tennünk a havasi legelőkről is, melyeket birtokol. A lakosság számottevő hányada foglalkozik állattartással, főként szarvasmarhával, így megfelelően ki tudják használni a legelők által nyújtott előnyöket. A helyi sajtfeldolgozó üzem megalakulásának időpontjáig a helyi gazdák ki voltak szolgáltatva a nagy tejfelvásárló üzemeknek. Ennek a kiszolgáltatottságnak a megszüntetése érdekében született meg az az ötlet, hogy az előállított tejet helyben dolgozzák fel és értékesítsék. A tejfeldolgozó létrejötte hosszú és fáradtságos munka eredménye, a létesítés gondolata hamar megszületett, ám a megvalósítási folyamat több mint négy évet ölelt fel. Ferencz Tibor polgármester bevallása szerint az első elképzelések alapján a tejfeldolgozót azoknak a fiatal gazdáknak a közreműködésével szerették volna elindítani, akik nem rendelkeztek szarvasmarhákkal. Ez az együttműködési folyamat másfél év után sem hozott eredményeket, így minden olyan gazdát törekedtek bevonni a projektbe, akik rendelkeztek szarvasmarhákkal. A gazdákkal heti szinten megbeszélések, egyeztetések zajlottak, mindaddig, amíg sikerült egy szövetkezetbe tömörülni.

A projektről bővebben

A tejfeldolgozó üzem a létrejöttét a több forrásból érkező támogatásoknak köszönheti. A szépvízi, csíkszentmiklósi és borzsovai közbirtokosságok biztosították az anyagi forrásokat az üzem gépsorainak a beszerzéséhez. A terület, melyen az üzem található, a szépvízi önkormányzat, valamint az épület a szépvízi közbirtokosság tulajdonában van. A szarvasmarhákat tartó gazdák, szám szerint százheten is hozzájárultak a megalakuláshoz, ugyanis állatonként 50 lejjel támogatták az üzem létrejöttét. Az összberuházás értéke 400 000 euróra tehető. További fejlesztésekben is gondolkodnak az üzem létrehozói, ugyanis ahhoz, hogy friss termékeket is lehetőségük legyen előállítani, további gépsorok beszerzése szükségeltetik, amelynek költsége 150 000 euróra tehető.

A szövetkezetbe tömörült gazdák a három település tejbegyűjtő központjaiba szállítják a friss tejet, mely naponta, reggel és este történik. A jelenlegi felszereltség napi 5 000 liter tej feldolgozását teszi lehetővé, jelenleg azonban valamivel több, mint 3 000 liter tejet szállítanak az üzembe. Az itt összegyűjtött tejet az üzembe szállítják, ahol nem hűtik le, kizárólag szűrik, majd feldolgozzák. Az üzem rendelkezik egy saját érlelő kamrával, valamint egy csomagoló részleggel is. Jelenleg a

gépsorok egy hosszan érlelt trappista típusú sajt előállítását teszik lehetővé, azonban a termékpalettát bővíteni kívánják más típusú sajtokkal, valamint olyan friss termékekkel is, mint a vaj, tejföl vagy joghurt. Üzletekben még nem vásárolhatóak meg az üzem termékei, azonban a megjelenés hetek kérdése. Az üzemet, mely 2015 áprilisában kezdte el működését, ketten működtetik, egy ügyvezető igazgató, valamint egy sajtmester, azonban rajtuk kívül még három embernek nyújt megélhetési lehetőséget.

Felmerülő problémák

A tejfeldolgozó üzem megvalósítása során több nehézséget is szükséges volt leküzdeni. Az egyik legnagyobb problémát a helyi lakosok meggyőzése jelentette, hisz többen borúlátóak voltak a megvalósítás kapcsán. A polgármester elmondása szerint a negyvenöt évig tartó kommunizmus rányomta a bélyegét az emberek gondolkodásmódjára, ugyanis egyre kevesebben hisznek a közösség által fenntartott projektekben. A nehézségek másik forrását a finanszírozás megoldása jelentette.

Eredmények

Az üzem létrehozása több szempontból is eredményesnek tekinthető. Az üzembe szállított tej literéért 1,2 lejt fizetnek, ez meghaladja az eddigi felvásárlók által biztosított összeget, mely legjobb esetben is 80 banit jelentett. Azon túl, hogy a helyi állattartó gazdáknak egy biztos megélhetési forrást jelent az üzem, a további célok közt szerepel a termékek fejlesztése, friss termékek bevezetése, valamint az értékesítés helyi üzletláncokban. A projekt hosszú távú céljai közt szerepel, hogy bővítsék a tejet beszállítók körét a környékbeli települések gazdáinak bevonásával.

Kommunikáció

A tejfeldolgozó tüzemben előállított termékekre kerülő logót a helyi önkormányzat egyik munkatársa tervezte. A logóban szerepelnek azok a szimbólumok, melyek kiemelkedő helyen szerepelnek a helyi lakosok értékrendjében. Egy tejcseppben találkozunk egyszerre kaszálóval, fenyőfával, nappal, tejes bödönnel, valamint egy tehénnel, csengővel a nyakában. A tejcsepp mellett a Szépvíz Csengő feliratot olvashatjuk, ez ugyanis a márkanév. Szépvíz területén található egy olyan kaszáló, melyet Csengőnek nevez a helyi lakosság, innen jött a márkanév ötlete is.

Annak függvényében, hogy a logó milyen termékre kerül majd fel, a felirat háttérszíne változik, például a rózsaszín változat egy hagymás sajtot fog jelölni.

Az üzem létrehozásáról Szépvíz havilapjában, a Nádi Suttogóban is olvashattak az érdeklődők. A projekt nagy médianyilvánosságnak örvend, hisz olyan román hírportálok is cikkeztek róla, mint a voceatransilvaniei.ro, vagy a mediafax.ro, de a szekelyhon.ro, valamint a Hargita Népe napilap is előszeretettel számol be a sikeres kezdeményezésről.

Társadalmi elfogadottság

A feldolgozó létrehozása nagy társadalmi elégedettséget váltott ki. A polgármestert idézve: „Ez a megvalósítás hitet, egzisztenciát és jó közérzetet teremt községünkben, hiszen munkahelyekről van szó, a szülőföldön való boldogulásról, földjeink megműveléséről, örökségünk megtartásáról, a megmaradásról és mondhatnám, hogy az autonómiáról, hiszen saját magunk gazdái leszünk.” (Nádi Suttogó 2015 V/3)

A siker hordozói

A tejfeldolgozó üzem létesítése nagy sikernek örvend, 2015 márciusában Magyarország nemzeti fejlesztési minisztere, Hargita Megye Tanácsának elnöke, valamint helyi elöljárók, politikusok is látogatást tettek Szépvízen, ahol a polgármester és a Csengő Tejszövetkezet vezetője mutatták be a projektet.

Az üzem létrehozása egy tervszerű, előre alaposan átgondolt folyamat volt, bevonva az érintetteket is a tervezési és döntéshozási fázisba. A projekt kivitelezését időszakos egyeztetések előzték meg a helyi szereplőkkel, ezen alkalmak keretein belül lehetőség volt hangot adni az egyéni nézőpontoknak, véleményeknek. A tejfeldolgozó üzem megvalósítása sikeresen ötvözte a helyi igényeket a térségi adottságokkal.

Az endogén erőforrásokra alapozó fejlesztés példaértékkel bír a térség települései számára. A sikerhez hozzájárul az országos sajtóban való megjelenések száma, román és magyar sajtóorgánumok is írtak az üzem megalakulásáról. A polgármester továbbá pozitív hozadékként említi, hogy a projekt közvetlen hatást gyakorol a helyi szarvasmarhatartókra, ugyanis várhatóan gyarapodni fog a község szarvasmarha állománya, valamint az emberek állattartásba vetett hite is megerősödik.

Javaslatok

A projekt sikerességéhez a szerzők az alábbi röviden megfogalmazott javaslataikkal, észrevételeikkel kívánnak hozzájárulni, ezért célszerűnek tartják az alábbiakat:

- az üzem előtti tér parkosítása, közösségi tér, esetleg helyi piac kialakítása
- termékbemutatóval és kóstolóval egybekötött üzemlátogatások szervezése iskolai csoportoknak, turistáknak
- gyakornoki programok bevezetése nemcsak élelmiszeripari, hanem marketing és kommunikáció tevékenységkörben is
- partnerségi viszony kialakítása a térség oktatási intézményeivel, bekapcsolódás az „Iskola másként" programba
- egységessé tenni az üzem arculatát, rendszeres, tervszerű marketing-kommunikációs programot kidolgozni térségi szakemberek bevonásával (ide sorolhatjuk többek közt a község honlapján, valamint a médiában való megjelenést, közösségi oldal létrehozását, értékesítési csatornák feltérképezését, magát az értékesítést, belső kommunikáció koordinálását, mely alatt a gazdákkal való hatékony információcserét értjük)

Források:

Nádi Suttogó, 2015. V./3
http://szepviz.eu/kepek/file_f8c030d9d201.pdf

Hargita Népe, 2012. XXIV. /38
https://hnepe.files.wordpress.com/2012/02/1202240116.pdf

Szekelyhon.ro
http://www.szekelyhon.ro/aktualis/kezzel-foghato-eredmenyek-a-borzsovai-egyesuleti-csarnoknal

Vocea Transilvaniei
http://www.voceatransilvaniei.ro/fabrica-de-prelucrare-a-laptelui-in-valoare-de-450-000-de-euro-inaugurata-la-frumoasa/

Mediafax.ro
http://www.mediafax.ro/economic/o-fabrica-de-lapte-a-fost-inaugurata-in-harghita-in-urma-unei-investitii-de-450-000-de-euro-14104539

Szabó Hunor – Hoffmann György

Homoródalmási Turisztikai Információs Pont – a turizmusfejlesztés lehetőségei

Bevezetés

A tavalyi, azaz a 2014-es esztendő augusztusában nyitotta meg kapuit Homoródalmáson a helyi turisztikai iroda. Az iroda létrejöttét önkormányzati kezdeményezésre, pályázati pénzből sikerült finanszírozni. A történet két dolog miatt is érdekes. Egyrészt a település és talán Erdély legrégibb parasztházát sikerült nagyon szépen felújítani. Másrészt pedig itt kapott helyet a település leghíresebb szülöttének, Szabó Gyula írónak örök emléket állító emlékszoba is. Tehát Homoródalmáson, hála a sikeres kezdeményezésnek, egy csapásra 3 „legyet" sikerült ütni. Egy információs pont, mely kiindulópontja lehet minden Homoródalmásra látogató turistának. Egy példaértékűen felújított műemlék épület, amely régi fényében pompázik, és egy emlékhely a falu híres szülöttének.

A projekt létrejötte

A település vezetőségében, élükön Rigó Mihállyal – akkori és jelenlegi polgármesterrel – valamikor 2007-ben fogalmazódott meg az ötlet, hogy a tulajdonos Bencző családtól megvásárolja az épületet. Az akkori ötlet szerint falumúzeumot és a 2004-ben elhunyt Szabó Gyula író személyes tárgyaiból emlékszobát rendeztek volna be. Kapóra jött az ezekben az években útjára indított nemzeti vidékfejlesztési program (Programul Național pentru Dezvoltare Rurală - PNDR), amely többek között magába foglalja a turisztikai potenciál kihasználását segítő intézmények létrejövetelének finanszírozását is. Összekapcsolták a fenti ötletet egy turisztikai információs bázis létrehozásának tervével, és beadták a szükséges iratokat. A benyújtott pályázatot a bizottság sikeresen bírálta el, és az önkormányzatnak 99 706 eurós összeg állt rendelkezésére a szükséges beavatkozások elvégzésére. A felújítási munkálatokra a közbeszerzést egy székelyudvarhelyi cég nyerte, amely 2012 második felére végzett a felújítási munkálatokkal. Közben Szabó Gyula örököseivel sikerült megállapodni abban, hogy átadják az író néhány személyes

tárgyát, az írógépét, az íróasztalát, kéziratokat és fényképeket, amelyeket itt kiállíthatnak és bemutathatnak a látogatóknak. Az irodahelyiség részére pedig nyers bútorokat vásároltak, amelyeket helyi kézművesek jellegzetes környékbeli motívumokkal festettek ki, önkéntes alapon. A támogatás részét képezte 2 turisztikai végzettséggel rendelkező személy alkalmazása is. Ezt helyi szinten sikerült megoldani. Jelenlegi irodavezetők: Antonya Réka és Török Ildikó.

A 370 éves épület

A Homoródalmás és talán Erdély legrégebbi lakóháza [1]az ún. Német utcában áll. 1762. augusztus 30-án a határőrséget szervező császári sorozóbizottság első udvarhelyszéki állomásaként Almásra tette székhelyét. Később innen indult az egész székre kiterjedő ellenállás. Néhány hónap múlva büntetésként beszállásolták az Althan lovasezred egy századát az itteni házakba. Innen az utca elnevezése.

Maga az épület egy kőből készített, vakolt, világoskékre festett, cseréppel fedett ház. Homlokzatán jellegzetes nyílások vannak. A szakemberek szerint a szász építészeti hatás elemei jól kivehetők az épületen. Kb. 70–80 cm vastag falai vannak. Ezek építésekor szokásos kőműves technika mellett az úgynevezett forrómész használatához kapcsolódó módszert alkalmazták. Ez utóbbi esetben mintegy 1-1,2 méter magasságig zsaluk közé felrakták a köveket, majd erre öntötték rá a homokkal összekevert forró meszet (szuvatot).[2] A mészkő adott volt, ugyanis a közeli bánya több évszázadon keresztül biztosított az Almáson élőknek fontos jövedelemforrást.

Ahogy belépünk, a jobbra nyíló nagyszoba mestergerendájába vésve olvasható a *„MICHAEL-ZSILA GIET VDVARHELI AD 1645”* felirat. Amikor a projekt létrejöttéről kérdeztük az alpolgármestert, Szondi Zsoltot, meg is jegyezte viccesen, hogy tulajdonképpen ezért az egy gerendáért vették meg annak idején az épületet. A nagyszobában kaptak helyet a festett bútorok, valamint két számítógép a világhálón szörfözni vágyóknak. Egyébként a 70-80 cm vastag falaknak köszönhetően a forró nyári napokon is kellemes hűvös levegő várja a látogatókat.

A másik helyiség az előtér, és itt kapott helyet a már említett emlékszoba is. Belépve az az érzésünk, hogy az író imént tette le olvasószemüvegét, és épp csak kilépett. Íróasztalán legfőbb munkaeszközei mellett megszemlélhetők kéziratai.

[1] Furu Árpád: *Udvarhelyszék népi építészete*. Kolozsvár (2010)

[2] Furu Árpád: *Udvarhelyszék népi építészete*. Kolozsvár (2010)

Kötetei és egyéb publikációi mellett még kiadatlan művei is helyet kaptak. Díjai, elismerései, a család által felajánlott Benczédi-kisplasztikák a polcokon sorakoznak. Az emlékszoba tárgyi emlékei között láthatók azok az őskövületek is, amelyeket Szabó Gyula maga gyűjtött.

Szabó Gyula (1930-2004)

A 20. század második felének egyik legjelentősebb romániai magyar prózaírója. Homoródalmás szülötte az ötvenes évek közepén debütált Gondos atyafiság című kötetével, 1957 és 1992 között az Utunk és a Helikon irodalmi folyóiratok egyik szerkesztője volt. Riportokat, elbeszéléseket, regényeket írt, fontosabb kötetei: Gólya szállt a csűrre, A szülőföld szimfóniája, Tinta és tulipán, Három a tánc, A sátán labdái, Kegyetlen kegyelet. Az Almásiak büszkék a falu híres szülöttére. Ezt bizonyítja a korábban róla elnevezett kultúrotthon és a nemrég átadott emlékszoba is. Szülőfalujához való kötődését a következő idézettel lehetne a legjobban összefoglalni: *„Ez nekünk szívet dobbantóan szülőhely, szinte a bölcsőringatás ritmusában mozdulhat a nyelv valami bölcsődal-félére:*

Homoródalmás, a többi más.”

A településről

Homoródalmás az egykori Udvarhelyszék második legnépesebb nagyközsége. Az 1334. évi pápai tizedjegyzékben említik először. Homoródalmás néven 1609-ben említi először egy kiváltságlevél, feltehetően hét kisebb falu (Almás, Kakod, Benesfalva, Varjas, Benczőfalva, Czikefalva, Ipacs) összeolvadásából jött létre, nevét a környéken honos vadalmáról kaphatta. Homoródalmás a magas domb és hegyvidék határán elterülő, a Hargitától délre nyúló Kis-Homoród völgyében fekvő község. Határai messzire kinyúlnak, 22 km hosszúságban, 5-8 km szélességben ÉK – DNy irányban elhúzódó területet változatos kőzettani felépítés, tektonikai törésvonalak jelenléte, ebből következően gazdag domborzati formakincs és természetes növénytakaró jellemzi. Területe 11 250 hektár. Régen fontos szerepet játszott a gazdasági életben a mészégetés. Szekereken vitték a meszet távolabbi környékekre és ott pénzre vagy egyéb árura cserélték. Ma már a fő megélhetési forrás a településen a mezőgazdaság, állattenyésztés. Ez valószínűleg a következő években meg fog változni, ezért is nyitott a település a turizmus irányába. A szükséges infrastrukturális fejlesztések, amelyek élhetővé tesznek egy vidéki települést, megtörténtek vagy folyamatban vannak. Az utak állapotának rehabilitá-

ciója folyamatban van. Ha elkészülnek ezek, Csíkszerda 30 perces, Székelyudvarhely csupán 25 perces távolságra kerül. Az önkormányzat a saját kezelésébe tartozó utakra is kiemelt figyelmet fordít. Sikerült felújítani az ivóvízhálózatot. Hamarosan a szennyvízhálózat kiépítése is megkezdődik a településen. A szemét elszállítását magáncég végzi. Az emberek kezdenek rájönni, hogy a 21. században nem a patakmederben van a helye a hulladéknak. A közbiztonság érdekében több kamerát szereltek fel a település területén, valamint két biztonsági őrt alkalmaznak. Pályázati pénzből épült egy tornaterem és egy műfüves sportpálya. Van vendégháza a településnek, ahol számos településre érkező vendéget el tudnak szállásolni. Ezek a fejlesztések mind a helybéli lakosságnak, mind az idegenforgalomnak jót tesznek. Sajnos, a fenti fejlesztések ellenére is csökkenő tendenciát mutatnak a legutóbbi népszámlálási adatok. Míg 1992-ben 1534-en éltek a településen, addig 2011-re ez a szám 1339-re csökkent[3]. Többségében magyarok. A hivatalos adatok szerint 5 román és 5 roma nemzetiségű, azonban ez a szám jóval magasabb az utóbbi népcsoport esetében. Ebből és a rájuk jellemző életformából adódnak is kisebb-nagyobb feszültségek.

Az iroda létjogosultsága

Bár Homoródalmás lakosság szempontjából nem túl népes település, ez nem jelent különösebb gondot, hiszen egymagában alkot közigazgatási egységet, egyetlen hozzácsatolt faluja sincs. Minden helyben megtalálható, ami egy vidéki településen lenni szokott: polgármesteri hivatal, jegyző, posta, orvosi-fogorvosi rendelő, gyógyszertár, rendőrség, általános iskola, óvoda, boltok és szolgáltatások. Lassan egy éve pedig már turisztikai iroda is van a településen. Létrehozásával a térség, Homoródalmás, a Vargyas szurdokvölgy turisztikai vonzerejét, látványosságait kívánják széles körben ismerté tenni. Amire főként építeni lehet látványosságok terén, azok a természet alkotta látnivalók. A Vargyas szurdok és környéke egészen egyedülálló látványt nyújt az ide látogatóknak. A természetvédelmi terület összesen 998 hektárjából közigazgatásilag 800 hektár tartozik Almáshoz. A 4 km hosszú szurdokvölgy ritka természeti jelenségei közül említésre méltó a Vargyas patak vizének közel 1 km hosszú földalatti útja. Tulajdonképpen jelenleg is alakítja a patak a szurdokot. A szurdokvölgyben a különböző magasságokban eddig 124 barlangot tártak fel. Ezek közül a legismertebb az Orbán Balázs vagy Almási főbarlang, amely a Keleti Kárpátok vonulatának leghosszabb, és Erdély

[3] Forrás: Institutul National de Statistica

legelőször tudományosan felkutatott és feltérképezett barlangja. A barlangról az első írásos feljegyzés 1637-bõl származik, amikor is az udvarhelyi derékszék a barlangot – mint a nép vész idején való menedékhelyét – a homoródalmásiaknak ítéli, *„felhagyva a vargyasiaknak azon jogát, hogy vész idején, mint menhelyet használhassák”.* Fridvalszky János 1767-ben megjelent *„Erdély ásványairól”* c. művében a következőket írja a barlangról: *„Mondják, hogy van egy szikla, melynek mélyében egy nagy járat nyílik, amelyet a természet csodálatos művészete boltozatokra és fülkékre osztott sztalaktitokkal díszítve.”* 1835-ben Udvarhelyszék földmérő mérnöke, Fekete István térképezte fel és adta ki egy évvel később a barlang „aljrajzát”.

A fő barlang 1931-től viseli az Orbán Balázs nevet. 1527 méteres hosszúságával a völgy leghosszabb barlangja. Impozáns bejárata a Csudálókő oldalában nyílik, mintegy 20 méterre a patak szintje fölött, ahova lépcsők segítik a feljutást. Orbán Balázs monumentális monográfiájában az 1868-ban megjelent „Székelyföld leírása” című művében részletesen és igen szép szavakkal illette a barlangot és környékét: *„Az almási barlang és ennek nagyszerű szorosa ez, mely bizonnyal egyike földrészünk legmegragadóbb pontjainak, s melyet gyenge tehetségemtől kitelőleg, ismertetni czélomul tűztem ki.”* Jókai Mór a *„nagy magyar mesemondó”* és Wesselényi Miklós szintén megtekintették erdélyi látogatásuk alkalmával a barlangot. Jókai útinaplójában részletes írással számol be látogatásának körülményeiről.

Valószínűleg, ha e híres emberek fáradtságot nem ismerve eljöttek megnézni a természet e csodáját és utána úgy gondolták, hogy papírra vetik a látottakat, akkor a ma emberei között is vannak hozzájuk hasonlóak. Ebben lesz szerepe az irodának és az ott dolgozóknak, hogy megtalálják és elhozzák a településre azokat, akik érdeklődnek a természet e csodái iránt.

A siker titka

Ahhoz, hogy bármely fejlesztés sikeres legyen, szükségesek úgynevezett sikerfaktorok, amelyek megléte nélkül nem képes hozni a beruházás a tőle elvárt eredményeket. Nagyné Dr. Molnár Melinda alapján ezek a faktortényezők az alábbiakban értelmezhetőek:

- Társadalmi faktor
    1. Innovációs mag
    2. Hiteles, a közösség bizalmát élvező vezetés
    3. Az első két pont egybeesése
    4. Közösségépítés

- Gazdasági faktorok
    5. Hasznosítható adottságok
    6. A piaci rés megkeresése

- Infrastrukturális faktorok
    7. Kommunikációs infrastruktúrák használata
    8. Közlekedés, földrajzi helyzet

Vegyük sorba a különböző csoportokat. A társadalmi faktor közül az innovációs mag megléte, ha nem is határozottan, de jelen van a településen, erről már *„A projekt létrejötte”* című fejezetben szó esett. Ezt a tényt erősíti azoknak a civil kezdeményezéseknek a megléte (pl.: Homoródalmásért Alapítvány, Merke Ifjúsági és Kulturális Egyesület), amelyek aktívan működnek a településen, és ténylegesen a fejlődés érdekében alakítják ki tevékenységkörüket. Összegezve Homoródalmás társadalmi faktorait, egy olyan településről beszélünk, amely képes önmagát erős közösséggé formálni, és a fennmaradás érdekében agilisan cselekednek is.

A gazdasági faktorok közül Homoródalmás rendelkezik azokkal a természeti adottságokkal, amelyre a turizmus különböző típusai építhetők, fejleszthetők. A természeti adottságok pontos ismerete, a folklór és a hagyományőrzés szintén a település erősségét képezi, tehát a turisztikai információs pont kialakításakor jó felismerések születtek, és ezeket jó döntések követték.

Az infrastrukturális faktorokat vizsgálva a kommunikációs csatornák használata, és úgy általában a település kommunikációja és marketingje még kiépítés alatt áll. Nagyon fontos megjegyezni, hogy a helyes irányok és módszerek megválasztása az iroda további működését nagyban meghatározhatja. Az irodában a nyomtatott ismertető flyerek mellett a település történetét bemutató film is elérhető DVD lemezen, továbbá a település weblapja is jól átgondolt tematika mentén épül fel marketing szempontjából is. Homoródalmás közlekedés- földrajzi helyzetében még rejtőzködő potenciálok vannak. A település a 13A jelzésű országút, valamint az E60-as jelzésű európai gyorsforgalmi út között helyezkedik el. A problémát a fent említett főutakhoz való közvetlen csatlakozás jelenti, hiszen ezek az utak állapota meglehetősen rossz, ami nehezíti a környező nagyobb városok (Csíkszereda, Székelyudvarhely) elérhetőségét. Az utak felújítási munkálatai már megkezdődtek, amely befejeztével Homoródalmás közúton való elérhetősége nagyságrendekkel javul.

Homoródalmás – híd Székelyföld és Szászföld között

Az előző fejezetben nem esett szó a gazdasági faktorok esetében a piaci rés kereséséről. Minden településnek meg kell keresni azokat a lehetősségeket, amelyekhez az adottságait alakítva egyedi kínálatot képes kialakítani, és ezzel képes érvényesülni a piacon. Homoródalmás esetében ez a piaci rés a határmentiségében nyilvánul meg, hiszen Székelyföld és Szászföld határán fekszik, amely megjelenik a helyi építészetben is, találhatók szász stílusú lakóházak.

A jelen esetben pozitív jelentéstartalommal bíró határmentiség helyzeti energiáit meglátásunk szerint a következőképpen lehet kihasználni. Első lépésben szükség van egy olyan közösségi kezdeményezésre, amely a „határon" átnyúlva, közös turisztikai desztinációs hálózatot alakít ki. A desztinációs hálózat tudatos és jól átgondolt felépítése nem mehet végbe egy logikusan felépített kínálati és kommunikációs mix kialakítása nélkül. A kínálati mix kialakításánál ügyelni kell, hogy a hálózatot alkotó települések ne versengjenek egymással, hanem szinergikus hatás érvényesüljön. Ezesetben a mix kialakításához szükség van márkázásra, amit Homoródalmás esetében a fejezetcímben is olvasható, sajátos pozíciójából fakadó tulajdonsága biztosíthatja magának: „Híd Székelyföld és Szászföld között".

Összegzés

Tanulmányunk célja az volt, hogy Homoródalmás település általános helyzetét, valamint egy sikeresen megvalósult és jól működő projektet bemutassunk. A bemutatást továbbgondolva alakítottuk ki azt a lehetséges követendő irányt, amely a település fejlődésére pozitív hatással lehet. Ahhoz, hogy ez az általunk kijelölt fejlesztési irány igazolást nyerjen, további, mélyebb vizsgálatokra van szükség. Bízunk benne, hogy ezzel a vázlatos fejlesztési iránnyal sikerült egy olyan ötletet kialakítani, amelyet később Homoródalmás, esetleg a leendő desztinációs hálózat jól kamatoztathat, és hozzájárulhatunk a térség fejlődéséhez.

Demeter Sarolta – Krögler Eszter

Csíkszentmiklósi Kolbászfesztivál

Bevezetés

Csíkszentmiklós Csíkszeredától 11 km-re található település, amely Szépvíz községhez tartozik, lakossága kevéssel haladja meg a 900 főt. A közösségi élet Csíkszentmiklóson 2 éve kezdett igazán kibontakozni, annak ellenére, hogy kisebb rendezvények az előző években is megrendezésre kerültek. 2013 elején a fiatalok a helyi közösség igényeit figyelembe véve egy ifjúsági szervezetet hoztak létre. Akkor még senki sem gondolta, hogy ennyi tettre kész fiatal kerül egy csoportba és így fellendíti a közösség életét. A júniusban megszervezett Ifjúsági Napok nagyon jól sikerültek, és ezen fellelkesülve a helyi fiatalok rengeteg programot szerveztek abban az évben, és természetesen utána is.

A **Kolbászfesztivál** ötlete már 2013 őszén kezdett kibontakozni, mert a közösségnek szüksége volt egy olyan programra, amely a télbe is visz egy kis színt. Rengeteg ötlet merült fel, többek között a téli ifjúsági napok, téli fesztivál, és még sok egyéb, de ezek közül egyöntetűen a disznóvágás köré épített fesztivál tetszett a legjobban mindenkinek, hiszen Csíkszentmiklóson, akárcsak a többi székely településen, nagy hagyománya van a disznóvágásnak. Az ötlet így kezdett kibontakozni, és a program rendje is kezdett kialakulni. A megbeszélések során pedig eldőlt, ne disznóvágó fesztivál legyen, hanem sokkal inkább szóljon a finom kolbászról, kolbásztöltésről, különleges kolbászok készítéséről. Így lett az esemény neve: Csíkszentmiklósi Kolbászfesztivál, amely egyedülálló Hargita megyében.

Társadalmi környezet

Csíkszentmiklós Székelyföld szívében, a Gyimesekbe vezető úton található. A falu közigazgatásilag Szépvíz községhez tartozik, Borzsovával és Bükklokával együtt. A falu – habár közigazgatásilag Szépvízhez tartozik – önálló identitását mai napig tartja.

Az első számottevő közösségi szervezet a Csíkszentmiklósi Ifjúsági Szervezet (CsIE) volt, amely 2013-ban alakult. A sikeres program hatására sok új civil szervezet jött létre a közösség érdekében. Mára már működik a településen önkéntes

tűzoltó klub, nők klubja, idősek klubja, CsIE junior és egyéb szerveződések. A helyi közösség nagyon összetartó, és ezt az odalátogatók is megtapasztalhatják.

A projektről bővebben

Az első fesztivál megszervezése már 2013 őszén elkezdődött. A fiataloknak nem volt nagy tapasztalata, hiszen legtöbben még nem vettek részt hasonló jellegű fesztiválon. A tervek a programról december környékén alakultak ki. A fesztivál arculatát egy helyi egyesületi tag tervezte meg, aki akkor még középiskolás volt, mára viszont már reklámgrafikát tanul az egyetemen. A fesztivál megvalósításához nagymértékben hozzájárult András Róbert, aki az egyesület egyik legaktívabb tagja, hiszen ő hívta meg a Kolbászfesztiválra az olyan kiemelkedő személyeket, mint Dékány Ferenc, a magyarországi Kolbászkirály. András Róbert az esemény megszervezésének is aktív részese volt, hiszen nagy tapasztalttal rendelkezik, számtalanszor vett már részt hasonló programokon mint vendég és mint szervező. A folyamatos egyeztetések során a Kolbászfesztivált egynaposra tervezték. A reggeli disznóvágással kezdődött és a hajnalig tartó Kolbász bállal fejeződött be.

A Csíkszentmiklósi Kolbászfesztivál kialakulásáról már volt szó, de néhány, a fesztivál sikerességét befolyásoló tényezőt is szeretnénk megemlíteni. Az első Kolbászfesztivál szervezését az ifjúsági szervezet vállalta, külső segítség nélkül. Azonban, akkor még nem tudták, hogy mire is vállalkoznak. Az aktív tagok és önkéntesek éjt nappá téve dolgoztak, hogy az események gördülékenyen menjenek. Az első Kolbászfesztivál a helyi művelődési otthon és a régi óvoda épülete közötti kertben került megszervezésre. Sajnos az idő nem igazán kedvezett, mivel nagyon nagy sár volt a fent említett helyszínen, ahol a fesztivál megrendezésre került.

A programot 2014. február 22-én 9 órakor nyitotta meg Szépvíz polgármestere, Ferencz Tibor, a Szépvíz Rádió biztosította a zenét, és egy konferanszié, Páll Zoltán segített az egész napos program levezetésében. A benevezett csapatok nekifogtak, hogy a saját ízlésük szerint készítsék el a kolbászokat. A program egy disznóvágással kezdődött, a sertést egy helyi vállalkozó ajánlotta fel az ifjúsági szervezet részére. A disznóvágás célja az volt, hogy a helyiek elleshessék a trükköket egy igazi szakmabeli mészárostól. A szervezők véleménye szerint ez volt a legnézettebb program. A program ideje alatt gondoltak a gyerekekre is, hiszen a Gyulafehérvári Caritas segítségével Téli Olimpiát szerveztek a részükre. Sajnos, itt is kihangsúlyozták, hogy az időjárás nem volt télies, ezért sok játék elmaradt vagy átalakult. Szerencsére ebből a gyerekek semmit nem vettek észre, és nagyon

élvezték a műsort és a játékokat, amelyet díjáatadó követett. A legügyesebb és legkreatívabb gyerekek felállhattak a dobogóra és érmeket vihettek haza.

A kolbásztöltésre benevezett csapatok, a szervezők elmondása szerint, meglepően kreatívak voltak, hiszen a hagyományos kolbásztól az aszalt szilvás kolbászig minden megtalálható volt. A zsűri az Ülkei Csapatnak ítélte oda a fődíjat az aszalt szilvás kolbászért. A verseny alatt pedig a zsűri értékelte a legfinomabb otthonról hozott szárazkolbászt és füstölt szalonnát. Természetesen a programok nem merültek ki a versennyel, mellette folyamatosan kulturális programok folytak. A helyi Szakács Tamás anekdotákkal és vicces történetekkel szórakoztatta a helyszínre látogató közönséget. A kulturális program részét képezték a helyismertetők, melyek Csíkszentmiklósról és Szépvíz községről szóltak, és természetesen az egész napos zene is a program részét képezte. A tervezett programnak voltak olyan részei is, amelyek az idő miatt, illetve közönség és benevezők hiányában elmaradtak. Ilyen volt például a Kolbász triatlon, amelyet késő délutánra tettek a szervezők, és már nem volt rá jelentkező. Első évben a fesztivál nem volt folyamatos, ugyanis a délután folyamán nem volt megfelelő program kialakítva. Az esti program a szervezők két rövid, de annál viccesebb előadásával kezdődött, majd a helyi Cserebojtos néptánccsoport előadása következett. A program befejező része a hajnalig tartó Kolbász bál volt. A szervezők és a közösség tagjai egyértelműen azt nyilatkozták, hogy a rendezvény már az első évben kinőtte magát, és a helyszín nem volt megfelelő.

A helyszínen történő kérdőívezés során a szervezők arra voltak kíváncsiak, hogy külső szemmel mely programokon változtatnának, esetleg milyen újdonságot képzelnek el a résztvevők. A válaszadók többsége az időjárást kifogásolta, illetve a helyszínt, ami nagyon kicsinek bizonyult. A másik fontos észrevétel az volt, hogy nem lehetett vásárolni a helyben készített kolbászkülönlegességekből. Természetesen ezt is figyelembe vették a második Kolbászfesztiválon, ugyanis nemcsak helyi termelőktől vásárolhattak kolbászt az idelátogatók, hanem a csapatok is készíthettek eladásra.

Az első Kolbászfesztivál sikerességén felbuzdulva, természetesen kérdés sem volt, hogy lesz-e második fesztivál vagy sem, a kérdés inkább az volt: hogyan!? Felmerült a kérdés, hogy hogyan vonják be a helyi, csíkszentmiklósi csoportokat, összefogásokat és klubokat a következő esemény szervezésébe. Az együttműködés nagyon gördülékenyen folyt, a Nők klubja felvállalta, hogy a fesztivál napján egész nap főznek a vendégekre, terítenek nekik és segítik a fiatalokat minden téren. Az idősek klubja süteményeket készített szintén a magyarországi vendégek-

nek, és az óriási lelkesedésnek hála, a fesztivál napján minden vendégelőadót meg tudtak kínálni a süteményekből. Nagyon nagy segítség volt a helyi Önkéntes Tűzoltók csapata is, hiszen ők a rendezvény alatt a forgalmat és a parkolást irányították, és ennek köszönhetően fennakadás nélkül zajlott az esemény. Természetesen néhány szót a Juniorokról is érdemes ejteni, hiszen ők voltak a fesztivál legaktívabb segítői.

A második Kolbászfesztivál 2015. február 14-én került megrendezésre. Szervezés szempontjából határozottan jobb volt, kisebb problémák természetesen adódtak, de ezeket rekordidő alatt orvosolták, és szerencsére az idelátogatók ebből semmit nem észleltek. Az időpont kedvező volt, hiszen az Amerikából átvett Valentin napi szokást, a szervezők a Kolbászfesztivállal söpörték le, és megmutatták, hogy Székelyföldön a kolbász és a disznó télen mindennél fontosabb.

A fesztivál a helyi futballpályán került megrendezésre, ami felújítva állt a résztvevők rendelkezésére. A II. Kolbászfesztivál szintén megnyitóval kezdődött, de ezen már két műsorvezető vett részt. A Szépvíz Rádió részéről Páll Zoltán, és a magyarországi Gyuláról pedig Hunyadvári József szórakoztatta a közönséget egész nap. A megnyitó után kezdődött a disznóvágás új mészárossal. A visszajelzések alapján a szervezők ügyeltek arra, hogy sokkal látványosabb és oktatóbb jellegű legyen a bemutató. Párhuzamosan a disznóvágással, a csapatok is nekiláttak a nagy munkának. 13 csapat vett részt a második kolbászfesztiválon, hogy összemérjék tudásukat. Szintén újdonságnak számított a díszfőzés, amelyet a Szabadtűzi Lovagrend vállalt fel, és az elmondások szerint nagyon finom káposztalélevest készítettek. Természetesen a szervezők az idén is gondoltak a gyerekek szórakoztatására, úgy hogy újra a Gyulafehérvári Caritas segítségével megrendezték a Téli Olimpiát, amelyben már a hó nagy szerepet kaphatott.

A Kolbászfesztivál második „felvonásán" már sokkal több újdonsággal találkozhattak a résztvevők, ilyen volt például a csapatok bemutatkozása (honnan jöttek, mit készítenek, mitől különleges az általuk készített kolbász). Újdonságnak számított továbbá a lovagrendek bemutatkozója, hiszen a helyiek és környékbeliek nagy része nem értette, hogy miért vannak egyesek jelmezbe öltözve. Bemutatkoztak továbbá a vendégek is, akik a gyulai Kolbász Egyesület oszlopos tagjai. Egyedi és innovatív volt a „Sacc verseny" nevű játék. Ennek lényege: adott volt egy sonka, melynek súlyára tippeket tettek a nevezők, és akinek a tippje a legközelebb állt a valósághoz, az vihette haza a sonkát.

Természetesen a kultúra sem került háttérben a második Kolbászfesztiválon. Az egész napos program része volt a Szépvízről érkező népdalénekes lány, illetve

tiszteletét tette a Szenttamási Csonkatorony néptánccsoport is, amely közel másfél órán keresztül tánccal, énekkel, viccekkel szórakoztatta a közönséget. Az első Kolbászfesztiválhoz hasonlóan a legjobb füstölt kolbász és füstölt szalonnák díjazása is megtörtént, amelyet idén egy Fehér megyei nyert meg, viszont a helyiek nagy büszkeségére a legfinomabb kolbászt a Csíkszentmiklósi Közbirtokosság készítette. A fesztivál programjához hozzátartozott a tombola is, amely egész nap kapható volt, és értékes díjakat sorsoltak ki. A fődíj egy malac volt, de a díjak között fűszerek, CsIE logóval faragott sonka is szerepelt. Meglepetésként az Ülkei csapat bebizonyította, hogy a fesztivál alatt még a kerítés is kolbászból van, ugyanis készítettek a szervező csapatnak egy kertes házat, amely kolbászból készült.

Az első Kolbászfesztiválla l ellentétben a szervezők a programot nagyon jól összeállították, és egész napra sikerült az odalátogatók érdeklődését fenntartani. Este a Kolbászfesztivál kulturális programja folytatódott, a csíkszenttamási színjátszó csoport vicces, rövid előadásokat adott elő. Ezt pedig ismét hajnalig tartó bál követte.

Kommunikáció

A programról a helyiek és a környékben élők plakátokról szerezhettek tudomást, valamint egymástól. A média költségei miatt nem volt lehetőség sem újságban, sem a televízióban való megjelentetésre. Véleményünk szerint sokakat odavonzana az esemény, ha más formában is tudomást szereznének róla. Gondolunk itt egy újságcikkre, amelyben leírják az előző évi sikereket, esetleg néhány képpel illusztrálják az eseményeket.

Nehézségek

A 2014-ben megrendezett fesztivál kismértékű profittal zárult. A 2015-ben másodszor megrendezett fesztiválon már nem volt profit, sőt, a bevételek épphogy fedezték a kiadásokat annak ellenére, hogy sokan látogattak el a rendezvényre. Ahogy már jeleztük, a program a helyi ifjúsági szervezet által valósult meg, természetesen anyagilag több támogatója is volt a rendezvénynek: helyi tanács (pl. színpaddal), a csíkszentmiklósi közbirtokosság (anyagi támogatáson felül szállást biztosítottak a vendégeknek), illetve a helyi vállalkozók is segítettek.

Javaslat

A fesztivált érdemes lenne összekötni a közelben zajló programokkal. A bevételek érdekében több élelmiszert kínálni a résztvevők számára, amihez barátságos áron juthatnának hozzá. Az Európai Uniós pályázatoknak is nagy hasznát vennék a rendezők, és így nem jelentene ekkora gondot a szervezés anyagi vonzata. A civil szervezetek számára rendelkezésre álló pályázatok száma jelentős. Van olyan, melyhez önerőre sincs szükség. Remek lehetőség, hogy minden évben megrendezhessék a Kolbászfesztivált, mert a közösség igényli a programot. A fesztivál pedig remek lehetőség, hogy a társadalmi kohéziót erősítse minden évben a településre érkezők és a helyiek között.

Bogyor Izabella – Szabó Anna

Csíkszentimre értékei vidékfejlesztési megközelítésben

Bevezetés

Tanulmányunkban egy, a csíkszentimrei értékeket feltáró projektet mutatunk be, amely a „***Csíkszentimre értékei***” címet viselte, illetve az ennek nyomán létrejött projektfolyamatot, amely még nem zárult le. Ehhez a kutatáshoz helyi szereplők pályázatot nyújtottak be a Lakiteleki Népfőiskola Alapítványhoz, amely pályázat sikeres volt, így az elnyert pénzösszegből be tudták jegyeztetni hivatalosan a Szent Imre Népfőiskola Egyesületet – amelynek létrejötte alapfeltétele volt további tevékenységüknek –, valamint sikeresen kiviteleztek egy felmérést, amely a helyi értékeket vette leltárba. Ez a szóban forgó felmérés csak egy elemét képezte annak a hosszabb távú projektfolyamatnak, amelynek keretében a település értékeinek széleskörű felleltározása, illetve továbbadása a cél. Voltak olyan értékek, amelyek kutatása már a felmérést megelőzőleg megtörtént, így ezekre nem terjedt ki az adatfelvétel. Ilyen például a település épített öröksége, ugyanakkor a híres helyi szülöttekről is volt már információ. Ezen kutatás, mint projekt, újszerűségét és sajátosságát az adta, hogy a helyi kultúra értékeit a helyi lakosok szemszögéből tárta fel, hiszen egy rendkívül részletes kérdőívet dolgoztak ki, amelyet minden háztartásban lekérdeztek Csíkszentimrén. Ily módon összesen 546 családban sikerült adatokat gyűjteni. Tulajdonképpen ez az érték kataszter generált egy projektfolyamatot, amelynek keretében a továbbiakban tanintézményi keretben tervezik a hagyományos mesterségek és helyi tudás oktatását.

A kezdetekről

A következőkben a bevezetőben már említett projekt, illetve az ennek lezárulta után következő további tevékenységek leíró jellegű bemutatására térünk ki. Mivel a Szent Imre Népfőiskola Egyesület létrejötte, működése alapfeltétele volt úgy a pályázatnak, mint magának a projektfolyamatnak, így indokoltnak tartottuk eddigi történetének bemutatását is. Csíkszentimre adott helyszínt a 2012 decemberében XIV. alkalommal megrendezett évzáró pedagógusfórumnak, amelyen a Csíki-medencéből és Magyarországról összesen ötven pedagógus vett részt. Ez a

fórum részét képezte annak a kezdeményezésnek, amely népfőiskolai képzéseket szeretne megvalósítani. Ekkor volt folyamatban a Szentimre Népfőiskola Egyesület bejegyzése, amelyhez az ötletet a Lakiteleki Népfőiskola Alapítvány tevékenysége adta. A fórum során elhangzottak többek között a népfőiskola alapításához, működtetéséhez szükséges tudás megszerzéséhez járultak hozzá. Az egyesület létrehozását a község vezetősége kezdeményezte, felismerve azt, hogy szükség van a helyi értékek feleleventésére, gondozására, továbbadására. Ezt megelőzően a helyi polgármester, tanácsosok, tanárok képzésen vettek részt. A Szentimre Népfőiskola Egyesület elnökének, ifj. Szabó Ágostonnak az elmondása szerint *„…az egyesület alapításának ötlete Magyarországról származik, a Lakiteleki Népfőiskola Alapítvány tevékenységéből ihletődtünk. A 2011-2012-es év folyamán részt vettünk egy felnőttoktatási képzésen, amit a Csíkszentimre Község Önkormányzata támogatott. Onnan jött az ötlet, hogy tulajdonképpen nálunk is jó volna egy ehhez hasonló intézménynek a megalapozása. Akkor volt egy kedvező pályázati lehetőség a Lakiteleki Népfőiskola jóvoltából a Kárpát-medencében, és akkor mi is pályáztunk a népfőiskolai posztra."* Ebből az interjúrészletből kiderül, hogy belső igény mutatkozott arra, hogy ilyen jellegű projektbe kezdjenek, ugyanakkor kellett egy példa és egy támogató szervezet, ami által létrejött ez a kezdeményezés. Mint kiderült, a pályázat sikeres volt, így az egyesület létrejöhetett, elkezdhette tevékenységét. 2012 januárjában pályáztak, az elnyert összeget ugyanazon év februárjában folyósították, melyet az egyesület bejegyzésére fordítottak, ugyanakkor áprilisban kezdetét vette az értékfelmérés, amelynek keretében szintén a megpályázott összegből foglalkoztattak negyven főt egy hónap időtartamra, majd szintén ebből a forrásból az eredmények feldolgozása és kiadvány kiadása is megvalósult.

Az egyesület elnöke úgy emlékezett vissza az eseményekre, hogy a népfőiskola ötletét első ízben a lakiteleki képzésen résztvevők és a község vezetősége vette fontolóra. Miután mindannyian helyeselték a kezdeményezést, így megalakult a Szentimre Népfőiskola Egyesület. Mint ahogy az elnök kifejtette, *„az egyesület 2012 februárjában került bejegyzésre. Az első munkája egy sikeres pályázat összegének a feldolgozása volt, azaz közel negyven embert foglalkoztattunk egy hónapon keresztül. Végeztünk egy értékfelmérést itt, Szentimrén. Elsősorban a közösségben dolgozó szakembereket foglalkoztattuk. Olyan fiatalokat, akik aktívan részt vesznek a közösségi életben. Az elsődleges szempont az volt, hogy olyasvalakiket szólítsunk meg, akik valamilyen szinten foglalkoznak ezzel a szakmával, vagy szociológia, vagy néprajz, vagy bármi más, ami kapcsolódik egy közösségi munkához, mint tudomány. Az is szempont volt, hogy olyan embereket vonjunk be, akik*

itteniek, mert ilyen projekt esetében fontos a kapcsolatteremtés. Azok ez emberek, akik valamilyen szinten ismerik ezt a közösséget, azok könnyebben kommunikálnak, mint az idegen, aki valahonnan kívülről bejön." Ez a negyven fős csoport vett részt elsőként a munkában, amit az egyesület magára vállalt, ugyanakkor ők azok az emberek, akik aktívak jelenleg is a felmerülő tevékenységek kivitelezése terén. A többi lakos bevonása a kezdeményezésbe a későbbiekben, fokozatosan valósult meg.

Társadalmi környezet

Csíkszentimre Csíkszereda vonzáskörzetéhez tartozik, 11 kilométerre fekszik a megyeközponttól az Alcsíki térségben. A 2011-es népszámlálási adatok szerint lakossága 2047 fő. Nemzetiség szempontjából az mondható el a csíkszntimrei lakosokról, hogy majdnem mindenki magyar nyelven beszél, illetve magyarnak vallja magát, ugyanakkor a túlnyomó többség római katolikus vallású. 2004-ig a szomszédos Csíkszentkirályhoz tartozott közigazgatásilag, azonban abban az évben létrejött egy olyan törvényi keret, ami lehetővé tette az önálló községgé válást. Azóta a település tehát község rangnak örvend, hozzá tartozik Büdösfürdő egy része. Az önállósodás évétől számítva megfigyelhetőek voltak a helyi identitás megerősítését célzó próbálkozások. Közintézményeket hoztak létre, feleleventettek helyi hagyományokat, és a település védőszentjének, Szent Imrének szobrot állítottak. Mindezen identitáserősítő próbálkozások részét képezi a jelen tanulmány tárgyát épező projekt is. Az identitásépítési próbálkozások létjogosultságát adta az a tény is, hogy a község két nagyobb részre tagolódik fel, és a két falurészen élők esetében megfigyelhető egyfajta elkülönülés, vagyis nem lehet egy egységes, község szintű identitástudatról beszélni, így szükség volt kohéziós, integráló jellegű kezdeményezésre.

A projektről bővebben

Tehát mint már fentebb is tárgyaltuk, első lépésben a csíkszentimrei Szent Imre Népfőiskola Egyesület megalakulását követően egy projekt keretében kutatásra került sor 2012 tavaszán, amely célzottan a község kulturális értékeinek feltárására irányult. Ez kiterjedt a természeti és épített örökségre, és az azokhoz fűződő mondákra, hiedelmekre, történetekre; a település lakói által ismert gyógynövényekre, és azoknak a felhasználási módjára; a falu történetéhez kapcsolódó tárgyi emlékekre; a falura jellemző foglalkozásokra és az ezekhez kapcsolódó

tárgyi kultúrára; hobbi-tevékenységekre, amelyek a kultúra új elemei lehetnek a községben; a Csíkszentimre étkezési kultúráját alkotó ételekre és italokra; a feledésbe merült régi szokásokra és hagyományokra; köszöntők, versek, mondák, mesék, népdalok, imák, gyermek- és felnőttjátékok felelevenítésére; illetve a népi hangszerek és népviselet használatára, viseletére. Szabó elmondása szerint *„főleg olyan értékeket próbáltunk felkutatni, amelyek már valamilyen szinten feledésbe merültek, vagy már nem veszünk tudomást róla, mert a mindennapi életben az ember hajlamos arra, hogy a megszokott dolgait félvállról vegye, és nem tulajdonít különösebb jelentőséget neki."*

A kutatás kérdőíves adatfelvétel révén valósult meg. A kérdőív megfogalmazásában részt vett a helyi önkormányzat vezetősége, a Szent Imre Népfőiskola Egyesület elnöke, a helyi általános iskolában tevékenykedő oktatók és helyi fiatal értelmiségiek, ugyanakkor a lekérdezést is ők bonyolították le. A kérdőívek lekérdezése háztartásonként történt, és minden háztartásba ellátogattak a kérdezőbiztosok, ezáltal a településen található családok többségét bevonták a kutatásba, megkérdezték a tárgyi és szellemi örökségről, melynek birtokában vannak. A lekérdezés egy órás beszélgetést jelentett a megkérdezettekkel, melynek során arra is fény derült, hogy a tárgyakat, amelyeknek birtokában vannak, kölcsön adnák-e vagy odaajándékoznák-e a község javára, illetve a tudásukat, ami egy adott hagyományos szakmához vagy helységhez, illetve az esetleges mondákhoz vagy hagyományos ételekhez kötődik, hajlandóak lennének-e átadni másoknak is, esetleg előadni, megmutatni közönség előtt. Az egyesület elnökének elmondása szerint *„miután a kutatás lezajlott április-májusban, mivel május közepén volt pünkösd, akkor a meghívottainknak, vendégeinknek, valamint a főtámogatónknak, a Lakiteleki Népfőiskolának és a helyi tanácsnak nagyvonalakban be tudtuk mutatni, hogy mi volt az a munka, amit elvégeztünk, és akkor rendeztük meg első ízben a községben a helyi termékek vásárát, amit egybekötöttünk egy, a hagyományos használati tárgyak és hagyományos mesterségek eredményeinek a bemutatásával."* Annak ellenre, hogy ilyenszerű kiállításnak nem adott otthont addig a település, akkor a kiállított tárgyak mindegyike a helyi lakosok háztartásaiból került elő és jutott el a kultúrotthonig, ugyanakkor készítettek a Csíkszentimre étkezési kultúráját alkotó ételeket és italokat is ez alkalomból, amit az érdeklődők megkóstolhattak, megvásárolhattak. Abban, hogy ilyen aktívan vettek részt a kezdeményezés megvalósításában, jelentős szerepe volt a kérdőívek nyomán szerzett információknak, amelyek támpontot nyújtottak arra vonatkozóan, hogy melyik háztartásban milyen tárgy van, amit odaadnának kiállításra, illetve ki milyen, a község kultú-

rájához kapcsolódó tudással rendelkezik, amit mások számára is bemutatna. Ezen szóban forgó információkat hasznosította a Népfőiskola Egyesület és a helyi önkormányzat, aktív kapcsolatot létesítettek az együttműködésre hajlamos helybeliekkel, és igyekeztek a tárgyakat összegyűjteni, illetve a különböző tudásokkal rendelkezőket megszólítani, hogy mutassák meg az általuk birtokolt tudást másoknak is. Ágoston szerint *„tulajdonképpen az elsődleges várt hatás, amit elképzeltünk az, hogy ez a felmérés tulajdonképpen csak egy keret, csak kaptunk egy vázlatot, hogy körülbelül milyen értékek vannak, és kik azok az adathordozó emberek, akiket meg fogunk még keresni, akik a tudásnak vagy a tárgyi értékeknek a potenciális hordozói. Ezeket a hézagokat a továbbiakban ki kell tölteni."*

A vásár és kiállítás során már a lakosok szembesültek azzal, hogy mik képezik a tárgyi kultúra elemeit, és melyek a hagyományos ételek és italok, illetve mindezek kiknél érhetőek el. Mindez hozzájárult a helyi hagyományokkal, kultúrával, múlttal való aprólékosabb megismerkedéshez, ugyanakkor közösségépítő hatást váltott ki. További ismereteket nyújtott a lakosság számára a kutatás eredményeinek feldolgozása nyomán létrejött Csíkszentimre értékei címmel megjelent kiadvány, ami a Lakiteleki Népfőiskola Alapítvány és Csíkszentimre Község támogatásával jelent meg. Ebben a kiadványban aprólékosan megjelennek a Csíkszentimre kulturális értékeire, hagyományos tevékenységeire, játékaira, szellemi örökségére, és étkezési kultúrájára vonatkozó információk, ugyanakkor külön fel van tüntetve, hogy név szerint mely lakosok rendelkeznek a különböző tárgyakkal, tudással. Az ebben a kiadványban fellelhető információk pedig hozzájárulnak a kulturális örökség továbbadásához és egy erőteljesebb lokális identitástudattal rendelkező faluközösség kialakulásához. Ágoston elmondása szerint *„volt reklámozva a tevékenységünk. A tavaly pünkösdkor szórólapokon felhívtuk a figyelmet, bannereket készítettünk, amiket például a Szék útján elhelyeztünk. A tavaly ősszel újságban is meg volt hirdetve a vásár, facebook-on, interneten, az idén is készítettünk szórólapokat. Újságban nem sikerült meghirdetni, de interneten volt reklámozva. Volt készítve egy kisfilm is, aminek a keretén belül talán a polgármester említette. A tavalyi értékfelmérés eredményeit szeretnénk kiadni, írtunk is pályázatot a Lakiteleki Népfőiskolához, és szinte a teljes kért összeget folyósították. Azt arra költjük, hogy nyomtassuk ki a kiadványt, mert az volt az elképzelésünk, hogy az értéktárat, amit kapunk minden egyes lakoshoz el szeretnénk juttatni. Ezt sikerült megvalósítani, és elég nagy számban ki is tudtuk osztani."*

A felmerülő problémákról

Kezdetben is, de jelenleg is jelentős problémát okoz az egyesület működésében a kellő számú humán erőforrás hiánya, ugyanakkor azzal is számolni kell, hogy ez a kezdeményezés jelentősebb változást jelent a község lakóinak életében, ami vegyes reakciókat vált ki belőlük. Ahhoz, hogy ehhez a változáshoz alkalmazkodni tudjanak, hosszabb időre van szükség, ugyanakkor a hajlam a településen élők körében az aktív bekapcsolódásra nem teljes körű, vannak, akik ellenségesen, kritikusan szemlélik az eseményeket. Mint ahogy az elnök is rámutatott, *„az egyik akadály a munkánk során az, hogy emberhiány van. Azok az emberek, akikkel együtt dolgozunk, azok párhuzamosan még más közösségi tevékenységet is folytatnak. Vagy az önkormányzat alkalmazottja, vagy tanító, vagy egyetemista, sportol, vagy az énekkar tagja. Épp ebből kifolyólag előfordul, hogy emberhiány van, nem jut annyi ember és annyi ötlet, amennyire sokszor szükségünk lenne, és elég nehézkes újoncokat bevonni. (…) Az, hogy a községen belül nagy érdeklődés legyen, az egy kemény dió. Van egy réteg, aki érdeklődik, és van egy másik, aki oda se megy. Ezek ilyen problémák, hogy vannak ilyen belső viszonyok, egy fagyos hangulat, annyira nem karolják fel. Lehet ennek oka, hogy a vásárosok egyének, nem három-négy ember csoportosul. Így kifele nem több szálon kapcsolódik a közösséghez, hanem egy egyén megy a portékájával, és akkor neki egyedül kisebb vonzáskörzete van, a rokonsága, esetleg azoknak a barátai. Ha több ember csoportosulna, akkor az több szálon fonódna a közösséghez, és több embert tudnának oda vonzani. (…) Jóindulattal azt mondhatom, hogy a fele a közösségnek az, aki valamilyen tevékenységgel hozzájárul a községnek az előrelépéséhez. (…) Van egy olyan erő, ami előre visz, tehát van jó pár ember, aki hajlandó arra, hogy ezt a tudást közzé adja, akár bemutassa, megossza, de van egy rész, ami a közömbösségtől hevítve inkább ezt megveti, vagy lenézi. Ezek az erőviszonyok sajnos nem mindig jó irányba alakulnak."*

Mindezen problémák mellett az is felmerül, hogy az egyesületnek korlátozottak az anyagi erőforrásai. Bár próbálnak minden felkínálkozó forrásbevonási lehetőséget megragadni, de ezek csak ideiglenesen oldják meg az anyagi gondokat, és pénz hiányában a tervezett célok elérése lassított ütemben, akadozva halad. *„Egyesületi szinten megmaradtunk, megvannak a tervek, de sajnos még beruházásra nem került sor",* mondja Ágoston. *„Ugye mi is kezdők vagyunk, nincs még egy kiforrott ötletünk, nem igazán tudjuk, hogy hogyan kezeljük a helyzetet. Vannak ötleteink, de még kellene. A másik észrevételem, hogy ezt össze kellene hangolni a megyei vásárral, ami minden hónapban van, és van Szentsimonban is, és ezeket*

úgy kellene összeegyeztetni, hogy ne kerüljenek ugyanarra az időpontra. A vásárosokat is kellene buzdítani, hogy legyenek felkészülve, hogy akkor negyedévente van egy községi vásár, és akkor arra már tudatosan készülünk, nem úgy, mint ahogy most is volt, hogy két héttel az előtt szóltunk, hogy tudjanak felkészülni, címkézni, bármi, tudják a dolgokat oda érlelni, hogy lehessen azt eladni. Mindenki meg volt lepődve, hogy jaj, akkor csak két hét van addig. Az is egy probléma, hogy kicsit közömbösek is a községben lakók, s akkor a vásárosok is talán készülnek, talán nem. Még annyira nem vert gyökeret."

Elért eredmények

A projekt eredményei közé tartozik, hogy a helyi szereplők kezdeményezésével és közreműködésével elkészült egy, a helyi értékeket felmérő kutatás, illetve ennek nyomán 2012 óta több ízben volt kiállítás és vásár is a helyi tárgyi örökség felvonultatásával. Úgy gondoljuk, hogy már az nagy eredmény, hogy a projekt kivitelezése során sikerült a helyi lakosságot mozgósítani – ha nem teljes mértékben is –, hiszen amellett, hogy időt szakítottak a kérdőív kitöltésére, ők adták az egyesületnek a kiállításra kerülő tárgyakat, avagy kölcsönadták a kiállítás időtartamára, emellett vállalkozott több helybéli arra is, hogy jellegzetes ételekkel, italokkal készül a vásárra, amiket ott értékesített. További eredmény, hogy a kutatás nyomán kiderült, hogy ki milyen, a helyi kultúrához tartozó tudással rendelkezik, és ezek közül ki az, aki tanítaná is ezeket, így a népfőiskola létrejötte esetén a Szent Imre Népfőiskola Egyesület vezetői, tagjai tudni fogják, kikhez lehet fordulni, kiket lehet bevonni oktatóként. Amennyiben sikerülne megvalósítani, hogy a helyi mesterségek és egyéb tudások tanítása elkezdődjön a népfőiskolában, úgy az egy jelentős továbblépés lenne, amely növelné a település vonzerejét, ugyanakkor a helyi identitás megerősítésében igen nagy fontossággal bírna. A projekt fenntarthatósága megkérdőjelezhetetlen, hiszen egyrészt a települést teszi élhetőbbé a helybéliek számára, ugyanakkor megakadályozza, hogy a közösségi tudás a feledés homályába vesszen, mindezek mellett ugyanakkor vonzerejévé és sajátosságává is válhat a községnek.

A projekt a közösség szemszögéből

Úgy gondoljuk, hogy a helybéliek viszonyulása a projekthez egyértelműen pozitív, ugyanakkor egyfajta színességet hozott a településen élők életébe már ebben a stádiumban, holott még végső célját nem érte el. Mondjuk ezt arra hivat-

kozva, hogy egyrészt az értékfelmérő kutatás során olyan értékekre hívták fel a csíkszentimreiek figyelmét, amelyek teljes mértékben az életvilágukat részét képezik, így fel sem merült bennük a gondolat, hogy ezek különlegesek, fontosak, így ők maguk is rácsodálkoztak és újra felfedezték a birtokukban levő értékeket, ezek tudatosultak bennük. Másrészt a kiállítás nem csak annyit jelentett nekik, hogy megnézhetik a saját tárgyi kultúrájukból létrejött kiállítást, vagy mint eladók vagy látogatók részt vehetnek, ugyanis ennek volt egy további hozadéka is. A kiállítások alkalmával a helybéli emberek összegyűltek, hiszen nagy számban mentek el minden alkalommal, és tulajdonképpen együtt vettek részt egy eseményen. Ez hozzájárult a közösség kohéziójához, mivel ezeken az alkalmakkor beszélgettek is egymással. Nem lehet azt mondani, hogy minden a településen élő ember aktívan vett részt ebben, hiszen vannak, akik passzívak és elzárkóznak, de a többség nyitottnak mutatkozott ez iránt. Úgy gondoljuk, hogy az a tény, hogy a csíkszentimrei lakosság fele valamilyen formában bekapcsolódott a projekt nyomán létrejött eseményekbe, programokba, már egy nagyon jó arány.

Miben rejlik a siker?

Úgy gondoljuk, hogy az általunk bemutatott projekt, illetve projektfolyamat egyértelműen sikeresnek tekinthető. Egyrészt példaértékű kezdeményezésnek tartjuk, amelyet bármely településen véghez lehetne vinni. Sikeresnek tartjuk továbbá, mert egy alulról jövő kezdeményezés, amelyet helyiek kezdeményezésével, a településhez kapcsolódó egyének és a helyi lakosság bevonásával vittek véghez. Ugyanakkor beszélhetünk itt helyi erőforrás felismeréséről is, hiszen a helyi értékek mindenképpen kiaknázatlan fejlődési potenciált jelentenek a településen, csak rejtve maradtak a helybéliek otthonaiban, illetve a lakosok hordozták magukban. A projekt mindezek mellett a helyi társadalmi integrációhoz, helyi identitástudat megerősödéséhez is erőteljesen hozzájárult. Legnagyobb sikerének mindazonáltal azt tartjuk, hogy a projekt, ami a helyi értékek feltárását célozta meg, további tevékenységek, ötletek generálójává vált.

Javaslatok a továbblépéshez

Mint már fentebb is felvázoltuk, ezt a projektet példaértékűnek és követendőnek tartjuk, ugyanakkor lenne néhány javaslatunk, mellyel a helyi implementációhoz járulnánk hozzá, a továbblépést, további hasznosítást kívánjuk megkönnyíteni. A továbbiakban vázlatszerűen ismertetjük ezeket.

- A kutatási eredményekből készült egy kiadvány, amely érdekes és hasznos, figyelemfelkeltő információkat tartalmaz, de kevés példányszámban nyomtatták ki, illetve javarészt csak a kutatás megtervezésében és kivitelezésébe aktív szerepet játszók kaptak belőle. Javasolnánk, hogy ezen kiadvány terjesztésére fektessenek nagyobb hangsúlyt mind a településen élők, mind a kívülről érkező érdeklődők körében. Javasolnánk továbbá, hogy a település honlapjára is tegyék fel a szóban forgó kiadványt, elektronikus formában is elérhetővé téve azt.
- Javasolnánk a népfőiskola mint oktató intézmény mihamarabbi létrehozását és működésbe helyezését, hogy a helyi tudás továbbadása kezdetét vegye.
- Mivel a településen nincsenek szálláshelyek, illetve egyéb vendéglátó ipari egységek, így javasolnánk, hogy hozzanak létre vendéglőt, állandó szálláshelyet, hogy a teleülésre érkezőknek hosszasabb ott tartózkodásra biztosítsanak lehetőséget ezáltal.
- Mivel a kiállítás és vásár csak évente egyszer kerül megrendezésre, javasolnánk, hogy állandósuljon a kiállítás, bármikor bárki számára legyen megtekinthető, illetve a helyi jellegzetes élelmiszerek és italok árusítására is kerüljön sor több alkalommal.
- Javasoljuk, hogy legyenek állandó alkalmazottai az egyesületnek, ezzel részben ki tudnák küszöbölni az önkéntes segítségnyújtást vállalóktól való függőséget.
- Javasoljuk, hogy az egyesület fektessen hangsúlyt a helyi értékek átadására a kiskorúak körében, akár már óvodás kortól, mivel ez jelentősen hozzájárulna a helyi identitás megerősítéséhez és az értékek átörökítéséhez.

Szabó Bálint – Szabó Varga Jolán Katalin

Márton Áron nyomában Csíkszentdomokoson

Bevezetés

A csíkszentdomokosiakat, és nemcsak őket, korábban is foglalkoztatta a gondolat, hogy mit kell kezdeniük, illetve mit tudnak kezdeni Márton Áron püspök páratlan jelentőségű és súlyos örökségével. Fel tudják-e bár megközelítőleg mérni az értékét, maguk és közösségük hasznára tudják-e fordítani, vagy elherdálják, jobb esetben is kihasználatlanul hagyják porosodni? A Márton Áron püspököt még személyesen ismerő generáció a tiltás és kényszerű elhallgatás körülményei között is őrizgette, majd 1990 után – Csíkszentdomokoson és másutt is – intézmények nevében, köztéri szobrok formájában örökítette meg az emlékét. A mostani generációnk már sokkal kedvezőbb anyagi és szellemi feltételek mellett folytathatja az örökség hasznosítását, Márton Áron tanításának és életpéldájának népszerűsítését. Ebből az igyekezetből született meg a csíkszentdomokosi Márton Áron Múzeum is 2010-ben.

A csíkszentdomokosi Márton Áron Múzeum legfontosabb feladata az, hogy Márton Áron örökségén – hiteles tanításán és életpéldáján – keresztül utat mutasson az értékek relativizálódása és válsága jellemezte mai időkben.

Csíkszentdomokos

A Felcsíki-medence legészakibb és legnagyobb települése Csíkszentdomokos, három hosszú völgy találkozásánál alakult ki. A Nagyhagymás alól lefutó Olt a falu Nyáras és Dorma nevű dombjai alatt egyesül a két jobbról jövő patakkal, a Fekete-Rezből eredő Nagy-Lokkal és a Gréces alól induló Győrmátyás (Szádokút)-patakkal. Ezek találkozásánál, valamint a Csíkszeredát (29 km) Gyergyószentmiklóssal összekötő országút, és a Balánbányára vezető megyei út kereszteződésénél terül el a falu. A nagyközség összenőtt Csíkszenttamással. 1967-ig Balánbánya is hozzátartozott.

Felcsík legnépesebb települése, lakosainak száma megközelíti a 6400 főt. Nevét Szent Domokosról kapta. A település gyönyörű helyen terül el, kilátás nyílik a Nagy-Hagymásra és az Egyeskőre. A falu legelső ismert okleveles említése 1567-ből való, ahol Zent Domokos néven szerepel, 34 kapuval. 1638-ban latinosan Sanctus Dominicusnak írták.

A középkorban határában vasat és rezet bányásztak. 1567-ben Zenth Domokos néven említik. Határában a Tarkő havasa alatt feküdt a középkori Tarkő falu. A falu határában a Pásztorbükknek nevezett helyen gyilkolták meg a székelyek Báthory András bíborost, erdélyi fejedelmet 1599. október 31-én. A gyilkosságért VIII. Kelemen pápa átokkal sújtotta a községet. A gyilkosság helyére 1816-ban keresztet állítottak, amely ma a templom belső falánál áll a Pásztorbükkön pedig kápolnát építettek. 1910-ben 5391 magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Csík vármegye Felcsíki járásához tartozott. A világháborúk között fejlett szövetkezeti élet folyt itt. 1944-ben a Maniu-gárda kivégzett itt 12 ártatlan magyar személyt, köztük nőket is. 1992-ben 6678 lakosából 6658 magyar és 20 román volt.

A századelejére túlnépesedett falu a silány földekből már nem tudott megélni. A gazdák a megművelhető terület megnövelésére a hegyoldalakat is feltörték, innen például a Garados domb lépcsős felszíne. A családoknak a fuvarozáson és mészégetésen kívül a famunka és a bányászat jelentette a fő kereseti forrást. A fa kitermelésén és feldolgozásán kívül ipari mértékben folyik a kőbányászat több mint 60 éve, a mozaikgyártás, melynek alapanyaga a falu közelében található Garados domb szép fehér vagy enyhén sárgás kristályos mészköve.

A szomszédos Balánbánya és a megyeközpont is biztosít megélhetési lehetőséget a közösség számára.

A rendszerváltást követően felpezsdült a falu gazdasági élete, mezőgazdasága és szellemi-kultúrája. Példa erre a több funkciót betöltő művelődési ház. Felcsík térségére összességében mondhatjuk, hogy hagyományőrző vidék, de Csíkszentdomokos talán reprezentatívabban őrzi hagyományait, népszokásait, táncait, népzenéjét. A faluban kis múzeum működik, amely a település hajdani építkezését, lakásbelsői és textíliáit egyaránt bemutatja. A hagyományőrzés nagyon jó példája a már hagyományosan megrendezésre kerülő kenderfesztivál.

Látnivalók

- Római katolikus temploma (Hargita megye műemlékeinek hivatalos jegyzékében műemléktemplomként szerepel.) 1787 és 1802 között épült a régi román kori templom helyett, melyből azonban számos műkincset őriz. Kerítése 1813-ban épült.
- Szomszédságában áll a Szent Margit-ház a Tisztítótűzben Szenvedő Lelkeket Segítő Nővérek (a kongregációt alapította: Eugenie Smet) 1995-ben felépült otthona.

- A római katolikus templom mellett található egykori egyházi iskola ad otthont a Márton Áron Múzeumnak.
- Görög katolikus fatemploma 1787-ből való, most ortodox templom.
- A falu kőbányájában a Garados-dombon mészkövet, márványt bányásznak.
- A falunak kis tájmúzeuma is van.
- Márton Áron Múzeum, Csíkszentdomokos.

Híres emberek

Csíkszentdomokoson született Erdély kiváló embere, Márton Áron gyulafehérvári püspök. A templom belső falán, az oldalbejárattól balra látványos kovácsoltvas relief a püspök arcvonását matatja, aki ebben a templomban keresztelkedett meg. Emlékére, születésének 100. évfordulóján, szobrot állítottak. 2010-ben, halálának 30. évfordulóján a templom melletti általános iskolában múzeum nyílt, amely a püspök életútját és azon keresztül a XX. századi Erdély történelmét is bemutatja. Itt született 1909-ben Kurkó Gyárfás regényíró, politikus. Itt született 1940-ben Baróti István Liszt-díjas orgonaművész, tanár, az esztergomi Főszékesegyház orgonistája és karnagya.

Csíkszentdomokosi fejlesztések

Ferencz Alajossal, a község polgármesterével készített interjúnkból kiderül, hogy az elmúlt öt évben sikerült kiépíteni az infrastruktúra jelentős hányadát, úgy mint gázvezeték (ami a polgármester véleménye szerint egy furcsa dolog, mert megelőzte az ivóvízhálózat és szennyvíz elvezetés kiépítését, és általában fordítva szokott történni). Az ivóvíz és szennyvíz elveztetés kiépítettsége jelenleg 45-50%-os, idén tervezik 100%-ban befejezni. Három hónapon belül beüzemelik a regionális szennyvíz-tisztítót.

Úthálózat: A községközpont a legelhanyagoltabb. Balánbánya felé csak javításokat eszközöl az Útügy (ez megyei út, nem az Önkormányzat hatásköre). A község főbb utcáiból 12 km aszfaltozott, további 3 km-t terveznek idén aszfaltozni, ezzel jónak lesz mondható a községi úthálózat minősége.

Felújították az iskolákat, bevezették az ivóvizet, földgázt, kialakították a belső illemhelyeket. Tavaly fejezték be a Kultúrotthon feljavítását, és a Közösségi Házat is teljesen felújították. Tervbe vették idénre a parkosítást a Kultúrotthon körül, ezekkel a munkálatokkal tervszerűen haladnak. Szintén ebben az évben a Mentő-

állomás és Egészségház felújítását kívánják véglegesíteni. A faluturizmus fellendítésén is dolgoznak, nem csak a Márton Áron püspök emlékére berendezett múzeummal, vagy a „Mesélő falu" történeteivel, hanem a településen található régi házakból kialakított Falumúzeum létrehozásával is,.

A községi helyzetképhez tartozik, hogy a 20-30 éves fiataloknak nagyjából 40%-a dolgozik külföldön, ami 450 fiatalt jelent. Öröm az ürömben, hogy amikor ezek a fiatalok (általában még nem családosok) megkeresik a családalapításhoz nélkülözhetetlen kezdő tőkét, haza jönnek Székelyföldre. A fiatalok külföldi munkavállalása miatt kevés az esküvő, ami kevés születést eredményez. A pályázati kiírások késnek, a befektetők hiányoznak.

Ma már másak az emberek igényei, más dolgok számítanak értéknek, mint 1-2 emberöltővel ezelőtt, kicserélődtek az emberek. A falugyűlések száma ritkult, a helyi kábeltévé csatornán keresztül sugározzák az információkat a lakosság irányába. A Csíkszentdomokosi Ifjúsági Szervezet sok taggal rendelkezik, akik aktívan kiveszik részüket a közösségi tevékenységekből. Sokuk diplomás, mások most egyetemisták.

Márton Áron Múzeum

Csíkszentdomokosnak a legnagyobb ismertséget Márton Áron szerezte. Ugyanakkor nagy hiányosság volt a községben egy olyan emlékhely, ahol az idelátogató mélyebben megismerheti a püspök életét és munkásságát. Ha valamely helységnek fel kellett vállalnia ezt a feladatot, akkor Csíkszentdomokos lehetett az.[12]

A templom melletti katolikus iskola épületét hasznosító állandó tárlat elsősorban a közép- és fiatal generációt kívánja megszólítani, Márton Áron tanításában a fiatalabbak kérdéseire keresi a választ, gazdag szöveg- és képanyaggal, hangzó és videó anyaggal, valamint a kiállítás érintőképernyőn olvasható összefoglalásával. A mintegy 120 négyzetméter felületen létrehozott tárlat Márton Áron püspök életútját kronologikus rendben mutatja be. Ezzel az időrendi bemutatással jól szemléltethető Márton Áron személyiségének fejlődése, valamint az, hogy milyen (ellen) hatásokat váltott ki gondolkodásában a kor, amelyben élt és tevékenykedett.

„A kiállítás ötlete, az anyag összegyűjtése mindenképpen Lázár Csilla érdeme. Mi a létrejöttének feltételeit tudtuk biztosítani"[13] – fogalmazott érdeklődésünkre Ferencz Alajos polgármester. A községvezető kifejtette, főleg azért nyerte el

[12] Lázár Csilla közlése

[13] Ferencz Alajos, Csíkszentdomokos polgármestere

tetszését a tárlat ötlete, mert nem tárgyi bizonyítékokat vehetnek szemügyre a múzeumot felkeresők, hanem nagyon sok információhoz juthatnak arról a korról, amelyben a püspök élt, és minél több anyagot láthatnak azzal kapcsolatban, amit tett, cselekedett.

A tárlat koncepcióját kidolgozó, az anyaggyűjtést és szerkesztést elvégző magyar-angol szakos tanárnő (Lázár Csilla) szerint egyáltalán nem véletlen, hogy a kiállítás a nagyméltóságú egyházfő halálának 30. évfordulója alkalmából jött létre. „Ezt a kerek évfordulót mindenképpen meg kell ünnepelni. Márton Áronról kell beszélni, meggyőzni az embereket, olvassanak róla, illetve tőle, ugyanis írásai számunkra a jelenben is értékes üzenetek hordoznak" – hangsúlyozta a tanárnő, majd elmondta, olyan tárlatot szerettek volna, amely egy kicsit mélyebben ismerteti a püspök életútját. Néhány alapvető dolgot ugyan tudunk róla, ám a tárlat által a látogatónak lehetősége adódik megismerni, hogy a XX. század egyes történelmi eseményei kapcsán mit mondott, mit cselekedett a püspök, hogyan mutatott példát, melyek voltak az általa világosan kijelölt irányelvek. A kiállításon a konkrét történelmi események kontextusába helyezték a püspök életét és a munkásságát gyerekkorától a haláláig.

Tizennyolc részre tagolták a kiállítási anyagot a püspök életútja mentén. Minden részben korabeli dokumentumok, fényképek és a püspökről szóló, tőle származó szövegek, idézetek láthatóak.

Márton Áron jelentősége nehezen értelmezhető, ha nem ismerjük – legalább főbb vonalakban – a történelmi-társadalmi kontextust is, amelyben élt és tanított. Ezért a történelmi háttéreseményekre kitekintõ összefoglalók is találhatóak a kiállítás keretében.

Hogy a mai (különösen a fiatalabb) látogató számára befogadható tárlat jöjjön létre, a kiállításon dominálnia kell a vizuális elemeknek. A vizualitáshoz ez esetben nemcsak a fotók és illusztrációk mennyisége és elrendezése, hanem a szövegek tipográfiai megjelenítése is hozzájárult. Bár egy alapos életrajzi kiállításhoz elkerülhetetlen, hogy jelentős mennyiségű Márton Áronról szóló és tőle származó szöveget dolgozzanak fel, a grafikai elrendezés, a betűméretek, betűtípusok és színek átgondolt használata megkönnyíti a szövegek és azok összefüggéseinek megértését. Szintén a szemléletességet szolgálják az emléktárgyak, a kiállítási tér elrendezése, tagolása, valamint az egykori szülői porta fából készült makettje is.[14]

[14] Lázár Csilla

A múzeum három teremmel várja látogatóit. Az első, egyben a legterjedelmesebb, a püspök születésével indul, illetve, a második világháborúval zárul. A második terem 1945-től a kommunista berendezkedést, az államosítást, a püspök börtönéveit is magába foglalja. A harmadik termet a pincében alakították ki: itt a püspök és társainak perét, illetve a gyulafehérvári egyházmegyéből származó papok börtönélményeit jelenítik meg. „Ezáltal, talán egy kicsit abba a szorongatott helyzetbe is beleképzelik magukat a látogatók, amit a kommunista börtönök jelentettek”[15]. Így a 120 négyzetméteres kiállító felület, igazi időutazásra hívja látogatóit. A tárlat részeként a Terror Háza Múzeum által készített életrajzi filmet is levetítik. Akik pedig még jobban elmélyülnének a püspök élettörténetében, azoknak a kiállítás bővített anyagát érintőképernyőn is olvashatóvá teszik.

Ami a további fejlesztést és tennivalókat illeti, a Márton Áron Múzeumot szeretnék bővíteni, azaz a Márton Áronnal kapcsolatos dokumentumok és tárgyi emlékek minél szélesebb tárházának gyűjtőpontjává válni. Ugyanakkor jó lenne, ha a helybéliek szerény lehetőségeikhez mérten is, de hozzájárulhatnának a Márton Áron püspökkel és korával kapcsolatos kutatások ösztönzéséhez. Ebből a célból szervezeték 2012 nyarán (a budapesti Márton Áron Társasággal közösen) az elsõ Márton Áron-konferenciát, amelyen a huszadik századi történelem és társadalom jeles kutatói, Márton Áron püspök életútjának ismerői, tisztelő gyűltek össze.

A kiállítás huszadik századi időutazásra, elmélkedésre és kérdésfelvetésre invitálja a látogatót, újra és újra körüljárva Márton Áron életének „titkát”: miként válhatott egy egyszerű parasztfiú korának éleslátású, nyitott szívű és csalhatatlan igazságérzetű, szellemi, lelki vezetőjévé, sokak számára egyedüli tájékozódási ponttá a homály évtizedeiben – ezen szavakkal köszönti látogatóit a csíkszentdomokosi Márton Áron Múzeum internetes honlapja. A tárlat kezdeményezői azt vallják: nem tettek egyebet, mint a község egy régi adósságát rótták le.

A létesítményt egyébként a Márton Áron Egyesület Csíkszentdomokosért, Csíkszentdomokos Önkormányzata és a csíkszentdomokosi Római Katolikus Plébánia közösen hozták létre, nagylelkű támogatók és készséges közreműködők segítségével. A pontos névsor a www.martonaronmuzeum.ro honlapon olvasható. A belsőépítészeti terveket Tövissi Zsolt állította össze, a grafikai szerkesztés és képkidolgozás Boros Melinda nevéhez fűződik.

[15] Lázár Csilla

Simó Barna – Dobai István

Óvoda – napköziépítés Madéfalván

Bevezető

Esettanulmányunkban a Hargita megyei Madéfalván megvalósult óvodaépítési projektet kívánjuk bemutatni. Madéfalva a Csíki-medencében található, felcsíki falu Csíkszeredától 10 km-re, északra, a Madéfalvi Hargita lábánál (1710 m), a Mórhegyese aljában, 680 méter magasságban az Olt két partján fekszik. Népessége 2726 fő volt a 2011-es népszámláláskor, melyből 2578 magyar nemzetiségű, vagyis a lakosság nagyrészt magyar ajkú.

A megvalósult projektet a helyi elöljárókkal, valamint a helyi közösséggel folytatott beszélgetések alapján próbáljuk jellemezni. Továbbá célként fogalmaztuk meg az óvodaépítési projekt erősségeinek, gyengeségeinek a felkutatását, feltérképezését. A projekt legfontosabb célja a helyi közösség helyben tartása, összetartása, valamint migrációjának a megakadályozása.

A főképp helyi érdekeltségű projekt romániai pénzforrásokból valósult meg, helyi kezdeményezésnek köszönhetően. Az óvodaépítés során voltak kisebb-nagyobb időbeni csúszások, melyet leginkább a pénzügyi erőforrások nem időbeni érkezése váltotta ki. Nagyon fontos, hogy a projekt megvalósulása érdekében a helyi érdekeltségű közösség is bekapcsolódott.

A projekt szükségessége

Mivel ezidáig a már említett településen nem volt óvoda-napközi, létfontosságúnak találták e probléma megoldását. A helyszíni látogatás során megtudtuk Székely Ibolya községmenedzsertől, hogy e projekt mihamarabbi kivitelezése elengedhetetlen volt a közösség megtartása érdekében. Mivel a kisgyerekes szülők a megélhetés érdekében dolgozni járnak, szükségszerű volt a projekt megvalósítása.

A projekt megvalósítását előzően Madéfalván az volt a tendencia, hogy a Csíkszeredában munkavállaló szülők a gyerekeiket a városba vitték be napközibe, óvodába, mely a település demográfiai egyensúlyának a megbomlásához vezetett.

Az óvoda-napközi hiánya leginkább a kicsik körében fejtett ki negatív folyamatokat, egyrészt nehezebb volt a beilleszkedésük a helyi közösségekbe, másrészt nehezen tudtak azonosulni az azonos korúak értékrendjével, mivel köztudott, hogy egy vidéken tanított gyerek nem azonos értékekkel, tudással rendelkezik,

mint egy városon tanított gyerek. Mivel a szülők a gyerekeiket a városba viszik, már a napközis koruktól, előreláthatóan ők is hasonlóan fognak eljárni, vagy esetleg a városba honosulnak.

Az óvoda-napközi építés során a helyi vezetők ezt a hosszú távú negatív folyamatot szeretnék elkerülni, megakadályozni a település fejlődése érdekében.

A községmenedzsert Székely Ibolyát idézve „a projekt megvalósulását követően nem kell többé elmenjenek a madéfalvi gyerekek, hisze, itthon, Madéfalván a nyugati óvodákhoz hasonló színvonalon és körülmények között tanulhatnak."

A projekt helyszínének a leírása

A már többnyire megvalósult projekt a madéfalvi templom szomszédságában az Olt keleti partján található, a helyi elnevezésű Varga-szeg területén. A helyszínelést követően úgy gondoljuk, hogy a már megépített óvoda-napközi nagyon szép és előnyös helyen található, távol a főút nyüzsgésétől, egy igazán kellemes környezetben, ahol a gyerekeknek lehetőségük van kinn a természetben is játszani.

A helyszíni elemzést követően fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a tanintézmény megépítésénél két fő szempontot vettek figyelembe: az első és legfontosabb, hogy kortárs, de egyben hagyománytisztelő, a jellegzetes székely település faluképébe illő legyen a külső formai megvalósítás. A másik szempont az volt, hogy a gyerekek ne sablonszerű, téglalap alakú helyiségekben töltsék a hétköznapokat, hanem olyan termekben, melyek kialakításuk által „tükrözik az állandóan felfedezésre vágyó kicsik világát".

A projekt előzményei

Mint ahogyan már fennebb is említettük az óvoda-napközi építési projekt szükségességét, megvalósítását a kicsik megfelelő, helyben való tanítatása hívta életre. Mint azt a település községmenedzsere beszédében is igen erősen hangsúlyozta, ezidáig az óvoda hányattatott helyzetben volt, különböző ideiglenes helyiségekben működött, és napközi nem is volt, ezért ezen igen fontos infrastruktúra hiánya miatt sok gyereket a városba vittek tanulni a szülők. Ezen a helyzeten szerettek volna változtatni a település vezetői, helyi kezdeményezés a helyi erők, közösség összefogásával együtt.

Mint ahogyan azt megtudtuk, a projekt megvalósítását egy kisebb elemzés előzte meg. Egyrészt ki kellett választani a megfelelő helyszínt az óvoda-napközi

számára, valamint a megvalósítás során fontosnak tartották az igények feltérképezését, hogy valóban szükségszerű a projekt megvalósítása, valamint hogy mekkora méretű építményt alakítsanak ki, hogy az valóban és teljes mértékben szolgálja a gyerekek megfelelő nevelési, tanítási folyamatát. Továbbá feltérképezték a projekt megvalósításához szükséges pénzügyi források értékeit, lehetőségeit, valamint végső soron egy megvalósíthatósági tanulmányt és látványterveket készítettek az épület megépítési terveiről.

A projekt részletes leírása

A program tervezése, a terep-előkészítési folyamata 2009-ben már elkezdődött, de csak 2010 márciusában kezdtek hozzálátni az építkezési munkálatokhoz. Mint ahogyan már az előbbiekben megemlítettük, a helyi kezdeményezést főleg a helyi erők összefogása révén szerették volna megvalósítani. E nagy értékű projekt megvalósításhoz szükséges keretösszeg legnagyobb részét Hargita Megye Tanácsa szolgáltatta, mindezt kiegészítve az RMDSZ-es kormányzati tisztségviselők közbenjárásával Románia Kormánya, a helyi Önkormányzat, valamint a madéfalvi Csompoly közbirtokossági csoport.

Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a helyi közösség is hozzájárult a kalákázások révén a projekt megvalósításához, igaz főleg azon generáció tagjai, akiknek kisgyerekei, unokái vannak.

Továbbá a helyiekkel folytatott személyes interjúkon elhangzott, hogy a projekt megvalósításában a község polgármesterének és Szentes Antal megyei tanácsosnak kiemelkedő szerepe volt, akik együtt mertek nagyot álmodni, melynek következtében 2009-2010-ben elkezdték megvalósítani álmukat.

Igaz, az építkezési munkálatok során voltak kisebb-nagyobb fennakadások, ami leginkább az időbeni csúszások révén mutatkozott meg. A helyiek szerint volt egy bizonyos 2-3 hónapos periódus, amikor a munkálatok teljes mértékben leálltak, mely során azt feltételezték, hogy ez a fejlesztés, a közösséget szolgáló projekt kudarcba fulladt. Ez a periódus az alapozást követően jelentkezett, leginkább a pénzügyi erőforrások szűkössége miatt, de elmondásuk alapján bizonyára ezt követően jó anyagi forrást találtak, mivel a munkálatok folytatódtak, és viszonylag elég hamar befejezték egy ilyen jelentős beruházás főbb építkezési munkálatait.

A helyszíni látogatás során a községmenedzsertől, Székely Ibolyától megtudtuk, és be is mutatta a látványterveket, hogy az óvoda-napközi építés eredeti tervében egy „*L*”- alakú építmény kialakítása volt a cél. De az anyagi források szűkössége miatt, a tervbe vett „*L*” – építmény nagyobbik szárnya valósult meg. A

továbbiakban kihangsúlyozta, hogy a kisebbik szárnyra szánt építkezési költségeket átcsoportosították, az óvoda-napközi környezetének a rendezésére, vagyis a térrendezésre, valamint a kerti elemek megvásárlására, felszerelésére.

A modern, korszerű, a falu képébe beilleszkedő építmény egy régi hiányt pótol Madéfalván, melyet a „*Micimackó*" napköziotthon névvel láttak el. Az építkezési projekt összege 2,7 millió lej volt, amely több forrásból származott.

Az épület megépítését, külső-belső rendezését követően a 2012- es iskolai év kezdetekor az építményt a kicsik már birtokukba is vehették. 2012 novemberében történt meg a „*Micimackó*" napköziotthon felavatása jeles személyiségek jelenlétében. A tanévkezdés és a felavatás között eltelt két hónap egyfajta próbaidőszakként szolgált, bizonyítva, hogy a gyakorlatban is egy működőképes létesítményről van szó.

Kihangsúlyoznánk, hogy a projekt megvalósítási folyamat még jelenleg is folyik, a tervek szerint 2015 őszére szeretnék befejezni az utolsó simításokat, vagyis a projekt lebonyolítására, befejezésére bő 5 évre volt szükség. A projekt leginkább a kisgyerekekkel rendelkező családokat célozza meg, szem előtt tartva a fiatalok helyben maradási feltételeinek a megteremtését.

Meglátásunk és a helyi tapasztalatok alapján meggyőződésünk, hogy Madéfalva esetében a népi bölcsesség, az összetartás, a cselekvőképesség igazolódik be, mely szerint számos esetben az utolsókból lesznek az elsők, hiszen a község képes volt olyan fejlődést mutatni az elmúlt évek során, hogy méltán példaértékű lehet Székelyföld bármely települése számára is.

Az elemzett projekt sikeressége

A projekt sikeressége, eredményei közé tartozik, hogy a helyi szereplők kezdeményezésével, a közösség közreműködésével, főképp helyi erőforrásokra támaszkodva elkészült egy, a helyi közösséget szolgáló beruházás, melynek leginkább a közösség életképességének a fenntartásában, az összefogásban, valamint a helyi identitás és a közösség megtartásában van jelentős szerepe. Rendkívül jó példa, hogy a község a meglévő, valamint a kapott erőforrásait a jövőbe, vagyis a legfiatalabb közösségbe fektette, mivel egy gyarapodó közösség fejlődéséhez, ennek előrelépéséhez elengedhetetlen a legkisebbek, legfiatalabbak megfelelő, tudatos és minőségi nevelése. Sikeres projekt, amelyet alulról jövő kezdeményezés révén, a helyiek kezdeményezésével, a településhez kapcsolódó egyének és a helyi lakosság bevonásával vittek véghez.

A sikeresség faktorai közé tartozik az is, hogy a 2012-ben működésbe lendült projekt a legnagyobb kihasználtsággal, maximális gyermeklétszámmal működik. A községmenedzser elmondása szerint minden évben a maximális gyereklétszámmal indulnak, vagyis 60 kisgyerekkel. Jelenleg 3 csoport van, melyből egy csoport óvodás, míg két csoport a napközis gyerekeké. A csoportokban a maximális gyerekszám van, pontosabban 20-20 gyerek, ahol tematikusan, játékosan nevelik őket.

Sikernek könyvelhető el az is, hogy mára már megoldottá vált a napközis gyerekek helyben való étkeztetése is, helyi alapanyagokból, termékekből, helyi ízletes, tradicionális ételekkel.

A helyszíni elemzés során hét személlyel interjúkat is készítettünk a helyi lakosokkal az óvoda-napközi építési programjával kapcsolatosan. Az interjúkészítések során egy rendkívüli pozitív sikertörténetet hallgathattunk meg a projekttel kapcsolatosan. Az egyik nagymama elmondása szerint az óvoda-napközi építését előzőleg az ő kicsi unokáját is Csíkszeredába vitték be a napközibe, mivel a szüleik a városba dolgoznak. Meglátása szerint ez nagyon megterhelő volt mind a szülök, mind pedig a kicsi számára, korán kellett költeni a gyereket, na meg a délutáni hazahozását is nehézkes volt összeegyeztetni a szülők munkabeosztásával. De minderre a projekt egy megfelelő megoldást jelentett. Az óvódás-napközi megépítése, elindítása során a kicsi már nem a csíkszeredai napközibe, hanem a helyi napközibe jár, tanul. Beszélgetése során kifejtette, hogy amióta a kicsi a helyi napközibe jár, azóta jóval több kis barátja van, eljár otthonról játszani is, ami mindaddig, amíg a városba járt a napközibe, nem volt tapasztalható, vagyis elmondható, hogy egyre inkább beilleszkedik a helyi közösségbe is, míg azelőtt elszakadt a helyi vele egykorúak közösségétől.

A többi interjúalanyunk is – kivételt képez egy férfi – szükségszerűnek, valamint rendkívül sikeresnek tartotta a projekt megvalósítását, működését. Egybehangzó véleményük szerint a gyerekvállalási hajtandóság a településen növekvő tendenciát mutat, így szükségszerű a gyerekek helyben való nevelése, tanítása, már csak a falu népességének a megtartása érdekében is. Az interjúalanyok szerint a gyerekek neveltetése sokkal könnyebben megoldott, minthogy a városba kellene vinni őket minden reggel.

A projekt megvalósulása előtt leginkább az volt a tendencia, hogy akik a városba vitték a gyerekeiket napközibe, óvodába, a gyerekek a továbbiakban is ott folytatták az általános iskolát, így a helyi iskola működése is veszélyhelyzetbe került, de az óvoda-napközi működtetése következtében az itt végzett gyerekek a helyi iskolába folytatják tanulmányaikat.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy az itt elemzett projektnek igen erős sikerfaktorai vannak, egyrészt hozzájárul a helyi életközösség migrációjának a megakadályozásához, a közösség megtartásához, a helyi identitás formálásához, továbbá pedig úgy gondoljuk, hogy csak az lehet egy igazán életképes közösség, amely odafigyel a fiataljaira, és akik egy ilyen jellegű, szép és ízléses óvodás-napközi otthont tudnak építeni, azoknak továbbra is biztos jövőjük van.

Javaslatok a további sikerességhez

Ezt az óvoda-napközi építési projektet, beruházást példaértékűnek és követendőnek tartjuk. A továbbiakban is ilyen családbarát, gyerekszerető községekre van szükség ahhoz, hogy a madéfalviak megmaradását és fejlődését biztosítani lehessen.

Ennek érdekében a következőkben néhány javaslatot fogalmaztunk meg, mellyel a helyi közösség megtartásához, kapcsolatok kialakításához, a közös érdek elérése érdekében az együttműködésekhez, a település további minőségi fejlődéséhez, előrelépéséhez, a magasabb életszínvonal kialakításához járulnánk hozzá, ezzel is megkönnyítve a madéfalvi népesség megmaradását, életképességét.

- Az első és legfontosabb javaslatunk ugyancsak az óvoda-napközi beruházással kapcsolatos. Fontosnak tartjuk a hiányzó kisebbik „*L*” szárny felépítését is, mely megépítése során egyre több gyerek tanulhatna a saját településén, valamint a közelben lévő csíkrákosi gyerekek számára is megfelelő helyet tudna biztosítani a nevelés, tanítás szempontjából.
- Javasolnánk, hogy az önkormányzat tulajdonában lévő 20 áras termőterületen termeljék meg azon alapanyagok, termékek egy részét, mely a napközi étkeztetéséhez hozzájárulhatna.
- A közösségfejlesztés szempontjából szükség volna a gyerekek számára a helyi kultúra, hagyományok megismertetése játékszerű foglakoztatások keretén belül. Ugyanakkor szükség volna a gyerekek kreatív képességeinek a kibontakoztatására, a helyi értékek átadására, mivel ezek mind-mind jelentősen hozzájárulnak a helyi identitás, hovatartozás megerősítéséhez.
- Mivel a település rendkívül sok és szép természeti és egyéb adottsággal rendelkezik, ésszerű volna egy megfelelő kínálati és kommunikációs mix kialakítása, mely során leginkább a fejlődést generáló tényezőket kellene előtérbe helyezni.

- Továbbá szükségesnek látjuk egy rövid kiadvány elkészítését, mint információs anyag, amely érdekes és hasznos információkat tartalmazna, nyújtana a település történetéről, valamint a természeti és épített örökségéről. Információkat szolgáltatna a falura jellemző foglalkozásokról, a helyi kultúrához kapcsolódó eseményekről, ezek pontos dátumairól. Ugyanakkor nagyon fontosnak tartjuk a kiadvány minél szélesebb körben való elterjesztését, javasolnánk, hogy az elkészített kiadvány a település honlapján is jelenjen meg.
- Javasolnánk a település weboldalának a megfelelő, naprakész működtetését, hogy a weboldalt látogatók felfigyelhessenek a település értékeire

Györfi Kinga – Tóth Anna

Helyi fejlesztés Csíkkarcfalván

Bevezetés

A Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány három napos tematikus tehetséggondozó tábort szervezett 2015. május 14-16 között Csíkszeredában a helyi fejlesztés kreatív, innovatív megoldásai iránt fogékony, nyitott székelyföldi egyetemi hallgatók, illetve a gödöllői Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar hallgatói számára. E program keretében feladatunk az volt, hogy bemutassuk Csíkkarcfalva község sikeres fejlesztéseit.

A terepgyakorlat során interjú készítésével szereztünk az anyaghoz információkat. A községben Süket Zsombort, a Felcsíki Kistérségi Egyesület menedzserét és Karcfalva-Jenőfalva alpolgármesterét, Szőcs Lászlót kértük meg, hogy szánjanak ránk időt és válaszolják meg kérdéseinket. Továbbá a karcfalvai óvoda egyik pedagógusával is beszéltünk és helyi járókelőket is megkérdeztünk.

Ezeken kívül anyag gyűjtéséhez a Felcsík Kistérség Integrált Fejlesztési Stratégiája című dokumentumot, Karcfalva hivatalos honlapját és a Székaszó című karcfalvi, csíkjenőfalvi kisújságot használtuk fel.

A község bemutatása

Karcfalva Erdély keleti részén, a Csíki-medence felső csücskén fekszik, a tengerszint felett mintegy 720-725 méter magasságban. Karcfalva, Ábránfalva és Tótfalva összeolvadásából keletkezett, már az 1330-as években létezett. Egykori járási székhely, mely Csíkjenőfalvával, Csíkdánfalvával és Csíkmadarassal együtt alkotta a Csíknagyboldogasszony községet. Madaras 1742-ben önállósult, Dánfalva az 1920-as években. Régen Karcfalva számított a felcsíki térség központjának.

Karcfalva község Karcfalvát és Jenőfalvát foglalja magába. A két falu teljesen összeépült, közigazgatásilag és egyházilag is egy helyre tartoznak. A község középpontjában a templom áll. A község Csíkszeredától 23 km-re északra, a Madicsa és a Székászó-patak Oltba ömlésénél fekszik. A 2002-es népszámlálási adatok alapján a község össznépessége 5500 fő, amelynek néhány kivétellel minden tagja római katolikus vallású. A község büszkesége az 1444-ben épült vártemplom, amely

mind látványban, mind pedig kulturális értékében Felcsík egyik legszebb, legértékesebb műemléktemploma.

Működik a községben gyógyszertár, a hitelszövetkezet, a takarékpénztár (CEC) helyi kirendeltsége, melyek jelentősen megkönnyítik mind az egyének, mind a gazdasági és kereskedelmi egységek pénzügyi műveleteinek intézését. A Karcfalván megépült műjégpálya új lehetőségeket nyit meg, mind a szórakozást, mind pedig a jégkorongozást, a sportolási lehetőségeket tekintve. Ehhez a létesítményhez csoportosul az a terv, miszerint sportiskolát szeretnének létrehozni a jövőben. 2 éve indítanak sportosztályt a helyi Mártonffy György Általános Iskolában.

A 2000 augusztusi Nagyboldogasszony Napok alkalmával került sor az iskola névadó ünnepségére, amelyen a falu szülöttének Mártonffy György püspöknek a nevét vette fel az iskola. A névadó ünnepség előtt nem volt a faluban közismert ez a név. A plébános és a község vezetősége közösen kerestek egy olyan helyi személyiséget, aki mintaként állítható. Jelenleg mindkét településen működik iskola és óvoda. A karcfalvi óvodába járó gyerekek létszáma három év alatt a felére csökkent. 2012-ben 45 gyerek járt oda és két csoport működött, a 2015-ös tanévben egy csoport működik 23 gyerekkel. Jenőfalván a gyerekek létszáma nem csökkent.

A falunapokon kívül helyi, rendszeresen megszervezett közösségi program a 18 éves nagykorúsító bál, amelyet a kultúrotthonban rendeznek meg, az októberben megrendezésre kerülő szüreti bál, illetve a kortárs találkozók. Ezen ritualizált események mindegyikén kötelező viseletnek számít a székelyruha.

Felcsík térség összterülete 52072 hektár, melyből a mezőgazdasági terület nagysága az összterület 62,29%-át képezi. Karcfalva esetében a mezőgazdasági terület nagysága az összterület 81,33%-át képezi. A községben a fő foglalkozási ág a mezőgazdaság. A mezőgazdasági termelést többnyire idős népesség végzi. A kistérségben a faipar számít a sorban a második legfontosabb iparágnak. A fiatalok Csíkszeredában vagy külföldön vállalnak munkát, így gyakran elhagyják a községet. Az otthon maradottak körében jellemző a munkanélküliség. Vannak családok, amelyekben nincsen aktív kereső, vagy csak egyik családtag foglalkoztatott. A karcfalvi felnőtt lakosság 34,87%-a gazdaságilag aktív. A családi háztartások számára kiemelt értékkel bír minden olyan kiegészítő jellegű, a fekete- vagy szürkegazdasághoz sorolódó tevékenység, amelynek pénzkiváltó szerepe van. (Felcsík Kistérség Integrált Fejlesztési Stratégiája 2007: 9)

A pályázati lehetőségeknek és a községvezetésnek köszönhetően nagyobb megvalósítások is létrejöttek, ilyenek voltak az ivóvízhálózat kialakítása, szennyvíz elvezetése és a folyók partjainak megerősítése. Az utóbbi néhány évben a

községben megtörtént a vártemplom teljes körű felújítása, a toronymúzeum kialakítása, az utak feljavítása, a fedetlen jégpályát sikerült komplexummá alakítani, a régi óvoda épületét restaurálták, megoldották az esővíz elvezetését. Felújították a községközpontot, amely a templomtól a kistérségi irodáig tart (ezt a munkálatot a továbbiakban részletesen bemutatjuk). Jelenleg a kultúrház felújításán dolgoznak.

Csíkkarcfalva rövidtávú és hosszútávú céljai

1. A Leader programon keresztül valósul meg az a beruházás, amely által Felcsík legrégebbi középülete újjáépül. A több évtizedig óvodaként működő épület a jenőfalvi iskola udvarán helyezkedik el. A különleges építményt három oldalról tornác veszi körül, de az idők során annyira megrongálódott az épület, hogy le kellett bontani egészen az alapig, majd azt megerősítve hozzákezdtek az újjáépítéshez. A régi óvoda épületének újjáépítéséhez és falumúzeummá való átalakításához hozzájárul a jenőfalvi Tercs közbirtokosság, az önrész egy részének biztosításával sikerült olyanná alakítani, mint ahogy ez az 1800-as években megépült. Az épületet tájházzá alakítják, a belsejében falumúzeum fog működni.

2. A falu híres szülöttének, Mártonffy Györgynek a mellszobra elkészült. Az ötlet egyházi szintről érkezett, Farkas Árpád plébános gondolata, de az önkormányzat, a közbirtokosságok illetve a helybéliek véleménye is pozitív. A szobor avatására 2015. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján kerül sor.

3. A park és a játszótér felújítására idén kerül sor. Már időszerű, hisz 10 évvel ezelőtt foglalkoztak legutóbb vele. Az önkormányzat a saját költségvetéséből már az év elején elkülönített egy bizonyos összeget.

Hosszú távú célok: Munkahelyek teremtése a fiatalok megtartása érdekében, valamint a turisták figyelmének felhívása és vonzása.

A Felcsíki Kistérségi Társulás

A kistérségi társulások nyugat-európai modell alapján 2000-ben jöttek létre. Hargita megyét tagolják kisebb régiókra. A Felcsíki Kistérségi Társuláshoz kilenc település tartozik: Csíkcsicsó, Madéfalva, Csíkrákos, Csíkmadaras, Csíkdánfalva, Csíkkarcfalva, Csíkszenttamás, Csíkszentdomokos és Balánbánya. Kezdetben egy személy dolgozott a Felcsíki Kistérségi irodánál. Jelenleg az irodának három munkatársa van: Süket Zsombor menedzser, Katona Melinda projektmenedzser és Albert Alfonz rendezvényfelelős. A személyzet bővülése által nőtt a megvalósított pályázatok és rendezvényeiknek száma is. Foglalkoznak pályázatírással, képzések,

tájékoztatók szervezésével, rendezvények szervezésével, és részt vesznek a Leader-programokban, amely egyrészt a gazdák tevékenységét támogatja, másrészt pedig a hagyományos falukép megőrzését népszerűsíti.

A faluképvédelmi kezdeményezés már évekkel ezelőtt a Pogányhavas Kistérség kezdeményezésére indult el a Gyimesekben, majd kiterjedt egész Hargita megyére. A kezdeményezés abból a gondolatból ered, hogy az emberek gyakran modernizálják a régi épületeket, ezáltal próbálnak eleget tenni a jelen elvárásainak. Célja bemutatni, hogy hogyan férnek meg ízlésesesen a hagyományos építkezési elemek a modern stílusjegyekkel. Egyedinek mondható olyan szempontból, hogy a nyugati modern stílus mellett helyi elemek is megtalálhatóak benne. A program időszerű, mert még épségben megtalálható, tetten érhető az egykori falu, a falukép, így a jövőbe menthetőek a tradicionális építészeti értékek. A Kistérségi Társulás egy tanulmány elkészítését tűzte ki célul, amely egy kiadvány formában használható eszközt ad egyrészt szakemberek, másrészt a lakosság kezébe felhívva a figyelmet a hagyományos építkezési elemek betartására.

Az egyesület 2014-ben 16 sikeres pályázatot írt, 5 saját rendezvénye volt, 11 eseményen társszervezői minőségben vett részt, valamint több képzés áll a háta mögött. Legfőbb pályázati eredmények, hogy tűzoltófelszereléseket vásároltak 5 felcsíki falunak, köztük Karcfalvának; járdát építettek ki a Karcfalvi Polgármesteri Hivatal körül; hangosító berendezést szereltek be Dánfalva és Domokos kultúrházaiba; bútorzatot vásároltak a szenttamási multifunkcionális terembe; 5 kezdő fiatal gazda mezőgazdasági tevékenységét segítették elő.

Rendezvényei közül érdemes kiemelni az országos gazdatalálkozót, ahol a máshonnan érkezett gazdák is tapasztalatot és tudást cserélhettek egymással, és állataikat, megtermelt portékáikat eladhatták. Fontos megvalósításként említik a felcsíki önkéntes tűzoltók számára rendezett programot, ahol fizikai és szellemi rátermettségüket is összemérhetik. Emellett egy helyre vonzották a felcsíki középiskolásokat is, ahol megismerkedhettek és megmérettethettek egymással. A csíkszentdomokosi lovasnap pedig nemcsak Erdélyből, de Magyarországról is számos lovas sport iránt érdeklődő embert vonzott Felcsíkra. Az ő rendezvényeiken kívül társszervezőként is részt vettek olyan típusú programokon, amelyek identitáserősítő és közösségmegtartó szereppel bírnak.

A Felcsíki Kistérségi Társulás képzései: a kommunikációs képzés, a marketing képzés, a számítógépes tanfolyam, az irodalmi vetélkedő, a gazdaképzés. Ezek olyan kezdeményezések, amelyek által nő a képzett, felkészült és tehetséges emberek száma, ezáltal az a kistérség erősebb lesz.

A Felcsíki Kistérségi Társulás vidékfejlesztési elképzelései alapján a Felcsíki térségben a következő stratégiai célok kerültek megfogalmazásra:

- az infrastruktúra fejlesztése (kanalizálás, víz, gáz, utak)
- a turizmus és a turisztikai infrastruktúra fejlesztése
- a környezeti értékek védelme és ésszerű hasznosítása
- a mezőgazdasági termelés hatékonyságának növelése illetve a termékek feldolgozása
- a humán erőforrás fejlesztése

Fontosnak tartják a hosszú távú infrastrukturális beruházások mellett a turizmus fejlesztését elkezdeni. Ez alternatív bevételt jelentene a térség lakóinak. Itt prioritásként kezelendők a szálláshelyek bővítése, a térségben lévő turisztikai, kulturális, történelmi, és egyéb látványosságok felleltározása, információs és szervező iroda létrehozása, PR anyagok készítése és az agresszív reklámtevékenység. Ezeknek a céloknak a megvalósításához külső erőforrásokat szeretnének igénybe venni. Ilyenek az EU előcsatlakozási alapjai (eszközei), a Phare, a SAPARD, az ISPA.

Felcsíki kistérség fejlesztési stratégiájának kidolgozásakor figyelembe kell venni mindazokat a helyi erőforrásokat (természeti, infrastrukturális, pénzügyi, humán, társadalmi), amelyek léteznek a térségben, kiaknázva vagy kiaknázatlanul, valamint azokat a kitörési pontokat, amelyekre alapozni lehet a jövőben.

A Főtér felújítása mint fejlesztési program

Probléma: az épületek és utak rongálódása a Hőviz-patak miatt.

„E szép tavacskából a Hőviznek nevezett patak foly ki (bár belé csak kis vizér szakad) s ezen patak oly vizdús, hogy az innen negyed órára lévő faluban már malmot hajt, s oly hévmérsékletü, hogy télen sem fagy be soha.(…)" (Orbán Balázs, 1868: Fel-Csík)

Csíkszenttamás határában található a Feneketlen-tó, amely tulajdonképpen egy meleg vizű forrás, amelyből ered a Hővíz-patak. A tó és a patak is vízinövényekkel borított, és télen, a legnagyobb hidegben sem fagynak be, ezért télen is itt maradnak a vadkacsák a környéken. A tó vize a Kárpát-medence öt legmagasabb rendű gyógyvizei közé tartozik.

A településen régi problémának számított az, hogy a patak a magas hőmérsékletéből és a folyásának irányából adódóan rongálta a főtéren elhelyezkedő épületeket és utakat.

A főtér a központ, amely templomtól a Felcsíki Kistérségi Egyesület irodájáig tart.

Megoldás: A probléma megoldásának ötlete a helyi önkormányzattól származott, és a következő fejlesztési lépéseket tartalmazta:

- A patak elvezetése és lefedése. A patakot részlegesen fedték le, hogy az esővizet is elvezethesse. Ezek után már nem roncsolta az úthálózatot, ami balesetveszélyessé vált, és a házakat sem áztatta, hólyagosította fel tovább, így elkezdték a felújítási műveleteket.
- Az épületek felújítása és az utak javítása. Az utak és házak felújítása a Leader program által valósulhatott meg (2010-2013). A Csík Leader csoport 23 község (70 település) önkormányzatainak, vállalkozásainak és civil szervezeteinek összefogásával jött létre. Feladatuk a vidéki térség fejlesztése. A program költségvetés a következőképpen alakult:
  - Leader-program – 30.000 EUR,
  - helyi önrész – 10.000 EUR
  - Larix közbirtokosság – 20.000 EUR
- Park kialakítása. Miután a Hővíz-patak melletti épületeket és az úthálózatot is felújították, úgy gondolta a helyi önkormányzat, itt az ideje a polgármesteri hivatal előtti területet parkká átalakítani. A kivitelező a Garden Project Kft volt. A helyieknek nem volt lehetőségük segíteni az adott projekt kivitelezésében. A projektet régóta tervezték, de csak a közelmúltban valósulhatott meg.

Eredmény

A községben megkérdezettek szerint épp itt volt az ideje a park kialakításának, véleményük szerint nagyon szép és igényes lett.

A projekt sikeressége abban áll, hogy Csíkkarcfalva Önkormányzata, a Felcsíki Kistérségi Társulás és a közbirtokosság nem csak pozitív hozzáállással, de gazdaságilag is elősegítette a közjót. A helyiek elégedettek, hiszen a főtér a község mentális térképének alapvető szervező eleme, fontos számukra az állapota.

További javaslataink

Mint már fentebb is felvázoltuk, ezt a projektet példaértékűnek tartjuk, ugyanakkor lenne néhány javaslatunk, melyeket a továbbiakban vázlatszerűen ismertetünk.

- Munkalehetőségek biztosítása. Mivel Karcfalva esetében a mezőgazdasági terület nagysága az összterület 81,33%-át képezi, javasoljuk, hogy korszerűsítsék, központosítsák a mezőgazdaságot. A zöldségek helybeni feldolgozása munkahelyet biztosítana.

- Javasoljuk, hogy ne csak helyben szervezzenek vásárokat, hanem nyissanak a szomszéd községek fele, vándorpiac-szerűen járják be a környéket.
- A kistérségben a faipar számít a második legfontosabb iparágnak, így javasoljuk a fa helybeni feldolgozását. A fa-hulladék, fűrészpor pedig a brikett tüzelőanyag préseléséhez szolgálna alapanyagul.
- Szórakozási lehetőség a helybéli gyerekeknek, fiataloknak. Javasoljuk, hogy létesítsenek helyi általános iskolás gyerekek számára biztonságos találkozóhelyet. A községben van egy játszótér, amelyet szívesebben használják az óvodások és az alsó tagozatos gyerekek, de a felsős gyerekek nem tudnak hol játszani. Rájuk is kell gondolni, így lehetne nekik például: szökőkutas parkot, kressz-parkot, vagy cukrászdát létesíteni.
- Turizmus fejlesztése. Mivel a településen kevés a szálláshely, illetve az egyéb vendéglátó ipari egység, így javasolnánk, hogy hozzanak létre szállás-helyiséget a településre érkezőknek helyi tradicionális építésű házakban, ez egyedi lehetőség lenne a környéken.
- Javasoljuk a külföldi testvérkapcsolatok kiépítését, ezáltal is nőne a község látogatottsága.
- Mivel a terepmunka során azt tapasztaltuk, hogy nehezen megtalálhatóak a turistalátványosságok, javasoljuk, hogy táblákkal jelöljék a fontosabb látnivalókat.
- Továbbá javasoljuk, hogy élénkítsék a helyi programkínálatot. Népszerűsítsék a felcsíki népzenét és néptáncot, rendezzenek tánctáborokat, táncházakat. Szervezzenek Mártonffy püspök évfordulójához kötődő rendezvényeket.
- Ajánljuk, hogy a falubeli Macalik Ernő gyógynövénygyűjtő szakembert kérjék fel, hogy bemutassa a kertjét, üvegházát, előadásokat tartson a teakészítés alapjairól.
- Község honlap: www.karcfalva.ro A honlaphoz azt tanácsoljuk, hogy legyen egy alkalmazott, aki a külső kommunikációra figyel. Ezáltal a honlap több nyelven olvasható lenne, aktuális információkat tartalmazna.
- Önkormányzati és kistérségi pályázatok. A terepmunka során világossá vált, hogy az önkormányzat és a kistérségi társulás is nehezen tudja a saját feladatai mellett a kínálkozó pályázatokra vonatkozó feladatokat ellátni, így a legtöbb pályázatról az önkormányzat is, valamint a kistérségi társulás is lemarad, vagy hiánypótlási kötelezettséget kap. Szükségesnek látjuk egy olyan munkakör kiírását az önkormányzatnál, valamint a kistérségi társu-

lásnál, amelyet egy pályázatírói képesítéssel rendelkező szakember tudna betölteni, és feladata a kínálkozó pályázatokra vonatkozó koordinációs, lebonyolító munka lenne. Ebben az esetben lényegesen nagyobb sikerrel pályázhatnának támogatásokra az említett hivatalok. Ehhez azonban szükség van a lakosság, a vállalkozások, iskolák, civil kezdeményezések, egyházak, és nem utolsósorban a helyi önkormányzatok és a megyei önkormányzat munkájára, együttműködésére.

Pozsár Balázs – Csiszér Levente

A Madéfalvi Információs Iroda sikertörténete

Bevezetés

Tanulmányunk célja bemutatni a Madéfalván létrejött **Információs Iroda** sikertörténetét, működését. Az Információs Iroda egy, a Turiszikai Tevékenységek Ösztönzése című program keretében került megvalósításra. Nemcsak egy község érdekeit szolgálja, hanem egy egész kistérség lehetőségeit, szépségeit hírdeti, promoválja. Az iroda működését egy létező és jól működő minta átvétele tette sikeressé. E modell a Dél-Tiroli Turisztikai Desztináció Menedzsment, amelynek a megfelelőjét szeretnék egész Székelyföldön működtetni. Az Iroda mögött egy nagyon aktív és lelkes csapat áll, amely az egész bogáti régióban nagy beruházásokat eszközöl uniós pályázati pénzek lehívásával. Első lépésben sikerült elnyerniük egy hatmillió eurós pályázatot, amely összeg egy átlag község majdnem tízéves költségvetése.

Az indulás

Miután Románia 2007-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, megnyíltak a lehetősegek az Uniós pályázati pénzek lehívására. E célból négy község 2008-ban létrehozta a Bogát – Önkormányzati Fejlesztési Társulást (ADI – BOGÁT). Ezen községek, illetve települések a következők:

- Csíkcsicsó község
  - Csíkcsicsó
  - Csaracsó
- Madéfalva község
- Csíkrákos község
  - Csíkrákos
  - Göröcsfalva

1. Csíkszentmihály község
   - Csíkszentmihály
   - Csíkvacsárcsi
   - Csíkajnád
   - Lóvész

Ezen községek lakossága együttesen több mint tízezer főt tesz ki.

Madéfalva Erdélyben, ezen belül Hargita megyében, a Csíki-medencében található, a megyeközponttól, Csíkszeredától 10 km-re északra. A falut két részre osztja az Olt folyó. A falut már 1333-ban írásos emlékek említik, Csíkrákos filiája. Önálló faluként az 1567-es adóösszeíráskor mint Amadefalva van 44 kapuval bejegyezve. A falu neve összefonódik az 1764. január 7-én történt tragikus eseménnyel, amikor a Mária Terézia által elrendelt osztrák katonák lemészárolták az itt táborozó székely embereket. 1899-ben emlékművet állítottak az esemény emlékére, melynek tervezője Tamás József építész volt. Az emlékoszlop tetején lévő turulmadár készítője a gyergyócsomafalvi Köllő Miklós szobrász. A falu másik látnivalója a római katolikus templom, mely 1913-1923 között épült.

A társulás azon célból jött létre hogy megvalósítsák a közös zonális és regionális közberuházási terveket, megteremtsék a vidéki alap infrastruktúrákat, az ivóvízellátást és szennyvízelvezetést biztosító szolgáltatások közös létrehozását. Egy gyergyócsomafalvi példán felbuzdulva pályázatot nyújtottak be az Európai Unió Vidékfejlesztési Alap 313-as kiírásához. A 313-as kiírás a turisztikai tevékenységek elősegítésére nyújt támogatást többek között önkormányzati fejlesztési társulások számára is. A pályázat elkészítésének fő célja az volt, hogy népszerűsítse a térséget, a turisztikában érdekelt vállalkozások segítése, a turisztikai lehetőségek, látványosságok hirdetése és szervezése. Az integrált pályázat címe: „A turisztikai marketing fejlesztése a Bogát régióban”, amely három lépcsőt foglal magába.

1. Turisztikai információs iroda létrehozása
2. Érintőképernyős elektronikus információs tábla, községenként két-két darab, általában a települések központjában elhelyezve
3. Információs szóróanyag nyomtatása

A Turisztikai Információs Iroda Madéfalván kapott helyet, egy már meglévő – egy létező hasonló rendeltetésű épület – tervrajz alapján. Azért került Madéfalvára az iroda, mert a községnek van a legjobb „neve” turizmus szempontjából. Az épület a madéfalvi „Siculicidium” emlékműtől nem messze, a helyi tanács épülete mellett került felépítésre. A iroda főállásban két főt foglalkoztat, mindkét személy turisztikai szakképesítéssel rendelkezik. Az iroda használja az információs szóróanyagokat, ottjártunkor is több brosurát, szórólapot, prospektust találtunk. Érdeklődésünkre az iroda vezetője, Csibi József elmondta, hogy a nyomtatott formáról át szeretnének térni az online felületre, mivel szerintük ez hasznosabb és hatékonyabb. Az ehhez megfelelő szoftvert a már létező és működő sovidekiszallasok.hu mintájára szeretnék üzembe helyezni. Ez egy olyan online felület, amelyen a turista az utazás előtt, otthon megtervezheti utazását oly módon, hogy tudni fogja,

hol száll meg és naponta milyen programon vesz részt. Ehhez nagyon komoly szervezés és összhang szükséges. Ennek hátterét a **Destour** turisztikai szoftver adja, amely Európa egyik legkomplexebb turisztikai szoftvereként Magyarországon és Erdélyben is a desztináció menedzsment szervezetek leghatékonyabb munkaeszközévé válhat.

Mi a Destour? Online Térségi Turisztikai Desztináció Menedzsment rendszer, mely a gyakorlatban három modell egyidejű működését feltételezi és jelenti:

1. Társadalmi modell

A társadalmi modell annak az önkormányzatok és vállalkozások közötti szövetségi/egyesületi struktúrának a kialakítását jelenti, amely megteremti az együtt-gondolkodásnak és együttes cselekvésnek azokat az intézményes kereteit, melyek révén az egyéni érdekek a település szintjén nem kioltják, hanem megerősítik egymást (jól menedzselt település nélkül nincs vonzó turisztikai termék, ill. jól működő turisztikai vállalkozások nélkül nincs sikeres település).

2. Üzleti modell

A fenti társadalmi modell megvalósításának és működtetésének finanszírozására a Destour olyan megoldást kínál, amely eltér a Magyarországon eddig megszokott módszerektől, és végső soron a rendszer bármely szintjén állók részére kézzel fogható nyereséget eredményez, azaz néhány év alatt – amellett, hogy alapvető települési turisztikai marketing-feladatokat lát el – nemcsak hogy finanszírozni képes önmagát, hanem a kínálat és az intézményes keret bővülésével párhuzamosan képes a működtető intézményben is nyereséget termelni. A társadalmi és az üzleti modell együttesen alkalmassá teszik a településeket európai pályázati források megszerzésére is.

3. Funkcionális modell

A Destour a társadalmi és üzleti modell kialakításának, üzemeltetésének és egymást erősítő működésének támogatására kifejlesztett informatikai rendszer, amely 20 éves európai piaci tapasztalatrendszer know-how-ját hordozza magában. Jelenleg a Destour szolgáltatja Dél-Tirol turisztikai marketing-támogatásának informatikai hátterét. Szoftver nemcsak informatikai értelemben, hanem strukturált és programozott társadalmi és üzleti tapasztalat-, illetve ismerethalmaz is egyben. (www.destour.hu)

Ez a rendszer már nagyon jól működik többek között Dél Tirolban is, ahová tanulmányi utakat szerveztek. A Destour Dél-Tirolban már bizonyított: 475.000 lakos, 26 millió vendégéjszaka, 92 települési turisztikai egyesület, 12 térségi

desztináció management szervezet – 1 informatikai rendszer a szervezet-, információ- és marketing-management feladatok ellátására a call centertől az irodai információ szolgáltatáson át az online foglalásig. A Dél Tiroli példa nagy hatással volt az oda látogatókra és az ottani munkamódszereket szeretnék itthon is felhasználni.

A madéfalvi iroda jelenleg egy-, két- és háromnapos programokat szervez a helyi turisztikai vállalkozások bevonásával. A teljesség igénye nélkül bemutatunk néhány programot, amit a Turisztikai Iroda nyújt a térségbe látogatók számára.

Egynapos programok:

- Gyilkostói kiruccanás
- Látogasson el az ezeréves határhoz
- Hívogat a Szent Anna-tó
- Fedezze fel velünk Barcaság varázsát
- Bogáti séta
- Mesterségek napja a Bogát régióban
- Siculicidium-túra
- Pisztrángos gasztro kaland

Kétnapos programok:

- Csíki barangolás (szállás a gyimesközéploki Borospatakán található Skanzenben)
- Felcsíki körút (szállás a csíkszentdomokosi Kárpátia panzióban)
- Alcsíki körút (szállás a tusnádfürdői Csíki Határ panzióban)

Háromnapos program:

- Barangolás Csíkországban (a program első napja Csángónap, második nap Felcsíki hívogató, míg a harmadik nap a Vizek és gyógyvizek napja)

Ezen kívül bakancskoptató gyalogtúrákat, lovasszekerezést is igényelhetnek nyáron, télen pedig disznóvágáson és lovasszánozáson vehetnek részt. A túrázáshoz kijelöltek 60 km turistautat a Hargita hegyvonulat fenyőfái között.

Az iroda aktív szerepet vállal egy székelyföldi Turisztikai Desztinációs Menedzsment (TDM) létrehozásában. Szintén az iroda működését segíti a nyolc különböző helyszínen felállított érintőképernyős elektronikus információs tábla, amelyek digitális térképekkel és ingyenes wireless-Internet elérhetőséggel vannak ellátva. E

táblákon megtalálhatóak a faluban lévő turisztikai célpontok, szálláshelyek és más fontos információk az odalátogató turisták számára. Ilyen táblák Románia szerte már jól működnek. Ezen táblákon meg lehet nézni a többi helyeken lévő látnivalókat és fordítva.

A benyújtott pályázati dokumentáció több mint 600 oldalt tett ki, az elkészítését az OTP Consulting cég szakemberei végezték, ennek leadása Csíkszeredában történt a megyei Vidékfejlesztési és Halászati Kifizetési Ügynökségen. A pályázat a lehetséges 100 pontból 100 pontot kapott.

Az így elnyert támogatás értéke 186 067 euróból valósult meg, ez ÁFA (TVA) nélküli összeg, az áfát a helyi tanácsok fizették ki. A pályázat elkészítésének teljes költsége 76823,65 RON. Az irodának saját bevétele nincs, mivel ezt a jelenlegi román törvénykezés tiltja.

Az iroda honlapja: www.bogatregio.eu

Problémák, nehézségek

A Turisztikai Információs Iroda megépülésének helye kérdéses volt a projekt kezdeti szakaszában. A Siculicidium emlékművet körülvevő területen lett volna a legideálisabb felépíteni az irodát, mivel ez az egyik leglátogatottabb helyszín a településen. Sajnos, ennek lehetőségét a hatályos szabályzások megnehezítették. Ez a terület nem tartozott az önkormányzat tulajdonába, e probléma kiküszöbölése pedig hosszú és költséges folyamat lett volna.

A hivatali konzultációnk során megtudtuk, hogy a nyári időszakra, amely egybeesik a turistaforgalom tetőzésével is, az iroda ideiglenesen átköltözik az emlékmű közvetlen közelébe. Az intézkedés mögött az a tény áll, hogy az iroda munkatársai a turistaszezon ideje alatt megpróbálnak majd a célközönséghez minél közelebb jutni, az igényeiket jobban megismerni. Ennek folyamatát Csibi József, a község idegenvezetője, kérdőívezés formájában kívánja majd megvalósítani.

A nehézségek ismeretének tükrében az Információs Központ az emlékműtől nem messze, a polgármesteri hivatal és a 2-es számú óvoda közti területen épült fel. Az épülettel a következő egyéb észrevételeink merültek fel:

- A központ kevésbé észrevehető az autóval utazók számára.
- Az intézmény megnevezése nem található meg az épületen olyan formában, hogy arra a településre látogatók felfigyeljenek.
- A központ funkcióját nem ismertetik az utcafrontról táblák.

- Az épület stílusa jelentősen eltér a hagyományos, megszokottól, ami akár a figyelemfelkeltést is szolgálhatná, azonban az imént említett problémák miatt ezt a lehetőséget nem használja ki.

A Program eredményei

A program direkt célcsoportját a megemlékezések érintettjei, valamint a Hagyma Fesztiválra érkezők, és a település és környezetének szépségét már ismerő egyének teszik ki. A programok az aktualitásokkal összehangoltan kerülnek megszervezésre, így például tavaly került megrendezésre a madéfalvi vérengzés 250. évfordulója.

Az indirekt célcsoportot a Csíki-medencébe látogatók, valamint a csíksomlyói búcsúba zarándoklók tehetik ki. Az iroda az érdeklődőknek, a községen keresztül utazók számára kellemes kikapcsolódással szolgálhat az 1-2 illetve a 3 napos programokkal, melyek keretében pl. erdei túrára kerül sor. A Siculicidium stációi egyaránt megtekinthetők az iroda szervezésében, melynek keretében a V. stációnál a túrázók megtekinthetik a helyi zöldség-gyümölcs feldolgozót, valamint vásárolhatnak a településen létesült csokoládé manufaktúrában.

Az iroda fenntartása közösségi forrásokból történik, szolgáltatásaiért, a hatályos rendeletek szerint, javadalmazásokban nem részesülhet. Megítélésünk szerint ez egy olyan faktor, amelyre megoldást kell találni annak érdekében, hogy a fenntarthatóság és a további folyamatos bővülés biztosítható legyen.

A Program kommunikációjának bemutatása

A helyi programok ismeretanyagának terjesztése jelenleg írott formában történik. A jövőbeni fejlesztések egyik legfontosabb lépcsőfoka egy internetes felület létrehozása lesz. Az irodavezetéssel folytatott interjúból kiderült, hogy ezt a közeljövőben ugyancsak pályázati forrásból kívánják létrehozni. A konkrét elképzelés már megszületett, a Destour rendszer fogja ellátni az információnyújtással, valamint a szállásfoglalással kapcsolatos feladatokat. Beszélgetésünkből egyértelműen kiderült, hogy igen nagy jelentőségű lenne a Csíki TDM (Turisztikai Desztináció Menedzsment) létrehozása, mely mint egy idegenforgalmi integrátor működne a térségben. A célok elérése érdekében folyamatosan zajlanak az egyeztetések, melyben Madéfalva elkötelezett vezetése aktív szerepet vállal.

A Program hasznossága

A már említett programok haszna többféle lehet. Először is érdemes kihangsúlyozni a közösség összetartó szerepét. Az emléknapok, a madéfalviak világtalálkozója, a Hagyma Fesztivál (melynek gyökerei évszázadokra nyúlnak vissza a hagymatermesztés kapcsán), a Székely Települések Labdarúgó Kupája mind az együvé tartozást fejezik ki. Ez a társadalmi komponens rendkívül fontos a helyi közösség formálásában, hiszen csak egy erős alapokon álló település lehet hosszútávon sikeres. A hasznosság témakörét érdemes pénzügyi szempontok alapján is megközelíteni. Sajnos egész Hargita megyére igaz az, hogy nem bővelkedik a fejlesztésekre fordítható forrásokban országos szinten. A probléma megoldásában jelentős szerepet játszhat a turizmus és a tercier szektor folyamatos támogatása, erősítése.

A sikeresség forrása

A sikeresség forrása esetünkben, megítélésünk szerint két tényezőn múlik igazán. Az első a táj turisztikai értéke, amely elvitathatatlan. Madéfalva természetes és épített környezete egyaránt magában hordozza azokat az értékeket, melyre a világ bármely tájáról érkező turista kíváncsi lehet.

A második forrás, amely feltűnően kikerekedik, az az elkötelezettség, a tenni akarás, amelyet a település életének szervezői tanúsítanak. E tényező hitelességéről személyesen, fontosságáról pedig tanulmányaink során győződtünk meg.

Javaslatok

Javaslataink a projekt hiányosságainak pótlását célozzák. Úgy gondoljuk, hogy az épület működését a jövőben nem csak interneten szükséges ismertetni. Ugyanezt gondoljuk a programok meghirdetésével kapcsolatban is. Teljes mértékben elfogadott tény, hogy a XXI. század minden aspektusát átfonja az IT szektor, de tapasztalataink szerint még mindig népes azoknak a csoportoknak a száma, amelyek nem használják az internet nyújtotta lehetőségeket. A célközönség e komponensének elengedhetetlen a nyomtatott formájú szóróanyag rendelkezésre bocsájtása. Megállapításunk szerint tehát a turisztikai hirdetések alkalmával továbbra is figyelmet kell fordítani a hagyományos módokra is. A fenntartható fejlődés, a terhek enyhítése miatt fontosnak találjuk azt is, hogy az irodát fenntartó települések valamilyen formában, közvetetten forrásokhoz tudjanak jutni a programok szervezésének jóvoltából.

Demeter Ágnes – Meiszter Franciska

A szépvízi Káposztafesztivál

Bevezetés

A tanulmány során a Hargita megyében elhelyezkedő községnek, Szépvíznek a vizsgálatát készítettük el. Azon belül egy olyan programot mutatunk be, amely a helyi értékek, hagyományok megőrzését segíti. Az általunk felmért és bemutatandó sikeres program a „Káposztafesztivál" nevet viseli, mely a szépvízi káposztavásár idejében és helyén alakult ki és vált éves fesztiválszerű rendezvénnyé. Szépvíz község a hozzátartozó három faluval egységesen, ősszel működteti ezt az egynapos programot, melynek a Szépvíztől kissé félreeső, határ menti Nád-dűlő ad helyet.

A tanulmány célja az, hogy bemutassuk, miért fontos és sikeres a rendezvény a helyiek és a környező településen élők életében. Munkánkat előzetes terepmunka, a polgármesterrel és a helyi lakosokkal készített interjúk alapján végezzük.

A Káposztafesztivál kialakulása

A program mostani változatát a hagyomány megőrzésére és ismertetésére való igény hívta elő, illetve a hely nevét is viselő káposzta forgalmazása. A környék egyik legkiválóbb minőségű káposztája a szépvízi káposzta, melyet régről nagy mennyiségben termesztenek. Az egy napra szervezett betakarítás összehozta az embereket. Egy közösségi munkából vált ki az éves szinten megrendezésre kerülő fesztivál, amire mára nem csak a vásárlás céljából jutnak el az emberek, hanem kikapcsolódás miatt is. A hagyomány megőrzésére Ferencz Tibor, a jelenlegi polgármester hívta fel a figyelmet. A program nem tartalmaz uniós támogatást, mindennemű költséget a közbirtokosság fedez.

Emberemlékezet óta termesztik Szépvízen nagy mennyiségben a káposztát. Jelenleg összesen 25 hektáron terem több parcellán. A község szélén lévő Nád-dűlő igen kedvező körülményeket nyújt. Ez a terület a falu végén a szépvízi gát felől található. Ezen a helyen honosították meg a káposztatermesztést

A község régebben a gyimesi lakosok egykori vásáros helye volt. A káposztavásárra vonatkozólag találhatóak 18. századi feljegyzések is, amelyben kétnapos

vásárról számolnak be. Egy hosszabb kiesés után ez a vásár 2008-tól újra működik, ám egynapos, inkább fesztiválos jelleggel.

A palántákat egy hét alatt ültették ki és a vágást az összes parcella tulajdonosok egyszerre, egy előre kitűzött napon, Gál napjának a hetén végzik el. A betakarítást azért is szervezték egy napra, hogy az egymáshoz közel lévő parcellák tulajdonosai segítsenek egymásnak átlátni ki-ki saját területét. Az összefogásból kialakult káposztavágást reggel kezdték el, majd a délelőtti órák folyamán végeztek is vele. A jó hangulat napközben is folytatódott, amibe a cigányzenészek, táncosok is besegítettek. Eközben folyamatosan érkeztek a kereskedők. A káposztavágás az utóbbi években újra hasonló programokkal valósul meg.

A településről röviden

Szépvíz Hargita megyében, Csíkszeredától 12 km-re, a Szépvíz-patak völgyében helyezkedik el, melyről a nevét kapta. A monda szerint Szent László nevezte el, miután a kunokat legyőzte és a lováról egy patakba ugrott. Megjegyezte, hogy „Igyál lovam, mert ez szép víz”. Azóta maradt meg ez a jelzője, mely a nevévé vált. A helyiek az említett királyunkat azóta is nagy becsben tartják. A főteret Szent Lászlóról nevezték el, melynek a közepén a szobra áll. Éves rendezvényeket is kötöttek hozzá. Szent László hetén tartják a búcsút és a hét egyik napján, tavasszal ültetik a káposzta palántákat.

A trianoni békeszerződésig Csík vármegye Szépvízi járásának székhelye volt. A községhez még hozzá tartozik Bükklok, Csíkborzsova és Csíkszentmiklós is. 1669-ben I. Apafi Mihály ide telepítette a Moldvából érkező kereskedő örmény családokat, akik 200 év alatt módos településsé fejlesztették a falut. Fellendítették a kereskedelmét és az iparát is. A fejlődését még az is növelte, hogy a gyimesiek is hozzájárultak vásáros hellyé alakításához. Az 1700-1800-as években a Csíki-medence legjelentősebb kereskedelmi központjává vált. Moldvával folyamatos aktív kereskedelmet folytatott. Ezen kívül még számos borvízforrás is van a környékén. (szepviz.eu)

Népesség

Feljegyzések szerint, az örmények betelepülésével 1672-re 60 család alapított otthont Szépvízen. Benkő Károly szerint a település 2117 lakosa közül 510 örmény élt a faluban. A számuk időről időre folyamatosan csökkent és apránként elvegyültek a székelyekkel. 1850-ben 93 fő volt, míg 1930-ban már csak 48 fő, aki örmény-

nek vallotta magát. Szépvízt mindig is a népes falvak közé sorolták. 1910-ben 3078 magyar lakta a települést. 1992-ben 1768 lakosból 1755 magyar és 12 román volt. A mai napig főként csak magyarok lakják a községet. A 2002-es adatok szerint a négy község összevont lakossága 3652 fő, melynek 96,4%-a magyar (szepviz.eu).

Rendezvények

Több, évente megrendezésre kerülő eseményeket tartanak a faluban, melyek a helyi kialakult hagyományokkal zajlanak. Ezekből párat kiemelnénk:

A **Szent László napok**at nyáron tartják, László napján lévő hétvégén. Az időtartama két napra tehető. Minden évben megrendezik ennek az ünnepnek a keretein belül a fogathajtó versenyt, bár ez az utóbbi pár évben májusban zajlott a programok zsúfoltsága miatt.

A **szüreti bál** előtt a szépvízi fiatalok összehívják a társaságokat Szépvízről és a testvértelepülésekről a szőlő szürete után. A kijelölt időpontban a szépvízi kultúrotthonban kerül megrendezésre, amit feldíszítenek szőlővel. A szőlőt egy nagy csengő alakban aggatják fel, amit a bál végi tombolán kisorsolnak. Egy zenekar biztosítja a fiatalok számára a talpalávalót.

A Káposztafesztivál a község egyik legjelentősebb és a legősibb hagyományőrző programja. A következő pontban részletesen bemutatjuk ezt az eseményt.

A Káposztafesztivál

Szépvíz nagy múlttal és hagyományokkal rendelkező községközpont. A kezdetektől fogva a település vásártartási joggal rendelkezett, így a kereskedelme már az elmúlt századokban kialakult. A káposzta termesztése és kereskedelme is nagy hagyománnyá nőtte ki magát. A 18. századtól létezik káposztavásár, melynek mára már a közösséget összetartó ereje van.

Saját termesztésű zöldség a szépvízi káposzta, hiszen a magokat is a helyiek fogják be a palántához. Különleges is, hiszen máshol ilyen „poronyos” fajtával nem találkozik az ember. Ovális alakja, vékony levelei vannak, mellyel könnyen elkészíthető a töltött káposzta. Egy fej 3-4 kg közötti súlyt nyom. A legtöbb helyi lakosnak nem csak káposztaföldje van, de otthonukban egész évben megtalálható, télire eltett formában, így a C vitamint is pótolják a hidegebb időkben. Nagy hordókban, sós vízben savanyítják. Karácsony előtt még friss, de húsvétra már beérik. A sós vizet is elfogyasztják.

A szépvízi és a környező településeken élő családok legtöbbje rendelkezik egy-egy kisebb parcellával. Összesen 547 parcellát alakítottak ki 25 hektáron, melyen minden évben csak káposztát termesztenek. A kitűnő adottságú Nád-dűlőben, egy völgyben (huzatos helyen) művelik, hagyományos módon, vegyszerek és vetésforgó nélkül. Felhagytak a gépi munkákkal. A termőhely tőzegláp talajjal rendelkezik, melynek kellő a vízmennyiség tartaléka és a parcellák olyan szellős részeken találhatóak, amelyek a kártékony rovarok számára nem kedveznek. Ezzel természetes úton megelőzik a rovarok letelepedését és szaporodását.

Az év folyamán két időpontban foglalkoznak a káposztával, tehát minden tulajdonos egy napon dolgozik. Ugyanazon a héten ültetik ki a palántákat, majd ősszel szintén ugyanazon a napon takarítja be a káposztát. Olyan parcellák is vannak, ahova nem vezet út. A palántázást Szent László hetén végzik. Régen a néptanács jelölte ki az időpontot. A káposztamagokat befogják, amit húsvét utáni második héten vetnek el. A vágást októberben Gál napján vagy a hozzá legközelebb álló szombaton végzik. Ez az év utolsó mezőgazdasági munkája, melyet egy fesztivállal zárnak.

Régen a vágás ünnep volt a gazdálkodók számára. Ezen a napon csak vásár volt, ahol cserekereskedelmet folytattak közeli vidékről érkezett kádárokkal, kovácsokkal, csergekészítőkkel, akik saját termékeiket cserélték el a szépvízi káposztára.

A fesztivál a település egyik legnagyobb rendezvénye. 2008 óta próbálják újrakelteni ezt az eseményt. A kora délelőtti órákban már véget ér a csoportos munka, ami után megkezdődnek a programok.

Mára már több színvonalas programot találtak ki, melyeken részt vehetnek az odaérkezők. Reggel virradatkor levágják a káposztát, majd az összegyűjtött termést árulják. Vannak, akik nem vásárlási szándékkal jönnek, de még azok is részt vehetnek több kulturális programban. 8 órakor Borzsovából a fiatalok, népviseletben szekérrel érkeznek meg, és a többi testvértelepülés is csatlakozik fúvószenekarral egy zenés felvonulás kíséretében. A dűlőben kialakítanak egy színpadot, amelyen folyamatosan előadást lehet követni. Tánccsoportok, zenekarok és énekkarok lépnek fel. A színpad környékén standokat állítanak fel, ahol szörpöket, kolbászt, mézet stb. lehet vásárolni. Közben ebédre készítik az bográcsokban a káposztás ételeket, melyek 10-11 félére tehetőek. Bárki megkóstolhatja és fogyaszthatja a káposztás különlegességeket, a több módon elkészített töltött káposztát, lucskos káposztát. Ezen a főzőversenyen a faluból részt vesznek a tantestületek, a közbirtokosságok, a hivatali alkalmazottak, a helyi családok, sőt még a magyar testvérváros, Újkígyós küldöttségi tagjai is. Rajzversenyt hirdetnek a gye-

rekek számára, aminek a témája a káposzta. A csíkszentmihályi csőszök felvonulást tartanak. A betakarítást igazi falusi mulatság (szépvízi bál) zárja, ami mára egybeolvadt a káposzta bállal. (szekelyhon.ro)

Eredmények

A káposztatermelés során kihasználják a helyi adottságokat, mert mint ahogy már említettük, a tőzeglápos talaj igen kedvez ennek a növénynek. A falu ezzel a lehetőséggel is fejlődik. A közös munka összeköti az embereket. Fontos, hogy a háromszáz éves múltú káposztát a mai napig fenttartsák. Mivel a legtöbb lakos rendelkezik egy-egy földdarabbal, a fesztivál működtetésével hozzájárulnak a hagyomány megőrzéséhez. A termesztés és a vásár egy közösségi munka. A káposztavágást a faluban az év utolsó mezőgazdasági tevékenységeként végezik. Ezt egy mulatsággal koronázzák meg, mely az egész község ünnepének számít.

A program hirdetése

A tévé, az újságok és a rádió is beszámol minden évben a rendezvényről. A helyi rádió, a Szépvíz Rádió hirdeti a programokat és részt is vesz rajtuk. A székelyhon.ro is készít cikkeket a káposztavágásáról, sőt még az ültetéséről is jelent meg médiaanyag. A község honlapján is szerepelnek beszámolók a helyi kedvenc zöldségről.

A híres káposztáról Daczó Katalin készített egy kisfilmet, melynek a címe: Élet a nádon. Célja az volt, hogy felkutassa a szépvízi káposzta háromszáz éves múltját. Egy éves folyamatot foglal össze, melyről termelők és felhasználók mondják el tapasztalataikat. A magok befogásától egészen a savanyításig mutatja be az eseményeket. A vágás ünnepségéről is szerepel a filmben felvétel.

Sikeresség

A fesztivál sikeressége a különleges és finom káposztának köszönhető. A helyiek így vélekednek a termésükről: „a szépvízi káposztának nincsen párja”. A káposztatermesztés csak a rendszerváltás után kezdődött újra, amikor visszakapták az emberek a földjeiket. Az öregek elmondása szerint előtte nagy vásárok voltak. A környező településekről és még messzebbről is érkeztek vásárlók, vagy olyanok, akik cserekereskedelmet folytattak. A község jelenlegi polgármesterének, Ferencz Tibornak komoly hozzájárulása van a hagyomány sikeres újraélesztéséhez. Először 2008-ban tett erre lépéseket.

Nem csak a vásár jellegét és a sikeres kereskedelmet lendítették fel, hanem olyan hagyományos programokat is előhívtak, amivel összekötik a falvakat. Mára már a szépvízi káposzta visszanyerte a régi hírnevét. A fesztivál minden korosztálynak szól. A programokat úgy alakítják, hogy a gyerekek és a felnőttek is egyaránt be tudjanak csatlakozni. Vásárlási és ünneplési célból is érdemes ide látogatni.

Gasztronómiai szempontból is sikeresnek mondható a rendezvény, hiszen napközben főzőversenyt indítanak. Minden ételt káposztából készítenek el. A helyi kész finomságokat így tartják meg a köztudatban.

A káposztás parcellákon a hagyomány újraélesztése előtt gabonát és burgonyát is termesztettek, de a vizes talaj nem kedvezett ezeknek a növényeknek. A gabonát nem tudták learatni, a krumpli pedig nem termett meg. A tőzegtalaj és a vizenyősség viszont a káposztának kedvez. Nagy vásárlói kört vonz ide, hogy jutányos áron kaphatják meg a minőségi káposztát. A polgármester is elmondta, hogy „aki egyszer itt vásárolt, az visszajár". (szekelyhon.ro)

Fejlesztések, javaslatok

Ez a program sikeres és versenyképes. A szépvízi káposzta egy olyan termék, mely már unikumnak számít. Megéri belefektetni, fejleszteni és nem utolsósorban exportálni is. A program jövőjét a következő vázlatos javaslatokkal próbáljuk még sikeresebbé tenni. Reményeink szerint elképzeléseinkkel hozzá tudunk járulni a további fejlesztésekhez.

- Az az ember, aki a vidéket nem ismeri, nehezen jut el idegenvezető nélkül a káposztaföldekhez és a Káposztafesztivál helyszínéhez, mert nem találni az utcákon iránymutatókat. Arra tennénk javaslatot, hogy annak érdekében, hogy a híres terméket megismerni kívánó odalátogatók is könnyen ráleljenek, akár a falu több pontján is helyezzenek el olyan táblákat, amelyek a Nád-dűlőhöz igazítanak el. A helyszínen is lehetne egy ismertető tábla a káposztatermesztéséről, a nagy volumenű múltjáról és a hagyományőrző eseményéről. Még hiányoltuk más nevezetességekhez is a táblákat, mutatókat és leírásokat.
- Vannak olyan parcellák, amelyeket nehezen lehet megközelíteni vagy nem is vezet hozzájuk út. Megkönnyítenék a közlekedést és a munkát a kiépített utak, melyeken bármilyen járművel végig tudnának menni.

- Oral-history (szóbeli történelem), mélyinterjúk készítése, azok dokumentálása. Olyan információkat lehetne összegyűjteni és rögzíteni, amelyek mára már csak szóban maradtak fenn, hogy a „történetek életben maradjanak”. Személyesebb oldalról is meg lehetne közelíteni az eseményt. A figyelmet azokra is érdemes felhívni, akik a rendszerváltás idején elsők között vághatták a saját káposztájukat a visszakapott földjeiken.
- Találtunk javaslatokat külföldi honfitársainktól is, melyeknek teret adnánk: ők azok az emberek, kiknek hiányzik a saját tradíciójuk, akik szívesen rendelnének, vinnének elálló káposztás ételeket, és palackozott (savanyú) káposztalét fogyasztás céljából. Forgalmazásra is kerülhetne ez a termék, többféle feldolgozásban. Így nem csak az év egy napján, a fesztivál idején juthatnának hozzá a vevők, hanem az év többi napján is. Nagyobb városban is lehetne árulni, hogy több ember számára legyen elérhető, és ne kelljen utazni érte.
- A város és a község közötti viszonyt, párbeszédet lehetne erősíteni, hogy az információk könnyebben eljussanak. A városokban való káposztafesztivál hirdetésével nagyobb vásárlói kört lehetne kialakítani.
- Szükséges a webes tartalom folyamatos frissítése, megosztása és minden felületre reklámok, image és plakátok feltűntetése. Lehetne készíteni a fesztiválról egy programajánló plakátot, amely a falvakban, városokban kifüggesztésre kerülne.
- A vágás napján ki lehetne jelölni közösségi parcellákat, amiken „szedd magad” akciót hirdetnének ki. Így a betakarításon azok is részt vehetnének, akiknek nincs földjük, de szívesen részt vennének a munkában. Jutányos áron megvehetnék az általuk összegyűjtött káposztafejeket.
- Több korosztály bevonása is megoldható lenne. Az idősebbek nem látogatják az ünnepet. Esetleg segíteni lehetne őket, hogy könnyen kijussanak és a programokba ők is be tudjanak kapcsolódni.
- Különböző káposztás termékek gyűjtése.
- A káposztatermesztés egykorú magával a községgel. Azóta már számos helyi specialitású káposztás ételt találtak ki és készítettek el. A kialakult receptek gyűjtését, könyves kiadását, cserélését támogatnánk.

Összefoglaló

Már a régi időkben is ünnep volt a gazdálkodók számára a káposztavágás. Messzebbről is érkeztek vásárlók, mert elég jutányos áron jutottak hozzá a minőségi káposztához. Ez a szokás csak a negyvenes évekig élt. De 2008-tól Ferencz Tibor polgármester segítségével újra fellendült ez a helyi hagyomány színvonalas programokkal. A jövőre nézve megéri tovább fejleszteni és elterjeszteni ezt a különleges terméket, hogy ne csak az év egyetlen napján legyen elérhető.

Kis Izolda – Battay Máté

A gyergyóalfalvi rehabilitációs és szociális otthon

Bevezetés

Esettanulmányunk célja, hogy bemutassuk a Gyergyóalfalu településen megvalósult **Rehabilitációs és Szociális Otthon** projekt megvalósulásának okait, körülményeit és eredményeit. A projekt megvalósulását ebben az esetben is egy pályázati lehetőségnek köszönheti a község, az önkormányzat figyelt fel 2008-ban a lehetőségre, amit 2012-re sikerült is megvalósítani. A program összetett fejlesztést jelentett, az integrált településfejlesztési terv szerint megvalósult projekt keretében sor került az úthálózat aszfaltozására, és javítására; 5 km víz- és csatornahálózat lefektetésére az Alfaluhoz tartozó Borzonton, a gyergyóalfalui művelődési ház fény- és hangtechnikai korszerűsítésére és a Szociális Központ megvalósítására.

A projekt létrejöttének körülményei, az ötlettől a megvalósításig

A projekt megvalósulását a község az Európai Unió, Európai Regionális Fejlesztési Alapja, Nemzeti Vidékfejlesztési Programja pályázatnak köszönheti, aminek keretén belül 2,5 millió euró összértékű támogatást nyertek a községi utak felújítására, a víz- és csatornahálózat bővítésére, a faluközpont teljes felújítására és a Szociális Központ létrehozására. A pályázati kiírásra 2008-ban jelentkezett a község, 2009-ben érkezett a kedvező válasz, és 2012-re zárult le sikeresen a megvalósítási szakasz.

Az integrált községfejlesztési terv keretében megvalósuló infrastrukturális fejlesztések magukban foglalták a község központjának teljes rehabilitációját, a parkosítást, térkövezést, parkolók létrehozását és a vízelvezetõ árkok kiásását is, a centrum díszkivilágításának üzembe helyezését, valamit a villamos és egyéb vezetékek földfelszín alá süllyesztését.

A pályázat fontos részét képezte az is, hogy a községhez tartozó Borzonton megtörtént a víz- és a csatornarendszer bővítése. Az út mentén fekvő településen korábban csak a falu egyik oldalán volt elérhető a vezetékes ivóvíz és szennyvíz-elvezetés szolgáltatás, a projekt keretében mind a borzonti, mind Alfalu

csatornázásból kimaradt részeit bekapcsolták a hálózatba. György István volt polgármester szavaival élve: *„A munkálattal Borzonton száz százalékban megoldódik ez a kérdés. Alfaluban ki volt maradva 2 kilométernyi vízhálózat, azt az elmúlt hónapban fejezték be. Ezzel a falu területén a víz- és csatornahálózat kérdését le is zártuk."*

A Szociális és Rehabilitációs Központ kezdetben a pályázat sikerének biztosítása érdekében lett a projektpaletta része. A korábbi polgármester, György István szavait idézve: *„Nekünk igazából a pontszám kellett a pályázat sikeréhez. Értékes pontokat ért, hogy belefoglaltuk a szociális központot is."*
(http://www.szekelyhon.ro/aktualis/gyergyoszek/alfaluba-koltozik-az-otthoni-beteggondozo-szolgalat/print)

Tekintettel a szociális intézmény kezdetben kissé (véleményünk szerint) ad hoc jellegére, a hasznosítás konceptuálása a pályázati kiírás elnyerésekor még nem volt teljesen kiforrott. Csak a megvalósuláshoz közeledve ébredt rá az önkormányzat, hogy az eredeti elképzeléseken módosítások szükségesek, így került sor a Gyulafehérvári Caritas-szal megkötött hosszútávú szerződésre, amelynek keretén belül a Szociális Központ mint betegellátó központ a Caritas székhelye lesz Gyergyóalfaluban, emellett pedig a Kultúr Centrum kft-vel közösen üzemeltetik a létesítmény rendezvénytermét és konyháját.

Az önkormányzat és a Caritas szerződése 20 évre szól, a közköltségeket az önkormányzatnak kell rendeznie, a Caritas-nak pedig a szerződésben rögzített kötelessége alkalmazni egy fűtő-karbantartó munkatársat.

Társadalmi környezet

Gyergyóalfalu egy 5500 fős községközpont, Borzont és Bucsin tartoznak hozzá. A község Gyergyói-medencében fekszik. Mindenki magyar anyanyelvű, a római katolikus felekezet tagja. Gyergyóalfalu települése a lakosok erőteljes identitástudata és településszeretete mellett is küzd az elmaradottabb vidéki térségeket sújtó problémákkal: az agráriumból élők magas arányával, az alacsony jövedelmi szinttel, a kényszerű ingázással, az elvándorlással és az idősödő lakosság generálta problémákkal. Mindezen tényezőket tekintetbe véve szüksége is volt a településnek egy szociális feladatokat ellátó létesítményre.

A program részletes bemutatása és eredményei

Az önkormányzat és a Caritas megállapodásának értelmében a Szociális központ funkciója biztosítva van. A Caritas számára elkülönített épületrészben rendelkezésre áll egy koordinációs iroda, ahol az adminisztratív feladatokat végzik a szociális feladatokat ellátó munkatársak. Található még egy előkészítő szoba, ahol a beteggondozók előkészítik a számukra szükséges napi felszerelést és gyógyszereket. Van egy mosoda, ahol az egyedül elő rászoruló idős falusiak ruháit mossák. A szociális célokra biztosított épületrészben még rendelkezésükre áll egy konferenciaterem, ahol a Caritas munkaközössége megbeszéléseket tart. Alfaluban a Caritas beteggondozói 120 személyt ápolnak nap mind nap. A beteggondozás gyakorlati feladatait 3 személy végzi, akik a Caritas tulajdonában levő autóval járják körbe a faluhoz tartozó községeket.

A tavaly május közepén sikerült megvalósítani Hargita Megye Tanácsa és a Caritas közreműködésével a Szociális és Rehabilitációs Központban egy egészségügyi szűrőprogramot, amelyben Bács-Kiskun megyei szakorvosok vettek részt. Ezek az orvosok Kecskemétről érkeztek, és térítésmentesen végeztek vizsgálatokat május 12-től 16-ig, munkanapokon 9 és 16 óra között. Az orvosok kilencen voltak, köztük endokrinológus, bőrgyógyász, nőgyógyász, sebész, gyermekorvos és ideggyógyász is volt. Végeztek EKG- és kétféle ultrahangvizsgálatot, valamint üzembe helyeztek egy mobillabort, amelyben 10-15 féle vizsgálatot tudtak elvégezni az orvosok. A szűrőprogram iránt nagy érdeklődés volt a faluban, az orvos csoport vezetőjét idézve: „*Minden alkalommal jóval többen érkeznek a vizsgálatokra, mint ahányan eredetileg bejelentkeztek. Úgy tervezzük, hogy naponta 80-100 beteget fogadunk, de ennek mindig a többszörösét vizsgáljuk meg. Ennek egyik oka, hogy nemcsak Alfaluból, hanem a környező településekről is érkeznek hozzánk, és mi természetesen nem küldünk el senkit."* (http://www.maszol.ro/index.php/tarsadalom/29300-kecskemeti-orvosok-tartanak-vizsgalatot-gyergyoalfaluban)

Az orvosok a megállapított diagnózis kezelésére gyógyszeres kezelést nem javasolhattak, csupán terápiás kezelést, vagy további vizsgálatra biztathatták a pácienst.

A Szociális Központ másik nagy eredménye a konyha, ami 4 helyi asszonynak teremtett munkahelyet. A központ konyhája sok család számára készít ebédet kedvezményes áron, illetve egy rendezvények lebonyolítására alkalmas 140 fős konferenciaterem is helyet kapott itt. Erdős Ágnes a Kultúr Központ Kft. Kezelésében lévő konyháról így nyilatkozott: „*Hétfőtől péntekig minden nap kétfogásos*

meleg ételt készítünk, ehhez kenyér és víz is jár tízlejes áron. Az ételekről vendégeink azt mondják, olyanok, mint nagyanyáink főztjei. Nem köteleztük el magunkat amellett, hogy csak hagyományos ételeket főzünk, a konyhán dolgozók alakítják a napi menüt, és ők mind alfalviak egytől egyig – mondja az ügyvezető. Négy személy dolgozik a konyhán, de e tevékenységet segíti részben a falugondnok is: ő hordja házhoz az ebédet beteg, idős embereknek Alfaluba, Borzontra. Többnyire egyedül élő öregekről van szó, közülük többnek a külföldön dolgozó gyerekeik küldik a pénzt, mert így tudják, meleg étel kerül szüleik asztalára. Heti öt nap meleg ebéd készül félszáz igénylőnek – Mostanáig úgy ötven-hatvan személynek főztünk havonta, de újabb igénylők is vannak. Itt esznek a hivatali alkalmazottak, kisebb cégek dolgozói, de olyan családok is, ahol a munka miatt teher lenne otthon elkészíteni az ebédet. Más településről is jelezték, igényt tartanának napi menüre, de egyelőre nem tudtunk biztató választ adni számukra. Meg kell vásároljuk az étel kiszállítására alkalmas, speciális autót, aztán pedig ki kell számítsuk, hogy milyen felárat képez, ha nagyobb távolságra kell vinni az eleséget, mert az biztos nem fog beleférni tíz lejbe." (http://www.gyergyoalfalu.ro/hu/hirek/2-hirek/98-szocialis-oezpontetelt-talalkozoteret-biztosit-). Az ételek szállítása is mindig az előírásoknak megfelelően történik. A szociális és teljes árú ellátás mellett a konyha és a konferenciaterem rendezvények szervezését is szolgálja. *„Nem kell külön fizetni a teremhasználatért, a szervezőkkel leülünk, elmondják, milyen menüt szeretnének, s az árszámításkor belefoglaljuk az alkalmazottak munkabérét is."* Fontos kiemelni, hogy amellett, hogy a központ a rendezvényekért nem kér bérleti díjat, a szervezők saját alapanyagot is vihetnek a saját rendezvényeikre. Egy feltétele van a saját alapanyagból készíttetett ételeknek, hogy a húsoknak rendelkezniük kell állatorvosi engedéllyel.

Problémák

György Istvántól, a település előző ciklusban működő polgármestertől érdeklődve megtudtuk, hogy a projekt megvalósításában a tervezés jelentette a legnagyobb kihívást. Mind a valódi tervezési folyamat, mind a épület hasznosításának tervezése fontos feladat volt. A megvalósítás, hála a kivitelezők pontosságának és a támogatás volumenének, gördülékenyen lezajlott. A Szociális Központ sikeres működése azonban bizonyította, ha voltak is problémák, azokat sikerült teljességgel megoldani.

Földi Péter – Sztojka János

Madéfalvi Siculicidium projekt

Bevezetés

Tanulmányunkban a madéfalvi Siculicidium tanösvény projektet mutatjuk be.

A madéfalvi veszedelemhez kapcsolódik a tanösvény, amelynek kiépítésére 2010-ben nyert 200 ezer eurós pályázatot Madéfalva önkormányzata. A tanösvény segítségével a már említett történelmi eseményt mutatják be az érdeklődőknek. Tizennégy stációt létesítettek, többnyelvű tájékoztató pannókat helyezve a kiszemelt területekre. Ezek a stációk a község azon részein találhatók, amelyhez a madéfalvi veszedelem valamilyen eseménye társítható, kiindulópont maga az emlékmű.

A projekt feltérképezéséhez az információgyűjtés kontakt személyekkel történt találkozás alapján készült. Interjú készült Csibi Józseffel, aki a Bogátinfó Turisztikai Információs Iroda vezetője, illetve Szőcs Lászlóval, Madéfalva alpolgármesterével. Mindketten készséggel válaszoltak az általunk feltett kérdésekre, mely alapján elkészülhetett az esettanulmányunk, amit ezúton is köszönünk nekik.

A Siculicidium projekt elindulása, jelenlegi alakulása

A projektet a falu arculatának fejlesztése hívta életre. Az ide látogatók megannyi eseménnyel találkozhatnak a faluban. A helyi közösség igényére a madéfalvi községi tanács karolta fel a szándékot, és pályázta meg az Európai Unió vidékfejlesztési alapjából lehívható összeget. A projekt elindulása beindított egy fejlődési folyamatot, ami a falu minden részét érinti. A projekt közvetlen kiindulási helyén megépült az Amadé Panzió, ami minden téren kielégíti a pihenni és kirándulni vágyó turisták kívánalmait. Sportpályáival nem csak a felnőttek, hanem a gyerekek kedvében is jár. Visszatérve a projekthez, jelenleg még nem fejeződött be az emlékmű felújítása, körülötte még tereprendezés folyik, így még nem mondható, hogy teljes egészében befejeződött volna.

Madéfalvai közösség és hagyományos értékei

Madéfalva (1899-ig Csík-Madéfalva, románul Siculeni) falu Romániában, Hargita megyében helyezkedik el. A székelyek lakta falu neve mára egybeforrt a „madéfalvi veszedelem” kifejezéssel. A csíki medencében található felcsíki falu

Csíkszeredától 10 km-re északra, a Madéfalvi Hargita lábánál (1710 m), a Mór-hegyese aljában, 680 m magasságban települ, az Olt két partján fekszik. Eredeti neve Amadéfalva volt. Első birtokosáról kapta a nevét. A falut már 1333-ban említik Csíkrákos fiókegyházaként, de önálló községként csak 1567-ben szerepel még Amadéfalva néven.

1764. január 7-én az osztrák császári katonaság itt mészárolt le több száz székelyt, akik tiltakoztak a határőrezred felállítása ellen. Ezt a gyalázatos eseményt „siculicidiumnak" vagy „madéfalvi veszedelemnek" nevezik. Ezután indult meg a székelyek tömeges kivándorlása. 1910-ben 1908, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Csík vármegye Felcsíki járásához tartozott. 1992-ben 2812 lakosából 2644 magyar és 167 román volt.

A falu lakosságának száma 2015-ben 2714 fő. A lakosság korbeli összetételéről pontos adatot nem tudtak szolgáltatni a Polgármesteri hivatalban. Viszont azt elmondták, hogy a kivándorló fiatalok 2-3 év után visszatérnek külhonból, így válik a körforgás teljessé.

A településen nagyon sok kezdeményezés, helyi esemény történt, amelynek célja a helyi identitás erősítése. Madéfalván a napjainkban megtartott ünnepek nagy része az összetartozásra irányuló törekvéseket tükrözik.

A falu életében nagy szerepet játszik a madéfalviak világtalálkozója, ami életre hívja azt az identitást, hogy a külhonban élő székelyek hazalátogassanak eme jeles napra. Ezzel együtt új emberi kapcsolatok, barátságok szövődhetnek, hovatovább üzleti lehetőségek is kialakulhatnak. A másik nagymérvű esemény, amit kiemelnénk, a minden évben megrendezésre kerülő Hagymafesztivál. A fesztivál célja ugyancsak az összetartozás szimbolizálása, de emellett a faluban lévő többletáru értékesítése, vagy más árura történő cseréje, melynek jellemzői az árupénz fogalmára hasonlítanak, mely azt foglalja magába, hogy az értékét nem a közösség, hanem az áru értéke határozza meg.

Az odalátogatónak feltűnik az itt élő emberek közvetlensége és figyelmessége.

A projekt leírásának, pályáztatásának folyamata és közvetlen hatása a falura

A tanösvény a településközponttól alig másfél kilométerre található faluszéli ingatlanon végződik, ahol már évek óta községi majálisokat rendeznek, és ahol a megpályázott pénzből egy húsz személy elszállásolására alkalmas menedékház is megépült. A kétszintes létesítményben egy kis konferenciaterem is helyet kapott, így a helyszín alkalmas különböző kisebb rendezvények, csapatépítő tréningek szervezésére is. A történelmi helyszínek idegenforgalmi vonzereje világszerte

közismert, a legtöbb egykori csatatér mára már turisztikai látványosság – vélekedett Szentes Antal megyei tanácsos, a projekt egyik kitalálója, aki szerint ideje volt már kihasználni a madéfalvi veszedelem, illetve az emlékmű nyújtotta lehetőségeket. Szőcs László, Madéfalva alpolgármestere elmondta, hogy a megnyert 200 ezer euró mellé kiegészítés is jöhet, ha pozitívan bírálják el a helyi ifjúsági szervezet által – önkormányzati segítséggel – benyújtott pályázatot. A fiatalok ugyanis tovább szeretnék fejleszteni az ötletet, ezért egy másik projektet készítettek, amelyben egy a menedékházhoz vezető kerékpárút, illetve a helyszín közelében szabadtéri sportpályák létesítéséhez szeretnének finanszírozást szerezni. A sportpályák finanszírozása megvalósult, viszont a kerékpárút kiépítése még várat magára, hogy vonzóbba tegye a helyet az oda látogató turisták számára.

A projekt kivitelezésére és megvalósítására több pályázat érkezett be, melyet a gyergyószentmiklósi Fundamenta Kft nyert el. A projekt kivitelezése több lépcsőben zajlott. A projekt útvonalán helyett kapott egy turisztikai központ is, mely az odalátogató turisták kívánságait, illetve igényeit hivatott kielégíteni.

A kivitelezés, mint már azt korábban is említettük, a faluban fejlődést indított be. A környékbeli házak rendbetételén kívül az útvonal mentén felújításra kerül a Szent Anna Kápolna. A község római katolikus plébániája fennállásának 100. évfordulóján, 2011 pünkösdvasárnapján tették le az épület alapkövét. Azóta a kétszázötven személy befogadására tervezett istenháza oldalfalai már állnak, a tetőszerkezet gerendái is a helyükre kerültek.

Az eddig megvalósított munkálatokhoz a helyi közbirtokosság ötvenezer lejjel és a szükséges faanyag biztosításával, míg a településről elszármazott, jelenleg Zeteváralján szolgáló Mátyás Gábor plébános, szentszéki tanácsos az épülethez szükséges teljes téglamennyiséggel járult hozzá. A helyi önkormányzat a tervek elkészítéséből vette ki részét. Most újabb lendületet vehet az építkezés, hiszen a megyei önkormányzat 80 ezer lejes támogatást utalt ki a beruházásra.

A polgármester elmondta: nagyon sok adomány érkezett az építkezésre. A tetőszerkezet elkészítése után azonban újabb forrásokra lesz szükség, ugyanis az erre a célra benyújtott több magyarországi pályázatra nem érkezett pozitív válasz. A községvezető szerint talán a helyi közbirtokosság is hozzá tud járulni még az építkezéshez, emellett a helyi önkormányzat is próbál forrásokat biztosítani.

Az elképzelések szerint a leendő kápolna szomszédságában található régi plébánia egy részét lebontják, a megmaradó részt pedig két folyosóval összekötik az új épülettel. A majdani kápolnát Szent Anna tiszteletére szentelik fel.

A tanösvény útvonalán vendégházak, menedékházak épülnek. A falu lakossága nem feltétlenül látja a projekt hasznosságát, melyet a későbbiek során szeretnénk kifejteni.

A település megítélése hazánkban a hagyományok függvényében

Madéfalva hagyományőrzői 2015. június 4-én bemutatkoztak Budapesten, az esemény megrendezésére a Magyarság Házában került sor, mely Madéfalva kultúrájával, hagyományaival, ételeivel volt hivatott megismertetni az eseményre ellátogató érdeklődőket.

A rendezvényen részt vett Szentes Csaba Madéfalva polgármestere, aki a múltra hivatkozva emlékeztetett arra, hogy miközben a madéfalvi veszedelem székelymészárlást, addig Trianon a nemzet, az ország feldarabolását jelenti. A település erről a történelmi eseményről lett híres, de az eseményre történő megemlékezéskor, megemlékeznek a Trianoni békeszerződésről is. A polgármester még azt is hozzátette, hogy a kárpát-medencei magyarságnak nemcsak az a feladata, hogy ápolja a hagyományokat, hanem az is, hogy megélje és átadja az évezredes hagyományokat az utókor számára.

Az esemény szervezője Csibi Krisztina volt, aki a Magyarság Házának igazgatója is egyben, kihangsúlyozta, hogy Madéfalva a szabadságért való küzdelem jelképévé vált nemcsak Magyarországon, de egész Európában is.

Csibi Krisztina ezen felül még kiemelte, hogy a Magyarság Háza 2011-es fennállása óta azon dolgozik, hogy megerősítse a magyarországi és a határon túli magyar közösségeket. „*Ennek érdekében egész évben bemutatjuk a külhoni magyarság kultúráját és a közösségek életét*" - mondta.

Jelen a múlt tükrében

A Siculicidium projekt feltárása közben a megkérdezett személyek nagyon segítőkészek voltak. Volt szerencsénk beszélni a falu alpolgármesterével is, aki hozzátette, hogy célkitűzései között áll a falu infrastruktúrájának helyreállítása, ezzel egy időben még több uniós forrását szeretnének bevonni, mivel amivel az önkormányzat rendelkezik, az nem elegendő nagyobb volumenű beruházások megvalósítására. Egy faluban sosem lehet úgy tovább lépni meg a jelenben élni, hogy a múlt hagyományaira, gyökereire, és értékeire ne lennénk tekintettel. Ezért kerülnek megrendezésre a faluban tartandó közösségi programok is többek között.

A projekt eredeti célja

- A projekt célja többek között a régió turisztikai színvonalának, látogatottságának a fokozása.
- A közös gyökerek feltárása, és bemutatása az utókor számára
- Az ifjúság és a székelység nemzettudatának felelevenítése
- Újabb fejlesztéseket generáló projektek beindítása
- Az ősök emlékének méltó ápolása

Miben rejlik ennek a programnak a sikeressége?

A madéfalvai Siculicidium projekt sikeressége abban rejlik, hogy a faluban élők számára a történelmi múlt megmentése, felelevenítése megtörténjen, ami hozzájárul a falu hagyományainak, szokásainak, értékeinek megőrzéséhez.

Fontos, hogy a faluban minden korosztály tisztában legyen a település múltjával és történelmi értékével. A projekt megvalósulásával ez megtörtént: a 14 stáció méltóképpen jelképezi a múltban történteket, melyek képesek átadni a fiatalok számára, hogy azon a helyen éppen mi történt, illetve kik vettek részt az ütközetben.

Javaslatok

A Siculicidium projekt keretében megvalósuló értékmentési folyamat követendő értékű. A projekt az egész faluban beindított egy értékteremtő folyamatot, ami nemcsak az ott élőknek, hanem a hazalátogatóknak és a turistáknak is rendkívüli élményt kínál. Javaslatainkkal a befejezés alatt álló munka további közösségépítő folyamatát és szélesebb körben való megismertetését szeretnénk elősegíteni.

Javaslataink:

- A falu kiépülésével lehetne több esemény, rendezvény megszervezésére sort keríteni.
- A projekt kiteljesedéséhez biztosítani kellene megfelelő idegenvezetőket, akik az oda érkező turistáknak teljeskörű előadást tudnak tartani a 14 stációról több nyelven
- A projekt állomásainak bejárásakor észrevételezésre került, hogy a projekt hiába lett tökéletesen megvalósítva, hogyha az nincs kellőképpen kitáblázva.
- A marketinget illetően: a projekt eredményei nem jutnak el a célközönséghez, mivel nincsenek kellően promotálva, csak papír alapú formában,

és az sem kellő mennyiségben. Így a jövőben kellő figyelmet kellene arra fordítani, hogy mind papíron, mind elektronikus módon meghirdetésre kerüljön az elkészült projekt, és az minél több látogatót vonzzon oda, ami a település életét is felpezsdíti kicsit.

- A tervezett bicikliút kellő látogatót vonzana, de az nem feltétlenül szolgálja a falu bevételszerző képességének gyarapítását, így valószínűsíthető, hogy ez még ezért nem valósult meg.
- A falu környezete rendezett, viszont az út melletti járdák kiépítésére és annak rendezettségére nagy szükség lenne.
- A faluban megépítésre került egy gyümölcsprés üzem, amit jelenleg a helyiek használnak az általuk megtermelt gyümölcsből, de ezt lehetne szélesíteni, hogy a környező falvakból is jöjjenek, ezzel is növelve a falu bevételszerző képességét.
- A tanösvényt bejárva láttuk, hogy egy napközi is megépítésre került, aminek a helyiek nagyon örültek, ezzel meg a népesség szaporulati számának növekedése érhető el.
- A tanösvény útján létrehozott menedékházban konferenciákat lehetne tartani, melyeket a szomszédos faluban lehetne meghirdetni
- Szükséges lenne a Siculicidium útja infrastrukturális fejlesztése, mint turisztikai útvona.
- Kellemes földrajzi fekvése miatt alkalmas lenne zöld energiával fűtött krumplipipelett gyár létrehozására a regionális fejlesztési alapok.

HELYZETKÉP ÉS KITEKINTÉS

Biró A. Zoltán

Sikeres projektek – vidéki térségben

A vidékfejlesztési szemléletben és gyakorlatban jó ideje széles körben honos „jó gyakorlatok”- modell fejlesztéspolitikai hasznosítása a székelyföldi térségben mindmáig nem honosodott meg. A vidékfejlesztéssel kapcsolatos tudástranszfer beindítása után (vidékfejlesztési menedzserek képzése, kistérségi struktúrák kialakítása Hargita megyében, a vidékfejlesztés oktatási egyetemi szak keretében) a 2000-es évek elejétől megnövekedett a helyi fejlesztést célzó programok és kezdeményezések száma. Számos további tényezőnek köszönhetően a helyi fejlesztési folyamatok az elmúlt másfél évtized során trendszerűen megerősödtek, napjainkban szinte számba venni sem lehet azt a sokféle helyi programot, projekt-szerű kezdeményezést, amelyek a helyi fejlesztés fogalomkörébe sorolhatók. Ugyanakkor ebben a térségben a helyi fejlesztés széleskörű társadalmi legitimitást is nyert, a közéleti és szakpolitikai tematizáció (szakmai rendezvények, képzési programok, fejlesztési dokumentumok stb.) mellett a média tematizációs gyakor-lata is jelentős, ugyanakkor a közbeszéd szintjén is egyértelmű támogatottsága van a helyi fejlesztésnek.

Mindehhez azonban társul egy olyan, ez előbbiekben jelzettől természetesen független, illetve azzal párhuzamos tematizáció is, ami arról szól, hogy ez a vidéki térség nem fejlődik kellő mértékben, a foglalkoztatási gondok tartósak, a bérek alacsonyak, a munkamigrációnak továbbra is fontos szerepe van és a fiatalok körében ez a trend erősödik, az életminőség nem javult számottevően stb. E tekintetben a szakmai elemzők véleménye egybecseng a közvélekedéssel.

Ha a kétféle tematizációt egybevetjük, akkor önkéntelenül is felvetül az a kérdés, hogy milyen tényleges hatása van a nagyszámú helyi fejlesztési prog-ramnak, kezdeményezésnek? Egyfelől látható az, hogy a helyi fejlesztési progra-mok indulását, forrásbevonó erejét, tárgyiasult eredményeit a közéleti és szakmai szereplők sikernek tekintik, és annak is nevezik. Ugyanakkor a helyi fejlesztési programok társadalomalakító, társadalomépítő, mentalitás- és magatartásváltó szerepét illetően sokkal ritkábbak, vagy egyenesen hiányoznak az értékelések.

Mintha valamiféle hallgatólagos konszenzus lenne abban a tekintetben, hogy ebben a vidéki térségben sok helyi fejlesztési program van, ezek indulását általában sikerként könyvelik el a térségi szereplők, miközben társadalmi hatásukat kevésnek tartják. Nem érdektelen feltenni a kérdést, hogy mi termeli, mi tartja életben ezt a paradoxont? Egyszerűen csak arról lenne szó, hogy még mindig kevés a helyi fejlesztési programok száma, és ezért nincs kellő mértékű társadalomformáló szerepük? Vagy valamilyen ok(okok) miatt a társadalomformáló szerep nem jut érvényre, a társadalmi sikeresség csak részleges? Milyen értelemben sikeresek a mai helyi fejlesztési projektek, és mit jelenthetne a térség, a térségi társadalom szempontjából a teljesebb értékű sikeresség? Vannak-e olyan tartalmai a térségben zajló helyi fejlesztési programoknak, amelyek „jó gyakorlatként" mások számára ajánlhatók, s amelyek – lefutásuk után – maguk is olyan endogén adottságként (tudás, praxis) értelmezhetők, amelyek többek által hasznosítható fejlesztéspolitikai erőforrást jelentenek a térség számára?

Fontosnak tartjuk jelezni, hogy a helyi fejlesztési gyakorlatok ebben a rurális térségben – a térségi társadalmi szerkezet jellege, működési módja kontextusában – innovatív, kreatív gyakorlatoknak minősülnek. Ennek egyik fontos oka az – amint erre a későbbiekben részletesebben is kitérek –, hogy a bottom-up típusú helyi fejlesztési kezdeményezéseket az 1989-es romániai politikai-társadalmi változás előtti évtizedekben lényeges mértékben korlátozták. Ugyanakkora helyi fejlesztésekkel kapcsolatos minden döntés – azokon a rurális településeken, ahol sor került helyi fejlesztése –, döntésvégrehajtás és hivatalos értékelés kikerült a helyi közösség hatásköréből. A helyi fejlesztésekkel kapcsolatos kezdeményezéseknek, tervezéseknek, kivitelezéseknek, értékeléseknek 1989 utáni helyi hatáskörbe való (részleges vagy teljes) visszakerülése azt eredményezi, hogy a helyi fejlesztési programok már a létezésük okán is innovatív/kreatív lépéseknek látszanak, potenciálisan változást, előrelépést hordoznak, függetlenül attól, hogy ezeknek a programoknak a tényleges társadalmi súlya, szerepe, hatása miként alakul.

Az innovatív és kreatív tartalmak fejlesztéspolitikai szerepe az utóbbi időszakban egyre gyakrabban kap hangsúlyt, jellemző példa erre többek között Richard Florida sokat idézett modellje (Florida 2002, 2005). Vidéki térségben, különösen pedig periferikus vagy félperiferikus rurális térségekben azonban az innováció és a kreatív jelleg tartalma lényegesen más. Ebben a kontextusban is az innováció terjedésének folyamata a Rogers által elemzett diffúziós modell szerint leírható (Rogers 1982), a tudástípusok megjelenése, tipológiája, a tacit és explicit tudások kapcsolódása fontos folyamat (lásd ezzel kapcsolatban Polányi Mihály, Ikujiro

Nonaka, Hirotaka Takeuchi és mások gondolatmenetének ismertetését In: Tomka 2009.11-43). Azonban az innováció és a kreatív tartalmak nem annyira technológiához, a munkahelyteremtéshez, az infrastruktúrához köthetők, hanem sokkal inkább a rurális térség által kínált sajátos életminőséghez vagy a vidék/település egyediségéhez (lásd ezzel kapcsolatban: Cork-i Deklaráció 1996, van der Ploeg és munkatársai, T. Marsden, C. Ray és mások tanulmányait, ennek érdekes összefoglalója: Gülümser et al 2009). Mindez arra figyelmeztet, hogy a helyi fejlesztési programok sikerességének kérdésköre, a sikeresség tartalma és térségi feltételrendszerének működése legalább olyan fontos és elemzésre váró téma, mint mondjuk a forrásbevonás vagy a térségi marketing.

Ennek a rövid elemzésnek a keretében elsősorban annak megválaszolására törekszünk, hogy a térségi helyi fejlesztési programok sikerességét miként lehet körülírni. Milyen tényezők okozzák azt, hogy társadalomformáló, fejlesztéspolitikai potenciáljuk, innovatív szerepük csak részben hasznosul. Első lépésben a jelenlegi térségi kontextust ismertetjük, majd bemutatjuk azokat a társadalomtörténeti előzményeket, amelyek a mai helyzethez vezettek.

Röviden a mai térségi gyakorlatról

Első lépésben ki kell emelnünk azt, hogy a székelyföldi térségben a fejlesztési programok döntő hányada lokális jellegű. Ennek többféle társadalomtörténeti, kisebbségpolitikai és egyéb oka van, ezek ismertetésére jelen tanulmány keretében nincsen mód kitérni. A térségi léptékű vagy települések közti együttműködéssel zajló fejlesztési programok száma ehhez képest elenyésző. Ennek a helyzetnek is a következménye, hogy a fejlesztéspolitikai kezdeményezésekkel vagy eredményekkel foglalkozó médiatematizáció és közbeszéd a fejlesztéspolitikai gyakorlatot előszeretettel köti helyekhez, településekhez még olyan esetekben is, amikor ez esetleg nem indokolt. A fejlesztéspolitikához kapcsolt narratíva és a tényleges fejlesztéspolitikai gyakorlat közti szoros kapcsolat külön elemzést igényelne, itt csak néhány jellemzőjét emeljük ki ennek a szimbiózisnak. A két szféra összekapcsolódásának egyik fontos eleme az, hogy a fejlesztéspolitikai gyakorlattal kapcsolatos tematizáció – nagyon kevés és véletlenszerű kivételtől eltekintve – mindig pozitív értékelést hordoz. Ez egyrészt explicit minősítést jelent (pl. jó, hasznos, értékes, szükséges, fontos, hiánypótló stb.), másfelől pedig ideologikus értékelést hordozó implicit minősítést. A helyi fejlesztési programok kapcsán a narratívák mindig múlt idejű igealakkal definiálják a sikert: sikerült megnyerni egy projektet, sikerült pénzt behozni, sikerült lezárni a beruházást, sikerült megszer-

vezni az eseményt stb. Ez a nyelvi forma ebben a kontextusban tulajdonképpen nem értékelés, hanem egyfajta kinyilatkoztatás, metaforikus formában valamiféle győzelemre, beteljesülésre, akadály leküzdésére utal. Nyilván nem véletlen, hogy egy-egy ilyen jellegű nyelvi-legitimációs kezelésmódot követően a szóbanforgó fejlesztési programok részletesebb megismerése, megismertetése (kivéve a sikert reprezentáló számokat, arányokat, tárgyiasult összetevőket) már nem releváns, az elemzői attitűd alkalmazásáról nem is beszélve. Nem minden ok nélkül feltételezhetjük, hogy a fejlesztési programok esetében az elemzést/bemutatást kiváltja az egyszeri nyilvános társadalmi tematizáció. Ugyanakkor ennek a narratívának a működése azt is eredményezi, hogy minden fejlesztési program explicit vagy implicit módon sikeresnek minősül, nincsen igény arra, hogy a helyi fejlesztési programok halmazából – szakmai szempontok, leírási modellek révén – kiemeljünk jó gyakorlatokat, és azokat modellként prezentáljuk a térségi fejlesztéspolitikai szereplők számára. Mindez nyilván nem ad magyarázatot az alapvető kérdésre, arra, hogy a helyi fejlesztési programok tényelegesen milyen társadalmi hatással bírnak, és milyen tényezők hatására alakult ki ez a helyzet. Azt azonban jelzi, hogy a fejlesztési gyakorlat és az ezzel kapcsolatos narratívák között valóban szoros kapcsolat van, és ez a kapcsolat figyelmet érdemel. Ha számba vesszük, hogy a narratívák szerint milyen helyi fejlesztési projektek neveződnek általában sikeresnek, akkor láthatjuk, hogy a programokhoz kapcsolódó „sikeresség” megfogalmazása nem fejlesztéspolitikai, hanem egészen más jellegű társadalmi funkciót tölt be. „Sikeres” minősítést kap egy projekt a narratíva szintjén akkor ha:

- Nagy értéke van, sok pénzt hoz a térségbe/településre.
- Korábban is volt valami hasonló, és most újraindult.
- A program tárgya valamilyen építés, felújítás.
- Olyan helyi fejlesztést old meg, ami rég megfogalmazott, rég fennálló igényt elégít ki.
- Olyan fejlesztés, ami a szomszéd településeken már megtörtént, és végre a saját településen is sor került rá.
- Csak ezen a településen van ilyen fejlesztés, máshol nincsen.
- A lebonyolításban nagyon sokan részt vettek.
- Olyan helyi fejlesztés, aminek nem volt előzménye.
- A program nyilvánvalóan kapcsolódik a lokális identitás kifejezéséhez/ megéléséhez.

A felsorolás is jelzi, hogy a helyi fejlesztés sikeressége ilyen esetekben nem a program lefutásához, szakmai paramétereihez, társadalomszervező szerepéhez kapcsolódik, hanem elsősorban a lokális identitás megélésének, kifejezésének a funkcióját tölti be. Szinekdochés kapcsolatban áll a lokális identitással, olyan „rész", amely eszközként kezelhető az „egész" kifejezése érdekében. Amint a későbbiekben utalni fogunk rá, ez a rész-egész viszony mellőzi a fejlesztési program folyamatjellegét, ehelyett az egyszeri/egyedi megjelenést vagy a fejlesztési program valamely elemének kiemelését és tárgyiasítását eredményezi. Mielőtt rátérnénk a fejlesztési programok ilyetén társadalmi szerepének a részletesebb elemzésére, röviden jelezzük azokat az előzményeket, amelyek elvezettek a mai helyzethez. Bemutatjuk a helyi fejlesztési programok hasznosulásának jelenlegi gyakorlatát, majd pedig összefoglaljuk a jelen kötet anyagát megalapozó program tartalmi elemeit.

A helyi fejlesztés előzményeiről

A székelyföldi térség lokális közösségeinek bemutatásával elsősorban a történettudomány foglalkozott, a „comunitas" működési rendjével kapcsolatos leírások közismertek. Az ezekben a leírásokban szereplő fogalmak és metaforák (pl. rendtartó székely falu) elsősorban a közérdeket, illetve az annak érvényesülését biztosító helyi szabályozást helyezik előtérbe. Kevésbé foglalkoznak azzal a nem osztályalapú belső tagolódással, amely a térbeélés, illetve az értékek, az érdekek és magatartási modellek különbségei mentén alakította ezeknek a helyi közösségeknek a belső struktúráját és működési módját. Mivel a székelyföldi térségre jellemző lokális közösségek kulturális antropológiai leírása – a sokféle részleges elemzés ellenére – mindmáig hiányzik, csak feltételezéseink, közvetett ismereteink vannak arról, hogy ebben a kontextusban a bottom-up típusú „helyi fejlesztés" jelenségköre egészen az 1950-es évek végéig (kollektivizálás) mit takart. Tulajdonképpen a helyi fejlesztési programok mai megélési módjai, az azokhoz való helyi viszonyulások mintázatai mutatják számunkra azt, hogy a bottom-up típusú fejlesztés tartalma és társadalmi szerepe a kollektivizálás időszaka előtt milyen lehetett.

A kollektivizálás időszakával nem csupán a helyi fejlesztés közösségi erőforrásai számolódtak fel (családi tulajdonok, községi tulajdonok), hanem a helyi fejlesztés adminisztratív-jogi feltételei is a településen kívülre (felülre) kerültek. Ettől kezdve, a döntéshozás és a forráskezelés központosításával, külső szereplők döntötték el, hogy milyen helyi fejlesztés történjen, kik legyenek a kivitelezők, és

természetesen a hivatalos értékelés is kikerült a helyi közösség kezéből. (A külső erőforrásból való fejlesztésnek természetesen voltak előzményei a térségben, de más jellegűek. Az 1900-as évek magántőkén alapuló ipartelepítési kezdeményezései ezt a térséget is érintették, de csak kevés községet, jellemző példák a fűrészüzemek, kisebb termelő műhelyek. Az 1940-1944 közti időszakban a magyar állam iparfejlesztési beruházásai érintettek néhány települést.) A kollektivizálás időszakát követő, több mint három évtizedig tartó centralizált fejlesztési gyakorlat teljesen más modellt honosított meg a térség településein, mint amilyent azok korábban saját hatáskörben gyakoroltak. Ennek kapcsán alakult ki az a viszonyulási mód, miszerint a fejlesztés az állam dolga, a fejlesztési források a településen kívül vannak, ha nincsen külső akarat és külső forrás, akkor semmi fejlődés nincs, amire pénz van, azt el kell fogadni, ami megépül, azt tudomásul kell venni.

Az 1989-es fordulat a helyi fejlesztési gyakorlat terén két nagyon fontos változást hozott. Egyik napról a másikra megszűnt a centralizált fejlesztés, és több évre eltűntek a külső források is. Ugyanakkor azonnal elindult a lokális identitásszerkezetek rehabilitációja. Ez utóbbi kapcsán megjelentek a helyi fejlesztési elképzelések és kísérletek, az Előcsatlakozási Alapokhoz való hozzáféréssel pedig fokozatosan újra elindultak a külső forrásból történő, most már nem centralizált módon, hanem pályázati modellben hozzáférhető helyi fejlesztések. Az EU csatlakozás óta ez a kétféle gyakorlat él egymás mellett, sok esetben egymás ellenében, vagy esetenként egymásról nem is véve tudomást. A kettő közti viszony szemmel láthatóan paradox jellegű. A bottom-up típusú fejlesztések száma sok, de anyagi forrásaik csekélyek és esetlegesek. A hozzájuk kapcsolódó magatartáskészlet azonban gazdag és erős. A külső forrásokból történő fejlesztési programok anyagi kerete sokkal nagyobb, de a hozzájuk kapcsolható professzionális tudás és magatartáskészlet minimális. Mivel az érintett csoport (helyi lakosság) ugyanaz, a domináns tudás- és magatartáskészlet mindkét területre kiterjed, minden helyi fejlesztési kezdeményezést behálóz. Ez a helyi tacit tudáskészlet és viszonyulási mód átszövi és saját értelmezési, értékelési keretéhez igazítja a külső forrásból zajló nagyobb programokat is.

A helyi fejlesztési programok társadalmi szerepének alakulása

Az előbbiekben bemutatott értelmezési keret működésének egyik legfontosabb eredménye az, hogy a fejlesztési programok nem projektszerű, hanem helyzetszerű, eseményszerű entitásként definiálódnak. A helyi szereplők számára a fejlesztési programmal kapcsolatban az a lényeg, amit emblémaként ki lehet

belőle emelni, amivel be lehet az egészet azonosítani. Maga a program nem a helyi társadalom mindennapi működésének a része, hanem mintegy kiemelődik belőle, egyedi eseménnyé, helyzetté válik. Bizonyos értelemben transzcendens státust nyer, olyan viszonyulási ponttá válik, amely az egyébként strukturált helyi közösség minden csoportja/tagja számára viszonyulási, értelmezési lehetőségeket, alkalmakat biztosít. A fejlesztési programból kiemelt elem úgy működik, hogy a hozzá kapcsolódó viszonyulások sorozatában leképezi a közösségi tagolódást. Ez az egész viszonyulási folyamat a szóban forgó közösség tagjai számára egyfajta öndefiníciós (ki vagyok én) és közösségi legitimációs (hol a helyem a többihez viszonyítva) játszma. A következmény az, hogy a közösség a helyi fejlesztést elfogadja, de annak nem a folyamatával azonosul, hanem csupán a termékével, és azzal is csak részlegesen, annak függvényében, hogy a kiválasztott elem milyen mértékben alkalmas az öndefiníciós és legitimációs játszma számára. Ha kissé leegyszerűsítő párhuzammal szeretnénk élni, akkor azt mondhatjuk, hogy a fejlesztési programokkal való kapcsolatot a helyi közösség úgy éli át, mint egy helyi komplex lakodalmi eseményt vagy temetési szertartást. Mindenkit megmozgat valamilyen módon, a folyamatban értelemszerűen fontos változási komponens van, de ez a változás nem innováció, nem kreatív esemény, hanem a lokális társadalom célirányos, explicit vagy közvetett módon való megerősítése.

A fentiekben bemutatott értelmezési-kezelési gyakorlat a helyi fejlesztési programokat olyan pályára tereli, hogy társadalomalakító szerepük, innovatív-kreatív funkciójuk csak részlegesen vagy csak alig érvényesül. Az eseménycentrikus bottom-up programokba nem nagyon kerülnek bele ilyen funkciók. A külső támogatással induló programokból meg kiszorulnak. Az új épület a helyi fejlesztési program eredményeként felépül, de a használat módja a régi marad. Az emlékmű avatása népes részvétellel, nagy ünnep keretében lezajlik, de utána végérvényesen magára marad. A példák hosszan sorolhatók, a társadalmi hasznosulás fentiekben bemutatott módja nem függ az egyes programok tartalmától, méretétől, teljesítésük szabályszerűségétől. Ezek a gyakorlatok a szóban forgó közösségek működési modellje szemszögéből nézve „sikeresek”, hiszen megerősítik, újratermelik azt. Fejlesztéspolitikai szempontból azonban nem nevezhetők „sikeresnek” abban az értelemben, hogy nem generálnak olyan folyamatokat, fenntartható változásokat, amelyek az adott közösség tagjainak életmódjában, életminőségében kimutatható lenne.

Helyi programok: fejlesztéspolitikai potenciál?

Az előző részben bemutatott társadalmi előzmények, folyamatok és beállítódások függvényében érthetővé válik, hogy a térségben zajló helyi fejlesztési programok nagyobb részének miért korlátozott a társadalomformáló szerepe, és az is, hogy miért kapott eddig kevés figyelmet ebben a térségben a „jó gyakorlatok" fejlesztéspolitikai hasznosítása. A helyzet érdekességéhez tartozik, hogy a helyi fejlesztési programok közösségi hasznosulásának az a módja, amelyet az előző fejezetben bemutattunk (közösségi legitimációs és identitáserősítési szerep), tulajdonképpen nincsen eleve ellentmondásban a fejlesztéspolitikai jellegű hasznosulással. Inkább csak arról van szó, hogy a már bemutatott hasznosulási mód mellett az eddigiek során nem merült fel igény más jellegű társadalmi hasznosulásra, s ezért a sikeres helyi fejlesztési programokban rejlő fejlesztéspolitikai potenciál kihasználatlan maradt. A térségi kontextus ismeretében számítani lehet arra, hogy az eddig kialakult gyakorlat – változó súllyal, változó szereppel – továbbra is érvényben marad, annak függvényében, hogy a jelenlegi rurális középkorosztályt váltó fiatal generáció tagjai milyen mértékben veszik át, viszik tovább a lokális közösségek működtetését hordozó kulturális patterneket. Mindez azonban – megítélésünk szerint – nem zárja ki azt, hogy a helyi fejlesztési praxis módszertanának bővítéseként ne próbáljuk kiaknázni a sikeres helyi fejlesztési programokban rejlő fejlesztéspolitikai adottságokat.

Első lépésben várhatóan nincsen többre szükség, mint olyan szakszerű, módszeres leírásokra, amelyek már a programoknak nem csupán egy-egy markáns részét emelik ki, hanem részletesen bemutatják a programok minél több tartalmi elemét, szereplőit, a programok előzményeit és környezetét, az események és aktorok egymásba fonódásának menetét, a programok direkt és indirekt hatásait, a programhoz kapcsolódó interpretációkat. Második lépésben pedig kísérletet lehet tenni ezeknek a leírásoknak a szélesebb körű bemutatására, forgalmazására, vitájára. Még tovább menve pedig – bár ehhez a harmadik lépéshez már több szervezésre és erőforrásra van szükség – ki lehet alakítania sikeres programok bemutatásához kapcsolódó leírások és forgalmazások projektszerű térségi, illetve akár a térségen kívül is megjelenített rendszerét.

A Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány Programja keretében arra nyílt lehetőség, hogy a térségi társadalomtudományi ismereteket és fejlesztéspolitikai tapasztalatokat hasznosító módszertani előkészítést követően kísérletet tegyünk sikeres helyi fejlesztési programok módszeres leírására. A programban

székelyföldi egyetemi hallgatók, illetve a Szent István Egyetem GTT Karának hallgatói vettek részt. A módszertani előkészítést követően három napos, táborszerű szakmai programra került sor. Az első nap a terepre való felkészülés jegyében zajlott: rövid előadások, módszertan kidolgozása, a terepmunkára való részletes felkészítés. A második napon a kétfős csoportok egész napos terepmunkát végeztek egy előre kiválasztott településen. Egy helyi fejlesztési program elemzését végezték el előzetes dokumentálódás, helyszíni terepszemle, interjúk, személyes megfigyelés, dokumentum feldolgozások révén. A terepmunka előkészítését, az anyaggyűjtéshez szükséges kapcsolatok megszervezését a program tutorai végezték. A harmadik nap első felében az egyes csoportok a terepmunka eredményeit összegezték, majd PPT bemutató formájában prezentálták, amelyhez szakmai konzultáció kapcsolódott. A háromnapos programot követően a fölkínált bemutatási modell alapján minden csoport elkészítette a sikeres helyi programról az esettanulmányt. Az egész program szakmai, módszertani tapasztalatainak hasznosítása térségi műhelykonferencia keretében zajlott, amelyen a program munkatársai mellett térségi fejlesztési szakemberek vettek részt. A műhelykonferencia azt a célt tűzte ki, hogy megvizsgálja a térségi léptékű implementáció lehetőségeit.

Az elkészített leírások azt mutatják, hogy a térségbeli helyi fejlesztési programok a megszerveződés és a lebonyolódás terén jóval többek, mint amire az előző fejezetben felvázolt lokális közösségi legitimációs gyakorlat igényt tart. Ugyanakkor a lenti és a fenti kezdeményezésre születő programok fokozatosan közelítenek egymáshoz. A bottom-up típusú programok gyakorlatában az eseményszerűség mellett egyre inkább megjelenik a folyamatszerűség, vagy legalábbis annak az igénye. És egyre gyakrabban tapasztalhatjuk, hogy tartalmukban, lebonyolódási módozataikban megjelennek az innovatív, kreatív komponensek, a tartós termékek. A külső támogatással induló, nagyobb költségigényű programokban pedig abban mutatkozik a változás, hogy esetenként megjelenik a helyi társadalmi részvétel, az eseményszerűség, ami a helyi közösség azonosulásának az egyik hordozója. Feltételezhető, hogy a kétféle projekt típus között ma már többféle átfedés, hasonlóság is van, ehhez azonban néhány tucatnál jóval több leírást, elemzést kell készíteni.

Az Alapítvány programja arra kínált lehetőséget, hogy megtegyük ezen a téren az első módszeres lépést. Arra minden bizonnyal a továbbiakban is szükség lesz, hogy a sikeres helyi fejlesztési programok leírását összekapcsoljuk a térségi társadalmi és fejlesztéspolitikai kontextus ismeretére alapozó szakmai-módszertani reflexiókkal. Ez az egyik fontos feltétele annak, hogy a sikeres gyakorlatok

fejlesztéspolitikai hasznosítása térségi programmá váljon, és a sokféle helyi fejlesztési programban rejlő fejlesztéspolitikai érték – mint endogén adottság – a vidékfejlesztési folyamat hasznos összetevője legyen.

Szakirodalom

Florida, R. 2002
The Rise of the Creative Class. New York, NY: Basic Books

Florida, R. 2005
Cities and the Creative Class. New York, NY: Routledge

Gülümser et al 2009
Measuring Regional Creative Capacity: A Literature Review for Rural-Specific Approaches. European Planning Studies Vol.18, No.4.545-563.

Ray, C. 1998
Culture, intellectual power and territorial rural development, Sociologia Ruralis, 38(1), pp. 3–21.

Rogers, E.M. 1983
Diffusion of Innovations. New York: Free Press

Tomka J. 2009
A megosztott tudás hatalom. Harmat Kiadó, Budapest

A kötet szerzői

Battay Máté egyetemi hallgató (GTK SZIE)

Dr. Biró A. Zoltán társadalomkutató, a KAM munkatársa, a Sapientia EMTE oktatója

Biró Z. Zoltán vidékfejlesztési szakértő, a KAM munkatársa

Dr. Bodó Julianna társadalomkutató, a KAM munkatársa, a Sapientia EMTE oktatója

Bogyor Izabella szociológus, MA hallgató, a KAM munkatársa

Both Erika egyetemi hallgató (Székelyföld)

Csiszér Levente MA hallgató (Székelyföld)

Czifra Rella egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Demeter Ágnes helyi fejlesztő, Csíkborzsova

Demeter Petra egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Demeter Sarolta egyetemi hallgató (Székelyföld)

Dobai István egyetemi hallgató (Székelyföld)

Dr. Ferencz Angéla a Hargita Megyei Kulturális Központ vezetője

Földi Péter egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Dr. Gergely Orsolya társadalomkutató, a Sapientia EMTE oktatója

Györfi Kinga egyetemi hallgató (Székelyföld)

Gyetvai Árpád főtanácsadó, EMMI Felsőoktatásért Felelős Államtitkárság

Hoffmann György egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Illés Gergő egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Dr. Jakab István a Magyar Országgyűlés Alelnöke, a MAGOSZ elnöke

Dr. Káposzta József dékán, SZIE GTK

Kis Izolda egyetemi hallgató (Székelyföld)

Kovács Judit-Tünde egyetemi hallgató (Székelyföld)

Madár Franciska egyetemi hallgató (Székelyföld)

Magyar Ferenc a Szent István Egyetem főigazgatója, a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány operatív alelnöke

Meiszter Franciska egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Krögler Eszter egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Pál Melinda egyetemi hallgató (Székelyföld)

Papp Barbara egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Pozsár Balázs egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Dr. Ritter Krisztián egyetemi docens, SZIE GTK

Szabó Anna egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Szabó Bálint egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Szabó Hunor egyetemi hallgató (Székelyföld)

Szabó Varga Jolán Katalin egyetemi hallgató (Székelyföld)

Simó Barna MA hallgató (Székelyföld)

Székely Kinga kommunikációs szakértő, a Sapientia oktatója

Sztojka János egyetemi hallgató (Székelyföld)

Tóth Anna egyetemi hallgató (SZIE GTK)

Dr. Tóth Tamás rektorhelyettes, Szent István Egyetem